

DES. ERASMI ROT.
M O R I A E
ENCOMIUM,

Cum Gerardi Listrii Commentariis.

Epistole aliquot in fine additæ.

Quæ cum ERASMI responsione
adversus MARTINI LUTHERI
Epistolam.

O X O N I A E,

Typis W. Hall, Prostant venales aucto-
S. Bolton, Anno Dom. 1668.

GERARDUS LISTRIUS

Rhenensis

JOANNI PALUDANO,

Inclite Lovaniensium Academiae publico rhetori.

S. D.

Quidem non in infima fœlicitatis
mez parte duco, doctissime Paludane,
quod mihi contingit cum Eras-
mo domesteam confuetudinem
mensis aliquor agitate. Tanta est
hominis integritas, comitas, festi-
vitas: nam eruditionem quid atti-
net predicare; tot ipsius editis libris vel orbi testa-
tissimam? Is mecum de nullo mortalium collo-
qui consuevit vel crebrius, vel amantis, vel ho-
norificentius, quam de suo Paludano, nec ego de
quoquam audiebam libentius. Deum immortalem,
quo ore, qua facundia solet ille referre tuam erudi-
tionem, judicium, multò rerum usu collectam pru-
dentiam, incredibile studium erga doctrina præstan-
tes viros, singularem ingenii candorem, summam
vitæ comitatem, civilitatem miram, morum inau-
ditam suavitatem, in amicitia fidem plusquam Py-
ladeam, ut magis te perspicerim illo te depingente,
quam cum Lovanii publice profitentem audirem.
Hic igitur inflammavit animum meum, licet ante-
quoque flagrantem, ut aliquo xeniolo Paludanum
mihi conciliarem; neque defuit votis nostris occa-
sio.

gio. Forte fortuna parabatur, ad excudendum Erasmi Morias encomium, exiguis libellus, & quem ille, quod compertissimum habeo, pauculis diebus lusit magis quam scripsit, sed ejusmodi profecto, ut dubites, plusne adferat utilitatis an voluptatis. Itaque, non sine causa, tantopere placuit, ut jam plus decies sit excusus typis. Verum sunt in eo permulta, quæ non nisi ab eruditis & attentis possint intelligi: partim ob Græcitatem passim admixtam, partim ob allusiones & crebras & tacitas, partim ob argutiam in jocando, quam non facile sentiat, nisi qui naris sit emunctissimæ. Nihil enim ingeniosius, quam eruditæ jocari. Proinde suffuratus aliquot horas studiis meis, quæ Græcis & Hebraicis literis, præcipue vero rei medicæ, solitus sum impendere, scholiis in loco additis, Erasmi mei Moriam illustravi. Magis placabit, si magis fuerit intellecta: & felicius exibit in manus hominum, tui quoque nominis auspicio. Quare xeniolum hoc tibi dicatum, pro tuo candore libenter accipies, & in uno libello duos pariter agnosces, Erasmum veterem amicum, & Listrium quondam tuum ~~amicorum~~, nunc novum amicitiz tuz candidatum, si non rejicis, nemini tuorum fide benevolentiaque cessurum. Bene vale.

Item ex libri Erasmi Joni

ERASMVS

E R A S M U S

Roterodamus

T H O M A E M O R O

S U O S. D.

Superioribus diebus cum me ex Italia in Angliam reciperem, ne totum hoc tempus, quo equo fuit insidendum, * a uiros & illiteratis fabulis tereretur, malus mecum aliquoties vel de communibus studiis nostris aliquid * agitare, vel amicorum, quos hic ut doctissimos, ita & suavissimos reliqueram, recordatione frui. Inter hos tu mi More vel in primis occurrebas: cuius equidem absens absens memoria non aliter frui solebam, quam presentis praesens consuetudine consueveram, qua * dispeream si quid unquam in vita contigit mellitus. Ergo quoniam omnino aliquid agendum duxi, & id tempus ad seriam * commentationem parum videbatur accommodatum, visum est Moria encomion ludere. * *Que Pallas* istac tibi misit

A 3

fit

C O M M E N T . L I S T R I I .

* *Απόστατος*) * *Απόστα* vocantur inelegantia, parumque doctas, velut a Musis aliena.

Agitare) Est aliquid in animo yolvere.

Dispeream) Deierantis est, sicut, Emoriar. Horatius; Dispeream ni optimum erat.

Commentationē) Commentatio est agitatio ingenii.

Que Pallas) Allusit ad Homerum, qui subinde inducit Palladēm hoc aut illud in animum mittentem Ulyssi aut Penelopæ, cum non apparet alioqui causa, cur illi hoc in mentem venire debuerit, ut cum alibi, tum *Odyssæ* 8. τη δ' αρ' οὐδὲ οὐδὲ θύμος θεῶν γλαυκῶν Ἀθην. Id est, Huic autem in mentem misit dea Glaüca Minerva.

E R A S M I

fit in mentem? inquies. Primum admonuit me* Mori cognomen tibi* gentile, quod tam ad Morie vocabulum accedit, quam es ipse à re alienus. Es autem rel omnium suffragis alienissimus. Deinde suspicabar, hunc ingenii nostri lusum tibi precipue probatum iri, propterea quod soleas hujus generis jocis, hoc est, nec indoctis, ni fallor, nec usquequaque insulsis, impendio delellari, & omnino in communi mortalium vita* Democritum quandam agere. Quanquam tu quidem, ut, pro singulari quādam ingenii tui perspicacitate, longe lateque à vulgo dissentire soles, ita pro incredibili morum suavitate facilitateque, cum omnibus* omnium horarum hominem agere & potes & gandes. * Hanc igitur declamatiunculam

non

Mori cogn.) Vulgo Maurum vocant Morum. At Gracis μαρος stultum significat.

Gentile) Id est, gentilitium, hoc est, proprium familiz.

Democritum quandam) Is quicquid esset in vita mortalium, ridebat. Adeo stulta quādam res illi videbatur universa nostra vita. Juvenalis Sat. decima: Jamne igitur laudas quod de sapientibus alter Ridebat, quoties à limine moverat unum Protuleratque pedem.

Omnium horarum hom.) Tiberius Cæsar apud Suetonium, duos sibi in omni negocio jucundissimos & aptissimos, omnium horarum homines appellitabat etiam in codicillis. Lege Chiliad. Erasmi, si super hoc plura seire cupis.

Hanc) Vide, ut hoc opus declamationem appellat, hoc est, argumentum fictum: atque ingenii duntaxat exercendi gratia tractatum. Proinde vehementer ineptiunt, qui non secus exentiunt hic verba quam si serio tractaret de rebus Theologicis. Sed animadversum est, plerosque Theologos hactenus putasse,

* non solum lubens accipies, cœs + *μημένον* tui
fodalis, verum etiam tuendam suscipies, utpote tibi
dicatum, jamque tuam, non meam. Etenim non
deerunt fortasse * vitilitigatores, qui calumnientur,
partim leviores esse nugas, quam ut Theologum de-
ceant, partim mordaciores, quam ut Christiane con-
veniant modestius, nosque clamitabunt + veterem conve-
diam, aut + *Lucianum* quempiam referre, atque om-
nia + mordicus arripere. Verum quos argumenti levitas
et ludicrum offendit, cogitent velim, non meam
hoc exemplum esse, sed idem jam olim à magnis auto-
ribus

A 4

putasse, declamationem esse concionem sacram in
tempulis habitam!

Non solum) Accipimus quocumque modo: susci-
pimus, quorum curam recipimus. Accipimus quo
admittimus & approbamus: suscipimus onus:

Minūtōnūs tūs fodalis) Hemistichium est Catulli,
ad quod allusit. *Mnemosynum* autem, dicitur pignus
aut simile quippiam, relictum apud amicum, quod
illum nostri commonefaciat.

Vitilitigatores) Id est, obstreptatores, & calumnia-
tores, quos Cato novato verbo à vitio & morbo liti-
gandi vitilitigatores appellabat, ut testatur Plin. in
præfat. historiæ mundi. qui & Zoili, & Homero-
mastiges dicuntur.

Veterum comœdiām) Vetus comœdia, ejus inven-
tor fuit Sufarion Megarensis, magna libertate, etiam
nominatim, quosvis taxabat, donec lex lata vetuit
eius quā nomen perstringi. atque ita nata est nova
comœdia. Apud Latinos autem in locum veteris
comœdix successit Satyra.

Lucianum) Lucianus, rhetor Samosatenus adeo
dicax ut nec diis ipsis parceret. unde *αδιός*, id est,
impius, cognominatus est.

ribus facilitatum: Cum ante tot secula * Βατερχεμωμαχιαν luserit Homerus, Maro culicem & moresum, nucem Ovidius. Cum * Busiridem laudaris & Polycrates & hujus castigator Isocrates, * injustitiam Glauco, † Thersiten & quartanam febrim Favonius.

Mordicus arripere) Mordicus, adverbium, quem admodum apud Græcos οὐδέ, id est, dentibus & morsu.

Βατερχεμωμαχιαν) Id est, bellum ranarum & murium. Βατερχεμωμαχιαν enim rana dicitur, μῆτρα mus, & μοχλα pugna. Extat autem titulo Homer, quamquam docti magis putant, esse compositum alicujus faceta quadam Homer imitatione.

Busiridem) Hanc orationem carpit & corrigit Isocrates: fuit autem tyrannus Ægyptius, quem interemit Hercules.

Polycrates) Rhetor Atheniensis, qui scripsit encomium Busiridis. Idem composuit orationem, qua fuit accusatus Socrates.

Injustitiam Glauco) Id est, apud Plat. de Rep. lib. 2.

Thersiten & quartanar. febrim) Aulus Gel. lib. 17. cap. 12. scribit, Favorinum Philosophum op, pido quam libenter in eas materias dicere solitum quas Græci οὐδές οὐ δύνασθε θεωρεῖσθαι, id est, inopinatas & absurdas materias, appellant. Sicuti cum Thersites laudes quæsivit, & febrim quartis diebus recurrentem laudavit. Thersitem autem Homer. Ili. 8. sic describit. "Αἰσχυς δέ τοι τέλος θλίθε. Φολκός ίλιος, γολκός δέ τοι περιστάσθαι, τούτος δέ οὐ ποιει Κυρτός θηλή σαρκός τοιούτος" αὐτάρ οὐδέποτε Φολκός ίλιος καραβή, φολκός δέ τοι περιστάσθαι λαχών. Id est, Ad Trojam venit quo non deformior alter. Distortis

localis,

P R A F A T O.

Favorinus, & calvicium Synecius, muscam & parasiticam Lucianus. Cum Seneca Claudi & luserit a modiciori, Plutarchus & Grylli cum Ulysse dialogum, Lucianus & Apuleius asinum, & nescio quis & Grunni Corocotta porcelli testamentum, cuius & divus meminit Hieronymus. Proinde si videbitur, fingant isti me & latrunculus interim & animi causa lusisse, aut si malint, & equitasse in arundine longa.

A 5

Nam

oculis, claudus pede, dein humeri illi Gibbi, pestore contracti, caput extat acutū Raris conspersum villis.

Calvicium Synecius) Synesius patriam habuit Ptolemaida Pentapolin. Episcopus fuit, qui inter multa alia scripsit encomium calvicii. quod opusculum plenum ingenii & eruditionis adhuc extat.

Luserit Apotheosi) Luserit, id est, jocose descripsit, quo pacto Clavius Imperator Caligula a vunculus, qui Neronem pracessit, referri voluerit in numerum deorum.

Grylli cum Ulysse dialogum) Gryllus græcus beneficiis Circes verlus in suem, disputat cum Ulysse, asserens brutorum animantium conditionem felicorem esse humana. Extat inter opera Plutarchi.

Grunni Corocotta) Est jocosum argumentum de porco condente testamentum. Cujus meminit D. Hieronymus in quadam praefatione commentariorum in Esaiam.

Latrunculus) Latrunculorum Iudus est ille, quæ vulgo dicitur Schacorum, de quo Martial. in Apophoretis: Infidiosorum si ludis bella latronum, Gemmeus iste tibi miles & hostis erit. Ovid. item: Sive latrocintii sub imagine calculus ibit, Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.

Animi causa) Animi gratia dicimur facere quod non ad utilitatem, sed oblectationem facimus.

Equitasse in arundine) Allusum ad carmen illud

Horat.

*Nam quæ tandem est iniquitas, cum omni vita instituto suos lusus concedamus, studiis nullum omnino lusum permittere, maxime si nuga seria ducant, atque ita tractentur ludicra, ut ex his aliquanto plus frugis referat lector non omnino * naris obese, quam ex quorundam tetricis ac, splendidis argumentis veluti cum aliis diis * confarcinata oratione rhetorica aut * philosophiam laudat, aliis * principis alicujus laudes describit, aliis ad bellum * adversus Turcas monendum adhortatur, * aliis futura prædictis, * aliis novas*

Horat. Ludere par impar, equitare in arundine longa. Sic enim significat ludos pueriles & ineptos.

Obese naris) Id est, crassæ, dicuntur qui nullo sunt judicio. Horatius in Odis: Nec firmo juveni, atque naris obesæ. E diverso, emunctæ naris apud eundem dicitur, qui acri est judicio.

Confarcinata) Id est, undique collecta, Vocant Græci παγωδίαν, Δοῦτον πανθεῖν quod est suere. Cujusmodi opera Græci vocant καρπωρας, Latini abjecto p centones. Tacite autem notat eos, qui non suo Marte, sed hinc atque hinc emendicatis verbis & sententiolis componunt orationem.

Philosophiam) Hujusmodi orationes solennes habentur in auspicandis stultis, ad ostentationem ingenii magis, quam utilitatem.

Principis alicujus) Nam in his plerumque plurimum est adulatio nis, minimum fructus.

Adversus Turcas) Complures hujusmodi orationibus conati sunt provocare principes ad bellum, ut sub illius praetextu quam maxima pecunia vis exhaustiretur, cum magis expediat exhortari Christianos ad bellum capessendum adversus vitia.

Alius futura prædictis) Notat astrologas ὄποι γενέσεις, vanissimum & pestilensissimum hominum genus.

Alius noras de lana caprina, &c.) Véluti de conceptione

novas de lana caprina comminiscitur questiunculae
Ut enim nihil nugacius, quam seria nugatorie trahare,
ita nihil festivius, quam ita trahare nugas, ut nihil
minus quam nugatus fuisse videaris. De me quidem
aliorum erit iudicium: tametsi, nisi plane me fallit
* *φιλαυτία*, stultitiam laudavimus, sed non omnino
stulte. Jam vero ut de mordacitatis cavillatione
respondeam, semper *hac ingenii libertas* permisso fuit
ut in communem hominum vitam salibus luderent
impune, modo ne licentia exiret in rabiem. Quo magis
admiror his temporibus aurum delicias, que nihil
jam fere nisi * solennes titulos ferre possunt. Porro
nonnullos adeo prepostere religiosos * videoas, ut vel
gravissima in Christum convicia ferant citius, quam
Ponti-

ceptione deiparz Virginis, de potestate Pontificis, de
præcellentia Petri & Pauli, & similibus, in quibus
plurimum est contentioñis & rixarum, nihil autem
pietatis. De lana caprina proverbialiter dictum est,
pro eo quod est de re nihil. Horat. in Epi. Alter
rixatut de lana sape caprina. Confine autem est illi
Demosthenis, *μεί οὐς τηλεῖς*, id est, de aſini um-
bra.

(*Φιλαυτία*) Id est, amor sui. φίλος amicus, & φίλος
ipſe. Hunc Horat. in Odis vocat *cæcum*, & in Ser.
stultum & improbum.

(*Salibus luderent*) Sales dipteraria salsa dicuntur. Lu-
canus: Nec soliti lusere sales.

(*Solennes tit.*) Solennes vocat jam veluti consue-
tudine receptos, qua reges vocamus invictissimos &
serenissimos, Cardinales reverendissimos, Pontifi-
ces sanctissimos, Episcopos reverendos, Abbates ve-
nerabiles, atque item de ceteris.

(*Videas*) Τιτανῆ aut ἵτεροι: ponitur enim
secunda persona pro quavis persona; & est modus
potentialis.

Pontificem autem Principem levissimo joco * aspergi, presertim * si quid περὶ τὰ ἀλογῖτα attinet. At enim qui vitas hominum ita taxat, ut neminem omnino perstringat nominatum, queso utrum is mordere visetur, an docere possum, ac monere? Alioqui quot obsecro nominibus ipse me taxo? Praterea qui nullum hominum genus pretermittit, is nulli homini, virtus omnibus, iratus videtur. Ergo, si quis extiterit, qui se se lesum clamabit, is aut conscientiam prodet suam, aut certe metum. Lusit hoc in genere multo liberius ac mordacius diuis Hieronymus, ne nominibus quidem aliquoties parcens. Nos praterquam quod a nominibus in totum abstinemus, ita praterea stylum temperavimus, ut cordatus lector facile sit intellecturus, nos voluptatem magis quam mortuum quæsivisse. Neque enim, ad Juvenalis exemplum, occultam illam scelerum sentinam usquam movimus, ut ridenda magis quam feda, recensere studiimus. Tum si quis est, quem nec ista placare possunt, is saltem illud meminerit, pulchrum esse, + a stultitia vituperari, quam cum

Aspergi) Id est, leviter contaminari.

Si quid περὶ τὰ ἀλογῖτα) Hoc loco verba Latina, quæ in limine marginali fuerant ascripta, nescio quis retulerat in contentum. Est autem dictum hoc apud Aristophanem in Nebulis: τὸ δὲ μὲν ἀπελάσσοντο ποὺς περὶ τὰ ἀλογῖτα; id est, quid autem mihi proderunt numeri ad farinas? Farina vivimus: unde quod ad cibum ac victum attinet, ad farinas pertinere dicitur; quod vulgo dicunt de pane iucando.

A Stultitia vituperari) Nullus igitur opinor erit tam iniquus, ut si quid dictum videbitur in Principes, aut Sacerdotes, aut in alios offendatur, cum non taxentur ulli, nisi leniter & jucunde magis quam

cum loquentem fecerimus, + decoro persone serviendum fuit. Sed + quid, ego hec tibi, + patrono tam singulari, ut causas etiam non optimas, optime tamen tueri possem. Vale, disertissime More, & Moriam tuam graviter defende. Ex rure quinto Idus Junias An. M. D. VIII.

MΩΡΙΑΣ

quam acriter. Nec ipsum hominum genus notatur, sed qui in bonorum genere mali sunt. Postremo cum stultis personam loquentem fecerit, non convenit imaginari, personam autoris id dicere, quod sub persona Moris dictum est: non hercle magis, quam, si quis diabolum faciat disputantem cum Michael de corpore Mosis, quemadmodum est in Apocalypsi, quicquid diabolus dixerit, hoc ex autoris persona dictum videatur: aut si quis Phalaridem loquentem inducat, sensisse videatur quicquid Phalaridem loquentem fecerit.

Decoro persona serviendum fuit) Decorum, quod Græci πειρων vocant, situm est in dignitate rerum & sermonum: cuius præcipuæ ratio habetur in tragœdiis, comœdiis & dialogis.

Quid ego hec tibi) Αὔτοιόν τοις est.

Patrono tam singulari) Patronus hic significat advocatum causarum: nam aliquando refertur ad libertum. Est autem Thomas Morus, præter egregiam optimarum literarum cognitionem, inter Britannicarum legum professores præcipui nominis.

[a] ΜΩΡΙΑΣ ΕΓΚΩΜΙΟΝ,

Id est,

STULTITIÆ LAUS.

ERASMI ROTERODAMI

[b] DECLAMATIO.

STULTITIA LOQUITUR.

Utunque de me vulgo mortales loquuntur,
(neque enim sum nescia, quam male audiat
stultitia etiam apud stultissimos,) [c] tamen hanc
esse, hanc inquam esse unam, quæ meo numine
deos atque homines exhilaro, vel illud abunde mag-
num est argumentum, quod simul atque in hunc
cœtum frequentissimum dictura prodii, sic repente
omnium vultus nova quadam atque insolita hilari-
tate

Μωρίας ἐγκώμιον) Id est, Morias encomium.
Μωρία stultitiam significat, οὐ ἐγκώμιον scriptum
aliquid in alicujus laudem compositum. Ut Lucianus
scripsit encomium Demosthenis. Et laudatorium genus
Græci vocant encomiasticum. Et εὐχωματία, est
laudes alicujus oratione prosequi. Differt autem enco-
mium ab hymno, ut scribit Ammonius. Hymnus
namque est deorum, encomium autem hominum.

Declamatio) Apre vocavit declamationem, ut in-
telligas, rem exercendi ingenii causa scriptam, ad lu-
sum ac voluptatem. Porro Moriam fingit veterum
more cui deam quandam suas laudes narrantem, id-
que decore, quod hoc stultis peculiare sit, seipso admis-
tari, deque seipso gloriose prædicare.

Tamea hanc esse) Hanc deuotissimis accipiendum,
ut se ipsam digito ostendat.

tate enituerunt, sic subito [a] frontem exporrexi-
stis, sic lato quodam & amabili applausis tis risu, ut
mihi profecto quotquot undique presen' es intueor,
pariter [b] deorum Homericorum nectare [c] non
sine nepenthe temulenti esse videamini, cum ante-
hac tristes ac solicii sederitis, perinde quasi nuper
[d] è Trophonii specu reversi. Ceterum quemadmo-
dum fieri consuevit, ut cum primum sol formosum
illud & aureum os terris ostenderit, aut ubi post
asperam

Frontem exporrexitis) Frontem exporrigimus, cum
hilarescimus. Contra maest' frontem contrahimus.
Quare in Chiladiibus Erasmi.

Deorum Homericorum) Facete vocat Homericos :
qui cum non sint ulli in rerum natura, tamen ab Home-
ro finguntur eismodi.

Non sine nepenthe) Nepenthes herba cuius memi-
nit & Plinius. Apud Homerum Penelope hujus succo
addito poculis discutit tristitiam convivii. Vnde illud
Odyssæ 9. "Εἴδε τὴν Νηπενθή τ', ἀχελότη κακῶν
διάλυσε κατάτασσε. Id est, Vnde bibebant Ite nepen-
thes, omnisque oblivia cure. Nam hanc vim habete
traditur, & hinc nomen habet. Nam πίνεται Grece
luctus est, in privandi vim habet. Sunt qui putant
esse buglossam, de qua Galen. scribit, ὅτι οίνος εμβα-
λλομένη εὐφεγγεῖται ατιν γίνεται, id est, quod vino
immissa letitiae causa sit.

E Trophonii specu) Proverbium est, de vehementer
maest' ac sollicitus. Nam olim in Lebadia, ut Suidas
ait, χασίεροι λιόντος κατεβιοτον εργάζεται, id est, ora-
culum erat, quod Catabasion, id est, de censum,
vocabant. Specus autem erat Trophonii dictus in
quo putabant oraculum reddi per dæmonem quem-
pam, unde macie confecti squalidique redire consu-
erunt

asperam hyemem, novum ver blandis [c] aspirarit Favoniis, protinus nova rebus omnibus facies, novus color ac plane juventa quædam redeat ita vobis, me conspecta, mox alias accessit vultus. Itaque quod magni alioqui Rhetores vix longa diuque meditata oratione possint efficere, nempe ut molestas animi curas discutiant; id ego solo statim aspectu præstili. Quam ob rem autem hoc insolito cultu prodierim hodie, iam audietis, si modo non gravabimini dicenti præbere aures, non eas sane quas [a] sacris concionatoribus, sed quas fori circulatoribus, scurris ac Morionibus consuevistis arrigere, quasque olim [b] Midas ille

everunt si qui fuissent ingressi. qualia vulgo fere narrant de specu Patricii apud Hybernos. Qui plura de hoc cupit cognoscere, legat Erasmi Chiliades.

Aspirarit Favoniis) Favonii venti sunt verni, ad quorum flatum solvitur gelu, & laxatur humus. Horatius: Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni, Allusit ad carmen Horatianum: Lucem redde tuæ dux bona patriæ. Instar veris enim vultus ubi tuus affulxit populo, gratior indies, Et soles melius nitent.

Sacris Concionatoribus) Obiter taxat vulgus hominum, qui concionantes in templis oscitantes ac dormitantes audiunt, multine audiunt quidem, cum circumforaneos ac scurras miris modis auscultentes. Id verum esse, facile fatebitur, qui noverit Italiam, præsertim Romanum & Venetiarum urbem. Vide ut excludat omnem calumniam, hos jocos conferens circulatorum, scurrarum ac morionum dictis. Quanquam obiter notat mores hominum, qui ad ineptas fabulas attentis in sacris concionibus dormitant.

Midas) Nota est fabula de Mida. qui Panem canem-rem Apollini pratulit. Allusit autem ad proverbium, Mida ayres.

ille noster exhibuit Pani. Lubitum est enim paulisper apud vos [a] Sophistam agere, non quidem hujus generis, qui hodie nugas quasdam anxias inculcat pueris, ac plusquam muliebrem rixandi pertinaciam tradit, sed veteres illos imitabor, qui quo [b] infamem Sophorum appellationem vitarent Sophistæ vocari maluerunt. Horum studium erat Deorum ac fortium virorum laudes encomiis celebrare. Encomium igitur audietis, non Herculis neque Solonis, sed meum ipsius, hoc est, Stalitiz. Jam vero [c] non hujus facio sapientes istos, qui stultissimum & insolentissimum esse prædicant, si quis ipse laudibus ferat. Sit sane quam volent stultum, [d] modo decorum esse fateantur. Quid enim magis quadrat, quam ut ipsa Moria, suarum laudum sit buccinatrix, & [e] οὐτὶ εἰπεῖσθαι τοῖσι? Quis enim me melius exprimat quam ipsam? Nisi si cui forte notior sim, quam egomet sum mihi. Quanquam ego hoc alioqui, non paulo etiam modestius arbitror, quam id quod optimatum.

Sophistam) Olim sophistæ dicebantur Philosophi & sapientiæ professores, deinde rhetores. Postremo abut nomen in invidiam, ut sophistæ dicerentur, qui fidam quandam sapientiæ speciem jaclitarent.

Infamem) Hoc ad Moria personam referendum est, apud quam vocari sapientem contumelia est, veluti apud aulicos, doct. stulti vocantur, apud doctos vicissim aulici.

Non hujus facio) Et hoc θεωρήσω accipiendum, ut floccum aut pilum ostendat.

Modo decorum) Decorum vocat non simpliciter, quod per se deceat, sed quod stultia personam deceat: veluti, non est decorum lenoni loqui de fide.

'Aut̄ οὐτὶ εἰπεῖσθαι τοῖσι) Id est, Ipsa suis tibicina Proverbium est, ubi quis seipsum facilius commendat.

tum ac sapientum vulgus factitat, qui perverso quodam pudore, vel [a] rhetorem quempiam palponem, poetam vaniloquum, subornare solent, cumque mercede conductum, a quo suas laudes audiant, hoc est mera mendacia, & tamen [b] verecundus interim ille pavonis in morem pennas tollit, cristas erigit, cum impudens assentator nihil hominem diis equiparat, cum absolutum omnium virtutum exemplar proponit, a quo sciat ille se plus quam [c] δις δρά πατῶν abesse, cum corniculam alienis convestit plumis, cum [d] τὸν Ἀδιόντα ξυλίνης, denique cum [e] ἐκ μυιάς τὸν ἐλεφάντα ποτῶν,

PO-

mendat. Tametsi hic alio detor sit, nempe ad eam que sua jaetat.

Rhetorem palponem) Si quis audiat solennes istas orationes, que habentur in publico apud Romanos Pontifices, apud reges, apud Principes, mirum est, qua fronte velisti sic audeant adulari, vel illi possint tam ineptas laudes audire. Nec dubito quin ista molestia sint cordatis principibus.

Verecundus ille) Ironice dicit verecundum impudentissimum significans, qui talia possit audire.

Δίς διὶ πατῶν) Id est, Bis per omnia. Ea est Musicorum harmonia, quam vulgo duplicem oclavam vocant. Abiit autem in proverbium, quo maximum intervallum significamus. Vide Chliad Def. Erasmi.

Τὸν Ἀδιόντα ξυλίνεις) Id est, Αθiopem dealbat. Est proverbium de re impossibili. Verum hic eleganter detor sit ad id, quod is qui niger est facilis, hoc est, infamis, ut candidus laudatur, & alias pingitur quam est.

Ἐκ μυιάς τὸν ἐλεφάντα ποτῶν) Id est, Ex musca elephantem facit. Adagium est, cum quis rem nihili verbis astollit.

Postremo sequor tritum illud [a] vulgi proverbiū, quo dicitur is recte laudare sese, cui nemo alius contingit laudator. Quanquam hic interim demiror mortalium ingratitudinem dicam, an segnietiē, quorum, cum omnes me studiosē colant, me amque libenter sentiant beneficentiam, nemo tamē tot jam sc̄culis extitit, qui grata oratione Stultitiz laudes celebrārit, cum non defuerint, qui Busrides, [b] Phalarides, febres quartanas, muscas, calvitia, atque id genus pestes, acuratis magnaue & [c] olei & somni jactura elucubratis laudibus evixerint. A me extemporariam quidem illam & illaboratam sed tanto veriorem audietis orationem. Id quod nolim existimetis ad ingenii ostentationem esse confictum, quemadmodum vulgus oratorum facit. Nam hi, sicuti nostis, cūm orationem totis triginta annis elaboratam, nonnunquam & alienam proferunt, tamen triduo sibi quasi per lusum scriptam aut etiam dictatam esse dejerant. Mihi porro semper gratissimum fuit, [d] οὐλίαν τὸν ἀκαρέματον λατταῖς λαθεῖν dicere. At ne quispiam à nobis expectet, ut, juxta vulgarium istorum Rhetorum consuetudinem, me ipsam definitione explicem, [e] porro, ut dividam multo minus. Nam utrumque ominis est inauspi-

Vulgi proverbium) Sic enim jocantur vulgo, cum quis de se predicat arrogantiis, ut dicant, malos habet vicinos, & ob id cogitetur se laudare.

Phalarides) Phalaridis Apologiam scripsit Lucianus. De ceterū jam dictum est.

Olei & somni jactura) Quia vigilant ad lucernam. "Οὐλίαν τὸν ἀκαρέματον λατταῖς λαθεῖν") Id est, Quicquid in temerariam linguam venerit. Proverbium est, sumptum ex Aeschylō Tragico poeta, citante Platone.

Porro ut dividam) Alludit ad dialeclicos, quibus mos est primum definire quod aggrediuntur.

inauspiciati, vel fine circumscribere eam cuius sumen tam late pateat, vel secare, in cuius cultum omne rerum genus ita consentiat. Tametsi quorsum tandem attinet mei velut umbram atque imaginem finitione representare, cum ipsam me coram praesentes presentem oculis intueamini; Sum etenim uti videtis, vera illa [a] largitrix *ἰάστη*, quam Latini Stultitiam, Græci *Μωξία* appellant. Quanquam quid vel hoc opus erat dicere quasi non ipso ex vultu [b] fronteque, quod aiunt satis quæ sim preme feram, aut quasi si quis me Minervam aut sophiam esse contendat, non statim solo possit obtutu coargui, etiam si nulla accedit oratio, [c] minime mendax animi speculum! Nullus apud me fucis locus; nec aliud fronte simulo, aliud in pectore premo. Sumque mei undique simillima: adeo ut nec si me dissimulare possint, qui maxime Sapientia personam ac titulum sibi vendicant [d] καὶ τὴν περφύρα τιθηκοτ, καὶ τὴν λιούτην οἴος obambulant. Quamvis autem sedulo fingant, tamen aliunde prominentes auriculæ Midam produnt. Ingratum

Largitrix *ἰάστη*) *Id est, bonorum. Allusio* *huc quod Homerus subinde vocat deos δότης* *ἰάστη*, *id est, largitores bonorum.*

Fronteque quod aiunt) Relacet enim in vultu quoque stultitia aut sapientia hominis.

Minime meodax) Ex sermone enim potissimum colligitur animus hominis.

Kαὶ ἡ τὴν περφύρα τιθηκοτ, καὶ ἡ τὴν λιούτην οἴοι) *Id est, Et in purpura simiae, & in leonina pelle, asins. nam simiae vulgo habentur in delicis, & nonnunquam ad lusum purpura vestiuntur. Et autem Græcum proverbium, in eos, qui magnificam personam pre se gerunt, cum sint nebulones. Cui simile est*

quod

tum mehercle & hoc hominum genus, qui cum maxime sint nostræ factionis tamen apud vulgum cognominis nostri sic pudet, ut id passim aliis magni probri vice objiciant. Proinde istos, cum sint [a] μωρότατοι, re, ceterum sophi ac [b] Thaletes videri velint nonne jure optimo [c] μωροσόφοις illos appellabimus? visum est enim hac quoque parte nostri temporis rhetores imitari, qui plane deos esse sese credunt, [d] si hirudinum ritu bilingues apparent; ac præclarum facinus esse dicunt, latinis orationibus subinde græculas aliquot voculas, velut [e] emblemata intertexere, etiam si nunc non erat his locus. Porro si desunt [f] exotica, è putribus chartis quatuor aut quinque prisca verba eruunt, quibus tenebras offundant lectori: videlicet, ut qui intelligunt, magis ac magis sibi placeant: qui non intelligunt, hoc ipso magis admirantur, quo minus intelligunt. Quando- quidem

quod subtexitur, in exuvie leonis asini. Notus est Apologus de asino, qui pelle leonis amictus, aliquando apud Cumanos habitus est pro leone, donec auricularum indicio deprehensus, panas daret.

Μωρότατοι) Id est, stultiissimi.

Thaletes) Is fuit unus è numero septem sapientum.

Μωροσόφοις) Dicilio est composita, ex stulto & sapiente, quasi dicas, stulte sapientes.

Si hirudinum) Has vulgo sanguisugas vocant: Et autem huic animanti lingula bisulca, ut tradit Plin.

Emblemata) Id est, immissuras: id enim sonat vox Græca. significat autem tessellas, & quibus pingunt in opere musico, aut quibus variant pavimenta. Hispani ex ligno similia conficiunt, in mensis præcipue. Dicuntur autem emblemata π. ἐπὶ τῷ μυστάλλῳ. id est, ab injiciendo.

Exotica) Id est, extranea, hoc est, alienæ lingue, puta Græca aut Hebraica.

quidem est sane & hoc [a] nostratum voluptatum genus non inelegans, quam maxime peregrina maxime suspicere. Quod si qui paulo sunt ambitiones, arrideant tamen & applaudant, atque asini exemplo [b] τὰ ἄτα κανόνες, quo ceteris probe intelligere videantur. [c] Καὶ ταῦτα μὴ δὴ ταῦτα. Nunc ad institutum recurro. Nomen igitur habetis viri. [d] Quid addam epitheti? quid, nisi stultissimi? Nam quo alio honestiore cognomine [e] Mystras suos compellet dea Stultitia? [f] Sed quoniam non perinde multis notum est, quo genere pregnata sum,

Nostratum voluptatum) Nostratum, id est, stultorum, ut Cicero dixit: *Verba vestratia*.

Τὰ ἄτα κανόνες) Id est, aures moveant, Asinus aures habet mobiles, ac praelongas. Et videtur valere aurium judicio, cum sit stolidissimus. Allusum est autem ad proverbium Græcum.

Καὶ ταῦτα μὴ δὴ ταῦτα) Id est, Et hæc quidem hæc. Verba sunt ridicule dicta à servo Carione in *Pluto* Aristophanis. Idem est aliquoties apud Platonem.

Quid addam) Mos est addere epitheton aliquod honorificum: viri fortissimi, aut viri splendidissimi, aut aliud simile. Porro hoc locandi genus ἀπόστρατον vocant, cum aliud expellatur, aliud succedit.

Mystras) Mystra dicuntur initiati mysteriis alicuius numinis. unde & symmystra dicuntur, iisdem initiatis sacri. Dicuntur autem ταῦτα τὸ κυνίον, quod est initio, quod à μύσα, id est, occulto arcana mysteriorum, que nefas erat revelare, dicitur.

Sed quoniam) Allusus ad partes laudatorii generis, quod à nativitate solet incipere.

Musis bene juvantibus) Alludit ad morem scriptorum, ut significet rem fore poetam ac fabulosam.

Chaos,

sim, id jam [a] Musis bene juvantibus exponere con-nabor. Mihi vero neque [b] Chaos, neque Orcus, neque Saturnus, neque Japetus, aut alius id genus obsoletorum ac putrium deorum quispiam, pater fuit. Sed πλεύτης. Ipse unus, vel invitatis [c] Hesiodo & Homero, atque ipso adeo Jove, [d] πατὴρ αἰσθῆτος τι θεῶν τι. Cujus unius nutu, ut olim, ita nunc quoque sacra prophanaque omnia sursum de-orsum miscentur. Cujus arbitrio bella, paces, imperia, consilia, judicia, comitia, connubia, pacta, fœdera, leges, artes, ludicra, seria, jam spiritus me deficit, breviter, publica privataque omnia mortaliū negocia administrantur. Citra eius opem, totus ille poeticorum numinum populus, dicam audacius, ipsi quoque [e] dii selecti, aut omnino non essent, aut certe [f] οἰκότοτε sane quam frigide visitarent. Quem quisquis iratum habuerit, huic

[a] ne

Chaos, neque Orcus) Ad hos veluti antiquissi-mos deos Hesiodus refert omnium deorum genus in Theogonia.

Sed πλεύτης) Id est, divitiae: quanquam ea vox apud Gracos sit masculini generis, & numeri singula-ru. Hunc veluti deum inducit Aristophanes.

Hesiodo & Homero) Nam apud utrumque sapientis est hoc hemisticchium de Jove.

πατὴρ αἰσθῆτος τι θεῶν τι) Id est, Pater hominumque deumque.

Dii selecti) Nam prisci Theologi gentilium duodecim deos selectos, hoc est, summos, habebant, veluti primates in tanta deorum turba.

Oikētē) Οἰκήτη domus, στοῖχος cibus. Unde qui domi capiunt cibum, & de suo vivunt, oikētē vocantur. Porro sunt qui ob parsimoniam domi temissimo usantur victimis, & que libenter foris transi-tant.

[a] ne Pallas quidem satis auxilii tulerit. Contra, quisquis propitium, is vel summo Jovi cum suo fulmine mandare laqueum possit. [b] Τέττα πατέρες ιυχεμας ίδι. Atque hic quidem me progenuit non è cerebro suo, quemadmodum tetricam illam aetorvam Palladem Jupiter, verum [c] ex Neotete nympha, multo omnium venustissima pariter ac festivissima. Neque rursus id tristi illi aligatus conjugio, quomodo [d] faber ille claudus natus est, verum, quod non paulo suavius, [e] ει φιλότητη μιχθεις, quemadmodum noster ait Homerus. Genuit autem, ne quid erretis, non Aristophanicus ille

Ne Pallas quidem) Palladem potissimum nominat, quod dea sapientiae, stultitiae sit Invisa, vel quod illa sirenuma sit bellatrix, & patrem defenderit adversus gigantes.

Τέττα πατέρος ιυχεμας ίδι) Id est, Huius patris gloriior esse. Hemistichium est solenne apud Homerum.

Ex Neotete) Id est, ex Juventute. id enim sonat Grace Neotes. Innuit autem, ex divitiis & juventute nasci potissimum stultitiam.

Faber ille) Vulcanum significat ridiculum, & tam ex matrimonio natum, puta Jovis & Iunonis.

Ἐπιφίτητη μιχθεις) Id est, in amore mixtus. Est autem hemistichium solenne apud Homerum, quoties significat furtivum concubitum, extra matrimonium. Qui in opere ex professo ludicro et ridiculo inquirunt articulos haereticos, quin hunc criminantur locum, qui toties deos ac deas commemorat. Cujusmodi loci sunt alii quoque complures. Quod si illic agnoscunt jocum & stultitiae personam, cur non idem faciunt in ceteris? Quum plures nominantur dii, pro joco ducunt: quum tribus verbis attingitur monachorum maiestas, nutat universa ecclesia.

ille Plutus, jam [a] capularis, jam oculis captus, sed quondam integer adhuc [b] calidusque juventa, neque juventa solum, verum multo magis nectare, quod tum forte in deorum convivio largius ac meracius hauserat. Quod si locum quoque natalem requiritis, quandoquidem id hodie vel in primis ad nobilitatem interesse putant, quo loco primos edidetis vagitus, ego nec in [c] erratica Delo, [d] nec in undoso mari, nec [d] εἰ σπίσται γλαφυροῖσι sum edita, sed in ipsis insulis Fortunatis, ubi [e] αἴσπαρτα καὶ ἀνέρες omnia proveniunt. In quibus neque labor, neque senium, neque morbus est

Capularis) Capulares dicuntur senes decrepiti. Talis antem inducitur Plutus apud Aristophanem.

Calidusque juventa) Allusit ad illud Horatianum. Non ego haec ferrem calidus juventa.

Erratica Delo) Hic natus fuit Apollo cum sua sorella, quorum beneficio insula prius fluitans, cœpit immobilis esse.

Nec in undoso mari) Nam hinc fingitur nata Venus.

Ἐι σπίσται γλαφυροῖσι) Id est, in specubus carni. Est hoc carmen in primo Odyssæ libro, tum alias crebrum apud Homerum.

Αἴσπαρτα καὶ ἀνέρες) Id est, Inseminata εἰ inarata, hoc est, citra sationem εἰ citra arationem. Est autem proverbium quoties utilitas contingit citra laborem. Estque apud Lucianum in Parasito, εἰ item in Rhetorum preceptoribus, sumptum ex Homeri Odyssæ. lib. 9. Οὐτι φυτάκος χρεῖ φυτόν, οὐτ' αἴρεσσι, Αλλα τὰ γ' αἴσπαρτα καὶ ἀνέρες πάντα φύονται. Id est, Neque plantant manibus plantam, neque arant, sed inseminata εἰ inarata omnia crescunt.

est ullus, nec usquam in agris [a] asphodelus, malva, squilla, lupinum ve, aut faba, aut aliud hoc genus nugarum conspicitur. Sed passim oculis, simulque naribus, ad blandiuntur [b] moly, [c] panaces, [d] nepenthes, amaracus, ambrosia, lotus, rosa, vio-
la, hyacinthus, Adonidis hortuli. Atque in his qui-
dem nata deliciis, nequaquam à fletu sum auspicata
vitam,

Asphodelus, malva) Hec sunt vilia, ac plebeii
mensis apta, que Lucianus scripsit nasci in insulā
Fortunatis. odit igitur hæc, veluti sobria & tetrica
apta. De asphodelo & malva, Hesiodus in opere cu-
jus titulus "Ἐργα καὶ ἡμέραι. 'Ουδὲ σοι ἐν μελάχῃ
τοῦ ἀσφοδελοῦ μεγάλη ὥρα' ὄνται. Id est, Neque in malva
& asphodelo magna utilitas. Lupini meminit Lu-
cianus.

Moly) Herbe sunt fabulose. De moly meminit
Homerus Odyss. n. quod dici Mercurium dedisse Ulyssi,
ut à beneficis Circes tutus esset. Versus Homeris sunt:
"Ως ἀρχα φανίσας πόρε φθρίσκεν Ἀργειφόντας, Ἐε
γάνεις ἵρυσας, καὶ μοι φύσιν ἀωτὸν ἔδειξεν. Πιζὴ μὲν
μύλαι τόκε, γάλακτον δὲ εἴκαλον αἰδος. Μόλυ δὲ μη
μάλιστα θεοί, χαλεπὸν δὲ τὸ ὄρύσσειν Ἀιδεύσας γε
Θιντοῖσι, θεοὶ δὲ τοι πάρτα δύρδυται, id est. Sic igitur
dicens dedit medicamen Mercurium, Ex terra tra-
hens, & mihi naturam ipsius monstravit, Radix qui-
dem nigra erat, laeti autem similis flos. Moly autem
ipsum vocant dii. Difficile autem fodere virus morta-
libus, dii autem omnia possunt.

Panaces) Dicitur efficax adversus omnes morbos:
unde, ut Plin. dicit, nomen habet. nās omne, & nās
medela, ab dñis medeōr.

Nepenthes) Nepenthes tristitiam discutit in convi-
viis; cetera nota sunt.

Attis.

vitam, sed protinus blande [a] arrisi matri. Jam vero non invideo [b] τῷ ὑπάτῳ Κεριῶν [c] capram altricem, cum me duz lepidissimæ nymphæ suis aluerint mammis, [d] Methe Baccho progenita, & [d'] Apædia Panos filia. Quas hic quoque in exterarum comitum ac pedissequarum mearum consortio videris: Quarum mehercle nomina, si voletis cognoscere, ex me quidem non nisi Grece audietis. Hæc nimirum, quam sublatis superciliis conspicamini, [e] φλεψτία est. Huic, quam velut ardentibus oculis ac plaudentem manibus videtis, [f] κολακεῖα non en. Hæc semisomnis ac dormitanti similis [g] μῆδη vocatur. Hæc cubito utroque innitens, consertisque manibus, [h] μισοπονία dicitur.

B 2

dicitur.

Arrisi matris) *Vulgaris risum tribuit stultis. Allusit autem ad hoc, quod prima vox hominis est ploratus. Et tamen legimus, quosdam natos statim arrisisse matris, quod signum putant auspiciatissimum.*

Τῷ ὑπάτῳ Κεριῶν) Id est, summo Jovi, quem Saturnium, hoc est, Saturni filium, vocant. Est autem Heniustichium Homericum.

Capram altricem) Jupiter in Creta clam est educatus lacte caprae, cuius cornu inter astra posuit non ingratus alumnus.

Methe) Id est, temulentia: nam id Grece μῆδη, cui apte tribuit patrem Bacchum vini autorem.

Apædia) Id est, imperitia. Pan autem crassus & agrestis est, juxta fabulas.

Φιλαρτία) Id est, amor sui. Quanquam Greca vox feminini generis est. Hanc sublatis superciliis fecit ob arrogantiam.

Κολακεῖα) Id est, adulatio, cuius est applaudere.

Λιθη) Oblivio.

Μισοπονία) Id est, odium laborum. vitium contrarium industria, quam Græci vocant Φιλοτερία.

dicitur. Hæc roseo revincta sero, & undique deli-
buta unguentis, [a] ἡδονή: Hæc lubricis & huc at-
que illuc errantibus luminibus, [b] αὐτοῖς dici-
tur. Hæc nitida cute, probeque saginato corpore,
[c] τριψιφόν nomen habet. Videtis & deos duos,
puellis admixtos, quorum alterum [d] καθημερινος
vocant, alterum [e] νέγρητον ὑπτον. Hujus, in-
quam, familitii fidelibus auxiliis genus omne re-
rum meorum subjicio ditioni, ipsis etiam imperans
imperatoribus. Genus, educationem, & comites
audistis. Nunc ne cui sine causa videar mihi deo-
nomen usurpare, quantis commoditatibus deos si-
mul & homines adsciam, quamque late meum pa-
teat numen, arrectis auribus accipite. Etenim si
non inscite scripsit quidam, hoc demum esse deum,
juvare mortales: &, si merito in deorum senatum
ascitisunt, qui vinum, aut frumentum, aut unam
aliquam hujusmodi commoditatem mortalibus o-
stenderunt: cur non ego jure, deorum omnium
[f] αλφα dicar, habearq; quæ una omnibus largior
omnia? Principio quid esse potest vita ipsa vel dul-
cius vel preciosius? At hujus exordium cui tandem
acceptum

“**Ηδονή**) Id est, voluptas.

“**Αὐτοῖς**) Id est, amentia.

“**Τριψιφόν**) Id est, delicium.

“**Καθημερινος**) Comum Graci deum faciunt temulentie
intemperantie, ac juvenilium compotationum.

“**Νέγρητον ὑπτον**) Id est, altissimum somnum, sic
enim vocat Homerus somnum unde quis expergesiri
non possit.

“**Αλφα**) Id est, alpha. ita per jocum significant
primum, quod literis olim notarent numeros. Vnde illud,
Ego sum α ω α.

acceptum ferri convenit, nisi mihi? Neque enim aut [a] ὁ ἀριστοτελεῖς hasta Palladis, aut [b] ἡ πολυτελεῖς Jovis [c] ægis, hominum genus progignit, vel propagat. Verum ipse deum pater, atque hominum rex, qui totum nutu tremefactat olympum, fulmen illud trisulcum ponat oportet, & vulnus illum [d] Titanicum, quo, cum lubet, Deos omnes territat; planeque histrionum more, aliena sumenda misero persona, si quando velit id facere, quod nunquam non facit, hoc est, [e] παιδοποίειν. Jam vero Stoici se diis proximos autu-
mant. At date mihi ter quaterque, aut si liber,
sexcenties Stoicum; tamen huic quoque, si non barba, insigne sapientiæ, etiamsi cum hir-
cis commune, certe supercilium erit ponendum,
explicanda

Οσειμοτίτειν) Hoc epitheton Homerus tri-
buit Palladi, quod fortem ac potentem habeat pa-
trem Jovem. Est autem tetrica Pallas maxime cum
vibrat hastam.

Νεφεληγερίτην) Id est, nubium congregatoris: sic
enim subinde appellat Homerus, οὐρανογερέτης
ζεύς.

Ægis) Est clypeus Jovis, ex pelle capre altricis.
hanc obtendit cum servit; cum amat, deponit.

Titanicam) Id est, torvum: nam Titanes vocan-
tur antiquissimi deorum. Porro senes tetrici dicuntur
τιτανίδες εὐδότες, id est, Titanicum obtuentes, qui
toro truculentoque sunt asperli.

Παιδοποίειν) παῖς puer, ποιῶν facere. hoc est,
liberis creandis operam dare, sic verecunde vocant
τὸ habere rem cum muliere.

explicanda frons, abjicienda [a] dogmata illa adamantina, ineptiendum ac delirandum aliquantis per. In summo, me, me inquam, sapiens ille accersat oportet, si modo pater esse velit. Et cur non aperius meo more vobiscum fabuler? Quæso num caput, num facies, num pectus, num manus, num auris, quæ partes honestæ putantur, progenerant deos aut homines? Non opinor. imo ea pars, adeo fulta, aderque ridicula, ut nec nominari citra risum possit, humani generis est propagatrix. Is demum est fons, unde vitam hauriunt omnia, verius quam ille [b] Pythagoricus quatergio. Age vero, qui vix obsecro matrimonii capistro velit probare os, si, quæmodum isti sapientes facere consueverunt, prius ejus vita incommoda secum perpenderit? aut quæ tandem mulier virum admissura sit, si partus periculosos labores, si educationis molestiam, vel noctis, vel cogitarit? Porro si conjugiis debetis vitam, conjugium autem debetis *etiam* pedissequz; mihi nimis quid debeat, intelligitis. Tum quæ, semel hac experta, denuo repetere velit, nisi *etiam* præsens numen adfuerit? Neque vero id Venus ipsa vel [c] reclamante Lucretio unquam inficias iverit, sine nostri numinis accessione, suam vim mancam atque irritam esse. Itaque ex nostro illo temuleto ridiculoque

Dogmata) *Id est, decreta: sic enim vocantur platica Philosophorum. Adamantina vocat, quod certissima habeantur.*

Pythagoricus) *Allusit ad carmen vulgarissimum Pythagore. Ναὶ μὲν ἀμετέρα ψυχὴ πραγμάτων πιτεάτων Πατῶν ἀνάρτη Φύσις. id est, Per animæ dantem quaterniogem Fontem perpetuæ naturæ.*

Reclamante Lucretio) *Nam in carmine suo tribus Veneri rerum omnium gignedarum vim ac principatū*

loque lusu. proveniunt & superciliosi Philosophi, in quorum locum nunc successere quos [a] vulgus monachos appellat, & purpurei reges, & pii sacerdotes, & ter sanctissimi pontifices. Postremo totus etiam ille deorum poetarum cœtus, adeo frequens, ut turbam virum jam ipse capiat olympus, tametsi spatio-
sissimus. [b] At sane parum sit, mihi vita seminarii ac fontem deberi, nisi quicquid in omni vita commodi est, id quoque totum ostendero mei munieris esse. Quid autem hæc? num omnino vita videretur appellanda, si voluptatem detraxeris? [c] Applausistis. Evidem sciebam neminem vestrum ita sapere, [d] vel despere magis; imo sapere potius, ut in hac esset sententia. Quanquam ne Stoici quidem isti voluptatem aspernantur: tametsi sedulo dissimulant, milleque convitiis eam apud vulgus dilacerant; nimirum [e] ut deterritis aliis, ipsi prolixius fruantur. Sed dicant per Jovem, quæ tandem vita pars est non tristis, non infestiva, non invenusta, non insipida, non molesta, nisi voluptatem, id est, stultitiae condimentum, adjun-

B 4

xeris

Vulgus monachos) Quod olim apud Hebreos erant filii prophetarum, quod apud Græcos & Indos Philosophi, hoc apud Christianos monachi videntur esse.

At sane parum) Ostendit stultitia, vita initium sibi deberi. nunc demonstrat, & omnia vita commoda a se proficiunt.

Applausistis) Innuit, stultis ita maxime videri, vitam absque vulgaribus istis voluptatibus non esse expetendam.

Vel despere potius) Quanto cum decoro personæ, variat correctionem? Porro quod alius est despere, id est stultitiae sapere.

Ut deterritis aliis) Allusit ad Philoxenum, in pal-
pamentum nasi mucum emungere solitum, ut alii
aversantibus cibum, ipse solus reseleretur.

xeris? Cujus rei cum satis idoneus testis esse possit ille nunquam satis laudatus Sophocles, cuius extat pulcherrimum illud de nobis elogium, [a] 'Εν τῷ φροντὶ γό μανδί, ἡδεῖος βίος, tamen age rem omnem singulatim aperiamus. Principio quis nec sit primam hominis aetatem multo latissimam multoque omnibus gratissimam esse? Quid est enim illud in infantibus, quod sic exosculamur, sic amplectimur, sic fovemus, ut hostis etiam huic aetati ferat opem; nisi stultitiae lenocinium? quod data opera prudens natura, recens natis adjunxit, ut aliquo voluptatis velut autoramento, & educantium labores delinire queant, & tuentium favores blandiantur. Deinde quæ succedit huic adolescencia, quam est apud omnes gratiosa, quam illi candide favent omnes, quam studiose provehunt, quam officiose porrigunt auxiliares manus? At unde quæsto ista juventæ gratia? unde, nisi ex me? cuius beneficio quam minimum sapit, atque ob id quam minime ringitur. Mentior, nisi mox, ubi grandiores fasti, per rerum usum ac disciplinas virile quiddam sapere coeperint, continuo deflorescit forma nitor, languescit alacritas, frigescit lepos, labascit vigor. Quoque longius à me subducitur, hoc minus minusque vivit, donec succedat [b] τὸ γαλεπὸν γῆρας, id est, molesta senectus, non jam aliis modo, verum etiam sibi met invisa. Quæ quidem prorsum nulli morta-

³ 'Εν τῷ φροντὶ γό μανδί, ἡδεῖος βίος) Versus est senarius jambicus, id est, In nihil sapiendo vita jucundissima. Ni fallor, verba sunt Ayacis, dolentis quod ab insania resipuerit. Est similis fabella apud Horatium de quodam Argiro, expostulante cum amicis quod illorum opera restitutus esset ab insania.

Τὸ γαλεπὸν γῆρας) Id est, molesta senectus. Nam id epitheti subinde tribuit illi Homerus.

mortalium foret tolerabilis, nisi rursus tantorum misera laborum dextra adesse, & quemadmodum dii poetarum solent pereuntibus aliqua metamorphosi succurrere, itidem ego quoque * jam capulo proximos denuo, quoad licet, ad pueritiam revocarem. Unde non abs re vulgus eos * παλιμπαδας appellare consuevit. Porro si quis transformandi rationem requirat, ne id quidem celarim. * Ad Lethes nostras fontem (nam in insulis Fortunatis oritur: si quidem apud inferos tenuis modo rivulus labitur) eos produco, ut simul atque illic longa potarint oblivia, paulatim dilutis animi curis repubescent. At isti jam delirant, inquiunt, jam despiciunt, Esto sane Sed istuc ipsum est repuerascere. An vero aliud est puerum esse, quam delirare, quam despere? An non hoc vel maxime in ea delectat etate, quod nihil sapit? Quis enim non ceu portentum oderit atque execretur puerū virili sapientia? Astipulatur & vulgo jaustum proverbium, * Odi puerulum præcoci sapientia. Quis autem sustineret habere commercium aut consuetudinem cum eo sene, qui ad tan-

B 5 tam

Aliqua metamorphosi) Id est, transformatione, ut Phaetonem in cygnum, Alcyonem in avem transformat.

Jam capulo) Id est, meriti; unde & capulares senes vocantur, admodum defecti etate. Capulus autem est loculus, quo cadaver afferuntur.

* παλιμπαδας) Id est, iterum pueros; quod ad pueritiam redisse videntur. Notum est proverbium. Bis pueri senes; ad quod allusit.

Ad Lethes) Quoniam paulo superius Lethen, id est, Oblivionem, unam ex suis fecit pedissequis. Innuit autem, senes obliuiosos esse, & ob id jucundius vivere, quod multorum vite malorum non meminerint.

Odi puerulum) Senarius est proverbialis, & citatur ab Apuleio, in Apologia magie secunda. Præcox autem dicitur qui ante tempus maturescit.

Nam rerum experientiam, patrem animi vigorem
 iudicique acrimoniam adjunxit. Itaque delirat se-
 nix meo munere. Sed tamen delirus iste meus inte-
 rim miseris illis curis vacat, quibus sapiens ille di-
 storquetur. Interim non illepidus est compotor.
 Non sentit vitæ tedium, quod robustior ætas vix to-
 lerat. Nonnunquam cum sene Plautino [a] ad tres
 illas literas revertitur, infelicissimus, si sapiat. At
 interim meo beneficio felix, interim amicis gratus,
 ne congerro quidem infestivus. Quandoquidem &
 apud Homerum ē Nestoris ore fluit oratio [b] melle
 dulcior, cum Achillis sit amarulenta; & apud eun-
 dem senes in mœnibus considentes [c] τιμὴ λε-
 γόστος vocem edunt. Quo quidem calculo ipsam
 etiam superant pueritiam, suauem quidem illam,
 sed infantem, ac præcipuo vitæ oblectamento, pura
 garrulitate, carentem. Addite huc, quod pueris
 quoque gaudeant impensius senes, ac pueri viciissim
 senibus delectentur, [d] ἀστεῖ τὸν ὄμοιον αὐγεῖ
 θιός ως τὸν ὄμοιον. Quid enim inter illos non
 convenit, nisi quod hic rugosior, & plures numerat
 natales? Alioqui capillorum albor, os edentulum,
 cor-

Ad tres literas) Ita quidem sñex apud Plautum
 ait, se tres didicisse literas, a, m, o. Sic enim innuit
 se carpisse amare.

Melle dulcior) Sic enim scripsit Homerus Ili. a.
 τιμὴ λεγόστος) Id est, floridum. Sic enim ait
 Iliad. 7. de senibus sedentibus δὲ σκανὸν πο-
 θεῖσα λεγόσταταν ιεῖσι id est, super Schæas
 portas vocem floridam mittunt. Est autem tacita
 allusio ad ληέη, quod nugas significat; Mini-
 mum discrimin est inter ληέη & λείεον, id est, inter
 nugas & florem.

οὐτε αἱ εἱ τὸν ὄμοιον αὐγεῖ θιός ως τὸν ὄμοιον) Id est,
 ut semper similem ducit Deus ad similem. Versus est
 Homericus ex Iliad. 1.

corporis modus minor, lactis appetentia, balbuties, garrulitas, ineptia, oblivio, incogitantis, breviter omnia cetera congraunt. Quoque magis accedunt ad senectam, hoc proprius ad pueritiam similitudinem redeunt donec puerorum titus, citravita tedium, citra mortis sensum, emigrant est vita. Et nunc qui volunt, & hoc meum beneficium cum reliquorum deorum metamorphosi comparet. Qui quid irati faciant, non libet commemorare: sed quibus quam maxime propitii sunt, eos solent in arborem, in avem, in cicadam, aut etiam in serpentem transformare: quasi vero non istud ipsum sit perire, aliud fieri: Ego vero hominem eundem optimam ac felicissimam vitam patrem restituo. Quod si mortales prouersus ab omni sapientiam commercio temperarent, ac perpetuo mecum statam agerent, ne esset quidem ullum senium, verum perpetua juventa fruerentur felices. An non videtis tetricos istos, & vel philosophiam studiis, vel seriis & arduis addictos negotiis plerumque priusquam pene juvenes sint, jam consenuisse, videlicet curis, & assidua acrique cogitationum agitacione, sensum spiritus & succum illum vitalem exhauste? Cum contra Moriones mei pinguiculi sint, & nitidi, & bene curata cute plane ^{*χοίσσος} quod ajunt, 'Αρχαγράγιοι, nunquam profecto senectutis incommodum ullum sensuri, nisi non nihil, ut sit, sapientum contagio inficerentur. Adeo nihil patitur hominum vita omni ex parte beatum esse. Accedit ad hanc vulgati proverbii non leve testimonium, quo dicitant, Stultitiam unam esse rem, quae & juventam alioqui fugacissimam removet, & improbam senectam procul arceat. Ut non temere

Xοῖσσος 'Αρχαγράγιοι) Id est, porci Acarnanii. in delicatos ac nitidos dicebatur: fortassis quod earegio pinguisimos mitteret porcellos.

mere * de Brabantis populari sermone iactatum sit. Cum ceteris hominibus etas prudentiam adferre soleat, hos quo propius ad senectam accedunt, hoc magis atque magis stultescere At qui hac gente non est alia vel ad communem vitæ consuetudinē festivior, vel quæ minus sentiat senectutis tristitiam. His quidem ut loco, ita & vitæ instituto confines sunt * Hollandi mei. Cur enim non meos appellem, usque adeo studiosos mei cultores, ut inde vulgo cognomen emeruerit? cuius illos adeo non pudet, ut hinc vel præcipue sese iactitent. Eant nunc stultissimi mortales, * Medeas, Circes, Veneres, Auroras, * & fontem nescio quem requirant, quo sibi juventam restituant, cum id sola præstare & possim & soleam. Apud me succus est ille mirificus, quo Memnonis filia Tithoni avi sui juventam

De Brabantis) Nulla natio, nechumanior nec melior quam Brabantorum, Verum ob perpetuam hilariatem, quam illis nec senecta adimit dictum est hoc joco vulgari proverbium, Barbantus quo natu grandior, hoc stultior.

Hollandi mei) Et haec laudatissima gens est. tamen ob ingenii simplicitatem, & mores minime fucatos, vulgo stulti vocantur, proverbio jocojo. Porro quod dicit, mei, non ad Erasmus qui Hollandus est, sed ad stultissimam personam referri debet.

Medeas, Circes, Veneres, Auroras) Medea magis cum herbis senibus revocavit juventatem. Circe item sua virga suoque poculo vertebat homines in quas vellet formas. Venus Phaonem ex sene fecit adolescentem elegantissimum, adeo ut postea a Sapphone deamaretur. Aurora succo suo juventutem produxit in plurimos annos suo Tithono.

Ei fontem nescio quem) Significat fontem juvenitatis appellatum, in quem ingressi senes repubescent.

ventam prorogavit. Ego sum Venus illa, cuius favore Phaon ille repubuit, ita ut à Saphone tantopere deamaretur. *Me* sunt herbæ quæ sunt, mea precamina, meus ille fons, qui non solum revocat elapsam adolescentiam, sed quod est optabilius, perpetuam servat. Quod si omnes huic sententia subscribitis, adolescentia nihil esse melius, senectute nihil detestabilius, quantum mihi debeatis videtis opinor, quæ tantum bonum retineam, tanto excluso malo. Sed quid adhuc de mortalibus loquor? Cœlum omne lustrare, & mihi [a] meum nomen opprobret, licebit, quicunque volet, si quem omnino deorum repererit non insuavem & aspernabilem, nisi meo numine commenderetur. Etenim cur [b] semper ephebus & comatus Bacchus? nempe quia vecors ac temulentus, conviviis, saltationibus, choreis, lusibus vitam omnem transfigens, ne tantulum quidem habet cum Pallade commercii. Denique tantum abest, ut sapiens haberi postulet, ut [c] ludibriis ac jocis coligadeat. Neque proverbio offenditur, quod illi fatui cognomentum attribuit, id est, hujusmodi, [d] *Morix μωεῖτερος*. Porro Morycho nomen verterunt, quod illum, pro templi foribus sedentem, mustio ficiſ-
que

Meum nomen) Id est, *Stultam me vocet.*

Semper ephebus) *Veteres Bacchum puerili specie*
O *promissu capillus* fingeabant teste Macrobius.

Ludibriis ac jocis) *Senit de personis, oscillis, utribus unctis, de quibus meminit Virgilius in Georgicis.*

Morix μωεῖτερος) Id est, Morycho stultior, *Leges Chiladiæ Erasmi, in quibus eruditæ juxta ac copiose proverbium hoc explicatur.*

que recentibus agricolarum lascivia consueverit oblinere. Tum autem quid non scommatum in hunc [a] vetus jecit comœdia? O insulsum, inquiunt, deum, & dignum qui [b] ex inguine nasceretur. At quis non malit hic fatuus & insulsus esse, semper festivus, semper pubescens, semper omnibus lulus ac voluptatem adferens, quam vel [c] αὐγωδούντε
ille Jupiter omnibus formidabilis, [d] Pan suis tumultibus omnia senio vitians, vel [e] favillis oppletus Vulcanus, ac semper officinæ laboribus squalidus, aut Pallas etiam ipsa sua Gorgone & hasta terribilis, [e] καὶ διπλὸς ὄφελος? Cur semper puer Cupido, nisi quia nugatore est, καὶ [f] μηδὲ
εἰδὼς neque facit neque cogitat? Cur aurea Veneri semper vernal sua forma? Nimirum, quia mecum habet affinitatem; unde & patris mei colorem vultu resert atque hac de causa est apud Homerum

Vetus jecit comœdia) Nam Aristophanes in Rani ridiculum inducit Bacchum, Herculis ornatus ad inferos euntem, ut tragicos audiat.

Ex inguine) Nam Bacchus bis natus fingitur, semel ex matre, semel ex Iovis femore.

*Αὐγωδούντες) Hoc cognomen Homerus subinde tribuit Iovi, quod aliud ostendat, & aliud habeat in animo.

Pan) Is deus putatur immittere subitos terrores, qui Pantci vocantur, ex senex fingitur.

Favillis) Quod faber sit erarius.

Καὶ εἰς ἄρρενα δεῖμον) Id est, Semper intuens torve, sic enim apud Lucianum Cupido ait, se deterrei, ne Palladem adeat, quod semper sit torvis oculis.

Mηδὲ οὐδέ) Id est nihil sanum. Est Grecis proverbium cum omnia scelerata ac stulta significant.

rum [a] χειροσῖν' Ἀρρόδιτη. Deinde [b] perpetuo ridet, si quid modo poetis credimus aut horum æmulis statuariis. Quod numen unquam religiosius coluere Romani, quam Flora omnium voluptatum parentis? Quanquam si quis etiam tetricorum deorum vitam diligentius requirat ab Homero reliquisque poetis, reperiet stulticæ plena omnia. Quid enim attinet relæ quorum facta commemorate, cum Jovis ipsius fulmitatoris amores ac lusus probe noritis? cum severa illa Diana oblita sexus, [c] nihil aliud quam venetur, [d] Endymionem interim deperiens? Verum illi sua facinora à [e] Momo audiant malim, à quo sapientius quondam audire solebant. Sed hunc nuper irati una cum [f] Ate in terras præcipitem dederunt, quod sapientia sua felicitati deorum importunus

Χρυσῆ Αρρόδιτη) Id est, *Aurea Venus*! Sic enim vocat Homerus, tum *Iliad.* & tum alibi frequenter.

Perpetuo ridet, Sic eam fingit Homerus multis locis, unde φελομεῖδης dicitur. Theocritus in Cerioclepta, χειροσῖν' Ἀρρόδιτη, id est, Et mater, *Venus* videbitur ridens, & idem in Daphnide, Ἀλδῆ γε μῆτη αὐτῆς Κύπρις γειτονα, id est, *Venit dulcis Venus ridens*. & Virgilius, *Olli subridens*.

Nihil aliud quam venetur) Id est, tantum venetur. Sic Quintilianus: Nihil aliud quam flebat.

Endymionem) Nota est fabula de Luna ad Endymionem descendente.

Momo) Is deus reprehensionis apud Platonem. Hunc Lucianus fingit libere adversus Iovem, & alios deos, loquentem in concilio. Et vera est fabula illum Palladis, Vulcani, ac Prometheus carpfisse opera.

Ate) Graece sonat noxa. Hanc Homerus fingit à Iove in terram deturbatam, & hujus opera inter mortales disidia nasci.

portunus obstreperet. Neque mortalium ullus ex-
ulem dignatur hospitio, tantum abest, ut illi in
principum aulis sit locus, in quibus tamen mea [a] Κολακία prima tenet, cui cum Momo non ma-
gis convenit, quam cum agno lupis. Itaque sublato
illo, jam multo licentius ac suavius nugantur dum,
vere [b] πάντες ἀγόρτει ut inquit Homerus, nullo
videlicet censore. Quos enim non praebet jocos
[c] ficalnus ille Priapus? Quos non ludos exhibit
furtis [d] ac præstigiis suis Mercurius? Quin &
Vulcanus ipse in deorū conviviis [e] γελωντείς age-
re consuevit, ac modo claudicatione, modo cavillis,
modo

Κολακία) Id est, adulatio. quam pedissequam fecit,
et digito monstrat.

Πάντες ἀγόρτει) Id est, facilius agentes. Sic et
Terentius: que vos facillime agitis. de diritibus
loquens, quorum vita facilior et expedita. Theocritus
item in Cyclope, "Οὐτω γένει πάντες αὐτάγ' οὐ Κύκλας
ι παρ' οὐδεν. id est, sic igitur facillime egit Cyclops
apud nos.

Ficalnus ille) Allusit ad Horatianum Priapum,
quem ille ficalnum facit in Satyris. Olim truncus
eram ficalnus, inutile lignum. Tum Gracis quicquid
contemnunt, ficalnum dicitur, ut in suis Chiliadibus
testatur Erasmus.

Ac præstigiis) Lucianus narrat illum Vulcani for-
cipem furatum. Item Apollinis boves, tum et sagit-
tas præstigiis ademit.

Γελωντοί) Id est, morionem. sic enim vocant
Greci, qui rīsum movere studeat. Sic apud Homerum,
Vulcanus in convivio deorum ministrat, et claudica-
tione rīsum movet. Tum calicem porrigens matri, ridi-
cula quadam loquitur, ut rīxam discutiat inter
Jovem et Junonem. Vnde Homerus loquens de
Vulcano

modo ridiculis dictis exhilarare compotationem. Tum & Silenus ille [a] senex amator, [b] τὸν κόρηνα saltare solitus, una cum Polyphemus [c] τὸν πετασθόν, Nymphis τὰ γυμνοτοδία, saltantibus. Satyri semicapri [d] Atellanas agitant. [e] Pan insulsa quapiā cantiuncula risum omnibus movet, quem ita malunt, quā ipsas audire musas, præcipue cū jam nectare cœperint madere. Porro quid ego nunc com-memorē, quæ probe poti dii post convivium agitent? adeo mehercle stulta ut ipsa nonnunquam à risu tempe-

Vulcano Il. a. "Ατέλλανας" ἀρ ἵεροτο γίλας μακόπις Στοῖχος, οὐδὲ Ιδεύ "Ηραῖον δία σωματε ποιπούντα. Id est, inextinguibilis igitur motus est risus beatis diis, ut viderunt Vulcanum per domus servientem.

Senex amator) Hic nymphas persequitur, & insidiatur, apud Ovidium.

Τὸν κόρηνα) Cordax genus ridicula saltationis ac rusticanae, cuius meminit Lucianus in libro de saltatione, meminit & Pollux libro quarto, cap. decimo tertio, καὶ ιστὸν ὄρχηστος.

Τὸν πετασθόν) Vox ficta, qua representatur saltatio Cyclopis Polyphemi. unde & Horatius: Saltaret uti Cyclopa rogabat. Meminit Aristophanes in Pluto.

Τὰ γυμνοτοδία) Et hoc saltationis genus à nuditate pedum dictum: γυμνὸς enim nudum, πόδες pes dicitur. Meminit Lucianus.

Atellanae) Atellanae, saltationis est genus, in quo obscenis gesticulationibus libido representabatur, ab Atella civitate vocatum.

Pan) Nam & in fistulam habet, sed agrestem:

temperare nequeam. At satius est, in his [a] Harpo-
cratis me. niniſſe, ne forte nos quoq; [b] Corycæus
aliquis deus auscultet, ea narrantes, quæ Momus
quidem impune proloquutus est, sed jam tempus est
ut [c] ad Homericum exemplar relictis cœlitibus vi-
cissim in terrâ demigremus, quamq; ibi nihil latum,
aut felix nisi meo munere, dispiciamus. In primis vi-
detis, quanta prouidentia natura parens & humani
generis opifex, illud caverit, ne usquam deſſet stul-
titia condimentum. Etenim cum Stoicis definitioni
bus nihil aliud sit sapientia, quam duci ratione: con-
tra stultitia, affectuum arbitrio moveri: ne plane
tristis ac tetrica eſſet hominum vita, Jupiter quan-
to plus indidit affectuum quam rationis? quasi
[d] ſemiunciam compares ad aſſem. Præterea [e]
rationem in angustum capit is angulum relegavit, re-
liquum omne corpus perturbationibus reliquit.
Deinde duos quaſi tyrannos violentiſſimos uni op-
poſuit: iram, quæ præcordiorum arcem obtinet, at-
que adeo iſum vitæ fontem, cor: & concupiſcenti-
am, quæ ad imam uſque pubem latiſſime imperium
occupat.

Harpoeratis) Is erat ſilentii Deus.

*Corycæus) Græci proverbio Coryceos vocant, qui
clanculum auscultant, & explorant quid agatur. Vide
in Chiliadibus.*

*Ad homericum exemplar) Nam huic moſ eſt,
nunc quid agant dii in cælo, nunc quid homines in ter-
ris viciſſim miscere narrationem.*

*Semiunciam ad aſſem) Ide eſt, vigefimam quartam
partem ad totum. Ridicule autem meminit aſſis &
unciae, quæ ſunt ponderum nomina cum de rebus animi
loquatur.*

*Rationem in angustum) Sic Plato rationem in ce-
rebro collocavit, iram in peclore, in inferioribus con-
cupiſcentiam.*

occupat. Adversus has geminas copias quantum valeat ratio communis hominum vita satis declarat, cum illa, quod unum licet, vel [f] usque ad ravim reclamat, & honesti dictat formulas, verum hi laqueum regi suo remittunt, multoque odiosius obstrepunt donec iam ipse quoque fessus ultro tedit ac manus dat. Ceterum quoniam viro, administrandis rebus nato, plusculum de rationis unciola erat aspergendum, ut huic quoque pro virili consuleret me hic sicut in ceteris in consilium adhucuit, [b] moxque consilium dedi me dignum: nempe uti mulierem adjungeret: animal videlicet stultum quidem illud atque ineptum, verum ridiculam & suave, quod convictu domestico, virilis ingenii tristitiam sua stultitia condiret atque edulcaret. Nam quod Plato dubitare videtur, utro in genere ponat mulierem rationalium animalium, an brutorum, nihil aliud voluit, quam insignem eius sexus stultitiam indicare. Quod si qua forte mulier sapiens haberi voluerit, ea nihil aliud egerit quam ut bis stulta sit; perinde quasi bovem aliquis ducat [c] ad ceroma, invita reluctanteque Minerva. Conduplicat enim vitium, quisquis, contra natu-ram virtutis fucum inducit atque alio deflectit ingenium. Quemadmodum, iuxta Græcorum proverbium simia semper est simia, etiam si purpura vestiatur: Ita mulier semper mulier est; hoc est stulta

Usque ad ravim) *Id est, usque ad raucedinem. Plautinum proverbium est.*

Moxque consilium) *Si nugas quilibet vocamus ad seriam ac severam examinationem, quid magis impium quam hoc tribuere stultitiam, quod scriptura com-memorat à Deo factum?*

Ad ceroma) *Vnguenti genus est, quo inungebantur athletæ.*

stulta, quamcunque personam induerit. Neque vero mulierum genus usque adeo stultum arbitror, ut eam ob rem mihi succenseant, quod illis & ipsa mulier & stultitia stultitiam attribuam. Etenim si rem recta reputent via hoc ipsum stultitiae debent acceptum ferre, quod sint vires multis calculis fortunatores. Primam formam gratiam quam illae merito rebus omnibus anteponunt, eujusque præsidio in tyrannos etiam ipsos tyrannidem exercent. Alioqui unde nam horror ille formæ, hispida cutis & barba sylva, plane senile quiddam in viro, nisi à prudentiæ vitio? cum foeminarum, semper laves malæ, vox semper exilis, cutis mollicula, quasi perpetuam quandam adolescentiam imitentur. Deinde quid aliud oportet in hac vita, quam ut viris quam maxime placeant? Nonne huc spectant tot cultus, tot fuci, tot balnea, tot compturæ, tot unguenta, tot odores, tot componendi, pingendi, fingendique vultus, oculos, & cutem artes? Jam, num alio nomine viris magis commendatæ sunt, quam stultitiae? Quid enim est, quod illi mulieribus non permittunt? At quo tandem autoramento, nisi voluptatis? Delectant autem foemina non alia re, quam stultitia. Id esse verum non ibit inficias, quisquis secum reputarit, quas vir cum muliere dicat ineptias, quas agat nugas, quoties foeminea voluptate decreverit uti. Habetis igitur primum & præcipuum vite oblectamentum quo fonte proficiscatur. Sed sunt nonnulli cum primis autem senes, bibaces quidem illi magis quam mulierosi, qui summam voluptatem in compositionibus constituunt. Evidem an sit ullum lautum convivium, ubi mulier non adsit, viderint alii. Illud certe constat, citra stultitiae conditum, nullum omnino suave esse. Adeo ut, si defit, qui seu vera, seu simulata stultitia risum moveat, ~~per~~ quæpiam vel mercede conductum accersant,

sant, aut ridiculum aliquem parasitum, adhibeant, qui ridendis, hoc est, dictariis, silentium ac tristitiam compotationis discutiat. Quorsum enim attinebat, tot bellariis, tot lauticiis, tot cupediis onerare ventrem, nisi & oculi pariter & aures, nisi totus animus, risu, jocis, leporibus pasceretur. At [a] istiusmodi tragematum ego sum architectrix dñica. Quanquam illa ipsa jam in conviviis solennia, [b] regem sortiri talis, lusitare tesseris, [c] philotesis invitare, certare [d] οὐμπεφοεῖς, [e] ad myrtum canere, saltare, gesticulari, non a septem Græciz sophis, verum à nobis, ad humani generis salutem reperta sunt. Atqui omnium hujusmodi rerum ea natura est, ut quo plus habent stultitiaz, hoc plus conferant vitz mortalium; quæ si tristis, [f] ne vita quidem

Istiusmodi tragematum) *Tragemata vocant Græci, quæ latini bellaria vocant, nempe secundæ mensæ delicias.*

Regem sortiri talis) *Rex dicebatur qui singulis præscribebat, quantum deberent bibere.*

Philotesis) *Græci φιλοθεῖς vocant quibus ex hodie nostrates utuntur, cum in amicitia signum præbant alicui, ac deinde porrigitur poculum.*

Συμπεφοεῖς) *Id est, circumlationibus. Sic enim vocant, cum dicendi, canendi, bibendique vices, ordine per omnes circumferentur.*

Ad Myrtum canere) *Olim qui canere jubebatur, myrteum ramum accipere solitus erat ab eo qui ante cecinerat, atque in finita cantione tradebat ei quem vellet post se canere, ut copiosius explicat Erasmus in suis Chiliadibus.*

Nec vita quidem) *Vnde veteres vivere dicebant, genialiter agere lauteque. Catullus: Vivamus, mea Lesbia, atque amemus.*

quidem appellanda videatur. Tristis autem evadat oportet, nisi cognatum iudicium hoc genus oblectamentis abstuleris. Sed erunt fortassis, qui hoc quoque voluptatis genus negligant, & in amicorum charitate & coniuetudine acquiescant, amicitiam dictitantes unam rebus omnibus anteponendam, quippe rem usque adeo necessariam, [a] nec aer, nec ignis, nec aqua magis, rursum adeo jucundam ut qui hanc de medio sustulerit, solem sustulerit: adeo denique honestam, si quid tamen hoc ad rem pertinet, ut nec ipsi Philosophi vereantur eam inter præcipua bona commemorare. Sed quid si doceo me hujus quoque ranti boni [b] & puppim esse, & proram? Docebo autem, non [c] crocodilitis, aut [d] soritis, [e] ceratinis, aut aliis id genus dialectico-

Nec aer nec ignis) *Ita M. Tullius in Lelio de amicitia.*

Et puppim esse & proram) *Proverbialiter dixit Præcipuum authorem & fontem. Nam qui puppim ac proram navis habet, totam habet navem.*

Crocodilitis) *Crocodilites genus est syllogismi captiosi, quem dialeclici fingunt crocodilum proposuisse mulieri, cuius filium rapuerat. Si dixeris, inquit, verum, reddam tibi filium. Illa respondit, Non rededes. Et ergo redde, quia verum dixi. Imo inquit, si redidero, non dixeris verum.*

Soritis) *Sorites syllogismus est, quem Cicero vocat acervalem, quod acervanidis paulatim singulis fallat, Ut: Decem nummi non faciunt divitem quid si unum addas? quid si etiam unum? Ita fieri ut nonquam fias dives si nunquam unus numerus facit divitem. Dicitur autem dicitur id est, à cumulo sive acervo.*

Ceratinis) *Quos latini cornutos, cum è duobus quicquid responderis, in te retorquetur. Hujusmodi syllogismos veteres dialeclici laudabant. Dicitur quicquid tu niger es, id est, cornu.*

lesticorum argutiis, sed pingui, quod aiunt, MInerva rem digito propemodum ostendam. Age, convenire, labi, executare, hallucinari in amicorum vitiis, quædam etiam insignia vitia pro virtutibus amare, mirarique, an non stultitiae videtur affine? Quid cum aliis exosculatur n̄vum in amica, alium delectat [a] polypus Agnæ, cum filium [b] strabonem appellat p̄xtum pater? quid inquam, hoc est, nisi mera stultitia? Clament terq; quaterque, stultitiam esse: atqui hæc una Stultitia [c] & jungit, junctos & servat amicos. De mortalibus loquor quorum nemo sine vitiis nascitur; optimus ille est, qui minimis urgetur, cum interim inter sapientes istos deos, aut omnino non coalescit amicitia aut tetrica quadam & insuavis intercedit, nec ea nisi cum paucissimis: nam cum nullis dicere religio est, propterea quod maxima pars hominum desipit, imo nullus est, qui non multis modis deliret, & non nisi inter similes cohæret mutua benevolentia ea certe haud quaquam stabilis est, nec admodum duratura, nimisq; inter morosos & plus satis oculatos, ut qui in amicoru vitiis tam cernunt acutum, quam aut aquila aut serpens Epidaurius. At ipsi in propriis vitiis quam lippiant, & quam non vident
manti-

Polypus) Allusit ad versus Horatianos. *Polypus* vitium est narium grave olenium. *Agnam* vocat amicam.

Strabonem appellat p̄xtum) *Strabonem* esse, vitium est oculorum distortorum. *Petum* esse levius est: nam p̄tis oculis pingebatur *Venus*, quod id videatur amatorium.

Et jungit junctos) *Et hoc carmen est Horatianum.* Ut est illud: *Nam vitius nemo sine nascitur.* Et illud: *Quam ut aquila aut serpens Epidaurius.*

[c] manticam in tergo pendentem? Itaque cum ea sit hominū natura, ut nullum ingenium reperiatur non magnis obnoxium vitiis; adde tantum animorum ac studiorum dissimilitudinem, tot lapsus, tot errata, tot casus vitz mortalis: quo pacto vel horum constabit [b] inter Argos istos amicitiae jucunditas, nisi accesserit ea quam mire Græci ~~invenerunt~~ appellant? hac seu stultitiam seu morum facilitatem vertas, licebit. Quid autem? an non Cupido, ille omnis necessitudinis autor & parens, prorsum oculis captus est? cui quemadmodum [c] τὰ μὲν καλὰ καλὰ πέφαγται, itidem inter nos quoq; efficit ut suū cuique pulchrum videatur, ut [d] cascus cascām, perinde ut [e] pupus pupam, deamet. Hæc passim & fiunt & ridentur, sed tamen hæc ridicula jucundam

vita

Manticam in tergo) *Est hoc proverbium in eos, qui aliorum cernunt vicia, sua non vident.* Natum ex Aesopi fabula, Persius: *Vt nemo in se se tentat descendere, nemo!* Sed precedenti spectatur manticam tergo.

Inter Argos istos Argos vocat plus satis oculatos. Nam ut Ovid. ait: *Cinclum luminibus centum caput Argus habebat.*

Τὰ μὲν καλὰ καλὰ πέφαγται) *Id est, Non pulchra pulchra videntur.* *Hemisticchium est Theocriti de amante.* Sic enim ait in Idyllo 9 γέρες πολλάκις ὡς πολύσαμε τὰ μὲν καλὰ καλὰ πέφαγται. *Id est, Etenim amori sepe, ὡς Polypheme, que non pulchra, pulchra videntur,* *Cecus enim amor à poetis fingitur:* Οὐ τυφλῶται τὸ φίλον, οὐδὲ τὸ φιλέματον, ut ait Plato; *id est, Excavatur amans circa amatum.*

Cascus Cascam) *Id est, vetulus vetulam.* Sic enim prisci Latini loquebantur. *Estque proverbium.*

Pupus) *Pupum antiqui puerum vocabant, pupam puellam.*

vitæ glutinant copulantque societatem. Porro quod de amicitia dictum est, id multo magis de coniugio sentiendum, quod quidem nihil est aliud, quam invicua vitæ conjunctio. Deum immortalem, quæ non divortia, aut etiam [a] divortiis deteriora passim acciderent, nisi viri fœminaque domestica consuetudo, per adulationem, per jocum, per facilitatem, errorem, dissimulationem, meum utique satellitum, fulciretur, alereturque? Papæ, quam pauca coirent matrimonia, si sponsus prudenter exquireret quos lusus delicata illa, sicuti videtur, ac pudens virguncula, jam multo ante nuptias lusent? Tum quanto pauciora cohererent initia, nisi plurima uxorum facta per viri vel negligentiam vel stuporem, laterent? Atque hæc quidam merito stultitez tribuuntur, verum ea interim præstat ut marito jucunda sit uxor, uxori jucundus maritus, ut tranquilla domus, ut maneat affinitas. Ridentur, [b] cuculus, curruca, & quid non vocatur, cum mœchæ lactymas labellis exorbet? At quanto felicius sit errare, quam zelotypiz diligentia quum sese confidere, tum omnia miscere tragediis? In summa, usque adeo nulla societas, nulla vitæ conjunctio sine me vel jucunda vel stabilis esse potest, ut nec populus principem, nec servum herus, nec herum pedissequa, nec discipulum præceptor, nec amicus amicum, nec maritum uxor, nec locator conductorem, nec contubernialis contubernatorem,

C

lem,

Divortiis deteriora) Significat veneficia aut homicidia.

Cuculus, curruca) Sic vulgo vocant maritum uxoris parum pudice. Quanquam Plautus cuculum vocat maritum foris amantem aliam, quod hec avis ova ponat in nido alieno, Juvenalis currucam vocat maritum uxoris parum castæ, quod alienos alat profun. Tu tibi nunc curruca places.

lem, nec **convictor** **convictorem** diutius ferat nisi vicissim inter se nunc errant, nunc adulentur, nunc prudentes conniveant, nunc aliquo stultitiae mente se se deliniant. Jam haec scio videri maxima, sed audietis majora. Quæso num quemquam amat, qui ipse semet oderit? Num cum alio concordabit, qui secum ipse dissidet? Num ulli voluptatem adferet, qui libimet ipsi gravis ac molestus? Istud opinor nemo dixerit, nisi qui sit ipsa stultior stultitia. At qui si me excluderit, adeo nemo poterit alterum ferre, ut ipse etiam [a] sibi quisque puteat, sua cuique fordeant, sibi quisque sit invitus. Quando quidem id mali natura, non paucis in xebus noverca magis quam parentis, mortalium ingenii insevit, præcipue paulo cordatiorum, ut si quenque peniteat, admiretur aliena. Quo fit ut omnes dotes, omnis elegantia, decorque vita vitietur, pereatque. Quid enim proderit forma, præciuum deorum immortalium munus, si putiditatis vitio contaminetur? Quid juventas si senilis tristitia fermento corrumpatur? Denique quid in omni vita munere vel tecum, vel apud alios actu-rus es cum decoro, (est enim non artis modo, verum etiam omnis actionis caput, decere quod agas) nisi adsit dextra haec Philautia, quæ mihi merito germanæ est vice? Adeo frenue meas ubique partes agit. Quid autem æque stultum, atque ibi ipsi placere? te ipsum admirari? At rursum quid venustum, quid gratiosum, quid non indecorum erit, quod agas, ipse tibi displicens? Tolle hoc vita conditum, & protinus frigebit cum sua actione orator, nulli placebit cum suis numeris musicus, explodetur cum sua gesticulatione histrio,

Sibi quisque puteat) Putere dicuntur quod molestum est ac displiceret.

strio ridebitur una suis cum musis poeta, sordebit
cum arte pictor, esuriet cum pharmacis medicus.
Postremo [a] pro Nereo Thersites, pro [b] Pha-
one Nestor, pro Minerva sus, pro facundo infans,
pro urbano rusticus videberis. In tantum necesse est,
ut sibi quoque quisq; blandiatur, & assentati uncula
quapiam sibi prius commendetur, quam aliis possit
esse commendatus. Denique cum præcipua felicia-
tis pars sit, ut, [b] quod sis, esse velis, nimirum to-
tum hoc præstat compendio mea Philautia, ut neini-
nem suæ formæ, neminē suingenii, neminem loci,
neminem instituti, neminē patriæ pœnitentia: adeo ut
nec Hollandus cum Italo, nec Thrax cum Atheni-
ensi, nec Scytha cum insulis Fortunatis cupiat
permutare. Et ò singularem naturæ solitudinem,
ut in tanta terum varietate paria fecit omnia! Ubi
dotibus suis nonnihil detraxit, ibi plusculum
Philautia solet addere; quanquam hoc ipsum stulte
profecto dixi, cum hæc ipsa dos sit vel maxima. Ut
ne dicam interim, nullum egregium facinus
adiri nisi meo impulsu, nullas egregias artes, nisi
me authore, fuisse repertas. An non omnium lau-
datorum facinorum seges ac fons est bellum?
Porro quid stultius, quam ob causas, nescio quas,
certamen ejusmodi suscipere, unde pars utraque
semper plus fert incommodi, quam boni? Nam
eorum

Pro Nereo Thersites) Vterque est apud Homerum.
Nereum dicit fuisse omnium formosissimum, qui ad
Trojam venerunt. Thersitem omnium maxime de-
formem.

Phaone Nestor) Phaon beneficio Veneris è sene
revocatus est ad adolescentiam. Nestor tria secula
pixit, teste Homero Iliad. a.

Quod sit esse velis) Hemistichium est Martialis.

eorum qui cadunt, veluti [a] Megarenium $\gamma\delta\epsilon\eta\gamma\zeta$. Dein cum jam utrinque constitere ferratae acies, [b] & rauco crepuerunt cornu cantu, quis oro sapientum istorum usus, qui studiis exhausti, vix tenui frigidoq; sanguine spiritum ducunt? [c] Crassis ac pinguibus opus est, quibus quam plurimum adsit audaciz, mentis quam minimum. Nisi si quis [d] Demosthenem militem malit, qui [e] Archilochi sequutus consilium, vix conspectis hostibus, abjecto clypeo fugit, tam ignavus miles, quam orator sapiens. Sed concilium, inquiunt, in bellis plurimum habet momenti. Equidem fateor in duce, verum id quidem militare, non Philosophicum; alioqui parasitis, leonibus, latronibus, sicaziis, agricolis, stupidis, obzratis, & hujusmodi mortali-

Megarenium $\gamma\delta\epsilon\eta\gamma\zeta$) Id est, nullus resperclus. Proverbiū est, apud Theocritum ex oraculo natum, quo responsum est, Megarenses neque tertios esse, neque quartos, perinde quasi in nullo sint numero, de quibus nulla sit mentio.

Et rauco) Hemistichium est V. rgilianum.

Crassis ac pinguibus) Hoc ex Aristotelis sententia, qui putat, eos, qui minime valent ingenio, plus pollere audacia. Nam crassus sanguis, quo abundant robusti, ut robur auget, ita ingenum crassum efficit. Contra, sanguis tenuis, ex quo spiritus tenues exhalant, ut corpusculum imbecillum & meticulosum, ita ingenium acutum timidumque efficit.

Demosthenem) Nam us abjecto clypeo fugit, unde Rhiphas pidiclus est, ut Plutarchus in ejus vita scribit.

Archilochi sequutus consilium) Lacedemonii Archilochum poetam è finibus suis excedere coegerunt: quod in epigrammate quodam gloriatus esset se clypeum abiecisse, quasi id consultius sit quam mori in pugna. Author Plutarchus in apothegmatu Laconicu. Lege proverbiū in Chiliadibus, Abjecit hastam.

mortalium fice, res tam præclara geritur, non Philosophis lucernariis. Qui quidem quam sint ad omnem vitæ usum utiles, vel Socrates ipse, unus Apollinis oraculo sapiens, sed minime sapienter judicatus, documento esse potest, qui nescio quid publice conatus agere summo cum omnium risu discessit. Quanquam vir is in hoc non usquequam desipit, quod sapientis cognomen non agnoscit, atque ipsi deo rescribit, quodque censet sapientia repub. tractanda abstinentem esse nisi quod potius monere debuerat, à sapientia temperandum ei, qui velit in hominum haberi numero. Deinde quid eundem accusatum [a] ad cicutam bibendam adegit, nisi sapientia? Nam [b] dum nubes [c] & ideas Philosophatur, [d] dum pulicis pedes metitur, [e] dum culicum vocem miratur; quæ ad vitam communem attinent, non didicit. Sed adest præceptor de capite periclitanti discipulus Plato, egregius scilicet patonus, [d] qui turbæ strepitu offensus, vix dimidiata

Ad cicutam) *Herba est mortifera, unde Socrates biberat potionem.*

Dum nubes) *Ita Aristophanes inducit eum adorantem nubes, tanquam deos.*

Et ideas) *Aludit ad ideas Platonicas, quas irrisit & Aristoteles.*

Dum pulicis pedes) *Hoc quoque de eodem fingit in nubibus Aristophanes, irridens illius mathematicam.*

Dum culicum vocem) *Est & hoc in eadem fabula. Socratem fingit disputantem, unde tantam vocem emitat culex, tantillum animal.*

Qui turbæ strepitu) *Hoc in ejus vita legitur. & extat in initio illius orationis: Quanquam omnium natu minimus adsum &c. cum alioqui in scholis & circulis esset omnium facundissimus.*

dimidiatam illam periodum pronunciare potuit. Jam quid dicam [a] de Theophrasto? qui progressus in concessionem, protinus obmutuit, perinde [a] quasi repente lupo conspecto; qui militem animasset in bello. Isocrates ob ingenii timiditatem nec hincere unquam est ausus. *M. Tullius eloquentia Romanorum parens, semper indecora trepidatione, perinde quasi puer singultiens, exordiri consuevit. Idque Fabius interpretatur cordati oratoris & periculum intelligentis argumentum. Verum cum hoc dicit, an non palam fatetur sapientiam obstatre ad rem probe gerendam? Quid isti facient, cum res ferro geritur, qui tum metu exanimantur, cum nudis verbis est decertandum? Et post hanc celebratur, si diis placet, præclaræ illa Platonis sententia, beatas fore respublicas, [b] si aut imperent Philosophi, aut Philosophentur imperatores. Imo si consules historicos, reperies nimirum nullos reipublicæ pestilentiores fuisse principes quam si quando in Philosophastru aliquæ aut literis addictu inciderit imperium. Cujus rei satis, opinor, faciunt fidem Catones: quorum [c] alter insanis delatio-

De Theophrasto) Is Aristotelis discipulus, ab eloquentia nomen etiam inventum, & tamen quia non exercitatus, apud populum dicturus obmutuit.

Quasi lupo conspecto) Lupus enim si prius hominem videat, rocem adimere putatur. Isocrates scripsit plurimas orationes, nullam egit causam, quod roce esset exili, & natura timidus, ut in illius vita legitur.

M. Tullius) Hoc virtus Tullius ipse fatetur.

Si aut imperent) Non hec dicuntur ex animo, sed ad Moria personam respiciens ludit, cum autor ipse longe diversæ sentiat.

Alter insanis) De Censorio loquitur qui quadragies accusatus, semper absolutus est, ipse septuagies ac sepius alios reos fecit; ut in ejus vita narrat Plutarchus, & Plin. in septimo.

delationibus reipub. tranquillitatem vexavit, [a] alter libertatem Populi Romani dum nimium sapienter vindicat, funditus subvertit. Adde his [b] Brutos, Cassios [c] Gracehos, ac [d] Ciceronem etiam ipsum, qui non minus pestilens fuit Romanorum reipub. quam [e] Demosthenes Atheniensium. Porro [f] M. Antoninus, ut donemus bonum imperatorem fuisse; nam id ipsum extorquere possim; fuit enim hoc ipso nomine gravis atque invisus civibus, quod tam Philosophus esset; sed tamen ut donemus fuisse bonum, ac certe pestilentior fuit reipub. tali relicto filio, quam fuerat sua administratione salutaris. Quandoquidem solet hoc hominum genus, qui se sapientia studio dediderunt, cum ceteris in rebus, tum praeципue in liberis propagandis infelicissimum esse, providente opinor natura, [g] ne malum hoc sapientia inter mortales latius

Alter) Ut censem intellige, qui provocato Cesare, subvertit libertatem Romanam.

Brutos, Cassios) Hi Julium occiderunt: ac postea vielli manus sua sibi necem consciverunt.

Gracehos) Tiberium & Caium, uterque eloquens, uterque sed tuos, uterque per tumultum periit, lege Plinum de v. 733 illustribus.

Ciceronem) Cicero Antonium in perniciem reipublica provocavit.

Demosthenes) Et hic Athenienses ad bellum adversus Philippum suscipiendum incitavit, que res eis verit male.

M. Antonius) Hic pius dictus est, & cognomina-
tus Philosophus, vir omnium laudatissimus, sed Com-
modi illaudatissimi pater.

Ne malum hoc sapientia) An non hic palam ludit,
& stultitiam loquifacit, non suum animum?

latius serpat. [a] Itaque Ciceroni degenerem fuisse filium constat, & sapiens ille [b] Socrates liberos habuit matri similiores quam patri, ut non omnino pessime scripsit quidam, id est stultos. Sed utcunque ferendum, si tantum ad publica munia forent [c] ὄντες λύραι, nisi ad omnem prorsus vix functionem nihilo essent dexteriores. Ad convivium adhibe sapientem; aut tristi silentio, aut molestis querstiunculis obturbabit. Ad chorum advoca, camelum saltare dices. Ad publicos ludos trahe, ipso vultu populi voluptatibus obstabit, & cogetur ē theatro migrare [c] sapiens Cato, quandoquidem supercilium non potest ponere. In colloquium inciderit, repente [d] lupus in fabula. Si quid emendum, si contrahendum, breviter, si quid eorum agendum, sine quibus hæc quotidiana vita transigi non potest, stipitem dicas sapientem istum, non hominem. Usque adeo neq; sibi, neque patrī, neque suis usquam usui esse potest, propterea quod communium rerum sit imperitus, & à populari opinione vulgaribusque institutis longe lateque discrepet.

Itaque Ciceroni) Cicero filius Ciceronis temulentus, ignavus, morosus, nulla in re similis patri, nisi in febrivitate, ut testatur Seneca.

Socrates liberos.] Ita testatur Seneca: nam uxorem habuit Socrates morosam, ac rixosam ut testatur Gellius.

"Οὐς μογές λύραι) Id est, Afini ad lyram: proverbium est.

Sapiens Cato) Est apud Martialem de Catone minore, qui, cum federet in theatro, nec auderent agere qui acturi erant Floralia, in quibus mulieres nuda e& viri turpiter saltabant, jussus est aut mutare vultum, aut excire, excitit itaque.

Lupus est in fabula) Proverbium est de subito silentio medio sermone oborte.

discrepet. Qua quidem ex te odium quoque conse-
quatur necessum est, nimirum ob tantam vitz at-
que animorum dissimilitudinem. Quid enim omni-
no geritur inter mortales non stultiz plenus, id-
que à stultis, & apud stultos? Quod si quis unus
universis velit obstrepare huic ego suaserim, ut,
[a] Timonem imitatus, in solitudinem aliquam
demigret, atque ibi solus sua fruatur sapientia. Ve-
rum ut ad id, quod institueram, revertar, quz vis
saxeos, quernos, & agrestes illos homines in civi-
tatem coagit, nisi adulatio? Nihil enim aliud,
significat illa [b] Amphionis & Orphei cithara.
Quz res plebem Romanam, jam extrema molien-
tem, in concordiam civitatis revocavit? Num oratio
Philosophica? Minime. Imo ridiculus † ac puerilis
apologus

Timonem) *Timon Atheniensis offensus hominum
moribus abiit in solitudinem, & mortalium omnium
consortia fugit, adeo ut sepulchrum quoque illius à
contnente sit undis maris ariulsum. Exultat de hoc
Luciani dialogus ab Erasmo: versas.*

Amphionis & Orphei) *Est in fabulis, Amphione
canente, saxa sua sponte in structuram murorum co-
iisse, atque ita cantu, non manibus claras extruclias
fuisse Thebas. De Orpheo quoque fabulantur, saxa
quercus cantu illius commota fuisse. Id Horatius
interpretatur, agrestem multitudinem, quam per
saxa & quercus intelligi voluit illorum suaviloquen-
tia, in civitatis formam fuisse coactam.*

Ac puerilis apologus) *Cum plebs Romana ere
alieno demersa, authore Sincio in sacrum montem à
patribus secessisset, atque ita de Republica aclum esse
videretur. Patres Menenium Agrippam oratorem ad
plebē miserunt, qui huiusmodi apologeto plebem patri-
bus reconciliavit. Tempore, inquit, quo in homine, non*

apologus de ventre reliquisque corporis membris confictus. Idem valuit [a] Themistoclis apol-
ogus consimilis de vulpe & ericio. Quæ sapi-
entis oratio tantundem potuisset, quantum com-
mentitia illa [b] cerva Sertorii potuit; quantum
Laconis,

ut nunc, omnia in unum consentiebant, sed singulis
membris, suum cuique consilium, suus sermo fuerat
indignatas reliquas partes, sua cura, suo labore ac
ministerio, ventri omnia queri, ventrem in medio
quietum, nihil aliud quam datis voluptatibus frui:
conspirasse inde, ne manus ad os cibum ferrent,
nec os acciperet datum, nec dentes conficerent. Ac
ita cum ventrem fame domare vellent, ipsa una
membra, totumque corpus, ad extremam tabem
venisse: inde apparuisse, ventris quoque haud
segne ministerium esse quippe qui sanguinem hunc,
quo vivimus, rigemusque, mitteret in omnes corporis
partes. Hocque apolo^go ostendens, iram plebis in pa-
tres similem esse intestinæ illi membrorum seditioni,
flexit mentes hominum. Hec ferme Livius, prime
Decadis lib. 2.

Themistoclis apol^go) Themistocles populum
Atheniensem, aegre ferecentem avaritiam magistratus,
hujusmodi apolo^go deterruit à rebus novandis. Vulpe-
cula sitibunda, aestate media, sole ferrente, dum fossam
ingressa, aquam querit, luto à sole indurato inhesit,
subique muscae totum vulpeculae corpus obsidentes,
sanguinem omnem exugeant. Quod erinacius, so-
se ripam forte fortuna prætergrediens, conspicatus,
vulpecula volens suppetras ferre, muscas spinis illis
suis abigeret parabat. Ibi vero vulpecula obsecrans,
ne muscas abigeret, dixit: Ista nunc sanguinis saturæ
sunt, quas si abegerit, alia famelica in earum locum
succedentes, quicquid sanguinis reliquum fuerit, pror-
sus eibent.

Cerva Sertorii Plutarchus in vita Sertorii resert,
eum,

[a] Laconis illius de duobus canibus [b] deq; vellendis equin^z caud^z pilis ridendum modo dicti Sertoriⁱⁱ

eum, cum Iberiam bis subiecisset, Barbaros hoc modo illusisse. Cervam candidi coloris, sic mansuetam, ut vocantem exaudiret & radenter sequeretur, iactabat sibi à Diana missam, multaque se per illam edoceri. Itaque quoties hostes adventuros conjectaret, simulabat sibi id à cerva indicatum, atque si quando victoria aliqua suorum ducum deferebatur, occulto nuncio sibi à cerva fausta nunciata iactabat. Eaque arte fecit ut Barbari eam numinis instar colerent.

Laconis) Lycurgi videlicet Lacedemoniorum legislatoris, qui ut Plutarchus scribit in libello de puerorum educatione, duos catulos, iisdem editos parentibus, sic educavit, ut alterum ignoravum voracemque, alterum vero generosum venatorem redderet. Deinde Lacedemonis in concione congregatis. Magnum momentū ad virtutem, O Lacedemoni, inquit, sunt mores, doctrine & educationes. Atque ego hec vobis manifesta faciam. Quo dicto, ponens in medium avara^{da}, id est, ollam, ac leporem, è regione catulorum ipsos catulos dimisit. Ibi vero generosus ille in leporem impetum fecit, alter vero ad ollam se recepit. Lacedemonis autem nondum conscientibus quid hec sibi vellent, Lycurgus inquit: Catuli isti iisdem parentibus prognati sunt, ceterum diversam nati educationem, alter venator strenuus, alter ignorans & gulosus evasit.

Deque vellendis pilis) Cum Sertorius, ut Plutarchus in ejus vita scribit, adversus Pompeium bellum gereret multitudineque Barbarorum, ducis Imperio minus pareret, hoc commento usq; est. Advocata totius exercitus concione, duos equos adduci iussit alterum macie sinioque confectum, alterum robustum, caudamque habentem nigram. Macilento autem admodum

torii commentum? Ut ne quid dicam de [a] Minoe, [b] deque Numa, quorum uterque fabulosus

movit virum robustum, forti vero homunculum imbecillum. Dato autem signo vir ille magnus, ut illi preceptum erat, caudam gracilis equi ambabus manibus prehendens, evellere setas omnes uno impetu annixus est. Parvus contra homuncio robusti equi caudam paulatim vellebat. Tandem vero ubi ille, frustra conatus, sibi molestus esset, aliisque risum moveret, hic contra minimo labore setas statim evelleret: ibi Sertorius assurgens, Videtum commilitones, inquit, ingenium plus posse quam vires. Multa enim que unico impetu superari non possunt, paulatim superantur.

Minoe) Minos Cretensium rex fixxit, se nono quoque anno in consilium Iovis patris admitti, atque inde leges acceptas ad populum ferre, quo major esset legibus autoritas. Vide Homer. Odyss. τ. Minos Ἐυιωγες βασίλεὺς δίὸς μηδαὶ ὁ ἀριστ. Id est, Minos nono quoque anno cum Jove familiarem habuit confabulationem. Vnde Hesiodus dixit, cum Iovis sceptrum, quam plato in Minoe doctrinam interpretatur, habere. Ήντις ίχνα σλητερει, τῷ καὶ πόλιαν βασίλευσ. id est, Sceptra Iovis retinens quis Cretum rexeratur urbes.

Deque Numa) Cum sub Numa Pompilio, secundo Romanorum rege, Romani cum omnibus finitimus pacem haberent, veritus Numa ne luxuriarent ocio animi, quos metus hostium disciplinaque militaris continuaret, omnium primum, rem ad multitudinem imperitam, et illis seculis radem, efficacissimam, deorum metum, injiciendum ratus est. qui cum descendere ad animos sine aliquo commento mirabili non posset, fixxit sibi cum dea Egeria congressus nocturnos esse, etusque se monitu sacrificia instituere, legesque ferre. Hac ferme Livius.

fabulosis inventis stultam multitudinem rexit. Hujusmodi nugis commovetur ingens ac potens illa [a] bellua populus. At rursum, quæ civitas nequam Platonis aut Aristotelis leges, aut [b] Socratis dogmata recepit? Tum autem quæ res [c] Deciis persuasit, ut ulti se se diis manibus devo-

Bellua populus) *Plato lib. de republica sexto dicit*, Sophistas nihil aliud docere, quam vulgi sententias, in quibus cum congregatis fuerit consenserint, hancque vocare scientiam. *Veluti si quis* θρησκευτικὸς μητέλλος καὶ ισχυρὸς τερπολόχος, *id est*, bestie magne robustaque nutrita iras & cupiditates singulas obseverat, qua ratione hanc adire trahareque deceat, quibus rebus mitescat, & quibus acerbior fiat, quibus placetur, quibusque irritetur. Dicitque, Sophistas singula nominare ad illius bestia in gentis opinionem, bona videlicet dicere, quibus delectatur, mala vero, quibus ipsa bestia offenditur, neque aliam ullam de his afferre rationem. *Hec Plato. Sed* & nonnulli concionatores nostri temporis, non multum sophistis illis vulgaribus dissimiles esse videntur. Quippe cum magi in concionibus blaterant, que mercatoribus mulierculisque grata esse putant, à quibus & aliquid pecuniola corraderet queant, quam ea quibus vulgus ad pietatem trahi possit. *Horatius item Platonem imitans, vocat populum belluam mulorum capitum.*

Socratis dogmata) *Id est, decreta: cujusmodi sunt illa, Satius est injuriam pati, quam facere: & Mors nihil est, mali: & Philosophia nihil aliud est, quam meditatio mortis.*

Deciis persuasit) *Nam Decii pro salute reipub. se devoverunt: pater, ut Livius scribit Dec. 1. lib. 8. in bello Latino: filius, ut idem lib. 10. testatur, in bello quod adversus Umbros, Hetruscos, & Samnites gesum est.*

devoverent? Quid [a] Q. Curtium in specum traxit, nisi ipsanis gloria, dulcissima quædam Siren, sed mirum quam à sapientibus istis damnata? Quid enim stultius, inquit, quam supplicem [b] candidatum blanditi populo, [c] congiariis favorem emere, venari tot stultorum applausus, acclamationibus sibi placere, in triumpho veluti [d] signum aliquod populo spectandum circumfexi, [e] æneum in foro stare? Adde his [f] nominum & cognominum adoptiones, Adde divinos honores homuncioni exhibitos, adde publicis cæremoniis [g] in deos relatos etiam sceleratissimos tyrannos. Stultissima sunt hæc, & ad quæ ridenda non unus sufficit Democritus.

Quintum Curtium) Notissima est historia.

Candidatum) Candidati vocantur, qui magistrum petunt, quos mos erat nomenclatore præeunte blande salutare, hunc patrem vocantes, hunc fratrem, hunc dominum, ubi sibi faverent.

Congiariis) Congius mensuræ genus. unde congiarium, quod modo pro munere, quod datur populo à principe, modo pro mensura accipitur.

Signum aliquod) Signa statua dicuntur.

Æneum stare) Allusit ad illud Horatianum, Aut æneus ut sles. Ponebantur enim æneæ statua benemertitis, in Circo aut in foro Romæ.

Nominum & cognominum) Multus tumultus de adoptione nominum Antonini Pii, Alexandri, Augusti: ut patet ex Ælio Spartiano, & aliis.

In deos relatos) Romæ solent defunctoris imperatores miris quibusdam cæremoniis in deos referre; ex-tructa turri lignea prealta, in hac congesta vi stipularum & aromatum; in summo erat aquila alligata tenui funiculo. Is simul atque solitus esset incendio, avis summa petebat. Gratissimus interim odor nares omnium pervadebat, velut animæ imperatoriaæ pententis cælum.

tus. *Quis negat?* Atqui hoc fonte nata sunt fortium heroum facinora, quæ tot eloquentium viorum literis in cœlum tolluntur. *Hæc stultitia parit civitates, hac constant imperia, magistratus, religio, consilia, judicia, nec aliud omnino est vita humana, quam stultitiae lusus quidam.* Jam vero ut de artibus dicam, quid tandem mortalium ingenia ad excoxitandas prodendasque posteris tot egregias, ut putant, disciplinas excitavit, nisi gloria sitis? Tantis vigiliis, tantis sudoribus, famam, nescio quæ, n, quam nihil esse potest inanius, redimendam putarunt homines vere stultissimi. Sed interim stultitiae tot tam egregia vita commoda debetis, quodque est longe dulcissimum, [4] aliena fruimini insania. Ergo posteaquam mihi fortitudinis & industriae laudem vindicavi, quid si prudentiaz quoque vindicem? Sed dixerit aliquis, *Badem opera* [b] *ignem aquæ misceas, licebit.* Verum hoc quoque successurum arbitror, si vos modo, quod antehac fecistis, auribus atque animis favebitis. Principio si rerum usu constat prudentia, in utrum magis competet ejus cognominis

Aliena fruimini insania) Retulit Plinii Cecilius sententiam, Optimum est aliena insania frui. Insaniunt non solum qui stulte quid agunt, verum etiam qui immodice. Vnde qui non estimandis vigiliis disciplinas vel inveniunt, vel expoliunt, insanis laboribus profundit alius. Et horum insanias fruuntur, qui juvantur illorum vigiliis.

Ignem aquæ misceas) Pugnat enim ex diametro, quod ajunt, prudentia cum stultitia. Est autem proverbium apud Græcos, quo adūrat, Id est, quod fieri non potest, significant, πῦρ ὑδατη μιγνύται, id est, ignem aquæ miscere. Quo usus est Plutarchus in libello ἐπὶ περὶ ψευδῆ, id est, de primâ frigiditate.

nominis honos? in sapientem, qui partim ob pudorem, partim ob animi timiditatem nihil aggre-
ditur: an in stultum, quem neque pudor, [a] quo
vacat, neque periculum, quod non perpendit, ab
ulla re deterret? Sapiens ad libros veterum confu-
git, atque hinc meras vocum argutias ediscit. Stultus
adeundis cominusque periclitandis rebus [b]
veram (ni fallor) prudentiam colligit. Id quod vi-
disse videtur Homerus, [c] etiamsi cæcus, cum ait,
[d] παχεῖς δέ τινες οἵτινες. Sunt enim duo
principia ad cognitionem rerum parandam obsta-
cula, pudor, [e] qui fumum offundit animo, &
metus,

Quo vacat) Id est, quo caret. Nam duo potissimum
reddunt nos timidos, pudor, qui est metus justa repre-
hensionis, & periculorum, quod intelligimus. Vnde Lu-
cianus in epistola ad Nigrinum ait, Τὸν λαλούσαν
οὐκοντας ποτίν, τὸν δὲ αὐγάδες δεξιοῖς. id est, pruden-
tia segnes facit, inscitia autem audaces.

Veram, ni fallor) Hujusmodi quedam A. Gellius
prodidit in Philosophos umbraticos. verum hæc jo-
cans trahit ad stultorum experientiam, qui suo malo
funt paulo minus stulti: hanc Plinius miseram pru-
dentiam vocat.

Etiamsi cæcus) Subest facetia in vocibus, vidisse et
cæcus. Nam hic videre, pro intelligere positum est:
& sunt qui tradunt Homerum oculis captum fuisse.

Παχεῖς δέ τινες οἵτινες) Id est, Fallum etiam
stultus cognovit. Expertus stultus suo doctissimo
tum denum intelligit. At sapientis, qui ratione &
consilio ducitur, non est dicere, non putare. Sum-
ptum est ab Homero Iliad. π. Hesiodus dixit, παδία
δέ τινες οἵτινες. Id est, passus etiam stultus
non est.

Qui fumum offundit) Vnde Plinius speciem insa-
niae,

metus, qui ostendo periculo, dehortatur ab adeundis facinoribus. At his magnifice liberat stultitia. Pauci mortales intelligunt ad quam multas alias quoque commoditates conducat, [a] nunquam pudesceat & nihil non audere. [b] Quod si prudentiam accipere malunt eam, quae rerum judicio constat, audite obsecro quam procul absunt ab hac, qui hoc nomine [c] sese venditant. Principio constat, res omneis humanas, velut [d] Alcibiadis Silenos, binas habere facies nimium inter sese dissimiles; Adeo

ut

nie, quam gignat strichnus herba, quam medici vulgo solanum appellant, lusum pudoris vocat. Videmus enim, pudore fieri nonnunquam, ut homines prorsus delirent, & aliud pro alio respondeant.

Nunquam pudesceat) Nam his temporibus ubique plus valet audacia quam sapientia.

Quod si prudentiam] Trifariam enim accipiunt prudentiam. Vel qua praevidemus futura, vel qua rerum usu collecta sit, vel in genere, quae rerum judicio & cognitione constat. Ea potest esse vel citra experientiam.

Sese venditant) Eleganter dixit venditant pro jaculant.

Alcibiadis Silenos) Sileni dicuntur senes Satyri. Dielli sunt autem Sileni magis & sacerdotum & amir. quod circa torcular versarentur. qui enim uvas calabant, hoc nomine vocabantur. Nominatim autem pedagogus Bacchi, quem Synesius calvum fuisse scribit, cuius etiam Ovid. meminit. Silenus vocabatur. Erant etiam Sileni Statue, quae de foris ridiculae erant, intus dryinas imagines continebant. Quibus eleganter Alcibiades in convivio Platonis, Socratem comparat, quod is foris bardus ac stupidus, intus autem merum nuzen videretur.

ut quod prima, ut aiunt, fronte mors est, si intei-
rius inspicias, vita sit: contra, quod vita, mors:
quod formosum, deformis: quod opulentum,
id pauperrimum: quod infame, gloriosum: quod
doctum, indoctum: quod robustum, imbecille:
quod generosum, ignobile: quod latum, triste:
quod prosperum, adversum: quod amicum, inimi-
cum: quod salutare, noxiū: breviter omnia re-
pente versa reperies, si Silenus aperueris. Id si cui
forte nimis Philosophicè dictum videtur, age
[a] pinguiore, quemadmodum dici solet, Minerva
planius faciam. Quis regem non & opulentum &
dominum fatetur? At qui nullis animi bonis instru-
ctus est, atqui nihil illi satis est, jam videlicet pau-
perrimus est. Tum animum habet plurimis addi-
ctum vitiis, jam turpiter servus est. Ad eundem
modum in cæteris quoque Philosophari liceret. Sed
hoc exempli vice posuisse satis. At quorsum hæc?
inquiet aliquis. Audite quo rem ducamus. [b] Si
quis histrionibus in scena [c] fabulam agentibus
[d] personas detrahere conetur, ac spectatoribus
veras nativasque facies ostendere, nonne is fabulam
omnem perverterit, dignusque habeatur, quem
omnes

Pinguiore Minerva) *Hoc proverbio significamus, nos planius & apertius loqui. Nam docti quidam rem per se claram sic explicant argute, ut intelligi non possint. Quemadmodum Plato numeris suis tenebras offundit Philosophie.*

¶ Siquis) *Mira & faceta argutia ex arguta facetia propositionem hanc colligit.*

Fabulam agentibus) *Agunt histriones, qui representant: unde & actores dicti.*

Personas detrahere) *Persona hoc loco vultus est appositius, qui regem aut feminam, senem aut juvenem imitatur: unde personati dicuntur.*

omnes è theatro [a] veluti lymphatum saxis ejiciant? Exorietur autem repente nova rerum species: ut qui modo mulier, nunc vir: qui modo juvenis, mox senex: qui paulo ante rex, [b] subito Dama: qui modo deus, repente homunculus appareat. Verum eum errorem tollere, est fabulam omnem perturbare. Illud ipsum figmentum & fucus est, quod spectatorum oculos detinet. Porro mortalium vita omnis quid aliud est quam fabula quæpiam, in qua alii aliis obiecti personis procedunt, aguntque suas quisque partes, [c] donec choragus educat è prosleo? Qui s̄epe tamen eundem diverso cultu prodire jubet, ut qui modo regem purpuratum egerat, nunc servulum pannosum gerat. Adumbrata quidem omnia, [d] sed hæc fabula non aliter agitur. Hic si mihi sapiens aliquis, cœlo delapsus, subito exortatur, clamitetque, hunc quem omnes ut [e] deum ac dominum suspiciunt, nec hominem esse, quod percedum

Veluti lymphatum) Id est, furiosum & laryatum quems Greci ρυμόληπτος vocant.

Subito Dama) Horatius aliquoties Damam vocat obscurum & ignobilem: Ut ne tegam spurco Dame latuſ? Persius item Satyra quinta: Hic Dama est, non tressu agaso, Vappa & lappus, & in tenui farragine mendax.

Donec choragus) Graeci vocant χορηγὸς principem aut ducem chorei. Significat & eum, qui suppeditat necessaria. Vnde & choragium, ut superius admonuimus.

Sed hæc fabula) Vitam intelligit, in qua nihil sincero rerum iudicio geritur, sed umbris & simulacris rerum ducimur omnes.

Deum ac dominum) Hunc titulum exegit etiam Domitianus imperator. Martialis: Edictum domini detque nostri. Et malo principe, nulla bellua nocentior.

Notum

cedum ritu ducatur affectibus; servum esse i[n]firmaz
fortis [a] quod tam multis tamque fœdis dominis
sponte serviat; rursus alium, qui parentem extin-
ctum luget, ridere jubeat, quod jam demum ille vi-
vere cœperit, cum alioqui vita h[ec] nihil aliud sit
quam mors quædam: porro alium stemmatis glo-
riantem ignobilem ac notum appeleret, quod à vir-
tute longe absit, quæ sola nobilitatis sit fons: adque
eundem modum de ceteris omnibus loquatur: Quæ-
so quid is alius egerit, nisi ut [b] demens ac furiosus
omnibus esse videatur? Ut nihil est stultius [c] præpo-
stera sapientia; ita perversa prudentia nihil impruden-
tius. Siquidē perverse facit, qui sese non accommodet
rebus

*Notum est illud Diogenis, qui cum consenso suggesto,
subinde clamasset velut concionatus: 'Axiōtates,
d' Spurios, id est, audite homines: Iamque frequens
multitudo concurrens juberet quæ vellet proloquisi: Ego,
inquit, homines convocavi, in vobis quid hominis vi-
deo? significans, non esse dicendos homines, qui more
brutorum animantium affectibus ducerentur, non ra-
tione.*

*Quod tam multis) Quot vitiiis obnoxius es totibus
dominis, et nonnunquam diversa imperant: A-
varitia cogit quæcere, amor jubet insumere. Quod ele-
ganter depinxit Persius Satyr. 5.*

*Demens ac furiosus) Non mirum quod apud e[th]ni-
cos rudi populo sunt invisa veritas. Nec Christiani hec
que verissima sunt, sere possunt. Et quando presta-
bimus veram virtutem, si faciem illius ferre non
possimus, si à commemoratione quoque abhorret
animus?*

*Præposta sapientia) Vcluti si quis sapiens videri
velit inter stultos, aut in stulta.*

ebus præsentibus, [a] foroque nolit uti, nec saltem legis illius convivialis meminit, [b] *H. nīsi, à dīsi*, postuletque ut fabula jam non sit fabula. Contra, vere prudentis est [c] cum sis mortalis nihil ultra sortem sapere velle, cumque universa hominum multitudine [d] vel connivere libenter, [e] ver comiter errare. At istud ipsum, inquit stultitiae est. Haud equidem inficias iveriim, modo fateantur illi vicissim, hoc esse, vitz fabulam agere. [f] Ceterum illud, ô dīi immortales eloquar ne, an fileam? Cur autem fileam, cum sit vero verius? Sed præstiterit id fortassis in re tanta Musas ex Helicone acceſſere,

Foroque nolit uti) Proverbium est ex Phormione Terentiana. Foro dicuntur uti, qui sese accommodant loco & tempori. Sumptum à negotiatoribus qui merces vendunt non ut destinarent domi sed ut deprehenderint fori statum, qui varius est. Est diligentius explicatum in Chiliadibus Erasmi.

H. nīsi à dīsi) Id est, aut bibe aut abi. Veteres convivis sortiebantur reges, qui cuique cyathorum modum prescriberent. Ponebantur & leges jocose, quarum hac una est, que in proverbium abiit. quo significabant, aut obseruendum moribus eorum, inter quos agit, aut discedendum. Sic Cato discessit e Floraibus quod vultus severitatem mutare non posset.

Cum sis mortalis) Iuxta illud Catonis: Cum sis moralis, que sunt mortalia cura. Item illud Socratis: Quæ supra nos, nihil ad nos.

Vel connivere) Ut dissimules te sentire quod sentis.

Vel comiter) Id est, civiliter, ut civilitatis et urbanitatis causa vere tibi persuadeas, reclum esse, quod nemo non sequatur.

Ceterum illud, ô dīi) Ostendit, propositionem esse duriusculam quam aggreditur.

cessere, (a) quas poetæ sæpius ob meras nugas ad-
vocare solent. Adeste igitur paulisper, Jovis filiæ,
dum ostendo, nec ad egregiam illam sapientiam,
ac felicitatis, ut ipsi vocant, arcem aditum esse cui-
quam, nisi stultitia duce. Jam primum illud (b) in
confesso est, [c] affectus omnes ad stultitiam per-
tinere: quandoquidem hac nota a stulto sapientem
discernunt quod illum affectus, hunc ratio temperat:
eoque Stoici perturbationes omnes ceu mor-
bos, à sapiente semovent: Verum affectus isti non
solum [d] pedagogorum vice funguntur ad sapien-
tiæ portum properantibus, verum etiam in omni vir-
tutis functione, ceu calcaria stimulique quidam,
adesse solent, velut ad bene agendum exhortatores.
Quanquam hic fortiter reclamat bis Stoicus Sene-
ca, qui prorsum omnem affectum adimit sapienti.
Verum cum id facit, jam ne hominem quidem re-
linquit, sed novum potius deum quendam ~~in~~ ⁱⁿurg-
it, qui nusquam nec extitit unquam, nec exta-
bit:

Quas poëtæ) Obiter taxat poetas, quibus hoc fami-
liare est subinde invocare Musas.

In confesso est) In confessa est id, de quo nulla est
controversia.

Affectus omnes) Quos Græci πάθη vocant, Latini
perturbationes aut cupiditates, quibus Plato in
Phedone, tanquam clavis quibusdam, animam cor-
pori dicit affigi.

Pedagogorum vice) Hæc est opinio Peripatetico-
rum, qui putant affectus veluti stimulos à natura da-
tos, quibus excitemur ad virtutem. Quanquam hanc
acriuer refellit Seneca. Et apte dixit, pedagogorum.
nam imbecilles adhuc, et veluti pueri, discimus affecti-
bus: affectu sapientiam, contemptis illis, solo ratio-
nis duclu gubernamur.

bit: imo ut apertius dicam, marmoreum hominis simulacrum constituit, stupidum & ab omni prossus humano sensu alienum. Proinde si liber, ipsi suo sapiente fruantur, citraque rivalem ament licet, cumque eo vel [a] in civitate Platonis, vel si malint, [b] Idearum regione, vel [c] in Tantaliis inhabitent hortis. Quis enim non istiusmodi hominem ceu portentum ac spectrum fugiter horreatque, qui ad omnes naturae sensus obsurderit, qui nullis sit affectibus, nec amore nec misericordia magis commoveatur, [d] quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes, quem nihil fugiat, qui nihil erret, sed ceu [e] Lynceus quispiam nihil non perspiciat, nihil

In civitate Platonis) Nam is ita descripsit formam reipublicae, ut nemo sequi voluerit. Iocatur et Lucianus in veris narrationibus, Platonem solum in sua vivere civitate.

In idearum regione) Plato formas quasdam ponit, a materia separatas, in mente divina, quas irrisit Aristoteles. Allusit autem ad regiones fabulosas, lune, solis, nubium, ventorum, de quibus multa Lucianus in veris narrationibus.

In Tantaliis hortis) Proverbium est Grccis, cum significant aliquid nusquam esse, quod putent, fabulas esse que poetae de inferis referunt.

Quam si dura) Eleganter interxit carmen Maronis e sexto Aeneidos de Didone.

Lynceus quispiam) Hic proponendum in proverbium abiit, ob incredibilem oculorum prospicientiam; Horatius in epistolis: Non possis oculo quantum contendere Lynceus, Non tamen idcirco contemnas lippus inuagi.

nihil non [a] ad amissim perpendat, [b] nihil ignoscat, [c] qui solus se ipso sit contentus, [d] solus dives, solus sanus, solus rex, solus liber, breviter omnia

Ad amissim perpendat) Id est, accuratissime. sic Gellius libro primo: *Ad huc, scripta omnia antiquiora tam curiose perspeclabat, aut virtutes pensitabat, aut vicia rimabatur, ut judicium factum ad amissim dicceris.* Est autem amissis fabrorum lapidicidarumque linea, qua ad dirigenda ligna saxaque utuntur.

Nihil ignoscat) Nam Stoici dicunt, πάντα τὰ ἀμερικατά ἔστιν οὐ τὰ. id est, omnia peccata esse equalia, ab aliisque, quos stultos vocant, nihil non perperam fieri. Vnde illud Persii, *Satyra 5*: *Digitum exere, peccas. Et quid tam parvum est? sed nullo thure litabis.*

Qui solus seipso contentus) Παραδόξος, enim Stoicorum est, οὐτέ στοιχίον αὐτάρκη ἔστι, id est, sapientem sibi ipso sufficere. Sicque Plutarchus ait in libello, cui titulum fecit περὶ αριστῶν κακίας. *Αὐτάρκης ἄστι, οὐ μάχη, τι τὸ καλὸν καὶ αγαθὸν ἔστι. τριπλόσιος δὲ ποια καὶ βασιλικότερος.* id est, *Tibi sufficies, si didiceris quod honestum et bonum. deliciaberis in paupertate et regnabis.*

Solus dives est) *Est τὸ διάδοξον ὅτι μόνος σοφὸς πλεύσις, i.e. quod solus sapiens dives sit.* Hor. in epist. *Ad summum, sapiens uno minor est Iove, dives, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum, Precipue sanus, nisi cum pitiuita molesta est.* Et Plutarchus in eodem libello, quem modo citavimus: *Οὐ βελτίως φιλοσοφήσεις αὐτός, οὐλλὰ παιταχεῖ ξῆς, οὐδίως μαθήσῃ, καὶ δοῦτο πάντα. οὐφρυσεῖ σε πλεύσατο, πολλοὺς ἐνιγγιτοῦται, καὶ τοια πολλά μὴ μιθηγιῶται.*

nia solus, sed suo solus judicio [a] qui nullum moretur amicum, ipse amicus nemini, qui diis quoque ipsis non dubitet [b] mandare laqueum, qui quicquid in omni vita geritur, velut insanum damnet, rideatque? Atqui hujusmodi animal est absolutus ille sapiens. Quæso si res agatur suffragiis, quæ civitas istiusmodi magistratum sibi velit, aut quis exercitus talem optet ducem? Imo quæ mulier id genus maritum, quis convivator ejusmodi convivam, quis servus talibus moribus dominum vel optet, vel ferat? Quis autem non malit vel unumquemvis de media stultissimorum hominum plebe, qui stultus stultis vel imperare possit, vel parere qui sui similibus placeat, sed quam plurimis, qui comis sit in uxorem, jucundus amicis, bellus conviva, convictor facilis, postremo qui nihil humani à se alienum putet? Sed me quidem jamdudum istius sapientis piget. Quare ad reliqua commoda sese recipiat oratio. Av gedum, si quis velut è sublimi specula circumspiciat, ita ut Jovem interdum poetæ facere prædicant, quot calamitatibus hominum vita sit obnoxia, quam misera, quam sordida nativitas, quam laboriosa educatio, quot injuriis exposita

ἢ δόξα τιμάμενον, εἰδοξία μη φθονόμενον. id est, Non vixeris, si philosopheris, inuicende, sed ubique vivere late disces, & ab omnibus. delectabunt te divitiae de multis bene merentem, et paupertas non multa curantem, & gloria quod honoreris, & ignobilitas quod non invidearis.

Qui nullum moretur) Id est, curet. Stoico sapienti nec amico est opus, ut qui omnia constituat in se ipso.

Mandare laqueum) Hoc proverbio extremum contemptum significamus. Invenalis de Democrito, Satyra 10. Cum Fortune ipse minaci Mandaret laqueum, mediumque ostenderet unguem.

posita pueritia, quot sudoribus adacta juventus, quam gravis senectus, quam dura mortis necessitas, deinde in omni vita, quot morborum agmina infestent, quot imminent casus, quot ingruant incommoda; quam nihil usquam non plurimo felle tintatum? ut ne commemorem ista, quæ homini ab homine inferuntur mala, quod genus sunt, paupertas, carcer, infamia, pudor, tormenta, insidiaz, proditio, convicia, lites, fraudes. Sed ego jam plane [a] τὸν ἀμφορίαν μετρήσω aggredior. Porro quibus admissis ista commeruerint homines, aut quis deus iratus eos in has miserias nasci coegerit, [b] non est mihi fas in praesentia proloqui. Verum ista qui secum perpendet, nonne [c] Milesiarum virginum probabit exemplum, etiam si miserandum? At quinam potissimum sibi vita tedium fatum accersivere? Nonne sapientiæ confines? Inter quos, ut interim [d] Diogenes, Xenocrates, Catones, Cassios;

Τὸν ἀμφορίαν μετρήσω) Id est, arenam percenseare fore commetiri. Proverbium est de re impossibili. Simile illi Theocriti in Charisibus: 'Αν' οὐ γὰρ ποχθόνιον οὐδὲν μητε μῆλον, id est, Metiri similis labor est in littore fluctus. quod eleganter & Maro expressit libro Georgicorum 2.

Non est mihi fas) Cautus suspendit sententiam, ne vel peccatum originis attingat parum in loco, vel Platonus & Originis opinionem probare videatur, qui docent, animas peccasse priusquam immigrarent in humana corpora.

Milesiarum virginum) Milesias virgines mirus quidam amor spontaneæ mortis quondam intraserat, ut refert Aul. Gellius.

Diogenes, Xenocrates) 'Ετριπλοις numeri, felli vitatis causa. Hi omnes sibi mortem accersivere. De Diogene & Xenocrate prodidit Laertius. De Bruto, Cassio, & Catone Plutarchus.

sios, ac Brutos fileam, [a] Chiron ille, cum immortalem esse liceret, ultra mortem praoptavit. Videtis, opinor, quid futurum sit, si passim sapient homines: nempe [b] altero luto, altero figulo Prometheo opus fore. Verum ego partim per ignorantiam, partim per incitantiam, nonnunquam per oblivionem malorum, aliquando spei bonorum, aliquoties nonnihil mellis voluptatibus aspergens, ita tantis in malis succurro; ut ne tum quidem libeat vitam relinquere, cum exacto [c] Parcarum stamine, ipsa jamdudum eos relinquit vita; quoque minus sit causa, cur in vita manere debeant, hoc magis juvet vivere; tantum abest, ut ullo vitæ tædio tangantur. Mēi nimirum muneris est, quod passim [d] Nestorea senecta senos videtis, quibus jam ne species quidem hominis superest, balbos, deliros, edentulos, canos, calvos, vel, ut magis Aristophani-

cis

Chiron) *Ab hoc edocitus fuit Achilles. Cui cum obiustitiam dii permitterent, ut perpetuo viveret, maluit mori, quod offenderetur tædio rerum semper eodem tempore recurrentium. Ita Lucianus c. ruperois.*

Altero luto) *Ridet obiter fabulam, que narrat, Prometheum hominis simulachrum ex argilla finxiisse, deinde sublato Iovis igne, invidisse mentem.*

Parcarum stamine) *Hi dicuntur τέταρτοι τοῦ ἀτεργάτου ζῆν, id est; ultra colum vivere. Taxat obiter turpem vita cupiditatem, etiam in decrepitiis.*

Nestorea senecta) *Nestorea senecta, pro quantumvis magna dixit, quod apud Homerus tres hominum etates Nestor vixisse dicitur. Vnde illud Iliad. primos Τέταρτον ἡδη δύο μὲν γενέα μερόπων ἀθράπων Ἐφθιατον id est; Huic jam duo quidem secula hominum præterierunt. Et paulo post, μέτρον τριτατον οντας, id est, cum tertius autem regnabat.*

cis eos describam verbis, [a] ρυπάντας, κυφός,
αθλίς, πυρτός, μαδώτας, ραδίος καὶ φαλούς, ta-
men usque adeo vita delectari, [b] adeoque
μαρίζειν, ut aliis tingat canos, alias [c] apposi-
tia coma calvitium dissimulet, alias [d] dentibus
utatur mutuo fortassis à sue quopiam sumptis, hic
in puellam aliquam milere depereat, & amato-
riis ineptiis [e] quemvis etiam superet adolescenti-
tum. Nam ut [f] capulares jam, meraque
silicernia

* Πυπώρτας, &c.) Id est, sordentes, sive squali-
dos: κυρός, id est, incurvos: πυστός, id est, ru-
gosos: μαδώτας id est, glabros sive calvos, hoc
est, nullos habentes pilos: ραδίος, id est, edentulos:
φαλός, id est, carentes mentula. His epithetis Ca-
non servus describit senes in Pluto Aristophanis.

Adeoque μαρίζειν) Νεανις, juvenis. inde μαρί-
ζειν, id est, juveniliter agere, quod Horatius dicit
juvenari.

Apposititia coma) Hanc quidam galericulum vo-
cant. Id frequens est apud Hispanos.

Dentibus utatur) Quidam edentuli, dentes arte gin-
givis insertos habent, non suos, sed forte porci cuius-
piam.

Quamvis etiam superet) Nulli juvenes insaniunt
impotentius, quam senex, si cuperit amare. Nam fer-
rum, cui senex similis est, ob membrorum siccitatem
& frigiditatem, ut haud facile incalescit, ita si semel
incaluerit, omnium tardissime frigescit, caletque maxi-
me. Nihil autem turpius amatore cano: vel Ovidio
teste, Turpe senex miles, turpe senilis amor. Nunc &
militant, & amant passim senes.

Capulares) Sic vocant detrepitos, quasi iam capu-
lo proximos. Capulus est loculum cadaverum.

[a] silicernia, teneram aliquam juvenculam ducant uxorem, eamque & indotatam, & aliis usui futoram, id adeo frequens, ut propemodum & laudi detur. Sed multo etiam suavius, si quis animadvertis, anus, longo jam senio mortuas, adeoque cadaverosas, ut ab inferis redisse videri possint, tamen illud semper in ore habere, [a] Φαῖς ἀγαθὸς, [b] adhuc catulire, atq; ut Græci dicere solent, [c] καπροῦ, & magna mercede conductū [d] aliquē Phaonem inducere, fucis assidue vultū oblinere, nusquā à speculo discede-

re,

Silicernia) Terentius in *Adelphis*, senem silicernium vocat, vel quod incurvus cernat silices, vel quod mox silentibus umbris cernendus sit: unde Græcis senex γένος dicitur, ταξὶ τὸ εἰς γῆν ἰπάντα, id est, à terram inspicio, vel ταξὶ τὸ τῆς γῆς ἰσχάντα, id est, à terram amando, quod propinqui morti, jam de sepultura solliciti sint.

Φαῖς ἀγαθὸς) Id est, lumen bonum. Vita lumen est. Id autem dictum est ab anus quapiam moriente, quam etiamnum iuvabat vivere.

Adhuc catulire) Catulire vocat more catellarum lascivire.

Καπροῦ) Id est, libidinari, ab hircis deduclo verbo, Est autem Græcis in proverbio, γένος καπροῦ id est, anus hircifans, ut Erasmus copiosius docet in suis Chiliadibus.

Aliquem Phaonem) Phaonem posuit pro quovis formoso adolescentulo. Phaon enim adamatus fuit à Sapphone, nec mutuo tamen adamabat: ita anus preter etatis decorum libidinose, pecunia conducunt amatorum. Iuvenalius: Optima certe Nunc via processus vetula vesica beata. Hujusmodi quandam inducit Aristophane in *Pluto*. Est autem ἀστικός, quia rem obscenam non extulit verbis.

re, [a] infimæ pubis sylvam vellere, [b] vietas ac putres ostentare mammas, [c] tremuloque gannitu languentem sollicitare cupidinem, potitate, misceri puellarum choris, literulas amatorias scribere, Ridetur hæc ab omnibus, tanquam, uti sunt, stultissima: at ipsæ sibi placent, & in summis interim versantur deliciis, [d] totasque sese melle perungunt, meo videlicet beneficio felices. Porro quibus hæc deridicula videatur, illud secum expendant velim, utrum satios ducant huiusmodi stultitia vitam plane mellitam exigere, an [e] trabem, ut ajunt, suspedio querere. Porro quod hæc vulgo putantur infamia obnoxia, istud pihil ad stultos meos, qui malum hoc aut non sentiunt, aut si quid sentiunt, facile negligunt. [f] Si saxum in caput incidat, id vere malum

Infimæ pubis sylvam) *Et hic rem fædam honestam
miserere texit.* Significat autem obscenum mulieris membrum. Hujusmodi Martialis inducit Ligellam veculam.

Vistas ac putres) *Vietum flaccidum est, id quod accedit in aniculis: & carne & humoribus absumpiti flaccescunt mammae. Putres dixit in odis Horatius: Sed incitat me peccus & mamma putres, equina quales ubera.*

Tremuloque gannitu) *Gannitum vocat ineptum cantum. Allusit ad iltud Horatianum: Et cantu tremulo pota Cupidinem Lentum sollicitas.*

Totasque sese melle perungunt) *Gracum proverbium est, in eos qui se totos immergunt deliciis, ut mellei sint undique. Refertur hoc, explicaturque in Erasmi Chiliaibus.*

Trabem suspedio querere) *Proverbium de summa desperatione, aut de negocio intolerabili: nam solent in ansi quidam ad laqueos configere.*

Si saxum in caput incidat) *Bella distinctione veni malis,*

lum sit. Ceterum pudor, infamia, probrum, maledicta, tantum adferunt noxx, quantum seotiuntur. Si sensus absit, ne mala quidem sunt. Quid Izdit, [a] si totus populus in te sibileat, modo rute tibi plaudas? Atque ut id liceat, sola stultitia praestat. Sed mihi videoꝝ audire reclamantes philosophos. Atqui hoc ipsum est, inquiunt, miserum, stultitia teneri, errare, falli, ignorare. Imo hoc est hominem esse. Porro miserum cur voacent, non video, quandoquidem sic nati estis, sic instituti, sic conditi, ea est communis omnium fors. Nihil autem miserum, quod in suo genere constat, nisi forte quis hominem deplorandum existimet, qui neque volare possit cum avibus, neque quaternis ingredi pedibus cum reliquo pecudum genere, neque cornibus sit obarmatus, quemadmodum tauri. Verum is eadem opera equum etiam bellissimum infelicem vocabit, quod neque grammaticam didicerit, neque placantis vescatur: taurum miseram, quod ad palæstricam sit inutilis. Igitur ut equus imperitus grammaticꝝ, miser non est, ita nec homo stultus, infelix, propterea quod hæc cum illius natura cohærent. Verum rursus urgent [b] logodzdali. Est, inquiunt, homini peculiariter addita disciplinarum cognitio, quarum adminiculis id quod natura dimicatum est, ingenio penset. Quasi vero ullam veri facium habeat, natum, quæ in culicibus, atque adeo in herbis ac florculis, tam sollicite vigilaverit, in uno homine dormitasse,

li, & non veri, planeque digna stultitia, sed quæ tam nimum placuit vulgo mortaliūm.

Si totus populus in te?) Allusit ad illud Horatii: *Populus me sibilat, at mihi plando Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.*

Logodzdali?) Dædalon Greci vocant ingeniosum. Vnde Dædala Circe. Vnde argutos disputationes logodzdalus appellat, quod arte torqueant syllogismos,

rasse ut disciplinis opus esset, quas [a] Theutus ille, humano generi infensus genius, in summam perniciem excogitavit, adeo non utiles ad felicitatem, ut illi quoque ipsi officiant, ad quod proprie reperta dicuntur, ut eleganter arguit apud Platonem rex ille prudenterissimus [b] de literarum invento. Igitur disciplinæ cum reliquis humanæ vitæ pestibus irrepre-
xunt, iisdem autoribus, à quibus omnia flagitia proficiscuntur, puta dæmonibus, [c] quibus hinc

Theutus ille, humano generi) De hoc Theuto Socrates apud Platonem in *Phædro* ita loquitur: *Audi-
vi* equidem, circa Naucratim Ægypti, priscorum quendam fuisse deorum, cui dicata sit aris quam Ibis vocant; *Demoni* autem ipsi nomen Theuth: *hunc* pri-
mum, numerum, geometriam, astronomiamque inven-
nisse, præterea lusus talorum, alearum, literasque. *Erat* tunc totius Ægypti rex Thamus, & in amplissima eminentissimaque civitate, quas Græci Ægyptias Thebas vocant, & deum ipsum Ammonem vocant. *Ad* hunc Theuth profectus artes demonstravit suas, dixitq; eas distribui Ægyptiis ceteris oportere, In hunc sere modum Plato. *Vnde* cum idem *dæmon*, qui talorum & tesserarum, ludorum pestiferorum, inventor fuit, humanas has scientias commentus est; *constat*, *hec* non minus graviter quam jocose dicta esse.

De literarum invento) *Locus* est apud Platonem, quem modo citavimus. *Rex* enim rogabat Theutum, ad quid conducerent literæ, quibus scribitur. *Respon-
dit*, valere ad memorie subsidium. *At* ille demonstravit, literas officere memorie dum homines his freti, non inscriberent animo quæ audissent, sed chartis.

Quibus hinc nomen etiam) Græcis enim dæmones appellantur scientes, à prisco verbo dæia, quod est disco, sive scio; unde dæmones appellatos putant grammatici.

hinc nomen etiam inventum, quasi *άρχων*,
hoc est, scientes, appelles. Siquidem simplex illa
aurei seculi gens, nullis atmata disciplinis, solo na-
turæ ductu instinctuque vivebat. Quorsum enim
opus erat grammatica, cum eadē esset omnibus li-
ngua, nec aliud sermone petebatur, nisi ut alius alium
intelligeret? Quis usus dialectices, ubi nulla erat
pugnantium in se sententiarum dimicatio? Quis
rhetoricæ locus, cum nullus alteri [4] negotium
faceſſeret? Quorsum requireretur legum pruden-
tia, cum abeſſent mali mores, ex quibus haud du-
bie [b] bona leges prognatae ſunt? Porro [c] reli-
gioſiores erant quam ut impia curioſitate arcana
naturæ, ſyderum mensuras, motus, effectus, ab-
ditas terum cauſas ſcrutarentur, nefas eſſe rati, ſi
homo mortalis ultra ſortem ſuam ſapere conare-
tur. [d] Jam quid extra cœlum eſſet, inquirendi de-
mentia ne in mentem quidem veniebat. At labente
paulatim ætatis aucteſorū puritate, Primum à malis, ut
dixi, geniis inventæ ſunt artes, ſed paucæ, atque ha-
quidem à paucis receptæ. Poſtea ſexcentas ad-
didit

Negotium faceſſeret) Id eſſt moleſtus eſſet in ius
vocando. Porro rhetorum opera, in iudicis require-
batur.

Bona leges) Id teſtatum etiam eſſt proverbio, bona
leges ex malis nati moribus. Ut enim medicina non
eſſet, ſi nulli fuiffent morbi: ita leges non fuiffent, niſi
flagitia coegiſſent.

Religioſiores erant) Quaſi ſit impium ſcrutari na-
ture arcana, à quibus in totum abſtinuit Socrates,
dicens, nihil ad nos attinere que ſupra nos eſſent.

Jam quid extra cœlum) Jam hoc loco vim habeat
conceſſendi. Alluſit autem ad illud Plinianum. Eſ-
ſor eſt profeſſio, furor egredi ex eo, &c.

dedit [a] Chaldeorum supersticio, & Græcorum otiosa levitas, meras ingeniorum crues, adeo ut vel una grammatica abunde satis sit ad perpetuam vitæ carnificinam. Quanquam inter has ipsas disciplinas, hæc potissimum in precio sunt, quæ ad sensum communem, hoc est, ad stultitiam, quam proxime accedunt. Esxiunt Theologi, [b] frigent physici, xidentur Astrologi, negliguntur dialectici. Solus [c] iatrogæs ἀνθρώπων αὐτοῖς @ αλλασσον. Atque [d] in hoc ipso genere, quo quisque indoctior, audacior, incogitantiorque, hoc pluris sit etiam apud torquatos istos principes. [e] Atqui me-
dici-

Chaldeorum supersticio) Isti addiderunt Astrolo-
giac Magiam. Superstitionem his tribuit, quod
stells divinitatem tribuerunt.

Frigent Physici) Frigent qui negliguntur, nec vi-
gent, aut florent.

'Iatrogæs ἀνθρώπων αὐτοῖς @ αλλασσον) Id est, me-
dicus vir multis equivalens alius. Est autem versus
Homericus, sumpitus ex Iliad. l. quem Plato tum-
slibi, tum in Symposio citat.

In hoc ipso genere) Id est, in genere medicorum. Cum periculosa sit hujus artis professio, mirum tamen est, quam paucim audeant hanc exercere mulierculæ, idiote, errores. Atque hos magis mirum, esse magna-
tes, qui talibus vitam suam malunt committere, quam vere medico. Adeo vulgaris hominum amat decipi. Nisi statim procul inspecto lotio, pronuncies sexum, etatem, morbi causam, medicum non credunt. Nec hoc arbitrор ad artu meæ contumeliam pertinere, sed potius ad gloriam, si taxatur illorum temeritas, qui hoc illotis pe-
dibus aggrediuntur.

Atqui medicina) Plato in Gorgia duas ponit artes,
gymnasticam & medicinam, ad corpus, duas item ad
animam pertinentes, nomotheticam, Gymnastica,

dicina præsentim ut nunc à compluribus exercetur, nihil aliud est quam assentationis particula, non minus profecto quam rhetorica. Secundum hos proximus datur locus [a] leguleiis, & haud scio an primus, quorum professionem, ne quid ipsa pronuntiem, [b] velut a sininam philosophi magno consensu ridere solent. Sed tamen horum a sinorum arb. trio maxima minimaque negotia transfiguntur. His [c] latifundia crescunt, cum theologus interim, excusis totius divinitatis seriois, lupinum erudit, cum cimicibus ac pediculis assidue bellum gerens. Ut igitur feliciores sunt artes, quæ majorum

rem.

et justitiam judicariam, medicinæ correspondentem. Haec quatuor corpus & animam ait optime curare. Assentatoria vero id sentiens quadrisariam se dividit in quatuor illas artes, dumque sic semper, non quod optimum est, sed quod dulcisimum, præbet, plurimos illaqueat. Porro coquinariam, medicinam ait subire, ejusque esse veluti simiam: fucatoriam, gymnast. cam imitari: sophistam item, legalem: rhetoriam, judiciarum justitiam. Verum si ad medicos nostri seculi respercerimus, ut vincta ego met cædam mea, juxta proverbium, ipsa medicina magis assentationis, quam artis particula esse videbitur.

Leguleiis) Leguleii per contemptum dicti sunt, qui non ex literis jure-consultorum, sed ex formulis & rubricis ius petebant. Vnde & rubricarii dicti sunt.

Velut a sininam) Propterea quod non sunt instruclii sophisticis argutis, sed legibus adductis disputent, cum hi tamen proprius accedant ad verum quam hi qui sibi videntur acutissimi, quibus illud usus vent, Nimirum alterando veritas amittitur.

Latifundia) Sunt lati fundi. Plinius citat illud cœs proverbio dictum, Italiam perdidere latifundia.

rem habent cum stultitia affinitatem, ita longe felicissimi sunt hi, quibus prorsus licuit ab omnium disciplinarum commercio abstinere, solamque natum ducem sequi, quæ nulla sui parte manca est, nisi forte mortalis fortis [a] pomeria transfilire velimus. [b] Odit natura fucos, multoque felicius provenit, quod nulla sit arte violatum. Agedum, an non videris, ex uno quoque reliquorum animantium genere ea felicissime degere, quæ sunt à disciplinis alienissima, nec ullius magisterio nisi naturæ ducuntur? [c] Quid apibus aut felicius, aut mirabilius? At ne his corporis quidem omnes sensus adsunt. Quid simile in extruendis ædificiis reperit architectura? Quis unquam

Pomeria) Id est terminos. Pomerium, id spatium tam intra quam extra murum dicebatur, quod intra omni ædificio, extra autem omni cultu vacuum relinquebatur. Livius lib. primo, Aggere & fossis & muro circumdat urbem, pomerium profert.

Odit natura fucos) Quæ enim nativa sunt, longe gratiora venustioraque sunt adulterinis atque fucatis, quod festiviter Propertius Elegiarum primo de flosculis, lapillis, & aviculis probat. Nam ut Plinius lib. 27. ait, Nulli nulla est facilius loqui, quam rerum nature pingere.

Quid apibus) Plinius lib. 11. de insectis loquens, ait: Sed inter omnia principatus apibus, & jure præcipua admiratio, soli ex eo genere, hominum causa geritis. Mella contrahunt, succumque dulcissimum atque subtilissimum ac saluberrimum; favos configunt ac ceras. Ille ad usus vite laborem tolerant, opera conficiunt, rem publicam habent, consilia privatim, ac duces gregatim. Et quod maxime mirum sit, mores habent. Aristotle quoque libris quinto & nono historicæ animalium, multa de apum laudibus scripsit.

quam philosophus similem instituit rem publicam? Rursum equus quoniam humanis sensibus affinis est, & in hominum contubernium demigravit, humanarum item calamitatum est particeps. Quippe qui non raro dum vinci pudet in certaminibus, [a] ducit ilia, & in bellis dum ambit triumphum, confoditur, simulque cum sessore [b] terram ore momordit. Ut ne commemorem interim [c] lupata frena, aculeata calcaria, stabuli carcerem, scuticas, fastes, vincula, sessorem, breviter omnem illum servitutis tragœdiam, cui se ultro addixit, dum [d] fortes viros imitatus, [e] impensis hostem ulisci studet. Quanto opribilior muscarum & ayicularum

Dicit ilia) Sic Horatius in epistola: Solve sene-
scensem mature sanus equum, ne Peccet ad extre-
num ridendus, & ilia ducat.

Terram ore momordit) Hemistichium Virgili-
anum de milite mortente, quod imitatum est ex illo
Homeri, Odyssaea x, loquentis de procis ab Ulyssè inter-
fictis: Οι μετὰ τούτους ὁδοὺς τοιούτους
οὐδεῖς, id est, Illi quidem deinde simul omnes mordicu-
ce perunt immensum solum. & Iliados x. Γαῖας ὁδοὺς
τοιούτους, id est, terram mordicuus ceperunt.

Lupata frena) Lupata frena dicuntur asperrima
ad domandos equos præferoces. Virgilius in Georgicis;
Et duris parere lupatis. Dicla sunt à luporum denti-
bus, qui sunt inaequales, & ob id morsus hujus ani-
mantis magis est noxius.

Fortes viros) eis ergo iuxta dictum est in stultos prin-
cipes, qui dum hosti nocere student, in summum con-
jiciunt seipso discrimen.

Impensis hostem) Apologus est apud Horatium
de equo, qui dum conatur cervum è communibus pa-
scuis depellere, sessorem tergo, & frenum ore re-
cepit.

cularum vita, ex tempore solo que naturæ sensu degentium, modo per hominū insidias liceat. Quæ si quando caveis inclusæ assuescant humanas sonare lingua, mirum quam à nativo illo nitore degenerent. Adeo modis omnibus laxius est, quod natura condidit quam quod fucavit ars. Proinde nunquam satis laudarim [a] gallum illum Pythagoram, qui cum unus omnia fuisse, philosophus, vir, mulier, rex, privatus, pescis, equus, rana, [b] opinor etiam spongia, tamen nullum animal judicavit calamitosius homine: propterea quod cætera omnia naturæ finibus essent contenta, solus homo sortis suæ limites egredi conaretur. Rursum inter homines, idiotas multis partibus anteponit doctis ac magnis. Et Gryllus ille non paulo plus sapuit quam [c] πολυμῆτης Ὀδυσσῆς, qui maluerit in hara grunnire, quam cum illo tot miseris objici casibus. Ab his mihi non dissentire videtur Homerus, ^{*}nugarum pater, qui

Gallum illum Pythagoram) Lucianus facit Mycillum cum gallo suo loquentem, qui se Pythagoram esse diceret. Extat libellus ab Erasmo latinitate do-
natus.

Opinor etiam spongia) Sunt enim qui spongiam animal esse patent, ut testatur Aristoteles libro de natura animalium quinto, qui spongiarum tria ponit genera, nam alie, inquit, rare, alie spissæ, alie quas Achilleas vocant. Nascuntur omnes ad luttæ, aut ad saxa, nutriunturque luto. Sensum quoque illi inesse creditur propterea quod ad evulsoris accessum contrahuntur. Plinius plane credit spongias esse ani-
malia.

Πολυμῆτης Ὀδυσσῆς) Id est, multi consilii Vlysses. Sic enim frequenter Homerus eum vocat.

Nugarum pater) Quod apud hunc fons sit omnium fabularum.

qui cum mortales omnes subinde. [a] θελοῦς καὶ μοχθηροῦς appellat, tum Vlyssem illum suū sapientis exemplar, [b] Δύσην, vocat, Paridem nulquam nec Ajacem, nec Achillem. Quam ob rem id tandem? nisi quod ille vafer & artifex nihil non Palladis consilio agebat, nimiumque sapiebat, à natura ductu quam longissime recedens? Ut igitur inter mortales ii longissime absunt à felicitate, qui sapientia student nimis hoc ipso bis stulti, quod homines nati cum sint, tamen obliti conditionis suarum, deorum immortalium vitam affectant, & [c] gigantum exemplo, [d] disciplinarum machinis, natura bellum inferunt: ita quam minime miserit videntur ii, qui ad brutorum ingenium stulti-
tiamque

Δειλοῦς καὶ μοχθηροῦς) θελοῦς, id est, miser. Est enim hoc pene solemne apud Homerum & Hesiodum, θελοῦς βεβτοῖσ. Vnde Odyss. μ. πάτες μὲν συγγροῦ θελοῦσ βεβτοῖσ. id est, sunt mortes tristes miseris mortalibus omnes. Et μοχθηροῦ, i. e. calamitosos. Illud dictum est à metu, nam θελία timiditas dicitur, & θελᾶ, ή θελάζει timere: hoc à labore, nam μόχθος labor dicitur, & μοχθός, la-
bore.

Δύσην vocat) Δύσην, id est, miser; quod multum suspirat. Sic Homerus Odyss. primo: Τε δυγα-
τηρ δύσηνον ὁδυεόμονον κατείρπει. id est, huius filia miserum lugentemque detinet. de Calypso Vlyssem in Ogygia detinente.

Gigantum exemplo) Σεμιχῆν vocant Graci pu-
gnare cum diis. Cicero interpretatur gigantum fabu-
lam ubi quis adversus naturam condatur.

Disciplinarum machinis) Explicuit metaphoram addito verbo proprio, machinis enim bellicis expi-
gnantur oppida.

amque quam proxime accedunt, neque quicquam ultra hominem moluntur. Age experiamur num hoc quoque non Stoicis enthymematis, sed crasso quopiam exemplo queamus ostendere. Ac per deos immortales, estne quicquam felicius isto hominum genere, quos vulgo moriones, stultos, fatuos ac [4] bliteos appellant, pulcherrimis, ut e- quidem opinor, cognominibus? Rem dicam prima fronte stultam fortassis atque absurdam, sed tamen unam multo verissimam. Principio vacant mortis metu, non mediocri per Jovem malo. Vacant conscientia carnificina. Non territantur manum fabulamentis. Non expavescunt spectris ac lemu-ribus, non torquentur metu impendentium malorum, non spe futurorum bonorum distenduntur. In summa, non dilacerantur millibus curarum quibus haec vita obnoxia est. Non pudescunt, non verentur, non ambient, non invident, non amant. Denique si proprius etiam ad brutorum animantium insipientiam accesserint, ne pec- cant quidem, autoribus theologis. Hic mihi jam expendas velim, stultissime sapiens, quot undique sollicitudinibus noctes diesque discrucietur animus tuus: congeras in unum acervum universa vita tua incommoda, atque ita demum intelli- ges, quantis malis meos fatuos subduxerim. Adde hoc quod non solum ipsi perpetuo gaudent, ludunt, cantillant, rident, verum etiam ceteris om- nibus, quounque sese verterint, voluptatem, jocum,

Bliteos) Hoc verbo delectatus est Oclavius Augu-
stus. Bliton Graece betam sonat. ea herba, quoniam in-
sipida est ac diluta, fatua vocatur apud Martialem.
Ut sapient fatua fabrorum prandia bete. O quam sepe
cogum vina piperque petet,

jocum, lusum, risumque adferunt, velut in hoc ipsum à deorum indulgentia dati, ut humanæ vitæ tristitiam exhilararent. Vnde sit, ut cum aliis in alios varius sit affectus, hos omnes ex æquo tanquam suos agnoscant, experant, pascant, complectantur, succurrant si quid acciderit: impune permittant, quicquid vel dixerint, vel fecerint. Adeoq; foveant, ut nemo illis nocere cupit, [a]utferæ quoque beluaæ ab illorum: injuria tempereat, sensu quodam innocentiz naturali. Sunt enim vere sacri diis, præcipue mihi, adeoque non injuria hunc honorem [b] omnes illis habent. Quid quod summis etiam regibus adeo sunt in deliciis, ut nonnulli sine his neque prandere, nec ingredi, nec omnino vel horam durare possint. Neque vero paulo intervallo hos bliteos suis illis terricis sophis anteponunt, quos tamen ipsos aliquot honoris gratia solent alere. Cur autem anteponant, nec obscurum arbitror, nec mirum videri debet, cum sapientes illi nihil nisi triste soleant adferre principibus, suaque doctrina freti non vereantur aliquoties [c] auriculas teneras mordaci radere vero, moriones autem id præstent, quod unum aucupantur, jocos, risus, cachinnos, delicias. Jam accipite & hanc non aspernandam stultorum dotem, quod soli simplices ac veridici sunt. Quid autem veritate laudius?

Ut feræ quoque) Mirum est dicitu, quod tamen vivemus, in canibus: in pueris, & natura fatuor, non facile serviunt, & agnoscunt naturæ simplicitatem.

Omnes illis habent) Nam religio numinum ad omnes ex æquo pertinet.

Auriculas teneras) Versus est è Satyra Persii prima. Sed quidopus teneras mordaci radere vero Auriculas?

datius? Quanquam enim Alcibiadeum [a] apud Platonem proverbium, Veritatem vino pueritizque tribuit; tamen omnis ea laus mihi peculiatariter debetur, vel Euripide teste, cuius extat illud celebre de nobis dictum, [b] μωρὰ γό μωρές λίγη. Fatus quicquid habet in pectore, id & vultu prese fert, & oratione promit. At sapientum sunt [c] duz illz linguz, ut idem meminit Euripides, quarum altera verum dicunt, altera quz pro tempore judicarint opportuna. Horum est [d] nigrum in candida vertere, [e] & eodem ex ore frigidum pariter & calidum efflare, longeque aliud conditum habere in pectore,

Apud Platonem) Sic enim in convivio Platonis, Alcibiades narraturus quemadmodum cum Socrate cubitaverit, prefatur, τὸ δὲ ἀπόλετον 'εν τῷ με ἡκουσατο λόγον Οὐ, εἰ μὴ ἀφεστον μέρη, τὸ λαγόφρον, Οὖτε μέρη τοι παίδας καὶ μέρη παίδων λογίας. id est, Ceterum ea que restant non audiveritis medientem nisi prius, id quod vulgo dicitur, Vimum quidem οὐ sine pueris οὐ cum pueris erat verum.

Μωρὰ γό μωρές λίγη.) Id est, stultus stulta loquitur. Proverbium est apud Euripidem in Bacchis.

Duz illz linguz.) Euripides scripsit, unicuique mortalium duas esse linguis: alteram qua vera loqueretur, alteram qua loqueretur quz tempori essent accommoda.

Nigrum in candida) Ita Iuvenalis Satyra 3. Qui nigrum in candida vertunt, id est defendunt turpia.

Et eodem ex ore) Allusit ad Apologum Anniani fabulatoris hujusmodi: Satyrus quidam cum hyberno gelu vehementer senviente, a rustico quopiam in hospitium inductus esset, videns hominem inflare in manus ori admotas, rogavit cur ita faceret. is respondit, ut manus frigidas anhelitus tempore calefaceret. Deinde mensa

pectore, aliud sermone fingere. Porro in tanta felicitate, tamen hoc nomine principes mihi videntur infelicissimi, quod deest à quo verum audiant, & assentatores pro amicis habere coguntur. Sed abhorrent à vero principum aures, dixerit aliquis, & hac ipsa de causa sapientes istos fugitant, quod vereantur ne quis forte liberior existat quia vera magis quam jucunda loqui audeat. Ita quidem res habet, Invisi regibus veritas; Sed tamen hoc ipsum mire in fatuis meis usu venit, ut non vera modo, verum etiam aperta convitia cum voluptate audiantur: adeo, ut idem dictum, quod, si à sapientis ore proficiatur capitale fuerat futurum, à morione profectum, incredibilem voluptatem pariat. Habet enim genuinam quandam delectandi vim veritas, si nihil accedit quod offendat; verum id quidem solis fatuis dii dederunt. Iisdem ferme de causis hoc hominum genere mulieres gaudere solent impensius, utpote ad voluptatem & nugas natura propensiores. Proinde quicquid cum hujusmodi factitarint, etiamsi non-nunquam [&] serium nimis, illæ tamen jocum ac lusum interpretantur: ut est ingeniosus, præsestim ad prætexenda commissa sua, sexus ille. Igitur ut ad fatuorum felicitatem redeam, multa cum jucunditate

mensa posita, cum in pultem ferrentem rursum inflaret, admiratus Satyrus, sciscitatus est, cur id faceret: Vix pultem, inquit, refrigerem. Tum Satyrus surgens, quid audio? Inquit, où ἐν τῷ αὐτῷ σοματὶ τῷ θρησκευτῷ τῷ ψυχερῷ ξέσχεται; id est, Tu ne ex eodem ore calidum, & frigidum educis? Non mihi cum talibus habendum commercium est, idque dicens abiit.

Serium nimis) Verecunde significat, nonnunquam mulierēs coire cum morionibus, & ex iis conciperet, putantes futurum utilitateat.

ditate peracta vita, nullo mortis vel metu, vel sensu recta in campos [a] Elysios demigrant, & illuc pias atque otiosas animas lucibus suis delectaturi. Eamus nunc, & quemvis etiam sapientem cum hujus morionis sorte conferamus. Finge jam mihi quod huic opponas exemplar sapientia, hominem qui totam pueritiam atque adolescentiam in perdiscendis disciplinis contriverit, & suavissimam vitz partem perpetuis vigiliis, curis, sudoribus perdiderit, ne in reliqua quidem omni vita vel tantillum voluptatis degustarit, semper parcus, pauper, tristis, tetricus, sibi ipsi iniquus ac durus, aliis gravis & invisus, pallore, macie, valetudine, lippitudine confectus, senio canitieque multo [b] ante diem contracta ante diem fagiens

Elysios) Elysum, Suidas ait, πολιον εἶναι τὸν ὄντα πατέρα. Ελληνος δίκαιος αὐλιξόντα μὲν θάνατον εἰναις 'ελευθέρων, id est. Campum esse, in quo apud gentiles justi demorantur, post mortem eo se conferentes. Quemadmodum in insili ad Cocytum vadunt. Hunc nonnulli apud inferos, nonnulli sub concavo orbis lune esse putant, nec desunt qui Elysum putent esse ipsas insulas fortunatas.

Ante diem contracta.) In vehementer studiosis, dum intentissime meditantur, oportet vehementem spirituum fieri agitationem, quam calor consequitur: calor autem comes est resolutio, consumptio, & exication. Spiritus autem sic resolutos oportet ex optimo sanguine instaurari. unde sanguinem paucum evadere necesse est, sic subinde in spiritus resolutum. Ad hec in studiosis, propter cerebri agitationem, & ex agitatione ortum calorem, oportet ex corde spiritus copiosos, qui fiunt animales, ascendere: siquidem ubi agitatio, eo spiritus & calor vergunt: spiritus igitur naturales, qui in ventriculo & jecimore

giens è vita. Quanquam quid refert quando moria-
tur istiusmodi, qui [a] nunquam vixerit? Habetis
egregiam illam sapientis imaginem. At hic rur-
sus obganniant mihi [b] οἱ ἐν τῷ Στοᾷ βαττεῖοι.
Nihil, inquit, miseriū infania. Sed insignis stul-
titia, vel infanīa proxima est, vel ipsa potius in-
fania. Quid enim aliud est infanīa, quam errare
animo?

jecinore concoctioni serviant, diminuuntur, quibus
diminutis, sanguis & paucus & pituitosus gene-
ratur. Quocirca studiosos necessum est ὀλυμπία
evadere, τὰ δ' ὀλυμπία ἥπη, ut ait Aristoteles in
secundo libro de partibus animalium, προσθέπονται
τοὺς τὴν φθορὰν ὀλυμπίαν ὅσι. καὶ τὸ
οὐρανὸν παθεῖντα τὸν ψυχὴν τὸ τυχόν θεόν, τὸν
Θερμόν. id est, Quae pauci sanguinis sunt, jam faciunt
riam ad corruptionem. Corruptione enim paucitas san-
guinis est: & quod paucum est, facile patitur à
quovis & frigore & calore. Galenus quoque autor
est, eos qui paucum habent sanguinem, semium ac-
celerare.

Nunquam vixerit) Vivere hic accipitur pro suavi-
ter vivere, ut Terentius; Vixit, dum vixit bene. Et
Persius Satyra quinta: Indulge genio, carpamus dul-
cia, nostrum est quod vivis. Et Martialis: Vive re-
luctante, fugitivaque gaudia carpe. Quod dicunt
Graeci, πάσοι ἀγεννέοι.

Oi ἐν τῷ σταῖ βαττεῖοι) Id est, Stoice ranas.
Sic illos vocat, quod obstrepat sūs argumentū. Ea
Origines, atque hunc sequutus Hieronymus, Ἑgyptio-
rum ranas, dialelicorum & sophistarum molestam
garrulitatem interpretantur, ut etiam scriptum
est in decretū canonichū distinctione trigesima se-
ptima.

animo? Sed isti tota errant via. Age hunc quoque syllogismum dissipemus, Musis bene fortunantibus. Argute quidem isti. Verum, quemadmodum apud Platonem docet Socrates, [a] ex una venere secta duas, & ex uno Cupidine disiecto duos faciens; itidem & istos dialecticos decebat insaniam ab insania distinguere, si modo ipsi sani videri vellent. Neque enim protinus omnis insania calamitosa. Alioqui non dixisset Horatius, [b] An me ludit amabilis insania? neque Plato, poetarum,

Ex una venere secta.) Pausanias in symposio Platonis reprehendit Phaedri orationem, quod de amore disputasset, eum neque dividens, neque definiens. Itaque Pausanias dividere volens amorem, duasque dicens esse Veneres ait, 'Η μὴ γέ τε προθυτίζε, καὶ μήτερ, 'εγερὲ θυάτηρ, οὐ δὲ καὶ 'εγειλας ἐπομέζειν. οὐ δὲ ματίζει, οὐδὲ καὶ δινίν, λω δὲ πάνθημεν. Αναλάθον δὲ καὶ ιπατετὸν μητρὸν τὴν ἴτιρα σύνηρον, παύδημον ὄρθως καλεῖσθε, τὸν δὲ 'εγειτον, id est, Altera quidem antiquior, matreque carens. Caeli filia quam caelestem cognominamus, Altera autem junior, Ioris & Dione quam vulgarem vocamus. Necessum est autem, Cupidinem alterum, Veneri alteri cooperatorem, vulgarem reele vocari, alterum autem Caelestem. Vulgarem cupidinem, dicit Pausanias, stimulare ad amorem fæminarum, partumque corporis: caelestem autem, ad amandos marres, disciplinis idoneos, ad partumque animi stimulare

An me ludit amabilis) Est in Odis, ubi de furore poetico loquitur, quo fit ut videre videantur, que procul absunt.

[a] poetarum, vatum, & amantium furorem inrex
principia vitz bona collocasset: [b] nec vates illa
laborem & nec vocasset insanum. Verum est duplex
insaniz genus: alterum quod ab inferis [c] dirz ult
trices submittunt, quoties [d] immisssis anguibus, vel
ardos

Poetarum, vatum, & amantium) *Socrates in Phaedo Platonis, amorem laudaturus, negansque amorem esse vituperandum quod furoris species esset, quadruplicem facit furorem, quorum unumquemque felicem videri vult. Primum vatum, quem μανίαν, quasi μανίαν, interpositione ταῦ, vocari ait. Secundum mysteriale, qui per expiationes propitiationesque, morborum remedia invenit. Tertium poeticum, de quo dicit, ὃς δέ τὸν μετόν μετίας, δημ. ποιητικής Σοφες δεικνει, πειδεις ὃς δέ της τίχης ινγρέε ποιητική ισόμην, ἀτελής εὐτός της ή πεινος: τέλος της τοῦ μανιούμενης ή τῆς σωφρονεύσης ιδει. id est, Qui autem sine Musarum furore ad poeticas fores se confert, persuasus quod arte sufficienter poeta sit evasurus, imperfectus quidem tum, ipsatum poesis eius, præ illa ex furore procedit equidem hac quæ à prudentia fit, evanescit. Quartum furorem facit amatorium, qui αὐτὸς εὐδικτε ιστασιαν λαβειτ εκλέθη. id est, qui ab ipso robore cognomen sumens amor quasi robur dicitur.*

Nec vates illa) *Est apud Maronem Eneidos libro sexto, ubi Sibylla sic loquitur Enee, Et insano iuvat indulgere labori. Nam insanum vocatur, quicquid immodicum est. Vnde illud Insanire liberet.*

Dirz ultrices) *Diras poete furias vocant, ultrices, quod fontes torqueant.*

Immissis Angubus) *Apud Maronem Eneidos 7. Alecto furiam Amazum Turno immisit.*

ardorem belli per inexplebilem auri sitim, vel dederunt
corosum, ac nefarium amorem, vel patricidium,
incestum, sacrilegium, aut aliam id genus pestem a-
liquam in pectora mortalium invehunt sive cum
[a] nocentem & tonsicum animum, furiis ac terri-
citorum facibus agunt. Est alterum huic longe dis-
simile, quod videlicet à me proficiscitur, omnium
maxime exoptandum. Id accedit quoties jucundus
quidam mentis error, simul & anxiis illis curis ani-
mum liberat, & multijuga voluptate delibutum
redit. Atqui hunc mentis errorem ceu magnum
quoddam deorum munus, [b] ad Atticum scribens,
optat Cicero, nimirum quo tantorum malorum sen-
su carere posset. Neque perperam sensit [c] Ar-
givus ille, qui hastenus insaniebat, ut totos dies
solus desideret in theatro ridens, plaudens, gaudens,
quod crederet illic miras agi tragedias, cum
nihil

■ Nocentem & consciuum animum) Cicero in Para-
doxin: Quocunque aspexisti, ut furie sic tue tibi occur-
runt injurie, suspirare quæ se liberum non sinunt. Hū
furiis consciū animi fuit agitatus Orestes. Pæna au-
tem quam hæ furie infligunt, vehemens. Et multo
særior illū, ut ait Juvenalis, quas Rhadamantus
habet.

Ad Atticum scribens, optat) Atticus arguit M.
Tullium, triumviris occupantibus tyrannidem, quod
nimium animo discruciatetur, adeo ut quidam puta-
rent illum errare mente. Is respondit se plane sentire.
Optat autem errorem mentis, quo tantorum malorum
sensu vacaret. Itidem apud Euripidem Ajax dolet,
quod ab insania resipuerit: & apud Senecam
Phædra, Quis me dolori reddit? & quam bene exci-
deram mihi?

Argivus) De hoc Horatius in epistolis.

nihil omnino ageretur, cum in cæteris vitez officiis
probe sese gereret, [a] Jucundus amicis, Com's in
uxorem, possetque ignoscere servis, Et signo lzsæ
non insanire lagenz. Hinc ubi coguatorum opera
datis pharmacis morbo levasset, sibiique jam totus
esset redditus, hunc in modum cum amicis
expostulans, Pol me occidistis, amici. Non
servastis, cui sit extorta voluptas, Et demptus per
vix mentis gratissimus error. Et merito quidem
errabant enim ipsi, atque [b] elleboro magis opus
habebant, qui tam felicem ac jucundam insaniam,
ceu malum aliquod, existimant potionibus expel-
lendam. Quanquam illud euidem non statui,
num quivis sensus, aut mentis error insaniz
nomine sit appellandus. Neque enim si cui
lippienti mulus asinus esse videatur: aut si quis
indoctum carmen veluti doctissimum admiretur,
is continuo videbitur insanire. Verum si quis non
sensit tantum, sed animi judicio fallatur, idque præ-
ter usitatum morem ac perpetuo, is demum in-
saniz censembitur affinis esse: veluti si quis quoties
asinum

Jucundus amicis &c.) Verba sunt Horatii.

Elleboro magis opus) Quod Latini veratrum, Gra-
cielleborum vocant. Cujus duo sunt genera: alte-
rum album, Dioscorides in quarto ait, φύλλα ἵχει
τοῦτο τὸν ἀνθρώπον ἀγείς, id est, Folia
habet similia foliis plantaginis, aut betæ sylve-
stris: alterum nigrum quod Grecis ἀλιβόροι μι-
λας, vel μελαγύροι, sive παλύρες dicuntur. V-
erumque autem medetur melancholicis & insanien-
tibus, educitque melancholiā, quibus et dari solet,
unde Horat. Danda est ellebori pars maxima avariis
¶ Si tribus Anticyrū caput insanabile.

afinum audierit rudentem, arbitretur sese miros
 [a] symphonicos audire, aut si quis pauperculus in-
 fimo loco natus, [b] Croesum Lydorum regem esse
 se credat. Sed hoc insaniz genus si quemadmodum
 fere sit, vergat ad voluptatem, non mediocrem de-
 lectionem adferat, tum iis qui eo tenentur, tum
 illis quibus est hoc animadversum, nec tamen eo-
 dem insanunt. nam huc insaniz species multo la-
 tius patet quam vulgus hominum intelligit. Sed vi-
 cissim insanus insanum ridet, ac mutuam sibi vo-
 luptatem invicem ministrant. Neque raro fieri vi-
 detis ut major insanus, vehementius rideat
 minorem. Verum hoc quisque felicior, quo plu-
 ribus desipit modis, stultitia judice, modo in co-
 genere insaniz maneat, quod nobis est pecu-
 liare, quod quidem usque adeo late patet, ut haud
 sciam, an ex universa mortalium summa quem-
 piam liceat reperire, qui [c] omnibus horis sapiat,
 qui que

Symphonicos) Sic musicos vocat concinne canen-
 tes, οὐδὲ τὰ συμφωνία, quod concinere significat.

Croesum) Hic omnium mortalium ditissimus fuit.
 cui tamen Solon querenti, an omnium beatissimus fore
 respondet, μοι δὲ τοῦ πλείστων μάγα φάντα καὶ βασταῖς.
 Εἴ τολοῦν διδογίτων ἐμέτο δὲ τὸ ἑπτά μέτρα στοά
 ἐγένετο, ποτὲ δὲ τικευθόσθαι καλοῖς τὸν αἰώνα
 πιθωμενοιδεῖ, mibi, O Cræse, apprime dives esse vi-
 deris, rexque multorum hominum. Illud autem quod
 fiscitaris non antea à me audieris, quam te vita fali-
 citer defunctorum audiero.

Major insanus) Sic Horatius in Serm. libro secun-
 do: O major tandem parcas insane minori.

Omnibus horis sapiat) Proverbium est, Neminem
 omnibus horis sapere. Nemo est, qui non alicubi peccet.

quiq; non aliquo insaniz genere teneatur [a] Quanq;
quam hoc tantum interest: [b] Qui cœurbitam
cum videt, mulierem esse credit, huic insano no-
men ponunt, propterea quod per paucis id usu ve-
niat: Verum ubi quis uxorem suam, quam cum
multis habet communem, plus quam [c] Penelope
esse dejerat, sibique majorem in modum plaudit,
feliciter errans, hunc nullus insanum appellat, pro-
pterea quod paßim maritis hoc accidere vide-
ant. [d] Ad hunc ordinem pertinent & isti, qui
præ venatu ferarum omnia contemnunt, atque in-
credibilem animi volupratem percipere se prædi-
cant quoties foedum illum cornuum cantum audi-
erint, quoties canum ejulatus. Opinor etiam,
cum excrementa canum odorantur, illis cinnamo-
num videri. Deinde quæ suavitas quoties fera la-
nianda est? Tauros & verveces humili plebi laniare
licet, feram nisi à generoso fecari nefas. [e] Is

nudo
Quanquam hoc tantum interest) In hac dispu-
tatione de insania non nihil imitatus est ex Horatii ja-
tyra, cuius initium, Sic raro scribis.

Qui cœurbitam) Hic morbus oritur ex corruptione
virtutis imaginative.

Penelope esse) Penelope uxor fuit Ulyssis, quam
castissimam in Odyssaea facit Homerus. unde sibinde
πελοπη, id est casta, ειδιμ, id est verecunda, ab
eodem vocatur. Ovidius: Penelope poterat tam mul-
tos salva per annos Vivere, Tam multis siemina digna
viris.

Ad hunc ordinem) Taxat ineptissimum venandi
studium in quo sic insanunt quidam magnates, ut in
omni vita nihil aliud agant.

Is nudo capite) Id accipio fieri paßim apud Bri-
taugos in his quoque feris, quas ille damas vocant.
Quidam existimant magis esse platycerota. nonnulli
malunt sylvestrum caprarum genus.

nudo capite, inflexis genibus, gladio ad id destinato, (neque enim quovis idem fas est) certis gestibus, certa membra certo ordine religiose secat. Miratur iotetim perinde ut in re nova sacraque circumstantis tacita turba, quamvis spectaculum hoc plus milles viderit. Porro cui contigerit è bellu a non nihil gustare, is vero existimat sibi non parum nobilitatis accedere. Itaque cum isti assidua ferarum insectatione atque esu nihil aliud assequantur, nisi ut ipsi propemodum in feras degenerent, tamen interea regiam vitam agere se putant. Et his simillimum genus eorum, qui insatiabili ædificandi studio flagrant, [a] nunc rotunda quadratis, nunc quadrata rotundis permutantes. Neque vero finis ullus neque modus donec ad extremam redactis inopiam, nec ubi habitent, nec quid edant, supersit. Quid tum postea? Interim annos aliquot summa cum voluptate peregerunt. Ad quos mihi quidem proxime videntur accedere, qui novis & arcanis artibus, rerum species vertere moliuntur, ac terra marique quintam quandam essentiam venantur. Hos adeo lactat mellita spes, ut neque laborum, neque impecosarum unquam pigeat, miroque ingenio semper aliud excogitent, quo se se denuo fallant, sibique ipsis gratam faciant imposturam, donec absumptis omnibus, non sit quo iam fornaculam instruant. Non desinunt tamen jucunda somniare somnia, cæteros pro viribus ad eandem felicitatem animantes. Cumque iam prorsus omni spe destituuntur, superest tamen una sententia, abunde magnum solarium, In magnis

Nunc rotunda quadratis) Sic Horatius: Dirunt, ædificat, mutat quadrata rotundis.

Magnis & voluisse sat est. Ac tum vitæ brevitatem inculant, ut quæ magnitudini negotii non sufficerit. Porro aleatores non nihil addubito non in nostrum collegium sint admittendi. Sed tamen stultum omnino ridiculumque spectaculum est, quoties videmus nonnullos usque adeo addictos, ut simul atque strepitum tesserarum aud erint, protinus illis cor latiat, palpiterque. Deinde cum semper illiciente vincendi spe, omnium facultatum naufragium fecerint, in Alex scopulum illis a nave non paulo formidabiliores [a] Malea, vixque nudi emerserint, [b] quosvis potius fraudant quam victorem, ne scilicet viri parum graves habeantur. Quid cum senes jam & excutientes, vitreis etiam oculis lusitanti? Postremo cum iam [c] justa chiragra contudit articulos,

Malea) Malea promontorium est Laconie, circa quod periculosisimam esse navigationem, autor est Strabo lib. 8. unde proverbium hoc celebratum fuisse dicit: *Μαλεα δέ καί μέτα την αἴρεσθαι, id est, Maleam praternavigans, domesticorum obliviscere.*

Quosvis potius fraudant) Id narrat Cornelius Tacitus de populis & moribus Germania, eos hybernis mensibus potissimum obleclare se alea, & viatos aliquoties ad mortem & servitutem dedere sese, summa fide.

Justa chiragra) Chiragra species est arthritice, quam justam vocant, quod aleatorum puniat infusiam. Allusit autem ad illud Horatianum in Serm. Vertumnus, quotquot sunt, natus iniquis, Scurra Volanius, postquam illi justa chiragra contudit articulos, qui pro se tolleret atque Mitteret in Pyrgum talos, mercede divina condeum. Pyrgus turricula est lusoria, quam alii fritillum dicunt, ut Iuven. Si damnata senem juvat alea, ludit & haeres Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo.

articulōs, viciātū etiā mercede conduceunt, qui pro se talos in pyrgum mittat. Suavis quidem res, nīsi quod hic ludus plerumque solet in rabiē evadere, jamque ad furias, non ad me pertinere. Ceterū illud hominī genus haud dubie totum est [a] nostrā [b] fātīnā qui miraculis ac prodigiosis gaudent mendaciis, vel audēndis vel narrāndis, nec ulla satietas talium fabularum, cum portentosa quādam de spectris, de lemuribus, de [c] larvīs, de inferis, de id genus millibus miraculorum commemorantur: quāz quo longius absunt à vero, hoc & creduntur lubentius, & jucundiore pruritū titillant aures. Atque hāc quidem non modo ad levandum horarum tādium mire condeunt, verum etiam ad quāstūm pertinent. pīcipue [d] sacrificiis & concionatoribus. His

rūsum

Nostrā farint] Id ēst, nostrā conditionis. Pers.
Nostrā paulo ante farint.

Qui miraculis ac prodigiosit] Hac de re libellū conscripsit Lucianus, quem Morus, cui libellus hic dicatus, elegantiissime vertit in sermonem Latinum. Hoc genus hominū execratur & divus Hieronymus in epistolis qui pugnas cum dæmonib[us] atque hūjusmodi portenta configunt. Vide, calumniator, nec a Moria damnari miracula, sed illorum vanitatem, qui fīlii miraculī quæstūi suo consulunt, & corum flūtūtiam, qui talib[us] figmentis magis capiuntur quam sacris historiis.

Larvis] Larvæ noxiæ inferorum umbræ sunt, quas vulgo spiritus vocamus à laribus dīcti.

Sacrificiis & concionatoribus] Palam est, hic non reprehendi miracula, sed confūcta, & confūcta ad quāstūm, quo plus extorqueant à multerculu & senibus, stulteque credulis. Nam his diffīllime credunt, qui maxime credunt Evangelio. Et sere videmus, ut, qui hūjusmodi fabulamentū maxime fidem habent, a-

pud

urus ad fines sunt ii, qui stultam quidem, sed tam
men jucundam persuasionem induerunt, futurum,
ut si ligneum aut pictum aliquem [a] Polyphe-
mum Christophorum [b] aspicerint; eo die non
sunt

pud hos Evangelii levissima sit autoritas. Videtur
autem taxare genus hominum illaudatum, quos vul-
go quæstuarios vocant, qui circumferentes sanctorum
reliquias, magna impudentia solent apud populum
hujusmodi portenta narrare, quæ post ipsi inter po-
cula rident. Quæso te, lector, expende locum, &
vide an hic damnetur pius cultus divorum, an non
potius superstitionis. Superstitionis est qui colit divum ob
id, quod frustra sibi quis à deo promitteret, (neque
enim conspecta trinitatis imago præstat, ne eo die ma-
le pereas, utcunque vivas) dein quod incertum est.
Quis enim pollicitus est, hoc hunc aut illum divum
posset. Prætereo, quod id petitur à divo velut au-
tore, quod dare souis est dei. Postremo secum pug-
nantia petunt, dum cupiunt bene mori, quum non desi-
nant male vivere. Hactantum notat Moria.

Polyphemum Christophorum) Polyphemum vocat,
quod hunc immanni & plusquam gigantea magnitu-
dine fingant pictores & sculptores, malum bacu-
li loco tenentem ingressum undas, qualis Polyphe-
mus apud Virgilium, quem 3. Eneidos sic describit:
Monstrum horrendum ingens, cui lumen ademtum
Trunca manum pinus regit, & vestigia firmat. &
paulo post: Graditurque per æquor Jam medium, nec
dum fluebat latera ardua tinxit. Quem & Homerus
Odyssæ 1. describit.

Aspicerint, eo die) Quæso quid dici potuit stultus
aut superstitionis? & tamen mirum, quam id vulgo
persuasion habeatur. Quis istiusmodi plusquam here-
ticas opiniones inserit in animos Christianorum? Bene
moriatur quisquis vixerit in Christo, non qui ligneum
viderit Christophorum.

sint perituri, [a] aut qui sculptam Barbaram præscriptis verbis salutarit, sit incolumis è prælio redditus, [a] aut si quis Erasmus certis diebus, certis cereolis, certisque preculis convenerit, brevi sit dives evasurus. Jam vero [b] Georgium etiam Herculem invenerunt, quemadmodum & [c] Hippolytum alterum. Hujus equum [d] phaleris ac bullis religiosissime adornatum [e] tantum non adō.

Aut qui sculpiam Barbaram) Vtriusque historia non admodum gravis est. Et tamen hujusmodi fabulamētis permisum est oīum ludere Christianis potius quam Ethnicis.

Aut si quis Erasmus) Animadverte, & intelliges, nihil hic dici contumeliosum in sanctos, sed in eos qui illos superstitione colunt. Nauticum genus, quo vix aliud selectorius, cum non mutant vitam, tamen ita se domum redituros confidunt, si simulachrum Christophori conspexerint. Milites, perditissimum genus, si ad Barbara procubuerint imaginem, & castrenia quedam demurmuraverint precamina, credunt se incolumes ad prisunam vitam redituros è prælio. Avari in hoc colunt Erasmus, & id superstitione, ut brevi ditescant.

Georgium Herculem) nonnulla, que de hoc feruntur, videntur effecta ex Herculis laboribus, qui cum hydra Lernaea congressus est.

Hippolytum alterum) Nam habent gentiles suum Hippolytum ab equis disceptum. Unde & nomen inditum, nam ιππως equus autem solutus dicitur.

Phaleris ac Bullis) Olim in templu Christianorum nihil erat neque sculptum neque pictum: nunc equus Georgii veris instrutus armis, bonam aliquoties templi partem occupat.

Tantum non adorant) Id est, propemodum. quenamadmodum Greci dicunt μονες id est, tantum non. Qua figura usus est Titus Livius, Suetonius, & Valerius Maximus.

adorant ac subinde novo quopiam [a] munusculo
demerentur: per hujus zream galeam dejerare, pla-
ne regium habetur. Nam quid dicam de iis, qui
sibi factis [b] scelerum condonationibus sua-
vissime

Munusculo demerentur) Id est conciliant, &
sibi devincunt.

Scelerum condonationibus) H. us vulgo vocant in-
dulgentias. quas hic non improbat si vere sint, sed
simulatas ridet, ideoque addidit, filiu, sape enim qui-
dam ad quasdam filias bullas circumferunt, ut agre-
stibus & imperitis imponant. Non nunquam abutun-
tur & his quas vere concebat pontifex, dum eas popu-
lo proponunt & commendant, non quatenus condu-
cit ad salutem animarum, sed quatenus ad ipsorum
quasdam maxime confert. In summa, non erat no-
strum de potestate Pontificum disputare. Hoc unum
scio, certius esse quod Christus in Evangelio promisit,
de remittendis peccatis, quam quod pollicentur
homines præsertim cum hec tota recens sit, & nuper
inventa. Postremo complures mortaliū his condon-
ationibus freti, sibi male blandiuntur, nec cogitant
de vita mutanda. Pontificum condonationibus, quales
nunc vulgo venditantur, non ita multum tribuunt
Theologi. Et tamen Moxia profitetur, se duntaxat
notare filias condonationes, fraude impetratas; id
quod non raro deprehendit. Notat autem potissi-
mum eas relaxations, que promittunt diminutionem
pœnarum in Igne purgatorii. De quibus adeo dubi-
tant Theologi, ut complures ambigant an ullum sit
purgatorium. Adhac, notat eos qui perperam accipi-
unt condonationes: quum enim offerantur confessio &
contritus, plerique se puros arbitrantur, si nummum in
scrinium conixerint. id explicat paulo post: Hic mihi
puta negotiator aliquis &c. Hac porro admonitione
quid salubrius?

vissime blandiuntur, ac purgatorii spatia [a] veluti clepsydris metiuntur, [b] secula, annos, menses, dies, horas, tanquam è tabula mathematica, circa nullum errorum dimetientes? Aut de iis, [c] qui magicis quibusdam notulis ac preculis, quas [d] pius aliquis impostor, vel animi causa vel ad quæstum excogitavit, freti nihil sibi non pollicentur, [e] opes, honores, voluptates, saturitates, valedicentem

Veluti Clepsydris) Clepsydris olim horas metiebantur in agendis causis. Vasa erant angusti foraminibus, per quæ guttatum defluens aqua, temporis modum significabat. Plinius in epistolis: Dixeram horas pœnas quinque; nam tribus clepsydris, quas spaciofissime accepseram, sunt additæ quatuor. Dicuntur autem horæ nō nō ratiōnē, id est, surando seu abscondendo, ut horæ nō videntur, id est, quod aquam abscondentes.

Secula) Seculum, spacium centum annorum.

Qui magicis quibusdam) Hujusmodi superstitionis nimis nugis passim referta sunt omnia. Quodque magis mirum est, hac pietas habetur apud nonnulos etiam eruditos & religiosos.

Pius impostor) Facete conjunxit pugnantia. Sentiendum, qui sub specie pietatis imposturam facit.

Opes, honores) Vides quid isti petant suis precibus, non bonam mentem sed commoda huius mundi, ut palam intelligas, non taxari preces, sed superstitiones, præsertim si his utaris ad hunc finem, quem dicit. Nam tales & Euhnici irriserunt poetae. Vnde Persius Satyra secunda hujusmodi preculas ridens ait: Haud curvis promptum est murmur humilesque susurros Tallere de templis, & aperto vivere voto. Et Juven. Sat. 10. Prima fere vota & cunctis notissima templis, Dicitur; crescant ut opes, ut maxima toto. Nostra sit area foro.

tudinem perpetuo prosperam, vitam longevam, se-
nectam viridem, denique proximum Christo
apud superos confessum? quem tamen nolunt nisi
admodum sero contingere; hoc est, cum hujus vita
voluptates invitos eos, ac mordicus renitentes, ta-
men deseruerint, tum succedant illæ cælitum
delitiz! Hic mihi puta negotiator aliquis aut miles,
aut judex, abjecto ex tot rapinis unico nummulo,
universam [a] vitæ Lernam senecte expurgatam
putat, totque perjuria, tot libidines, tot ebrie-
tates, tot rixas, tot cædes, tot imposturas, tot per-
fidias, tot proditiones existimat uelut ex pacto
redimi, [b] & ita redimi, ut jam liceat ad novum
scelerum orbem de integræ reverti. Quid autem
stultius iis, immo quid felicius, qui [c] septem illis
sacrorum psalmorum versiculis quotidie recitatis
plusquam

Vitæ lernam) *Lerna palus Argivorum pestilentissi-
ma, que prodidit hydram septem capitum. Prover-
biū est, Λέρνη κακῶν, id est, lerna malorum. de im-
mensis & innumeris malis.*

& ita redigi) *Et hinc palam, nihil dici, ad versus
indulgentias. Taxantur enim non qui his utuntur ut
debent, sed qui satis putant abiecisse nummum in cor-
bonam, cum nihil de vita pristina mutetur.*

Septem illis sacrorum) *Quidam è septem fecerunt
olto. Super hac de re vide quam ridiculam narrant, im-
mo scribant fabulam. Demon occurrentis divo Ber-
nardo jactant se scire septem versiculos in Psalmis
Davidicis, quos qui quotidie recitasset, non posset non
ire in cælum. instabat Bernardus, ut indicaret quinam
essent. Cumq; ille recusaret, Nihil agis, inquit Bernardus,
quandoquidem quotidie totum evolvam psalte-
rium, in quo tui quoque septem versus insint necesse est.
At demon veritus ne tanti boni dedisset occasionem,
maluit versiculos suos indicare: atque hoc tantum bo-
num quantum nec in Evangelio legimus, cacodamonis-
ferimus acceptum.*

plusquam summam felicitatem sibi promittunt? Atque hos magicos versiculos d^remon quispiam, facetus quidem ille, sed futilis magis quam callidus, Divo Bernardo crederetur indicasse, sed arte circumventus miser. Et haec tam stulta, ut me ipsam propemodum pudeat, tamen approbantur, idque non a vulgo modo verum etiam a religionis professoribus. Quid jam nonne eodem fere pertinet, cum Singulæ regiones suum aliquem peculiarem vindicant divum: cumque in singulos singula quædam partiuntur, singulis suos quosdam culturae ritus attribuunt: ut hic in dentium cruciatu succurrat, ille parturientibus dexter adsit, alius rem furto sublatam restituat; hic in naufragio prosper affulgeat, ille gregem tueatur? Atque item de ceteris. Nam omnia percensere longissimum fuerit. Sunt qui singuli pluribus in rebus valeant, præcipue [a] deipara virgo, cui vulgus homi-

nura

Deipara) Imitatus est Græcam vocem Θεοτόκου. Mirum est autem quam vulgus hominum ab hac omnia petat, perinde quasi Christus aut minus sit exorabilis quam Maria aut minus possit. Sed stultum vulgus imaginatur in sacra virgine, quod vident in filio quopiam principe & hujus matre. Quod ab illo non possunt extorquere, vel quod sit implicabilius hic sexus, vel quod ad hunc non pateat aditus, id per mulierem impetrari putant. Illud animadverte, lector, quanquam Moriam loquentem facit, tamen hoc carit, ut ne usquam ledat Christianam religionem. Ne videretur taxare eos, qui impense addiciti sunt cultui divæ virginis, addit, Plus prope tribuit quam filio, ut intelligeres, stultam vulgi superstitionem notatam, qui magis fidet Marie, quam Christo. Ipse cum in Italia studiorum gratia commorarer, vidi in ædes sacra affixum epigramma, in quo quidam testabatur se gravissima febri correptum, nihil spei collocaisse

113

num plus prope tribuit quam filio. Verum ab his divis quid tandem petunt homines nisi quod ad stulticiam attinet? Agedum [a] inter tot anathemata, quibus templorum quorundam parietes omnes ac testitudinem ipsam refertam conspicitis, vidistis ne unquam qui stulticiam effugerit, qui vel pilo sit factus sapientior? [b] Alius enatavit incolumis. Alius ab hoste confosus vixit. Alius è prælio, pugnantibus ceteris, non minus feliciter quam fortiter a fugit. Alius in crucem subactus, favore divi cuiuspiam furibus amici, decidit, ut nonnullos etiam male divitiis onustos pergeret exonerare. Alius perfracto carcere fugit. [c] Alius irato medico à febre revaluit. [d] Alii potum venenum, alvo soluta, remedio, non exitio fuit, idque non admo-

in medico, non multum in deo, sed tamen divæ virginis ope revixisse. Nulla, inquit, erat in medico spes, neque multa Deo. Nam hunc versiculum forte memoria teneo.

Inter tot Anathemata) Ita vocantur donaria suspensa in templis, ac monumenta dicata divis. Apud Italos in edibus sacris hujusmodi plane sunt omnia.

Alius enatavit:) Effingunt argumentum picturis aut ceras: deinde addunt superscriptionem miraculi. Lusit autem mira facetia, in his argumentis explicandis.

Alius irato Medico) Quia maluerit morbum diutiniorem, questus sui causa. Tales enim nonnulli sunt, sed hoc indigni nomine.

Alii potum venenum) Extat Ausonii super hac resane quam lepidum Epigramma, de uxore, quæ viuum voluit veneno necare. Toxica xelotypo dedit uxor mæcha marito, nec satis ad mortem credidit esse datum, Miscuit argenti lethalia pondera vivi, Cogeret ut celerem viu geminata necem. Dividat hac si quis, faciunt discreta venenum, Antidotum sumet.

admodum lata uxore, quz operam & impensam luerit. Alius everso plaustro, equos incolumes domum abegit. Alius oppressus ruina vixit. Alius [a] à marito deprehensus elusit. Nullus pro depulsa stultitia gratias agit. Adeo suavis quzdam res est nihil sapere, ut omnia potius deprecentur mortales, quam moriam. Sed quid ego hōc superstitionum pelagus ingredior? [b] Non mihi si linguz centum sint, oraque centum, ferrea vox, omnes fatuorum evolvere formas, Omnia stultitiz percurrere nomina possum. uisque adeo [c] omnis omnium Christianorum vita istiusmodi delirationibus undique scateat: quas

sumet; qui sociata bibet. Ergo inter se se dum noxia pocula certant, Cessit lethalis noxa salutifera. Protinus & vacuos alvi subiere recessus, Lubrica dejectis que via nota cibis. Quam pia cura deum? prodest crudelior uxor: Et cum fata volunt, bina venena juvant.

A marito deprehensus elusit.) Sunt qui, constanter in his quoque casibus sanctos sibi fuisse presidio ja-
lient.

Non mihi si linguz) Carmen Maronis, commutatis aliquot verbis, ad suam detorsit sententiam: est au-
tem Æneidos sexto: Non mihi si lingue centum sint,
oraque centum, Ferrea vox, omnes scelerum compren-
dere formas, Omnia penarum percurrere nomina
possum. Quod imitatum est ex illo Homeri Iliados-
β: "Οὐδὲ μοι δέργα μέρη γλωσσαί. Δίηγε δὲ σόματό
αἰσθαντὸς δέρπυκτος, χάλκαν δέ μοι ἔτος ἵνα
id est, Non mihi si dene lingue sint, oraque
dene, Vox simul infracta, ac animus mihi ahe-
neus effet.

Omnis omnium Christianorum) Cave sic accipias,
lector, quasi Christiana vita sit superstitionis, Sed
eorum qui Christiani vocantur more, his superstitioni-
bus

quas ipsas tamen sacrifici non gravatim & admit-
tunt & alunt, non ignari quantum hinc lucelli so-
leat accrescere. Inter haec, si quis odiosus sapiens
exoriatur, succinatque id quod res est: [a] Non
male peribis, si bene vixeris: [b] peccata redimis
si summulo addideris odium malefactorum, tum
lachrymas, vigilias, precationes, jejunia, ac to-
tam vitam rationem commutaris. [c] Divus hic ti-
bi favebit [d] si vitam illius emulaberis. Haec, in-
quam, atque id genus alia, si sapiens ille obgan-
niat, vide a quanta felicitate repente mortalium
animos in quem tumultum retraxerit! Ad hoc col-
legium pertinent, qui vivi, qua funeris pompa ve-
lunt efferri, tam diligenter statuunt, ut nominatim
etiam prescribant, quot tazdas, quot pullatos,
quot cantores, [e] quot luctus histriones velint
adesse

bus sic sunt infelii, ut nulla pene res sit tam sacra,
cui non admisceant aliquid huiusmodi. Que quidem
tam multa sunt, ut Livianam superent historiam, tam
ridicula, ut satius sit reticere.

Non male peribis) Hoc pertinet ad imaginem Christi-
stophori conspectam, & ad versiculos a demone pro-
ditos.

Peccata redimis) Hoc ad condonationes perti-
net.

Divus hic) Hoc ad Erasmum cultum.

Si vitam illius) Hic est verissimus atque ipsis ac-
ceptissimus divorum cultus. Sed quoniam hoc longe
difficilius, negligitur a vulgo, & ad faciles quasdam
ceremonias confugiunt.

Quot luctus histriones) Durat mos adhuc apud
complures Christianos, ex gentilitate relictus, ut
conducti quidam plorent in funere. Vnde Flaccus:
Vt qui conducti plorant in funere, dicunt. Et faciant
prope

adesse, perinde quasi futurum sit ut aliquis [a] hujus spectaculi sensus ad ipsos sit redditurus, aut ut pudescant defuncti, nisi cadaver magnifice defodiatur, haud alio studio, quam si [b] ædiles creati, ludos aut epulum edere studeant. Evidem tametsi proprio, tamen haud possum istos silentio prætercurrere, qui cum [c] nihil ab infimo cerdone differant, tamen inani nobilitatis titulo mirum quam sibi blandiuntur. Alius ad Æneam, alius ad Brutum, alius ad Arcturum genus suum refert. Ostendunt undique sculptas & pictas majorum imagines. Numerant proavos atque atavos, & antiqua cognomina commemorant, cum ipsi non multum absint à muta statua, pœne iis ipsis, quæ ostentant, signis deteriores. Et tamen hac tam suavi Philautia felicem prousum vitam agunt. Neque desunt æque stulti, qui hoc belluarum genus perinde ut deos suspiciunt. Sed quid ego de uno aut altero genere loquor? quasi vero non passim hæc Philautia plurimos ubique miris modis felicissimos efficiat? cum hic quavis simia

deprope plura dolentibus ex animo. Principes equos etiam pullis obteclos stragulis in hanc pompam induunt, cervice ad tibias alligata, quasi lugeant, & dominum acquirant.

Hujus spectaculi) Nam ista defuncti aut non sentiunt, aut suo malo sentiunt. Sed tolerantur in solatium infirmorum, si modo tam moderate fiant, ut ferri possint. Nunc aliquoties ambitio usque ad insaniam exit.

Ædiles creati) Horum erat, fabulas edere populo, & viscerationes exhibere.

Nihil ab infimo cerdone) Vide ut circumspicere taxat nobiles, non quosvis, (sunt enim vere nobiles, qui generis claritati doctrina moribusque respondent) sed eos qui vita, ceterisque bonis rebus, nihil antecllunt infimam plebem, aut, quod sepe videmus, vin- cunt ritu.

deformior, sibi plane [a] Nireus videtur: alius simul atque treis lineas circino duxerit, prorsum Euclidem sese putat: hic [b] ὁρῶς λέγει, & [c] Quo deterius nec ille sonat, quo mordetur gallina marito, tamen [d] alterum Hermogenem esse se credit. Est autem illud longe suavissimum insanæ genus, quo nonnulli, quicquid ulli suorum dotis adest, eo non aliter atque suo gloriantur. [e] Qualis erat ille bis beatus

Nireus) Nireum proformosissimo posuit. Nam Homerus ut Thersiten turpissimum Graecorum, ita hunc post Achillem, formosissimum fecit, quem sic describit Illiados: Νιρεος Ἀγλαιης δ' ὄντος, Χαροπικηοιο τ' ἀνακλητος, Νιρεος ἐσ κρατητος αὐτης οντος Ιλιος οντος Ταῦς αλλας Δημονος μηδ' αμφιμορα Πηλειανα, 'Αλλ' αιαναδης οιων id est, Filius Aglaies Nireus regis Charopique, Nireus, quo Trojam venit formosior alter Graecorum haud ullus, si inviculum demis Achillem. Sed mollis fuit. Lucianus επεργαζεται, cum hoc Thersiten de forma fecit contendentem.

"Οντος προσλέγει,) Id est, Asinus ad lyram. Graecis proverbium est de indocili.

Quo deterius) Carmen est Iuvenalis è Satyra tercia, quo gallum significat gallinaceum, cui vox est rauca et inamabilis. Proinde ab animante Graci nomen dederunt huic vocis ritio, ut testatur Quintilius.

Alterum Hermogenem) Hunc Flaccus nominat in Satyris, ut summum canendi artificem: invideat quod et Hermogenes ego canto.

Qualis erat ille bis beatus) Est lepidissima fabula de quodam divite stulto, qui putabat se scire quicquid ullus servorum sciret. Erat adeo oblivious, ut nar-

tus apud Senecam dives, qui narraturus historiolam quampiam, servos ad manum habebat, qui nomina fudderent, non dubitatus vel in pugilum certamen descendere, homo alioqui adeo imbecillus, ut vix viveret. hac re fretus, quod multos haberet domi servos egregie robustos. Porro de artium professoribus quid attinet commemorare? quando peculiaris est horum omnium Philautia, [a] ut reperias citius, qui velit agello paterno quam ingenio cedere, verum pricipue histrionum, cantorum, oratorum, ac poetarum, quorum quo quisque est indoctior, hoc sibi placet insolentius, hoc sese magis iactat, ac dilatat. Et inveniunt [b] similes labra lactucas, immo quo quicquam est ineptius, hoc plures admiratores nanciscitur, ut pessime quaque semper [c] plurimis arrident, propterea quod maxima pars hominum, ut diximus, Stulticiz obnoxia est. Proinde si, qui est imperitior, sibi ipsi multo jucundior est, & pluribus admirationi, quid est quod is veram eruditionem malit, pri-
mum magno constatarum, deinde reddituram

[4] &

narraturus aliquid sepe requireret nomen Hectoris, aut Achillis, & opus erat servo qui nomen fudderet. Huic adeo invalido ut vix viveret, adulatores suadebant, ut in pugilum certamen descendere. & respon- denti, Qui possum? vix vivo. Non vides inquit, quam multos validos servos habeas domi tuos?

Ut reperias citius) Ita Martialis in Epigrammatis ait, inveniri forte, qui cedant agro paterno, Qui velit ingenio cedere, nullus erit.

Similes labra lactucas) Proverbium est, cum digna contingunt digni, ut ineptus cantor in sulfo auditori.

Plurimis arrident) Eleganter arrident posuit pro placent, quemadmodum & blandiri dicuntur que placent.

[a] & puditiorem & timidiorem, postremo multo paucotibas placitaram? Jam vero video, naturam, ut singulis mortalibus suam, ita singulis nationibus ac pene civitatibus, communem quandam insevisse Philautiam: Atque hinc fieri, ut [b] Britanni, præter alia, formam, musicam & lautas mensas proprie sibi vendicent: Scotti, nobilitate, & regis affinitatis titulo, neque non dialecticis argutiis ubi blandiantur: Galli morum & civilitatem sibi sument: Parisienses, Theologicæ scientie laudem, omnibus prope submotis, sibi peculiariter arrogant: Itali bonas literas & eloquentiam afferant, atque hoc nomine sibi suavissime blandiantur omnes, quod [c] soli mortalium barbari non sint. Quo quidem in genere felicitatis, Romani primas tenent ac [d] veterem

Et putidiorem) Putidum aliquando molestum vocant. Horatius: Quorsum hec tam putida tendant?

Brittanni præter alia) V. de lector ut rem per se moradæ festiviter & citra mortum traxat. Quis nescit, ut singulus hominibus, ita & singulis nationibus sua quedam vitia esse? de quibus vulgus etiam sua habet proverbia. At hic nil attingit odiosum, sed tantum ridicula quedam commemorat, ut intelligas illum candido illo Mercurii sale ludere voluisse. Nam Britannos etiam laudavit, si vendicant sibi, quod & habent, & habere pulchrum est.

Soli mortalium) Olim Graci ceteros appellabant Barbaros: deinde culti literis Itali, ceteros omnes præter Grecos, barbaros appellare caperunt. Et nunc rebus omnibus commutatus, adhuc mirum est, quam inani nomine sibi placeant, & quantopere barbaros execrentur.

Veterem illam Romanam) Referrem hoc loco nonnihil de Romanorum affectu, nescirem, sine gemitu non posse audiri à piis. Et prefias Erasmi, quem interpres, modestiam imitari.

terem illam Romanam adhuc jucundissime somniant. Veneti nobilitatis opinione sunt felices. Graeci tanquam disciplinarum autores, veteribus illis laudatorum heroum titulis sece venditant: Turcæ, totaque illa vere barbarorum colluvies, etiam religionis laudem sibi vendicat, Christianos perinde uti superstitiones irridens. Ac multo etiam suavius Judæi etiamnum Messiam suum constanter expectant, ac Mosen suum hodieque mordicus tenent: Hispani bellicam gloriam nulli concedunt: Germani corporum proceritate & magia cognitione sibi placent. Ac ne singula persequar, videtis, opinor, quantum ubique voluptatis pariat singulis & universis mortalibus Philautia. Cui prope par est Assentatio soror. [a] Nihil enim aliud Philautia quam cum quis ipse sibi palpatur. Idem si alteri facias, [b] Κολακία fuerit. At hodie res quædam infamis est adulatio, sed apud eos, qui rerum vocabulis magis, quam rebus ipsis commoventur. Existimant, cum adulazione fidem male coherere: quod multo secus sese habere, vel brutorum animantium exemplis poterant admoneri. Quid enim cane adulantius? at rursus quid fidelius? Quid [c] sciuro blandius? At hoc quid est homini magis amicum? Nisi forte

vel

Nihil enim aliud) Festiviter per collationis occasionem miscuit jocum, & lamen dixit. Est autem pernicioſiſima adulatio cum quis assentatur sibi.

Κολακία) Κολακή, id est, adulator. Inde κολακία adulatio. Miro vero ingenio, rem omnium pessimam laudat, & ita laudat, ut nihilominus verum dicat.

Sciuro blandius.) Sciurus muris genus est, pilosa cauda, quæ se tegit, unde & nomen habet. εξια umbra, & cùm cauda dicitur. Est enim huic animali peculiare cauda corpus obtegere. Habetur in deliciis ob lusum perpetuum.

vel asperi leones, vel immites tigres, vel irritabiles pardi magis ad vitam hominum conducere videntur. Quanquam est omnino perniciosa quædam adulatio, qua nonnulli perfidiosi, & irrisores, miseros in perniciem adiungunt. Verum hæc mea ab ingenii benignitate candoreque quodam proficiuntur, multoqæ virtuti vicinior est, quam ea, quæ huic opponitur, asperitas, ac morositas inconcinka, [a] ut ait Horatius, gravisque. Hæc delectiores animos erigit, demulcet tristes, extimulat languentes, expergescit stupidos, ægrotos levat, feroce mollit, amores conciliat, conciliatos retinet. [b] Pueritiam ad capessenda studia literarum allicit,

Ut ait Horatius) Is ponit duo vitia in amicitia, assentationem, & huic diversam, asperam morum truculentiam, qua nihil amico concedimus. Est autem medium quiddam, ut amicum admoneas errantem, sed non quavis de re, nec amarulente, sed amice; quædam condones quibusdam faveas. Vnde Flaccus in epistola ad Lollium sic ait: *Discolor infido scurra distabat amicus.* Et huic diversum vitio vitium prope majus, Asperitas agrestis, & inconcinka gravisque, Quæ se commendat tonsa cute, dentibus atris, Dum vult libertas mera dici, veraque virtus. *Virtus est medium vitiorum utrinque redactum.*

Pueritiam ad capessenda) Laude & munusculis alliciebant pueros ad amandas literas. Unde Flaccus: *Pueris olim dant crustula blandi Doctores, elementa velint ut discere prima.* Nunc vero truculentia doctorum, & plagi, primum discunt odissè literas & preceptorem: quare, vel *Fabio teste, nihil magis puerorum ingenii perniciosum esse potest.* Nam præter odium literarum, ingeniique servitatem, quam sevitia preceptorum parit, etiam corpusculis adhuc teneris et crescentibus, non parum

allicit, senes exhilarat, [a] principes citra offendam, sub imagine laudis, & admonet & docet. In summa, facit ut quisque sibi ipse sit jucundior & charior, quæ quidem felicitatis pars est vel præcipua. Quid autem officiosius quam cum [b] mutuum muli scabunt? Ut ne dicam interim, hanc esse [c] magnam illius laudata eloquentia partem, majorem medicinæ maximam poeticæ: denique hanc esse totius humanæ consuetudinis mel & condimentum. Sed falli, inquiunt, miserum est. Immo non falli miserrimum. Nimium enim despiciunt, qui in rebus ipsis felicitatem hominis sitam esse existimant. Ex opinionibus ea pendet. Nam rerum humanarum tanta est obscuritas, varietasque, ut nihil dilucide sciri possit: quemadmodum recte dictum est ab Academicis meis, [d] inter philosophos quam minimum

parum nocet nimia illa sevitia & asperitas, quam mirum quantum stulti, non sane pauci, tanquam preceptoris virtutem mirantur.

Principes citra) Si necesse est admonere principem, tamen jucunde monendus est, non acerbe, ne inveniat quod evenit Callistheni præceptoris Alexandri, & pedagogi Ptolemai. Porro colorem quem ostendit, ipsum miserravat in Panegyrico, quo Philippi Burgundionum ducus laudes prosequutus est. Nihil enim aliud illic agit laudans, quam ut doceat & admoneat, qualem opportet esse principem.

Mutuum muli scabunt) Proverbium est, cum vi-
cissim alius alium laudat, à muli sumptum, qui, quod manibus carent, mutuo se scabunt.

Magnam illius &c.) Nam ut supra diximus, Pla-
to in Gorgia orationam assentationis partem fecit.

Inter philosophos) Socrates modestie causa dice-
bat, se nihil scire, ridens arrogantiem sophistarum pro-
fessionem, qui se jactabant nihil nescire: hinc Acad-
emicis

mum insolentibus. Aut si quid sciri potest, id non raro officit etiam vita jucunditati. Postremo sic sculptus est hominis animus, ut longe magis fucis, quam veris capiatur. Cujus rei si quis experimentum expositum & obvium querat, conciones ac tempora petat, in quibus si quid seruum narratur, dormitant, oscitant, nauseant omnes. quod si [a] clamator ille, (lapsa sum, declamator, dicere volebam,) ita ut sepe faciunt, anilem aliquam fabellam exordiatur, expurgescuntur, eriguntur, inhiant omnes.

Item

mici nihil affirmabant, sed quod ubique probabile viderent, id sequebantur. Porro Socrates in *Apologia* dicit, se putare idcirco ab Apolline judicatum omnium sapientissimum, quod se nihil scire sciret. Sic enim ait loquens de quodam, qui & sibi & alii videretur sapientissimus: Πέρος εἰμαντὸς δέ τοι οὐτοῦτον; οὐδεὶς οὐδεὶς, οὐτε τέτοιος μητὸς τούτου οὐτοῦτος τούτου; εἴπει. καὶ διαβούσσεις μὲν γένος οὐρανὸν κατέτετατο. οὐδὲ κακὸν γένος αἰγαλότος οὐδέτετα, οὐλλάς τοι οὐδὲ οὐτοῖς τοι οὐδέτετα, εἴπει. οὐδὲ γένον τούτου γένος οὐτοῦτον οὐτοῦτον σοφάτιστον δέ, οὐτα μὲν οὐδεις, οὐδὲ οἰομένος οὐδέτετα. id est: Ad me ipsum igitur conversus sic ratiocinabar. Hoc profecto homine sapientior sum. videretur enim nostrum neuter quid bonum quidve malum sit scire. Ceterum hic quidem putat se aliquid scire, nihil sciens. Ego vero ut nihil scio, ita nihil scire me puto. *Vixi sum* igitur paulo hoc ipso sapientior, quod ea que nescio, ne puto quidem me scire.

Clamator) Quidam clamant tantum. Declamant autem qui ex arte dicunt, presertim exercendi causa. Quod autem per jocum hic narrat, mirum est quam quotidie videamus evenire.

Item si quis sit divus fabulosior & poeticus, quod si exemplum requiris, [a] finge hujus generis Georgium, aut Christophorum, aut Barbaram, videbis hunc longe religiosius coli, quam Petrum, aut Paulum, aut ipsum etiam Christum. Verum haec non hujus sunt loci. Jam quanto minoris constat haec felicitatis accessio? Quandoquidem res ipsas aliquoties magno negotio pares oportet, vel levissimas, uti grammaticen. At opinio facilissime sumitur, quæ tamen tantundem, aut amplius etiam, ad felicitatem conducat. Age si quis putribus vescatur falsamentis, quorum aliis nec odorem ferre possit, & tamen huic ambrosiam sapiant, quæ so quid interest ad felicitatem? Contra si [b] acipenser alicui nauicam sapiat, quid referet ad vitæ beatitudinem? Si cui sit uxor egregie deformis, quæ tamen marito vel cum ipsa Venere certare posse videatur, nonne perinde fuerit, ac si vere formosa foret? Si quis tabulam minio lutoque male oblitam suspectet, ac demiretur,

per-

Finge hujus generis) Ne quis hic calumnietur, ali-
quid parum reverenter dictum de sanctis, non enim
vocat diros fabulosos, quod non sint sancti, sed quod de
his fabulosa quedam ferantur, Horatius fabulosum
dixit Hydasphem fluvium. Nec id simpliciter affirmat,
sed addit, exempli causa. Nam horum historie fabu-
lis similime videntur. Et tamen haec qualiacunque
sunt, libentius amplectitur vulgus, quam quæ in actis
apostolorum aut Evangelii legitimus, certa & indi-
bitatata.

Acipenser alicui) Acipenser sive acipensis pisces est
optimi saporis, qui squamas ad os versas habet, slim
in maximo precio habitus. Martialis in distichis. Ad
Palatinas acipensem mittite mensas, Ambrosias or-
nent munera rara dapes.

persuasum habens [a] Apellis aut Zeuxidis esse picturam, nonne felicior etiam fuerit eo, qui eorum artificum manum magno emerit, fortassis minus ex eo spectaculo voluptatis percepturus? Novi ego quendam [b] mei nominis, qui nova nuptia gemmas aliquot adulterinas dono dedit, persuadens, ut erat facundus nugator, eas non modo veras ac nativas esse, verum etiam singulare atq; inestimabili precio. Quis, quid intererat puellæ, cum vitro non minus jucunde pasceret & oculos & animum, nugas perinde ut eximium aliquem thesaurum conditas apud se se servaret? Maritus interim & sumptum effugiebat, & uxoris errore fruebatur, nec eam tamen sibi minus habebat devinctam, quam si magna empta donasset. Nam quid interesse censem, inter eos, qui in [c] specu illo Platonico variarum rerum umbras & simulachra demirentur, modo nihil desiderent, neque minus sibi placeant, & sapientem

Apellis aut Zeuxidis) *Plinius lib. 35.* Apelles dicit superasse omnes ante se genitos, posteaque sequentes quippe qui pinxerit ea, que alii pingere non potuerint fulmina, tonitrua, brontes, astrapen. Zeuxidis item meminit *Plinius*, quem summas divitias dicis arte sua sibi comparasse, posteaque censem, opera sua majora esse, quam que pretio possent comparari, capisse ea dono dare. Plura de his apud eundem inveneris.

Mei nominis) Apparet eam loqui de quopiam, cuius nomen fuerit Moro, qui puellam sponsam hac arte deluserit.

Specu illo Platonico) *Plato* πολιτεία, homines, qui relictis divinis ideis & spiritualibus rebus, que vere sunt, nihil prater res corporeas, rerum rerum umbras mirantur, tanquam cacos & somniantes fingit in ταταγέσιοις σπουδασίαις, id est, subterraneo domicilio, speluncæ formam prese ferenti.

tem illum, qui specum egressus, veras res aspicit: Quod si [a] Mycillo Lucianico dives illud & aureum somnium perpetuo somniare licuisset, nihil erat cur aliam optaret felicitatem. Aut illud igitur iotereat, aut si quid intererat, potior etiam stultorum conditio. Primum quod iis sua felicitas minimo constat, id est, sola persuasiuncula, Deinde, quod ea fruuntur cum plurimis communiter. Porro nullius boni jucunda si-
ne socio possesso. Quis enim nescit quanta sapien-
tum

*suis affectibus vinclos sedere. Ad hunc enim modum, Socrates fere apud eam loquitur: Naturam nostram, quoad eruditionem & ruditatem pertinet, tali quadam imagine contemplare: Finge subterraneū specus, cuius ingressus versus lumen per antrū totum pervius undique pateat: in eo homines nutritos à pueritia, certe & crura ita devinclos, ut & immobiles permane-
re cogantur, & ad sola anteriora prospicere: capita vero vinculu adstricta circumducere nequeant: post tergum autem superne ac procul, ignis lumen suspen-
sum sit, interque ignem & vinclos homines via supe-
rior appareat, secus quam paries sit constructus; quem admodum præstigiatoribus apponuntur coram spe-
ctantium oculū cortine quædam, super quibus sua mi-
randa ostentant: finge præterea homines alios inter
parietes ferre res varias. Hos demum homines ait ni-
hil aliud quicquam vel sui ipsorum vel aliarum rerum
posse videre, prater umbras quæ ex igne ad adversam
speluncæ partem cadent.*

Mycillo Lucianico) Apud Lucianum Mycillus
quispiam cerdo, pauperculus, cœnaverat apud pre-
divitem vicinum, nocteque somniavit se subito divitem
rehi humeris, possidereq; quæcunque divites possident.
Et ob id minatur gallo, quod suo cantu tantam felici-
tatem interrupisset. Existat dialogus, ab Erasmo Latini-
nus factus.

tum paucitas, si modo quisquam inveniatur ? quamquam ex tot seculis. Graci septem omnino numerant, quos mehercile si quis accuratius excutiat, dispeream si vel semisapientem inveniet, immo si [a] vel trientem viri sapientis. Proinde cum inter multas Bacchi laudes, illud habeatur, ut est, primarium, [b] quod animi euras eluat, idque ad exiguum modo tempus: nam simul atque villum edormieris, protinus [c] albis, ut ajunt, quadrigis recurrent animi molestiae: quanto meum beneficium cum plenius, tum praesentius, quæ, perpetua quadam ebrietate, mentem gaudiis, deliciis, tripudiis, expleo, idque nullo negocio ? Neque quenquam omnino mortalem mei muneris expertem esse sino, cum aliquæ numinum dotes, aliae ad alios perveniant. Non ubivis nascitur generosum

Vel trientem.) Triens est quarta pars aëris, hoc est tres unciae.

Quod animi &c.) Vnde in Epigrammate Greco, γνῶσσον, id est letus: λυτραπήματα, id est curam solvens: φιλομετός, id est, amator risus: τερπτός, id est, deletabilis: οὐδιρός, id est, facilis, dicitur Bacchi laudes complexus est Flaccus hoc carmine: Quid non ebrietas designat? operta recludit, Spes jubet esse rata, ad prelia trudit inermem, Sollicitus animis onus eximit, addocet artes. Fæcundi calices quem non fecere disertum? contracta quem non in paupertate solutum? Tibullus quoque: Adde' merum, vinoque novos compescit dolores. Et Propertius Elegiarum tertio ad Bacchum ait: Curarumque tuo sis medicina mero, Homerus item Iliados?: 'Αρδεὶ δὲ λαχμῶν, μῆτρα γῆς, id est, Viro autem qui laboravit, robur magnum vinum augebit.

Albis quadrigis.) Hoc proverbio summam indicemus celeritatem.

[a] generosum & lene merum, Quod curas abigat,
 quod cum spe divite manet. paucis contigit for-
 mæ gratia, Veneris munus; paucioribus eloquentia,
 Mercurii donum. Non ita multis obtigerunt opes,
 [b] dextro Hercule. Imperium non cuivis concedit
 [c] Jupiter Homericus. Szpe numero Mavors neutris
 favet copiis. Complures ab [d] Apollinis tripode tri-
 stes discedunt. Szpe fulminat [e] Saturnius, [f] Phœ-
 bus aliquando jaculis pestem immittit. Neptonus
 plutes

Generosum & lene) Sic Horatius: *Ad mare cum
 venio generosum & lene requiro, Quod curas abigat,
 quod cum spe divite manet, Quod me Lucane juvenem
 commendet amice.*

Dextro Hercule) *Huic decimas bonorum roverunt
 ut ditescerent, unde Persius Sat. 2. Et O si sub rastro
 crepet argenti mihi seria, dextro Hercule.*

Jupiter Homericus) *Homerus scribit sceptrum &
 jus a Jove dari regibus apud quem Ulysses Iliados β.
 sic loquitur: Εἰς κοιραὶς ἵσταται Εἰς βασιλεὺς ἴδωμα
 Κέρα πάντας παντομότας Σκῆπτρον τοῦ ιδού θυμίτας ίτα
 σφιστος βασιλεύν, id est, *Vnus dominus sit, unus rex,*
tui dedit filius Saturni versuti sceptrum atque fas, ut
ipso regat. Et Nestor Il. a. Σκηπτρούς βασιλεὺς
οἱ τε Ζεὺς καὶ ίδωμα, id est, Sceptris rex cui
*Jupiter gloriam dedit.**

Apollinis tripode) *Cum respondet que nollent
 audisse.*

Saturnius) *Id est, Jupiter, cui fulmen tribauit poete,
 unde τερπτικεύεται dicitur.*

Phœbus aliquando) *Vt in primo Iliad. obereptam
 sacerdotis Chryse filiam, βασιλεὺς χολαθεῖς, Νοῦσον
 αἴρεσθαις καὶ καταλύειν οὐδίμενος τὸ λαοῦ. Id est, Re-
 gī iratus morbum excitavit malum perieruntque
 populi. Vnde Pean dicitur αἴτη τὸ παλεῖν, id
 est,*

plures extinguit quam servat. Ut interim [a] Vejoves istos, Plutones, [b] Atas, [c] Pœnas, Febres, atq; id genus

est, à feriendo: Ο Apollo, δοτή ἀπολάσειν, id est, à corrumpendo Ο Βελοστοχαρής, id est, sagittis gaudens: Ο ικατιβάλος, id est, longe jaciens.

Vejoves istos) Antiqui Romani ut Iovem Ο Di-
jovem à juvando appellarent: ita eum deum, qui non
juvandi potestatem, sed vim nocendi haberet, nam
deos quosdam ut prodeissent, celebrabant, quosdam ut
ne obessent, placabant) Vejovem appellaverunt, dempta
atque detracta juvandi facultate, per hos σερπινὸν
μέρον, id est, privativam particulam, ve. Hujus dei
simulachrum, quod fuit Rome in aede ipsius, quæ erat
inter arcem Ο Capitolium, sagittas tenebat, quæ vide-
licet erant ad nocendum paratae. Quapropter plé-
rique Apollinem dixerunt. Hujusmodi fere Aulus Gel-
lius libri quinti capite duodecimo.

Atas) Aten finxit Homerus, quam Latinè Noxam
possum dicere. Hec immittit turbas Ο offendas rebus
mortaliis, quæ Lites student componere. Eam Jupiter
capillis arreptus, præcipitavit è cælo, ut dicit Homerus
Iliados τ. Eadem inter Agamemnonem Ο Achillem
excitavit dissidium, de qua Iliados quoque δ. sic dicit:
Η δο Ατη θεαρι τι καρπτιπος, ουρηα πάσατ
πολλὰς ψεφης περιθει. οθινει δι τι πάσας ιπ' θων
Βλαπτος' αιθερόπει. Ide est, Ate autem robusta ve-
loisque est, quoniam omnes Lites cursu superat:
prævenit autem in omnem terram nocens homini-
bus.

Pœnas, Febres) quidam duos tantum deos facie-
bant beneficium Ο Pœnam, ut Democritus: quod ut
Plin. ait, ad majorem accedit socordiam, quam ponere
innumerous, qui ex lib. 2. autor est, Febri publice fas-
num dicatum suisse in Palatio.

nus non deos, sed carnicices, commemorem; Ego sum una illa Stultitia, quæ omnes ex quo tam parata beneficentia complector. Nec vota moror, nec irascor, exposcens *[a]* piamina, si quid cæmoniarum fuerit pratermissum. *[b]* Nec cælum terra misceo, si quis reliquis invitatis diis, me domi xelinquat, nec admittat ad nidorem illum victimarum. Nam ceterorum deorum tanta in his est morositas, ut prope majus sit operæ precium, atque adeo tutius, illos negligere quam colere. Quemadmodum sunt & homines nonnulli, tam difficiles, & ad Jœdendum irritabiles, ut præstiterit eos prorsum alienissimos habere, quam familiares. At nemō, inquiunt, Stultitiam sacrificat, neque templum statuit. Evidem demiror, ut dixi, nonnihil hanc ingratitudinem. Verum hoc quoque pro mea facilitate boni consulo: quanquam ne hæc quidem desiderare possum. Quid enim est cur' tuscum

aut

Piamina) Credebant offendii deos, si quid in sacris fuisset non rite peractum: id si accidisset, expiabant. Nec cælum terra) Proverbium est, quo significamus sumum tumultum. Sic Iuv. Saty. 2. Quis cælum terris non misceat & mare celo? Idem sexta: Claves licet, & mare celo Confundas. Allusit autem ad fabulam apri Calydonii, quem amisit Diana, quod ceteris diis ad convivium vocatis, sola domi remanserit. que apud Nasonem transformationum lib. 8. sic: Tangit & ira deos: at non impune feremus: Quæque in honore, non & dicemur inulta, inquit; & Oeneos ultorem spreta per agres Misit a prum. De hac re multus est jocus apud Lucianum, in convivio philosophorum sive Lapithis,

Tusculum) Ture olim litabant, & mola. Plinius in prefatione: Et mola tantum falsa litant, qui non habent terra. est autem mola far tostum, sale conspersum

aut molam, aut hircum, aut suem requiram, cum mihi mortales omnes ubique gentium eum cultum persolvant, [a] qui vel à Theologis maxime probati solet? Nisi forte [b] Diana debeat invidere, quod illi humano sanguine litatur. Ego me tum religiosissime coli puto, cum passim ut faciunt omnes, animo complectuntur, moribus exprimunt, vita representant. Qui quidem divorum cultus nec apud Christianos admodum fre-
quens est. [c] Quanta turba eorum, qui deiparæ virgi-
conspersum, quo hostiae aspergebantur, dictum à molito farre.

Qui vel à Theologis sentit de imitatione vite. cultus enim dei precipuis est, illum imitari. Moriam imitantur omnes.

Diana debeat invidere) Apud Scythas Taurice Diana humano sanguine litabatur; in Latio quoque, ut Strabo in quinto scribit, templum Diana Taurice erat, Dianum dictum, non procul ab Alba, in auro humanis hostiis litabatur Diana. Idcirco, inquit Læ-
tantius divinarum institutionum lib. 2. Diu humanas hostias excogitaverunt, ipsi hostes humani generis, ut quam plurimas devorarent animas.

Quanta turba) Ostendit quid dixisset cultum optimi, qui constat imitatione vite, non ceremoniis. Et aut plurimos esse qui beatam Mariam ceremonis colunt, per paucos qui vitam studeant emulari, hoc est humilitatem, puritatem, contemptum divitiarum, meditationem divinae scripture. Quod autem per iocum additum est, In meridie; nemo malignus interpretetur, quasi damnet simplicem populi pietatem: etiam si Hieronymus V. gilantio deridenti hunc morem nihil aliud respondet, quam, cereos accendi, non in honorem martyrum, ut ipse calumniabatur, sed in solarium nocturne caliginis. Qui calumniis gaudent, dividunt quod conjectum oportuit.

virgini cereolam affigunt, idque in meridie, cum nihil est opus? Rursum quam pauci qui eandem vita castimonia, modestia, cœlestium rerum amore studeant simulare? Nam is deum verus est cultus longeque cœlitibus gratissimus. Præterea cur templum desiderem, cum orbis hic universus templum mihi sit, ni fallor, pulcherrimum? Neque vero [a] desunt mystæ, nisi ubi desunt homines. Nec jam usque adeo stulta sum [c] ut saxeas ac coloribus fucatas imagines requiram, quæ cultui nostro nonnunquam officiunt, cum à stupidis, & pinguibus istis, signa pro divis ipsis adorantur.

Nobis tuit. Ecce, inquiunt, damnat publicam ecclesiæ consuetudinem, quæ cereos etiam clara luce accendit divis. Imo Moria non damnat eos, qui talis culum qualemcumque exhibent divæ virginis, sed illos taxat qui quod est minimum prestant, quod est præcipuum negligentes.

Desunt mystæ) Qui initiati numini sacra celebrant.

Ut saxeas) Omnes ferme veteres sancti damnabant in templis imagines, ob metum idolatriæ, id quod ex compluribus patet locu. Ut apud Hieronymum, episcopus quidam velum sustulit, concidit è templo, quod hominis haberet pœlam imaginem. Et divis Gregorius episcopum quandam reprehendit, non quod imagines fregerit, sed quod id fecerit absque consilio fratrum. Et in eadem epistola sepius inculcat, nihil manufactum ullo modo deberi adorari. At posteriores Theologi rationem invenere, ut ipsis videtur, argutam qua eadem ratione adoramus saxeam aliquam & vermiculosam imaginem, & Christum. Verum de hū non disputo. Sit magna pietatis pars, provolvi gypso coloribus lito. Non taxatur hic consuetudo Christianorum, sed illorum stultitia qui imagines venerantur non ut signa, sed perinde

Nobis interim usu venit, quod solet iis, qui à vicariis suis extruduntur. Mihi tot statuas erectas putro: quot sunt mortales, vivam mei imaginem p̄tr se ferentes, etiam si nolint. Itaque nihil est quod reliquis diis invideam, si aliis in angulis terrarum alii colantur, idq; statis diebus: quemadmodum ^{*Rhodi} Phœbus, in ^{*Cypro} Venus ^{*Argis} Juno, ^{Athenis} Minerva, in Olimp. Jupiter, Tarenti Neptunus.
Lampaci.

inde quasi ipse sensum aliquem habeant, & huic magis fidunt quam illi. Quod si consultum est vitare scelerum occasiones, nullum autem scelus execrabilius idololatria, profecto non alienum fuerit hanc ē medio tollere ne quid offendat imperitos.

Rhodi Insula est Lyciae, ut Mela scribit, in qua, ut Solinus ait, nunquam tam nubilum est cælum, ut sol non videatur. Vnde Horatius in Odis, eam claram dicit. Quocirca in ea Phœbus colebatur.

Cypro) Insula est, que Ciliciam à septentrione, Iſicum sinum ab oriente, Pamphylium ab occidente, & Egyptiacum à meridie habet: de qua Strabo libro decimo quarto. Hanc Flaccus dicit dilectam Veneri: inde & Cypria dicitur.

Argos) Strabo libro octavo, multiplices ponit Argos, hic de Peloponnesiaco loquitur, ubi dicatum erat Iunoni templum. De hoc apud Homerum Iliados s. sic loquitur Inno, "Ητοι εἰμὶ τρεῖς μόνη πόλεις φίλατται τοις θεοῖς, "Αργοὶ, Σπάρτη τε, καὶ ιωναγούλια Μυκῆν, id est, Tres mihi civitates multo omnium sunt maxime dilectæ. Argos, Sparta, & latas vias habens Mycene.

In Olymbo) Strabo lib. 8. quatuor dicit esse Olympos. Hic de Peloponnesiaco loquitur, circa quam est Elin & Pisa Iovi dicata, ut Strabo ait, & Olympia, ubi Olympici agones fiebant.

[4] Lampsaci Priapus: modo mihi communiter orbis omnis longe potiores victimas assidue præbeant. At qui si cui videor hæc audacius quam verius dicere, agendum paulisper ipsas hominam vitas inspicimus, quo palam fiat, & quantum mihi debeant, & quanti me faciant maximi pariter ac minimi. At non quorumlibet vitam recensibimus, nam id quidem perlongum, verum insignium tantum, unde reliquos facile sit estimare. Quid enim attinet de vulgo plebeculaque commemorare, quæ extra controversiam tota mea est? tot enim undique stultitiaz formis abundat, tot indies novas commisicitur, ut nec mille Democriti ad tantos risus sufficerint: quanquam illis ipsis Democritis rursus alio Democrito foret opus. Quin etiam incredibile sit dictu, quos risus, quos ludos, quas delicias homunculi quotidie præbeant superis. Nam hi quidem horas illas sobrias & antemeridianas jurgiosis [b] consultationibus ac votis audiendis impertinent: Ceterum ubi jam nectare madent, neque lubet quicquam serium agere, tum qua parte cœlum quam maxime prominet, ibi confident, ac proris frontibus quid agitent homines speculantur. Nec est aliud spectaculum illis suavius. Deum immortalem, quod theatrum est illud, quam varius stultorum tumultus? Nam ipse nonnunquam in deorum poeticorum ordinibus considere soleo. Hic deperit in mulierculam, & quo minus adamatur hoc amat impotentius. Ille dotem ducit,

Lampsaci) Lampsacum oppidum est circa angustias Helleponiacas, non procul ab Abido, ubi Priapus colebatur. De hoc Plin. lib 5.

Consultationibus) Lege Icaromenippum Luciani, quem Erasmus latinitate donarit, & reclusus intelliges hunc locum. Hic locus totus iocosus est, & tamen ludens depingit imaginem vita humana.

ducit, non uxorem. Ille sponsam suam prostituuit. Alius zelotypus velut Argus observat. Hic in luctu papz quam stulta dicit facitque? conductis etiam velut histrionibus, qui luctus fabulam peragant. Ille [a] flet ad novercę tumulum. Hic quicquid undecunque potest corraderet, id totum [c] ventriculo donat, paulo post fortiter esuriturus. Hic somno & ocio nihil putat felicius. Sunt qui alienis obeundis negotiis sedulo tumultuantur, sua negligunt. Est qui [d] versuris atque xre alieno divitem se esse putat, mox [e] decocturus. Alius nihil arbitratur felicius, quam si ipse pauper heredem locupletet. Hę ob exiguum, idque incertum lucellum, per omnia maria volitat, undis ac ventis vitam commitens, nulla pecunia reparabilem. Ille manut bellō divitias querere, quam tutum ocium exigere domi. Sunt qui captandis [f] orbis senibus putant quam commodissime ad opes perveniri. Neque desunt, qui idem malint deamandis [g] beatis aniculis auctorū.

Flet ad novercę tumulum) Proverbium dictum est apud Grecos, Σαρπίειν τέρσ τὸν μητρικὸν τάφον, id est, Flere ad novercę tumulum. De his qui fingerent dolorem, cum apud se gauderent.

Ventriculo) Quem vulgus stomachum, Latini ventriculum vocant.

Versuris) Versura est, cum es alienum aro alieno dissolvitur, & creditor mutatur, non liberatur debitor, sed magis involvitur. Hinc duela voce, ut auctor est Festus, quod creditorem verterent. Terentius in Phor. In eodem luto hæsit as, versuram solves.

Decosturus) Decoxisse dicuntur, qui absumptis omnibus, cedunt bonus, ut loquuntur jure consuli.

Orbis senibus) Orbis sunt quibus liberi non sunt, hos potissimum captant.

Beatis aniculis) Beatis vocat divites: Juvenalis: Optima summi Nunc via processus, vetulae vesica beate.

cupari. Quorum utriusque tum demum egregiam de se voluptatem diis spectatoribus præbent, cum ab ipsis, [a] quos captant, arte deluduntur. Est omnium stultissimum ac sordidissimum negotiatum genus, (quippe qui [b] rem omnium sordidissimam tractent, idque sordidissimis rationibus,) qui cum passim mentiantur, pejerent, furentur, fraudent, imponant, tamen omnium primos sese faciunt, propterea quod digitos habeant auro evinctos. Nec desunt adulatores fraterculi, qui mirantur istos ac venerabiles palam appellant, nimirum ut ad ipsos aliqua male partorum portiuncula rideat.

Alibi

Quos captant) *Id Horatius narrat de Nasica & Corano. Lucianus item de nonnullis, et negotiis.*

Rem omnium sordidissimam) *Sordidum vocat illiberale & magno animo indignum. Porro in bonorum ordine, etiam, iuxta Peripateticos, nihil vilius pecunia, quam solam captant negotiatores. Nec Cicero probat hoc negotiatorum genus, qui hic coemunt, ut alibi carius vendant. Et paucissimi sunt, immo nulli, opinor, qui sine fraude ditescant. Et tamen hi soli habentur in precio; cum in sententiis Theologorum plane damnata sit negotiatio, si Gregorio credimus; nam hic citatur in sententiis; nec minus si Chrysostomo, Augustino & Cassiodoro credimus: nam hi citantur in decretu dist. octogesima octava. quorum sanctissimis scriptis, nescio quis frater, mercatoribus assensari volens, paleas preposuit. Augustinus etiam palam dicit in lib. de penitentia, mercatores & milites penitentiam agere non posse.*

Adulatores fraterculi.) *Non taxat religiosos, sed adulatores, cuiusmodi sunt in hoc genere non parum multi qui concionantur ad questum & nullos sepius aut honorificentius appellant, quam mercatores, quos vocant venerabili mercadanti, quod hident parvius.*

[4] Alibi videoas Pythagoricos quosdam, quibus usque adeo omnia videoantur esse communia, ut quicquid usquam incustoditum naesti fuerint, id, velut hereditate obvenerit, a quo animo tollant. Sunt qui [b] votis tantum divites sunt, & jucunda quosdam sibi fingunt somnia; idque ad felicitatem sati esse putant. Nonnulli [c] foris divites haberi gaudent, domi gnавiter esuriant, Hic festinat quicquid habet profundere, ille per fas nefasque congerit. Hic candidatus ambit populares honores, ille ad focum semet oblectat. Bona pars lites nunquam finiendas agitat, & hinc aīque hinc certam contendunt, ut [d] prorogatorem judicem, [e] & collusorem ditent advocatum. Hic rebus novandis studet, ille magnum quiddam molitur. [f] Est qui

Alibi videoas Pythagoricos) Iocatur in furaces, quia Pythagoras dixit, οὐ πίλεται τὰ πούτα κούνια. Id est, amicorum omnia esse communia. Id dogma sequi videntur, cum ab omnibus, velut ab amicis, accipiunt.

Votis tantum) Ut apud Lucianum in Narni.

Foris divites) Aiunt Venetiis multos hujusmodi patricios esse.

Prorogatorem judicem) Differt enim sententiam, ne perdat questum.

Et collusorem) Colludit, qui nocet parti quam via detur tueri, & adjuvat quam videtur oppugnare, quod iure consulti vocant prævaricationem.

Est qui Hierosolymam) Non damnat eos, qui pio animo visunt loca quosdam. Tametsi non video quid in his sit magna pietatis, nisi forte sit aliquid, vidisse vestigia Christi & sanctorum, ut his accendamur ad simulationem. Et maxima pars hominum hodie maximo suo malo peregrinatur. Plerique sub hoc praetextu planos & errores agunt. Verum hec non libenter audiunt, qui ex hominum vel superstitione vel malitia

qui Hierosolymam, Romam, aut divum Jacobum
adest, ubi nihil est illi negotii, domi relicitis cum
uxore liberis. In summa, si mortalium innumerabiles
rumultus è luna [a] quemadmodum Menippus olim,
despicias, putes, te muscarum aut culicum videre
turbam, inter se rixantium, bellantium, insidian-
tium, rapientium, ludentium, lascivientium, na-
fcentium; cadentium, morientium. Neque satis
credi potest, quos motus, quas tragedias ciat
tantulum animalculum, tamque mox peritum.
Nam aliquoties vel levis belli, seu pestilentia, pro-
cella multa simul millia rapit ac dissipat. Sed ipsa
stultissima sim, planeque digna quam multis ea-
chionis rideat Democritus, si pergam popularium
stultitiarum & insaniarum formas enumerate.
Ad eos accingar, qui sapientia speciem inter mor-
tales tenent, & [b] aureum illum ramum, ut
aiunt, aucupantur. Inter quos grammatici primas
tenant; genus hominum profecto, quo nihil cala-
mitosius, nihil afflictius, nihil & que diis invisum
foret, nisi ego miserrimae professionis incom-
moda dulci quodam insanis genere mitigarem.

Neque

malitia lucrum sentiunt. Verum tamen vide quam
circumspelle locutus est Erasmus, etiam sub aliena
persona, ne quis possit offendere. Non probat eos, qui do-
mi relinquent quos curare debebant, & visunt loca,
in quibus nihil negotii habebant, tantum visunt, ut
visant.

Quemadmodum Menippus) Extat, ut dixi, dia-
logus Icaromenippus, in quo Menippus in luna sedens
contemplatur mortalium vitam.

Aureum illum ramum) Allusit ad ramum quem
duce Sibylla reperit Aeneas apud Virgilium, ad inferos
descensurus, hinc interpretatur sapientiam.

Neque enim [a] πύρι κατέχεις ; id est, quinque tantum diris obnoxii sunt isti, quemadmodum indicat epigramma Græcum, verum sexentis; ut qui semper famelici, sordidique in Iudis illis suis,

Πέντε κατέχει) Id est, quinque execrationibus, sive devotionibus. Allusus autem ad Græcum epigramma, quod locatur, grammaticis esse πύρι γένη, πύλη πλάσεις, καὶ πύλη κατέχεις, id est, quinque genera, quinque casus, & quinque devotiones, ob quinque primos versus Homericos. Quorum primus incipit à μῆνι, quod iram significat. Secundus ἀλογίῳ, quod perniciosem significat, habet & μετέα ἀλγα, id est, innumeros dolores. Tertius animas mittit ad inferos. Quartus, canum laniationem. Quintus, avium, & iram Iovis. Atque his auspiciis ingrediuntur suum munus. Epigramma autem est libro primo Palladz, titulo huiusmodi; Ἀρχὴ γερμανικῆς πυτάσχεις οὐ πατέται. Περὶ τοῦ μῆνος ἵχει, δὲ τοῦ ἀλογίου, Καὶ μὲν ἀλογίου, Διδοὺς πάλιν ἀλγα πολλα. Ο τετράτης ψυχῆς εἰς τοῖνυν κατέχει. Τετράτης τοῦ ἀλογίου, καὶ κύνις αἴρεις πάντης, οἰαροι, καὶ χόλοι οὐδὲ διοις. πῶς οὖν γερμανικὸς δύναται μὲν πύρι κατέχεις, Καὶ πύλη πλάσεις, μὲν μέχει πύθει ἵχει. id est, Principium grammatices quinque versibus contenta est deoatio. Primus iram habet, secundus perniciosem. Et post perniciosem, Græcorum rursum dolores multos. Tertius animas in infernum dedita. Quarti autem, traclius, & canes velocias. Quinti, aves, & ira est Iovis. Quomodo igitur grammatices potest post quinque execrationes & quinque casus non magnum luctum habere ?

suis, (in iudis dixi et imo [a] in φερπτησις, vel pistrinis potius ac carnicinis,) inter puerorum greges, consenescant laboribus, obsurdescant clamoribus, fætore pedoreque contabescant, tamen meo beneficio fit, ut sibi primi mortaliū esse videantur. Adeo sibi placent, dum pavidam turbam minaci vultu voceque territant, dum ferulis, virg's, lorisque consciidunt miseros, dumque modis omnibus suo arbitratu saviunt, [b] asinum illum Cumanum imitantes. Interim sordes illiz, metu mundiciæ videntur, pedor [c] amaracinum olet, miserrima illa servitus regnum esse putatur, adeo ut [d] tyrannidem

In φερπτησις) Aristophanes èr nōtus. Socratis scholam vocat φερπτησις, quasi dicat, solitudinis locum, quod illic tristes ac cogitabundi sedent. Et Socrates dicere consuevit, φερπτησις, hoc est, cogita, hoc diclo adhortans ad diligentem rei considerationem.

Asinum illum Cumanum) Is repertum leonis exuvium adaptarat corpori suo, atque ita leo creditus timebatur, donec quidam ex aurum prominentium iudicio sensit asinum esse: deinde fuste contusus, ad stabulum reductus est.

Amaracinum olet) De compositione unguenti Amaracini, quod & sampscinum vocant, vide Dioscoridem in primo. Hoc Plinius in 13. libro dicit optimum fuisse in Cypro & Mitylenis, quod ibi sampscenus abundet.

Tyrannidem suam) Est omnino simulacrum tyranni, servus, ut fere sunt omnes, ludimagister, adeo ut Dionysius Syracusis expulsus, Corinthi ludum aperuit literarum, cum sine tyrannide vivere non posset, tam malus præceptor, quam fuerat rex.

dem suam nolint cum [a] Phalaridis aut Dionysii impetio commutare. Sed longe etiam feliores sunt, nova quadam doctrinæ persuasione. Siquidem cum plerique mera deliramenta pueris inculcent, tamen dii boni, quem non illi Palæmonem, quem non Donatum præ se contemnunt? idque nescio quibus præstigiis mire efficiunt, ut stultis materculis & idiotis patribus tales videantur, quales ipsi se faciunt. Jam adde & hoc voluptatis genus, quoties istorum aliquis [b] Anchisæ matrem, aut vocalam vulgo incognitam, in purri quapiam charta deprehenderit, pûta [c] bubssequam, [d] bovinatorem aut [e] manticulatorem, aut si quis [f] vetusti saxi fragmentum, mutilis notatum literis, alicubi effoderit: ò Jupiter, quæ tum exultatio, qui triumphi, quæ encomia! perinde quasi vel [g] Africam device-

sint,

Phalaridis) *Phalaris Agrigentinorum tyrannus, adeo crudelis, ut φαλαρισμὸν vocent durius imperium.*

Anchisæ matrem) *Ex Homero solent talia propone-re; et facinus est ignorare quicquam hujusmodi.*

Bubssequam) *Hoc utitur Apuleius, pro eo qui se-quitur boves.*

Bovinatorem) *Bovinari veteres dicebant tergiver-sari in causa: et bovinator, tergiversator. Cujus me-minit Aul. Gellius.*

Manticulatorem) *Festus ostendit, olim manticula-ri dictum fuisse, pro clanculum suffurari.*

Vetusxi saxi fragmentum) *Sunt qui adeo supersti-tiose venerentur antiquitatem, ut ruderæ quoque tan-tum non adorent, et putria saxa, quanguam mode-ratum antiquitatis studium in laude ponendum est.*

Africam devicerint) *Quod longo ancipitique bello, vix tandem, Scipionum maxime auspiciis, devicta sis à Romanis.*

zint, [a] vel Babylonas ceperint. Quid autem, cum frigidissimos & insulissimos versiculos suos passim ostentant, neque desunt qui mirentur: jam plane [b] Maronis animam in suum pectus demigrasse credunt. At nihil omnium suavius, quam cum ipsi inter se se mutua talione laudant ac mirantur, vicissimque scabunt. Quod si quis. alias verbulo lapsus sit, id que forte fortuna hic oculatior deprehenderit, [c] 'Hερκλεις, quæ protinus tragediæ, quæ dig'adicationes, quæ convitiae, quæ investitæ? Male propitios habeam omnes grammaticos, si quid mentior. Novi quendam πελοτηρίωτα, Græcum, Latinum, mathematicum, Philosophum, medicum, Στρατιωτικὸν, jam sexagenarium, qui cæteris rebus omisssis, annis plus viginti se torquet ac discruciat in grammatica prius felicem se fore ratus, si tam diu liceat vivere, donec certo statuat, quomodo distinguenda sint ostio partes orationis, quod haec tenus nemo Græcorum aut Latinorum ad plenum præstare valuit. Perinde quasi res sit bello quoque vindicanda, si quis conjunctionem faciat dictionem ad adverbiorum jus pertinentem. Et hac gratia, cum totidem sint grammaticæ quo grammatici: (imo plures; quandoquidem Aldus meus unus

Vel Babylonas) Proverbiale est apud Lucianum. Hanc opulentissimam urbem cepit Darius opera Zopyri.

Maronis animam) Allusit ad id, quod Ennius somniavit, animam Homeri in suum demigrasse corpus. Quod notans Persius, ait: Nec in bicipiti somnis Parnasso Memini, ut repente sic poeta prodirem.

'Hερκλεις) Id est, O Hercules. Est autem vox abominantis, quod Hercules soleat in malis opitulari. Vnde Ο' αποτρέπων vocant.

unus plus quinques grammaticam dedit:) hic nullam omnino quantumvis barbare aut moleste scriptam prætermittit, quam non evolvat, excusatque nemini nos invidens, si quid quantumlibet inepite moliatur in hoc genere, misere timens, ne quis forte gloriam hanc præcipiat, & pereant tot annorum labores. Utrum insaniam hanc vocare mavultis, an stulti tiam? Nam mea quidem haud magni refert; modo fateamini, meo beneficio fieri, ut animal omnium alioqui longe miserrimum, eo felicitatis eveneratur, ut sortem suam neque [4] cum Persarum regibus cupiat permutare. Minus mihi debent poetæ, iametsi vel ex professo meæ sunt factionis, quippe liberum genus, [b] ut habet proverbium, quorum omne studium non alio pertinet, quam ad demulcendas stultorum aures, idque meritis nugamentis, ac ridiculis fabulis. Et tamen his freti, dictu mirum ut cum sibi pollicentur immortalitatem, & diis parrem vitam, tum aliis eandem promittant. Huic ordinu præ ceteris familiares [c] φιλανθρωποι.

nec

Cum Persarum regibus) quod de horum opulentia prodigiosa quedam ferebantur. Horatius: Persarum vigui rege beator. Et, Persicos odi puer apparatus.

Ut habet proverbium) Ταῦ πειντὸν καὶ ζαγχαῖ φασ ἀνέθυνε γένος, id est, Poetarum & piclorum liberum genus. Meminit Lucianus. Item Horatius: Picloribus atque poetis Quidlibet audendi semper fuit aqua potestas.

Φιλανθρωποι καὶ κολαχεῖα) φιλανθρ., id est, amor sui: quod fere sibi ipsis placent. κολαχεῖα, id est, adulatio: quod palam assententur his quos laudant, & ex nebulonibus spurcissimis deos nonnunquam faciant.

nec ab ullo mortalium genere color neque simplius, neque constantius. Porro rhetores, quanquam nonnihil illi quidem pravaricantur, [a] colludunt. que cum philosophis, tamen hos quoque nostra factionis esse, cum alia multa, tum illud in primis arguit, quod prater alias nugas, tam accurata, tam multa [b] de jocandi ratione conscripserunt. Atque a deo stultitia ipsam inter facetiarum species numerat: quisquis is fuit, qui [c] ad Herennium dicendi artem conscriptis quodque apud Quintilianum, hujus ordinis longe principem, caput est de risu vel Iliade prolixius. Tantum denique stultitiae tribuunt, ut sapenumero, quod nullis argumentis dilui possit, [d] risu tamen eludatur. Nisi si quis hoc arbitretur ad stultitiam non pertinere, ridiculis dictis excitare cachinnos, idque arte. Hujus farinae sunt & isti, qui libris edendis famam immortalem auecupantur. Hi cum omnes mihi plurimum debent, tum praeipue qui meras nugas chartis illinunt. Nam qui erudite ad paucorum doctorum judicium scribunt, qui- que

Colluduntque) Admiserent enim hi nonnihil philosophie, velut Fab. & Cicero.

De jocandi ratione) In oratore Ciceronis plurima traduntur de facetia, apud Quintilianum de risu.

Ad Herennium) Stylus indicat, non esse Ciceronis, & alia quedam argumenta. Is igitur quisquis fuit, in primo libro tradens, quibus modis succurrendum est, quoties index defessus est audiendo, plurimas jocandi species attingit, & inter ceteras ponit stultitiam.

Risu tamen eludatur) Ut Cicero deprehensus in mendacio, quod domum emisset, quam negaverat se empturum, elusit ad hunc modum, ut diceret, esse sapientis patrum familias, disimulare quod relit

que [a] nec Persium nec Lælium judicem recusant, mihi quidem miserandi magis, quam beati videntur, ut qui sese perpetuo torqueant. Addunt, mutant, adimant, reponunt, repetunt, reducunt, ostendunt, [b] nonum in annum premunt, nec unquam sibi satisfaciunt, ac futile præmium, nempe laudem, eamque perpaucorum ; tanti emunt, tot vigiliis, [c] somnique, rerum omnium dulcissimi, tanta ja-
ctura, tot sudoribus, tot crucibus. Adde nunc vale-
tudinis dispendium, formæ perniciem, lippitudinem
aut etiam excitatem, paupertatem, invidiam, vo-
luptatum abstinentiam, senectutem præproperam,
mortem prematuram, & si qua sunt alia ejusmodi.
Tantis malis sapiens ille redimendum existimat,
ut ab uno [d] aut altero lippo probetur. At meus
ille scriptor, quanto delirat felicius, dum nulla
lucubratione, verum utcunque visum est animo,
quicquid in calamum incidit, vel somnia sua, sta-
tum literis prodit, leviduntaxat chartarum jactura;
non ignarus, futurum ut quo nugaciores nugas
scriplerit, hoc à pluribus, id est, stultis & indo-
ctis

Nec Persium nec Lælium) *Hos judices velut doctos*
recusat *Lucilius*, qui jocatur, se *Tarentinis et Consen-*
tinis, velut crassis hominibus, scribere. Lege prefatio-
nem Ciceronis, in primum librum de finibus bonorum
& malorum.

Nonum in annum premunt) *Allusit ad illud Ho-*
ratianum, Nonumque prematur in annum.

Somni rerum omnium dulcissimi) *Nam id epithe-*
tum Poete somno frequentissime tribuunt. ut Theocri-
tus in Europe: ὅτι ὅτι γλυκιστή μάνιον βλαστ-
πονον ἐπίγεων. id est, Somnus quando dulcior melle
palpebris insedit.

Aut altero lippo) *Quod lippiant fere impendio stu-*
diosi. Ita Horatius: Namque pila crudis inimicum
& ludere lippis.

Etis omnibus probetur. Quid enim est negotii, treis illos doctos, si tamen ea legerint, contemnere? Aut quid valebit tam paucorum sapientum calculus in tam immensa reclamantium turba? Sed magis etiam sapiunt, qui aliena pro suis edunt, & [a] alieno magnoque partam labore gloriam verbis in se transmoverent, hoc videlicet freti, quod arbitrentur, futurum, ut, etiam si maxime [b] coarguantur plagii, tamen aliquanti temporis usuram sint interim lucis facturi. Videre est opera precium, quam hi sibi placeant, cum vulgo laudantur, cum digito ostenduntur in turba, [c] Oītis īgrō ò dērōs ēkērōs, cum apud bibliopolas prostant, cum in omnium paginarum frontibus leguntur tria nomina, [d] præsertim peregrina, [e] ac magicis illis similia. Quæ per

Alieno magnoque) Retulit Terentii verba ex Eu-
nucho.

Coarguantur plagii) Plagium est furti genus, quo-
ties abducuntur aliena mancipia aut liberi; Id qui fa-
ciunt, plagiarii vocantur.

Oītis īgrō ò dērōs ēkērōs) id est, Hic est ad-
mirandus ille. Id olim joco tortum est in Demosthe-
nem, gloriæ cupidissimum, Oītis īgrō ò dērōs ēkērōs.
id est, Hic est ille Demosthenes. At Diogenes ostendit illum medio digito porrecto. Persius: At Pul-
chrum est digito monstrari, & dicier, Hic est. Et Horatius: Quod monstror digito prætereuntium. In eundem Demosthenem jaclatum est carmen illud. Hom:
Sevde dīm̄ tāx̄a z̄a x̄ d̄v̄t̄oū d̄t̄oū. id est, Dif-
ficilis vir facile & insontem accusaverit.

Præsertim peregrina) Fastidiunt enim Christiana
nomina, sed jam Hercules, Hannibales vocari gaudent.

Ac magicis illis) Nam magi Hebraicis aut Arabi-
eis, & quam possunt peregrinus utuntur verbis, quo
magis miretur vulgus.

per deum immortalem quid aliud sunt quam nomina? Deinde quam à paucis cognoscenda, si mundi vastitatem respicias? Tum à quanto paucioribus laudanda? ut sunt etiam indoctorum [a] diversa palata. Quid quod ea ipsa nomine non raro confunduntur, aut è prisorum libris adoptantur? Cum ailius sese [b] Telemachum, alias Stelenum aut Laertem? hic Polycratem, ille Thrasymachum sese nominari gaudet. Ut nihil jam referat, etiam si chameleon aut cucurbitæ, sive quemadmodum solent philosophi loqui, [c] alpha aut beta librum inscribas. Illud autem lepidissimum, cum mutuis epistolis, carminibus, encomiis sese vicissim laudant, stulti stultos, indoctos indocti. [d] Hic illius suffragio discedit Alexus, ille hujus Callimachus, ille huic est M. Tullio superior, hic illi Platone doctior. Nonnunquam etiam [e] antagonistam querunt, ejus emulazione

Diversa palata) Non omnibus idem placet cibus, ita non idem stylus omnibus. Horatius: Tres mihi convivæ prope dissentire videntur, Poscentes vario multum diversa palato.

Telemachum) Vide ut data opera caverit, ne aliquis famam ledere. Hic poterat nominare quosdam, et locus requirebat: tamen de industria posuit nomina, que nullus adhuc scriptorum hujus temporis usurpavit.

Alpha & beta) Per literas demonstrat sepe numero et Aristoteles, et maxime mathematici.

Hic illius suffragio) Allusit ad illam Horatianam fabulum de duobus fratribus, altero rhetore, altero jure consulto, qui mutuo se laudabant in causis agendis. Ita poeta poetam adulatur. Discedo, inquit, Alceus punclo illius: ille meo quis? Quis nisi Callimachus?

Antagonistam) Antagonis est concertator,

sepe

latione famam ageant. Hinc [a] Scinditur incertum studia in contraria vulgus, donec uterque dux re bene gesta vicit discedit, uterque triumphum agit. Rident huc sapientes, ut veluti sunt, stultissima. Quis enim negat? Sed interim meo beneficio suavem vitam agunt, ne cum Scipionibus quidem suos triumphos commutaturi. Quanquam docti quoque interim, dum huc magna cum animi voluptate rident, & aliena fruuntur insanis, non paulum mihi debent & ipsi, quod in officiari non possunt, nisi sint omnium ingratissimi. Inter eruditos jureconsulti sibi vel primum vindicant locum, neque quisquam alius a que sibi placet; dum [b] Sisyphis saxum assidue volvunt, ac sexcentas leges eodem spiritu conterunt, nihil refert quam ad rem pertinentes; dumque glossematis glossemata, opiniones opinionibus cumulantes, efficiunt ut studium illud omnium difficillimum esse videatur. Quicquid enim laboriosum, idem protinus & praelarum existimant. Adjungamus his dialecticos ac sophistas, hominum genus quovis [c] ære Dodonzo

Ære adversarius in certamine. Hic Erasmus videtur divinasse, Leos, Latomos ac Stunicas suos exoritulos.

Scinditur incertum) Versus est Virgilianus: Studium vocat hic favorem.

Sisyphis saxum) Apud inferos magno conatu Sisyphus saxum volvit in summum montem: id rursum devolvitur in imam vallem: illeque rursum in montem tollit. Ita quidam jureconsulti mittunt nos ad aliquam legem. Ad eam ubi ventum est, & nihil inventum, remittunt nos ad superiorem legem, atque ita lectorem Sisyphio labore exercent.

Ære Dodonzo loquacius) In oraculo Iovis Dodonai locus erat undique septus areis lebetibus, ita compositus,

nero loquacius, ut quorum unusquisvis cum vicenis
delectis mulieribus garrulitate decertare possit :
feliciores tamen futuri, si tantum linguaces es-
sent non etiam rixosi ; adeo ut [a] de lana caprina
pertinacissime digradientur, & [b] nimium altercan-
do plerunque veritatem amittant. Hostamen sua

Phi-

positus, ut unus motus moveret proximum, & si item
proximum, sicque sonitus per successionem ob ambulan-
te in orbem, multo tempore durabat tinnitus. Unde
proverbium dictum in querulos, & quamvis pusilla de-
re verba sine fine facientes. Qui plura volet cognosce-
re, legat Erasmi Chilias, in quibus copiosius expli-
catur. Illud obiter annotandum, pueriliter lapsum
Franciscum Picum in commentarioli, quem scripsit in
hymnum suum de trinitatis laude. Admiratur enim,
quosdam interpretari de loquacibus, cum Suidas teste-
tur dici solitum πελ τῶν μικρολογούμενων, arbitrans,
μικρολογῶν idem esse quod pauca loqui, cum sig-
nificet, de re pusilla verba facere, quod est sordido-
rum & parcorum, quos minima quoque movent.
Stephanus in dictione Δαδώνη palam interpretatur
de loquacibus. Sic enim ait : "Εστι δέ καὶ ταραχία,
Διεθναῖς χαλκῖοι, δῆλοι τῷ πολλὰ λαλῶνται, δῆ-
λοι τὸ χαλκῖον πλαντίοντες οἵχει τὸν μάστιγον ὡς
τὴ βίᾳ τῷ αὐτίμων οἵχει, εἰφότε οὐκ εἰ παραστάται. id est, Εστι
autem proverbium, Dodoneum &c, de multa loquenti-
bus: vel quod &c, dum percutitur à flagello, sonat :
vel quod ventorum violentia sonat, à quo proverbium.

De lana caprina) Proverbium pro re nihil. simile
est, De asini umbra. Horatius : Rixantur de lana sepe
caprina.

Nimium altercando) Mimus est publicanus, quens
citant inter ceteros Aul. Gellius & Macrobius : Ni-
mium altercando veritas amittitur.

G

Philautia beatos reddit, dum [a] tribus instructi syllogismis, incunctanter audent quavis de re cum quovis manum conserere. Ceterum pertinacia reddit invictos, [b] etiam si Stentorem opponas. Sub hos prodeunt philosophi, barba pallioque verendi; qui se solos sapere prædicant, reliquos omnes mortales, [c] umbras volitare. Quam vero suaviter delitant, cum innumerabiles edificant mundos, dum solem, dum lunam, stellas, orbes, tanquam pollice filove metiuntur, dum fulminum, ventorum, eclipsum ac ceterarum inexplicabilium rerum causas reddunt, nihil usquam habentes? perinde quasi naturæ rerum architectrici fuerint à secessis? quasive à deorum consilio nobis advenerint? quos ingerim natura cum suis conjecturis magnifice ridet. Nam nihil apud

Tribus instructi) Tres posuit, pro paucis, ut illud apud Terentium. Tria hodie non commutabitis verba.

Etiamsi Stentorem) Hunc inducit Homerus clamissimum, ut vox illius esset tanta, quanta quinquaginta hominum. Vnde Ilados σ. Στίρτοι εἰσαμιν μεγαλότερα χαλκοφωνά. "Οσ τέροι ἀυδίστοις ὅστιν αἱδοῖς περικοπτα. id est: Stentori assimilis magnanimo etneam vocem habenti. Qui tantum clamavit, quantum alii quinquaginta. Vnde Iuvén. Clamas ut Stentora vincere posse.

Umbras volitare) Homerus Odyss. scribit, solum inter manes Tiresiam sapere, ceteros umbras volitare. Vnde Circe ad Ulyssem de Tyresia loquens, sic ait: τὰ τε φέρεις Ιανδίας εἰσ, Τῷ δὲ πειραιῶν πίον πλεστόρετα Οἰώ πατεῖσται, τοῖς δὲ σκαιαῖ αἰγαῖσσοι. id est: Huius mens firma est huicque mortuo mentem dedit Persephone, ut solus sapere posset, aliae autem umbras volitant.

apud illos esse comperti, vel illud satis magnum est argumentam, quod singulis de rebus inexplicabilis inter ipsos est digladiatio. Ii cum nihil omnino sciant, tamen omnia se scire profitentur; cumque se ipsos ignorent, neq; fossam aliquoties aut saxum obvium videant, vel [a] quia lippiant plerique, vel quia peregrinantur animi tamen ideas universales, formas separatas, primas materias, [b] quidditates, formalitates, instantia videre se prædicant, res adeo tenues, ut neque Lynceus, opinor, possit perspicere. Tum vero præcipue prophanum vulgus aspernantur, quoties triquetris, & tetragonis, circulis, atque hujusmodi picturis mathematicis, [c] aliis super alias inductis, & [d] in labyrinthi speciem confusis, præterea literis velut in acie dispositis, ac subinde alio atque alio repetitis ordine, [e] tenebras offan-

Quia lippiant) Nimirum obſtudium; Animus autem peregrinatur, dum intenti cogitationibus non sumus apud nos. Horatius : Dum peregre eſt animus ſine corpore velox. Allusit ad duas fabellas. Alteram de philoſopho dum contemplatur aſtra in foream lapsu, quem anus irriſit, quod conaetur videre quod eſſet in cæli, cum quod ante pedes eſſet, non videret. Alteram de astrologo, qui revertens a cena, impegit in ſaxum, è pariete prominens, cuius meminit Iohannes Campanus.

Quidditates, hæc cītates) Hec ſunt portenta verborum à recentioribus Theologis excogitata.

Aliis super alias) Hoc imitatus eſt ex Icaromenippo Luciani, ſicut alia nonnulla.

In labyrinthi) Dicuntur ex picturæ quedam labyrinthi, lineis, ita circumduclis, ut non ſit exitus. Notat autem ſiguras astrologorum.

Tenebras offundunt) Hinc palam eſt, hoc loco reprehendis, qui figuris huius non docendi cauſa utun-

offundunt imperitioribus. Neque desunt ex hoc genere qui futura quoque praedicant consultis astris, at miracula plus quam magica pollicantur: & inventi sunt homines fortunati, qui hac quoque credant. Porro Theologos silentio transire fortasse praefiterit, [a] κατά τὸν καμαρίναν μὴ κατέναι, [b] nec hanc anagyrīm tangere, ut pote genus hominum mire superciliosum arque irritabile, ne forte tur-

zur, sed in hoc ut res difficilior cognitu videatur, ut solent indocti ostentatores, aut certe molesti. Quorūsum enim attinet rem per se facilem, huiusmodi difficultatibus involvere? Ita ut fecit Rabanus suis literariis figuris.

Kai taútaw καμαρίας οὐ κατίν) id est, Et hanc carmarinam non movere. Camarina palus erat, pestilenti exhalatione noxia civitati proxima. Consultus Apollo num eam deberent siccare, respondit, μή κατίν τών καμαρίας, id est, ne movere Camarinam. Post oblitii oraculi, desiccarunt, & cessavit quidem pestis, sed hostes per eam ingressi populerunt civitatem. Ita Servius. Sed copiosius super hac re in Chaliadibus suis Erasmus. Neque vero quisquam iniquius interpretetur, hic notari Theologos vere Theologos, cum id habeam compertum, Erasmus omnibus quidem favere studiis, nulli tamen magis, quam Theologorum, in quo totas noctes diesq; versatur. Notantur autem quidam crassi Theologi, & nihil minus quam Theologi, qui vel ineptas quaestiones inveniuntur, vel arroganter magis quam pie docti sunt, id quoque paulo post ex ipsius verbis palam fiet.

Nec hanc Anagyrim) Quidam Anagyrim herbam putant, que concreclata, pessime oleat; quam Di-
oscorides libro tertio sic describit: ἀράχνεις οὐ μ-
ητις φύλλος οὐ πάσις οὐδεποτεριης εἶται.

matim sexcentis conclusionibus adorantur, &
 [a] ad palinodiam adigant quod si recusem, protinus
 hereticam clamitent. Nam illico solent hoc ter-
 rere fulmine, si cui sunt [b] parum propitii. Sane
 quanquam non alii sunt qui minus libenter agnos-
 cant meam in se beneficentiam, tamen hi quoque
 non mediocribus [c] nominibus obstricti sunt: Dum
 felices sua Philautia, perinde quasi ipsi tertium in-
 colant cœlum, ita reliquos mortaleis omnes, ut
 humi raptantes pecudes, è sublimi despiciunt,
 ac prope commiserantur: Dum tanto magistra-
 lium definitionum, conclusionum, [d] co-
 rol-

σύρεγδον; βαρύσσων ἵγεσσος, ἀρθρού χρέα μηνὸι-
 ων. id est: *Anagyrus frutex* est, foliis & virginis af-
 similis agno, arbori similis, odore vehementer gravis:
 florem habet crambæ similem.

Ad palinodiam) *Parvadria*, recantatio, cum di-
 versa oratione corrigimus superiorem.

Parum propitii) *Propitios vocamus deos aut pa-*
rentes, cum irati non sunt, sed bene volunt. Est autem
mirum supercilium quorundam Theologorum, (nam
de doctis & bonis non loquor,) qui nihil non definiunt,
ut qui ulli decretorum refragetur, aut ullum verbum
commutet, statim odiosum illud nomen heretici occla-
ment, cum palam sit, nullum hominum genus longius
abesse à vera Christi doctrina.

Nominibus obstricti) *Nomina vocat titulos debi-*
torum, & quidem eleganter.

Corollatorum) *Corollarium Latini vocant aucla-*
rium: illud quod præter debitum additur, dictum à co-
ronis. Nam si in ludiis placuissent actores, adjicieban-
tur eis, præter coronam promissam, parva corolla, qua
corollaria vocabant. Sophistæ capiunt pro proposi-
tione, quam ex aliis conclusionibus inferunt.

rollariorum, propositionum [a] explicitarum & implicitarum agmine septi sunt, tot exuberant [b] κρονο-
φυγίτες, ut nec [c] Vulcaniis vinculis sic possint
arretari,

Explicitarum & implicitarum) *His verbū utuntur*
illi putidū profecto nimium ac molestis auribus inge-
nuis. *Explicitas exigunt ab omnibus Christianis, im-*
plicitas ab eruditis.

Κρονοφύγετος) Κρονοφύγετος *Greci* vocant suffugi-
um, à Creta οὐ fuga composita dictione: de quo Sui-
das sic ait: κρονοφύγετα τὰ περὶ τοὺς χειμῶνας συνά-
κτε ὄχυρά μάκτα καὶ καταφυγή. οἱ δὲ φασι, ὅτε τοὺς
Κρηταῖς εἰ μνοῖται, ἀμα Μίνω τῷ βασιλεῖ Θελατ-
ταχεγετάντας, ἔφυγον εἰς σπήλαια τινα. ὅθεν ἐκεῖτα
καὶ νοσοδιοῖς κρονοφύγετο. id est: Cresphygeta sunt que
contra aeris frigiditatem angusta sunt, οὐ muniti-
ones, οὐ refugium. Nonnulli autem dicunt, quod
Cretenus simul cum Minoe rege maris imperium te-
mentibus, ceteri insulare fugerunt in speluncas. unde
ille vocatae sunt Cresphygeta.

Vulcaniis vinculis) *Apropt. Homerum Vulcanus ob-*
sepserit thororum suum vinculi adamantis οὐ inevita-
bilium, quibus Martem οὐ Venerem irretivit. Quae
Homerus Odysseae οὐ sic describit: Βῆ 'ρ' ίμηνις χαλ-
κάλωτα, κακὰ φρετὶ βιαστοδριδιαν. 'Ετι δὲ οὐχιο-
δέτω μέχαν αἴκματα, κόπτε τὸ μεσμέσ 'Αρριπτες, αἴκυ-
τες, ὅπερει διμπέδοι αἵθι μέντον. 'Αυταὶ ἀπειδὲ τοῦτοι
δόλοι περολαμπεῖ οὐ. 'Ἄρες, Βῆ 'ρ' ίμην εἰς θάλαμον.
ἔπειοι φίλα δέμηνι ἔχετο, 'Αμφὶ δὲ ἀρά οὐδὲν τοῦτο
δέσματα κύκλῳ ἀπάρτη. Πολλαὶ τὸ καθύπερθε μι-
λαθεῖσται Κέκριχιο, 'Ηδὲ τὸ ἀράχην λεπτὸν, τοῦ καὶ
κατες 'αδὲ ιδύτοι. Οὐδὲ διὰ μακρέσσον. id est: Properiter iavit in officinam, mala profunda men-
te struens suoque loco incedem imposuit, excudit-
que

irrititi, quin [a] elabantur distinctionibus; quibus nedos omneis adeo facile secant, ut non [b] Tenedia bipennis melius; tot [c] nuper excogitatis vocabulis, ac prodigiosis vocibus scatent: Prætetea dum [d] arcana mysteria suo explicant arbitratu; qua ratione conditus ac digestus sit mundus; per quos carnalis

que vincula infrangibilia, insolubilia, ut firma manerent: sed postquam fabricavit dolum, iratus Marti, irit in thalamum, ubi chara cubilia posita erant, circumque fulcra fudit vincula, in circuitu utique. Multa autem & superius per domum effusa fuerunt, tanquam aranee tenues, quae nullus videret, ne deorum quidem quisquam.

Elabantur distinctionibus) Apte dixit, elabantur. Elabitur enim, qui captus erat. Quid est enim quod distinctionibus solvi non possit?

Tenedia bipennis) Proverbiū est in eos, qui statim ac facile rem expediunt. Tuis & nesciis: à securi Tenedia, qua statim occidebatur, qui in causa victus fuisset. Sed de hoc copiosius in chiliadibus.

Nuper excogitatis vocabulis) Que nec apud ethnicos experiuntur, sortitas, quidditas, qualificatio, hecetas, annihilare, transubstantiare, atque id genus sexcenta.

Arcana mysteria) Ludit Moria. tamen, ut serio loquamur, veteres illi Theologi, qui vere divinas literas imbiberant, & sapiebant eas, nec solum intelligebant de rebus hujusmodi & pauca tradiderunt, & non sine reverentia, denique coacti disputationibus hereticorum Nunc miro supercilio definitum omnia, non solum quid sit, sed quibus modis id fieri possit, aut factum sit. Veteres tantum crediderunt peccatum defluuisse ab Adamo

nalis labes illa peccati in posteritatem derivata fit; quibus modis, qua mensura, quantulc tempore in virginis utero sit absolutus Christus, quemadmodum [a] in synaxi accidentia substantia sine domicilio. Sed hæc protrita illa demum magnis, & [b] illuminatis, & vocant, Theologis digna putant; ad hæc, si quando incident, expurgiscuntur: [c] Num quod instans in generatione divina: Num plures in Christo filiationes: Num possibilis propositio, [d] Pater deus odit filium: Num deus potuerit
sup.

nunquam putide disputant de modo definiendi. quasi vero quicquam hoc pertineat ad Christianam pietatem; aut Christi mysteria, quæ magis adoranda quam excutienda sophistis argutis.

In synaxi) Quod Latine dicere possis, conjunctionem sive coagmentationem, aut conciliationem. Ita vocat Dionysius, quam nos vocamus Eucharistiam, quod hoc mysterio representatur humana conjunctio, & ut ita dicam unitas Christianorum.

Iluminatis Theologis) Tribuum: illuminato Theologo non nihil supra Romanum pontificem, aut etiam concilium.

Num quod instans) Quot locis divus Paulus deterreret ab hujusmodi questionibus, quæ nihil consequant ad pietatem, sed magis gignant lites & rixas, sapientiam, & scholam, ut ait Augustinus, diaboli! Quo magis admiror, esse Theologos, quibus nihil aliud placet.

Pater deus odit filiam) Dic mihi candide lector, etiam si vera sint quæ super his disputantur, queso cuius pia aures non ab istis abhorreant? Et tamen his absurdiora plurima disputantur à quibusdam non solum in scholis publicis, verum etiam apud plebem in concionibus. Deploranda magis sunt hæc, quam ridenda.

[a] suppositare mulierem , num diabolum , num asinum , num cucurbitam , num filicem : Tum quemadmodum cucurbita fuerit concionatura , editura miracula , figenda cruci : Et quid consecrasset Petrus , si consecrasset eo tempore , quo corpus Christi pendebat in cruce : Et num eodem tempore Christus homodici potuerit : Et num post resurrectionem edere aut bibere fas sit futurum , jam nunc famem sicutimq; praecaventes . Sunt innumerabiles [b] λεπτολογίαι , his quoque multo subtiliores de noti-
nibus , relationibus , [c] instantibus , de [d] formalita-
tibus ,

Suppositare) Et illud unum est è verbis illorum fi-
eliciis , pro eo quod est , suppositum sive personam as-
sumere , quam Greci nonnunquam vocant ιπόσατιν .

Λεπτολογίαι) Id est , subtilia nugamenta . vox
est composita à λεπτοῖς , quod tenuis est , οὐ λεπτό ,
quod nugas significat . Aristophanes philosophos de
minutilis quibusdam rebus disputantes , λεπτολογεῖται
οὐ λεπτολογεῖται vocavit ceteri nō filiae : quo nomine ut
digni sint , sedulo nostri philosophi ex theologi ope-
ram navant . Philostratus Apollonium , tanquam
verum Philosophum , dicit , 'οὐδὲ λεπτολογία διδαχέται
τοὺς λόγιοις , id est , neque de tenuibus illis nūgis habu-
isse orationes .

Instantibus) De illis instantibus loquitur , que
Scotistæ ponunt in generatione divina . Porro id quod
lineis punctum , in motu momentum est , id in tempo-
re instantis dicunt esse . Et Scotus dist . 2. lib . 2. ponit ni-
stantis unam illarum quatuor mensurarum , qua dicit
mensurari mutationes instantaneas .

Formalitatibus & quidditatibus) Formalitates eas
vocant , que recipiuntur in subiecto , quidditates autem
que recipiuntur .

bus, de quidditatibus, [a] hecceitatibus, quas nemo possit oculis assequi, nisi tam [b] Lynceus, ut ea quoque per altissimas tenebras videat [c] quaz nusquam sunt. Adde nunc his [d] γνῶμας illas, adeo τυρεδόξεις, ut illa Stoicorum oracula, quaz paradoxas vocant, crassissima præ his videantur, & circumforanea. Velut, [e] levius esse crimen, homines

mille

Heccceitatibus) Somniant etiam ἀνθολόγοι nostri quasdam differentias individuales & individuationes. quarum Thomas, secundi scripti dist. 3. principium esse vult materiam & quantitatem. cui Scotus super eadem dist. refragatur. Atque ita diversa somniant somnia. Has differentias quidā hecceitates, quidam sortietates vocant, portenta inaudita monstrosis & inauditis vocibus appellantes.

Lynceus) Hic unus Argonautarum fuit, tam acuto præditus visu, ut ipsos visu penetraret parietes. quo nostri sophistæ longe sunt oculatores, quippe quicquid vident, que sunt nusquam.

Quaz nusquam sunt) Nam neminem opinor tam bardum esse, qui harum nugarum aliquid esse puet: & tamen nigrum est, quam nihil aliud quam de secundis intentionibus, naturis communibus, a que id genus aliis sexcentis his nucioribus nugs disputerent. Cumque hec monstra somniant, subtile sibi videntur; gravique superciliosos, qui his contemptis, ad ipsas res penetrant, præ se contemnunt.

Γνῶμας) Id est sententias, quas τυρεδόξεις vocat, id est, inopinatas.

Levius esse crimen) Sic enim dicunt proprieas quod alterum immediate est contra deum, alterum immediate contra proximum. Argutior prosector ratio quam Christus, crassus videlicet Theologus, potuerit intelligere, cum bovem proximi in foream prolapsum, in sabbatho extralim voluerit.

mille jugulare quam semel in die dominie calceum pauperi consuere. [a] Et, potius esse committendum, ut universus orbis pereat una cum vestu & vestitu quod ajunt, suo, quam unicum quantumlibet leue mendaciolum dicere. Jam has subtilissimas subtilitates subtiliores etiam reddunt tot scholastico- rum viz, ut citius è [b] Labyrinthis temet explices, quam ex involucris [c] Realium, [d] Nominalium, Thomistarum, Albertistarum, Occamistarum, Scotistarum: & nondum omneis dixi sectas, sed præcipuas duntaxat. In quibus omnibus tantum est eruditionis, tantum difficultatis, ut existimem, ipsis Apostolis [e] aliud spiritu opus fore, si cogantur hisce de rebus cum hoc novo Theologorum genere conserere manus. Paulus fidem præstare

po-

Et, potius esse committendum) De hac re vide in decretis canoniciis dist. 22. quest. 2. ne quis arbitretur, & in sententiis lib. 3. dist. 38. ubi ex Augustini sententia dicitur, quod perfectus, pro vita alicuius, non debet mentiri, sed verum occultare. ac si longe aliud esset verum occultare, & mentiri.

Labyrinthis) Labyrinthi, loca erant viarum ambagibus adeo inflexa, ut qui intrasset, exitum in eis invenire non posset, qualia quatuor fuisse memorantur.

Realium) Hi ponunt, universalia esse res distinctas à singularibus, quantitatem à re quanta, respectus à fundamentis & terminis. Vnde ad saltum pulicatum mundum dicunt moveri.

Nominalium) Hi dicunt universalia nihil aliud esse quam terminos.

Alio spiritu) Sophistico videlicet, & mundano, quem se habere negans, sic ait, οὐ τὸ πνεῦμα τὸ κόσμος ἡλέγει, αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ Σπίρον. id est, nos enim non spiritum mundi accepimus, sed spiritum dei.

potuit. at idem, cum ait: *Fides est substantia re-
rum sperandarum, argumentum non apparen-
tium: parum [a] magistraliter definit.* Idem ut
charitatem optime praetitit, ita parum dialectice vel
dividit vel definit, in priore ad Corinthios epistola,
cap. decimo tertio. Ac pie quidem illi consecrabant
synaxim; & tamen rogati [b] de termino à quo, &
termino ad quem, de transsubstantiatione, de modo
quo corpus idem sit in diversis locis: de differentia
qua corpus Christi est in *cœlo*, qua fuit in *cruce*,
qua in *sacramento synaxeos*: quo puncto fiat trans-
substantiatio, cum oratio, quer quam ea sit, ut quan-
titas discreta, sit in fluxu: non pari, sicut opinor,
respondissent acumine, quo [c] Scotidae differunt
huc, ac definiunt.¹ Noverant illi Jesu matrem, sed
quis eorum tam philosophice demonstravit, quo-
modo fuerit ab Adæ macula præservata, quam no-
stri Theologi? Petrus accepit claves, & ac-
cepit ab eo, qui non committit indigno, & tamen an-
intellexerit, nescio, certe nusquam attigit subtili-
tatem, quomodo [d] scientia clavem habeat is

quo-
Magistraliter definit) *Allusit ad glossema illud,*
quod est in principio Decretalium, afferens definitionem
*fidei, a Paulo datam, non esse bonam, tum quod con-
veniat spei, quæ etiam est substantia rerum speranda-
rum, nam quod tantum loquatur de futuris. Definit*
*autem magistraliter fidem sic, Fides est voluntaria cer-
titudine absentium infra scientiam & supra opinionem*
constituta.

De termino à quo) *Hujusmodi nunc nostri Theologi*
*tractant super decimam quæsi distinctionem, quæ 1 lu-
ritum habent contentions, & pietatis nihil.*

Scotidae) *Sic vocavit Scotistas, alludens ad Iu-
nalem, qui Stoicos vocavit Stoicidas. Fugerunt tripli-
vera ac manifesta fatentem Stoicide.*

Scientia clavem habeat) *Hoc constanter affirmant*
super

quoque, qui scientiam non habeat. Baptizabant illi passim, & tamen nosquam docuerunt, quæ sic [a] causa formalis, materialis, efficiens, & finalis baptissimi: nec [b] characteris delebilis & indelebilis apud hos nulla mentio. Adorabant quidem illi, sed in

super distinct. 18. quarti. Nam clavem scientie dicunt non aliquam aelualem aut habitualem scientiam, ut verbis eorum loquar, aut ullam discretionem, sed solam autoritatem & potestatem discernendi, quam Scotus dicit posse esse in eo, qui omni scientia & discretione vacat; et si is, qui colligit sententias, clavem scientie vocat scientiam discernendi.

Causa formalis, materialis, efficiens, & finalis baptissimi. Nam in singulis sacramentis causas quatuor inquirunt.

Characteris delebilis) Vocant charactera signum quoddam spirituale, impressum a deo suscipienti sacramentum non iterabile, manens indelibiliter. Porro sacramenta non iterabilia dicunt esse tria, Baptissimum, confirmationem, & ordinem. De his characteribus, neque sacra litera, neque veteres Theologi meminerunt. Ceterum quemadmodum Astronomi, non potentes motuum cælestium varietatis causam invenire, Eccentricos & epicyclos in orbibus finixerunt, sic neoterici Theologi, ut causam aliquam darent, quare unum sacramentum non nisi semel, aliud frequenter liceat sumere, hos characteres commenti sunt, quibus semel receptis (nam ut Aristoteles ait, "τὸς ἀτόπες δοδώντος τὸν ἀλλαγῶντας,) plurimæ de his dubitationes motæ sunt, quales sunt haec. Verum character sit forma absoluta, aut relativum: utrum sit in potentia anima, an in essentia, an baptizatus flamme & igni, etiam insit character; an Maria et Christo etiam insit character.

in spiritu, nihil aliud sequentes, quam illud Evangelicum, Spiritus est Deus, & eos qui adorant, eum in spiritu & veritate oportet adorare, verum haud apparet eis tua fuisse revelatum, [a] una eademque adoratione adorandam imagunculam [b] carbone delineatam in pariete. & Christum ipsum si modo duobus sit [c] porrectis digitis, intonsa coma, & in umbone, qui adharet occipitio, [d] tres habent notas. Quis enim hac percipiat, nisi triginta sex annos totos in physicis & ultra mundanis Aristote- lis & Stoicis contriverit? Identidem inculcant Apostoli gratiam, at iidem nusquam distinguunt, [e] quid intersit inter gratiam gratis datam, & gratiam gratificantem. Hortantur ad bona opera nec discernunt opus operans & opus operatum. Passim

Una eademque adoratione) *Hec enim est una conclusio Theologorum, scribentium super dist. 10. libri tertii, imagines rerum adorandarum, eadem specie adorationis adorandas esse, qua ipse res significantur: sic quod si res adorentur latraria, latraria & imagines adorabuntur; si dulia, dulia; si hyperdulia, hyperdulia.*

Carbone) *Allusit jocose ad illas imagunculas, quibus videmus nebulones istos ociosos passim parietes per oculum inficere, quas dicunt non minus adorandas, quam ipsum Christum, cum tamen tales a nemine, nisi non admodum sani capitis sic adorari videmus.*

Porrectis digitis) *Graphice expressit habitum & gestum, quo Christum pingunt. nam digitus porrectis pingitur ut videatur dare benedictionem, aut cruce se munire.*

Tres habeat notas) *Nam in umbone, hoc est, hemicyclo qui caput circumdat, tres radiorum ordines delineant unum in vertice, & reliquos duos a terminalibus.*

Quid intersit inter gratiam) *Theologi super vicefima*

sim inculcent charitatem, nec secernunt infusam ab acquisita: nec explicant, accidens ne sit, an substantia, creata res, an increata. Detestantur peccata, at emoriar, si potuerunt scientifice definire, quid sit illud quod peccatum vocamus, nisi forte Scotistarum spiritu fuerunt edocti. Nec enim adduci possum, ut credam, Paulum è cuius unius eruditione licet omneis estimare, toties damnaturum fuisse questiones, disreputationes, genealogias, & ut ipse vocat, [a] λογοτεχνας, si eas pereal luisset argutias: præsertim cum omnes illius temporis contentiones pugnæq; rusticæ fuerint, & cras-
fe, si cum magistrorum nostrorū plusquam [b] Chry-
sippis

ma sexta distinctione libri secundi, varias ponunt gra-
tia divisiones. Secant enim eam in increatam, & cre-
atam; & in large acceptam, & stricte; item in lar-
gissime acceptam, & strictissime; & in gratum fa-
cientem, & gratis datam. Item in disponentem, pre-
venientem, & cooperantem.

λογοτεχνας) Id est, pugnas verborum, quas inter-
pres Græci scilicet λογιστοι, id est, seditiones opinio-
num interpretatio est. Sic enim aut Paulus in epistola
ad Timoth. διαλογον τοις τερπιτοις της λογοτεχνας,
της δια την οθονην, εις, βλασφημia, υποτοπη
πονηραι, id est, Sed ægrotans circa questiones & pu-
gnas verborum, ex quibus fit invidia, rixa, maledicen-
tia, suspicione male.

Chrysippus) Chrysippus discipulus fuit Clean-
this, post quem prefuit schola Stoicorum, hic solitus
fuit argutissima quedam sophismata proponere.
Quale fuit hoc: ο λεγω τοις αμειτοις τη μαστιχα,
αστεις ο δι τη ιεροφαντης τοις αιωνιοις λεγω ο
ιεροδιτης αει αστει. id est, Qui dicit prophanis
mysteria, impie agit, sacerdos prophanis dicit.
sacerdos

sippeis subtilitatibus conferantur. Quanquam homines modestissimi, si quid forte scriptum sit ab Apostolis indolatius parumque magistraliter, non damnant quidem, sed commode interpretantur: hoc videlicet honoris, partim antiquitati, partim apostolico nomini deferentes. Et hercule parum equum erat, res tantas ab illis requirere, de quibus ex praceptoru*m* suo ne verbum quidem unquam audissent. Idem si eveniat in Chrysostomo, Basilio, Hieronymo tum sat habent adscribere. Non tenetur. Et illi quidem confutarunt ethnicos philosophos ac Judos suapte natura pertinacissimos; sed vita magis ac miraculis quam syllogismis; tum eos, quorum nemo fuerit idoneus vel unicum Scotti Quodlibetum ingenio consequi. [a] nunc quis ethnicus, quis haereticus non continuo cedat tot tenuissimis subtilitatibus, nisi tam crassus ut non assequatur, aut tam impudens ut exsibilis, aut iisdem instuctus laqueis ut jam par sit pugna: perinde quasi magum cum mago committas, aut si [b] gladio fortunato pugnet aliquis cum eo cui gladius sit fortunatus;

sacerdos igitur impie agit. Item illud: ἔστι τι καράλη ἐκείνη δὲ ἡ οὐχ ἔχεις ἔστι δέ γέ τις καράλη δὲ οὐχ ἔχεις. οὐχ ἀρετὴ ἔχεις καράλην. id est, Est aliquid caput. illud autem non habes, est item aliquid caput quod non habes. non igitur habes caput.

Nunc quis ethnicus) Inductione ratiocinatur, sophistam hanc Theologiam nec ad confutationem haereticorum utilem esse. Nam haeretici, aut eorum argumentas non intelligunt, aut intellectas spernunt, aut ipsis Theologis melius intelligunt.

Gladio fortunato) Talem gladium nonnulli principes nostri temporis habere existimati laedi. cum ille adest a nemine possunt, nisi similem habente.

tus: tum enim nihil aliud quam [a] tela Penelopes retexeretur, Ac meo quidem iudicio saperent Christiani, si pro pinguisibus istis militum cohortibus per quos jam olim ancipiit Marte belligerantur, clamosissimos Scotistas, & pertinacissimos Occamistas, & invictos Albertistas, una cum tota sophistarum manu mitterent in Turcas & Saracenos; spectarent opinor, & conflictum omnium lepidissimum, & victoriam non ante visam. [b] Quis enim usque adeo frigidus, quem istorum non inflammet acuminis? Quis tam stupidus, ut tales non excitent aculei? Quis tam oculatus, ut hæc illi non maximas offendant tenebras? Verū hæc omnia videor vobis propemodum joco dicere. Nec mirum sane, cum sint & inter ipsos Theologos melioribus instituti literis, qui ad has frivolas, ut putant, Theologorum argumentias nauseent. Sunt qui velut sacrilegii genus exercerent, summamq; ducant impietatem, de rebus tam arcana, & adorandis magis, quam explicandis,

tam

Tela Penelopes) πενέπος ἵστη μηχανή. id est, Penelopes telam resolvere, aut retexere, proverbio dicatum est, pro eo quod est, operam inanem sumere, rursumque destruere, quod efficeris. Nam Hom. Odyss. B. fingit, Penelopen telam, quam interdiu texuit, noctu retexuisse: atque eo pacto procos illusisse, quibus simul atque tela perfecta fuisse, promiserat se nuptriam. Ut sic ait: "Εὐθα νὴ μητίν μὴ υπάρχουσι πίχα ἵστη, Νύκλας δ' ἀλύττας, επὶ δαίδας παραδίστο. id est, Et interdiu quidem texebat magnam telam noctu autem retexebat, postquam faces ap. posuit.

Quis enim usque) Totus hæc locus εἰπαντὸς accipiendus.

[a] tam illoto ore loqui, tam prophaniis Ethnico-
rum argutiis disputare, tam arroganter definire, ac
divinæ Theologiæ majestatem tam frigidis imo sor-
didis verbis simul & sententiis conspurcare. At in-
terim ipsi felicissime sibi placent, imo plaudunt, a-
deo ut his suavissimis naniis nocte dieque occupatis
ne tantulum quidem ocii superfit, [b] ut Euangeliū
aut Paulinas epistolas vel semel liceat evolvere. At-
que interim dum hæc nugantur in scholis, existimāt
se eū universam ecclesiam, alioqui ruituram non ali-
ter syllogismorum fulcire tibicinibus, quam Atlas
cœlum humeris sustinet apud poetas. Jam illud
quantæ felicitatis esse putatis? Dum arcana literas
perinde quasi cereæ sint, prolibidine [c] for-
mant,

Tam illoto ore) *Id est, irreverenter. Simile est illis*
*drincolis noctivis & drincolis zeporis. id est, illotis pedi-
bus, & illotis manibus.*

Ut Euangeliū aut Paulinas epistolas) *Ex hoc*
loco palam est, non reprehendi Theologos doctos &
pios, sed eos qui totam vitam in hujusmodi consumunt
questiunculis. cum in primis oporteat Theologum ipsos
imbibisse fontes, & in lege Domini noctes ac dies
meditatum esse, ut assiduitas vertatur in naturam, ut
*non solum intelligat humano more, sed etiam afficia-
tur & rapiatur. Nemo vere intelligit Christum, nisi*
*tractus a Christo. Tantum abest ut ab his comprehenda-
tur, qui impii præter sophisticas nanias, nihil omnino*
*vel sciunt, vel legunt. Novi permultos Theologos, do-
ctores, ut vocant, qui ante quinquagesimum annum*
*nondum evolverant omnes epistolas Pauli, ut per fa-
miliaritatem mihi fatebantur. Ipsi quoties ad inter-
pretandum sacras litteras accedunt, Dii boni, quam*
sordent omnia, quam nihil adferunt Christo dignum.

Formant ac reformat) *Notat eos, qui non accom-
modant suas sententiæ ad mentem scripturarum, sed*
scripturas

mant dum conclusiones suas, quibus jam aliquot scholastici subscripterunt, plusquam Solorum leges videri postulant, & vel pontificiis decretis anteponendas: dumque veluti [a] censores orbis ad [b] palinodiam trahunt, si quid usquam cum explicitis illorū conclusionibus non ad amissim quadrarit: ac non secus atque ex oraculo pronunciant, Hæc propositio[.] scandalosa est, Hæc parum reverentialis

scripturas ad suam mentem trahunt, quod vocant fundare, veluti cum duos Petri gladios trahunt ad duplum potestatem: cum is locus prorsus eo spectet, ne pugnemus Christiani.

Centores orbis) Censores, Romæ morum magistri & judices erant. hi cives sic notabant, ut qui senator esset e senatu ejiceretur; qui eques Romanus, equum publicum perderet: qui plebeius, in centum tabulas referretur, & zarinus fieret.

Palinodiam) Greci proverbio dicunt, Παλινοδεῖ, pro eo quod est, prius damnata probare, & priorem sententiam revocare. De hac palinodia Socrates apud Platonem in Phædro sic loquitur: "Εἴ τοις ἀμαρτάνοντο πολεῖ μαθελεγόντι καθαριός ἀρχῆς θεοῦ, οὐ Ομηρός, μὴ ἐκ Ηδείο, Στησίχος θεός, τὴν γδ ὁμηριαναγριθής, οὐαὶ τοι τοις Ἐλάνις καληγείας ἐκ ιγνόντος ἀσπειρ "Ομηρός" οὐ ποιότας δι πάσαι τοις καλαμόφυλλα παλινοδίου, παραχρῆμα ἀνίβλεψε. id est, Est his qui peccant circa fabularum narrationem, expiatio antiqua, quam Homerus quidem non cognovit. Stesichorus autem: oculis enim privatus propter in Helenam maledicta, non ignoravit quemadmodum Homerus; qui simul atque omnem palinodiam fecisset, è vestigio rursum vidit.

Scandalosa est,) Data opera barbariem eorum imitatus est, οὐχίστατο, enim Greci θασροφῆ, id est, perversionem.

rialis, [a] Hæc hæresim olet, [b] Hæc male tinnit, ut
jam nec Baptismus, nec Euangelium, nec Paulus aut
Petrus, nec sanctus Hyeronymus, aut Augustinus,
imo nec ipse Thomas [c] Ἀριστοτέλης, Chri-
stianum efficiat nisi [d] baccalaureorum calculus ac-
cesserit; tanta est in judicando subtilitas. Quis enim
sensurus erat, eum Christianum non esse qui diceret,
has duas orationes, [e] Matula putes, &c., Matula
putet,

versionem vocant. Est autem dictum scandalum quasi
σκάλον τεττής γωλάριον ἀεὶ τὸ δάκτεσσαν, id est,
claudicans circa veritatem. A scandalu autem inepie
dicitur scandalosus.

Hæc hæresim olet) Sic enim ipsi dicunt, Hæc pro-
positio sapit hæresim, data autem opera mutavit sapit
in olet. Indicat autem hoc loco revocationes & con-
demnationes frigidas, que habentur in articulis illis
erroneis, ut ipsi dicunt, Parisiis & in Anglia condem-
natū.

Hæc male tinnit) Sic enim frequenter dicunt, Hæc
propositio male sonat, quod jocose vertit in tinnit.

Ἀριστοτέλης id est, Aristotelicissimus. quod
hic fere primus fuit, qui Aristotelica misericordia
sacru.

Baccalaureorum calculus) Nam in articulis illis
baccalaureorum auctoritate & iudicio condemnantur
propositiones aliquot Thomæ, quas, nescio quis frater-
culus cum tanquam veras docuisset, coactus fuit à bac-
calaureis revocare.

Matula putes, & matula putet) Sic vertit quod
isti dicunt, Socrates curris, & Socrates currit. Quas
orationes, nescio quis frater, dixerat esse & que perfe-
ctas & congruas, ut ipsi dicunt: quocirca baccalaurei
rei Oxonienses eas damnaverunt.

putet, item, Ollaz fervere, & Ollam fervere, pariter esse congruas, nisi sapientes illi docuissent? Quis tantis errorum tenebris liberasset ecclesiam quos ne lecturus quidem unquam quisquam fuerat: nisi [a] magnis sigillis isti prodidissent? Verum an non felicissimi dum hæc agunt? præterea [b] dum inferorum res omnes sic ad amissum depingunt, tanquam in ea Reipub. complures annos sint versati? præterea dum pro arbitrio [c] novos orbes fabricantur, addito denique latissimo illo pulcherri- moque ne scilicet deesset ubi felices animæ com mode vel spaciari, vel convivium agitare, vel etiam pila ludere possent? His atque id genus bis mille nūgis, horum capita adeo distenta differtaque sunt ut arbiter, nec Jovis cerebrum a qua
gravidum

Magnis sigillis) Nam hic mos est istius: ut post pro positiones damnatas, in testimonium applicent magnum sigillum Universitatis.

Dum inferorum res) Nemo putet hic rideri in feros, sed fabulas, quas quidam veluti certam rem narrant ad populum.

Novos orbes) Veteres sphaeras singulas septem trubuerunt planetis. His imposuerunt oclavum orbem, stellarum fixarum. Deinde videntes oclavum duobus motibus moveri, discentesque ab Aristotele, unusquisque orbis non esse nisi unum motum naturale, coacti sunt dicere, alterum motum octavi orbis esse violentum. Motu autem violento non potest moveri superior orbis ab inferiori. Quocirca coacti sunt ponere nonum orbem, quem primum mobile vocant. His deinde Theologi addiderunt decimum orbem, quem empyreum dicunt perinde quasi sancti felices esse non possunt nisi suum habeant cœlum. At Basilius hereticus cœlos fabricans est trecentos sexaginta quinque, teste Augustino.

gravidum fuisse, cum ille Palladem parturiens, [4] Vulcani securim imploraret. Quare nolite mirari, si videtis caput illorum [b] ter fasciis tam diligenter obvinctum in publicis disputationibus, alioquin enim plane dissilirent. Illud [c] ipsa quoque nonnunquam ridere soleo: Cum ita demum maxime sibi videntur Theologi, si quam maxime barbare spurceque loquuntur; cumque adeo balbutunt, ut à nemine nisi balbo possint intelligi; acumea appellant quod vulgus non assequatur. Negant enim, è dignitate sacrarum literarum esse, si grammaticorum legibus parere cogantur. Mira vero maiestas Theologorum, si solis illis fas est mendose loqui: quanquam hoc ipsum habent cum multis ceteronibus commune. Postremo jam diis proximos sese ducunt, quoties quasi religiose Magistri nostri salutantur. In quo quidem nomine tale quiddam subesse putant, quale est apud Judzos

titus.

Vulcani securim) *Est Luciani dialogus de Iove capite gradio, cuius caput, ipso Iove iubente, Vulcanus securi medium secuit. Atque ita è Iovi cerebro Pallas nata est.*

Tot fasciis) *Id potissimum videmus in doctoribus apud Parisios, quorum capita tot fasciis sunt obvolta ut vix possint evolvere sese. Dissilit autem, quod ruptum in varias partes minutum solvitur.*

Ipsa quoque nonnunquam) *Vehementer stultum sit oportet, quod ipsi quoque stultitia ridiculum ac stultum esse videatur. Hoc quod ait, nimis verum est in multis, qui nihil existimant eruditum, nihil acutum, quod non sit barbaris ac spurcis dictum verbis. Quicquid elegans, id ut grammaticum aspernantur. Simplicitas sermonis prope decet Theologum, spurcites minime, quae veritatem non nudam, ut ipsi jactant, ostendit, sed oblitam, & folidatam.*

[4] τύπον μηδεν. Itaque nefas aiunt esse, MAGISTER NOSTER secus quam majus sculis scribere literis. Quod si quis præpostere, Noster magister, dixerit, is semel omnem Theologici nominis perverterit majestatem. Ad horum felicitatem proxime accedunt ii, qui se vulgo religiosos ac monachos appellant. [4] utroque falsissimo cognomine, cum & bona pars istorum longissime absit à religione,

Τοτε γεγομένον) Id est quatuor literarum, quod solum annos quinque, id est, ineffabile est inter nomina illa decem, quibus Hebrei deum vocant. Quæ ut etiam Hieronymus in epistola ad Marcellam testatur, ista sunt. Primum ψ, quod Aquila ἰαχωρ, id est, fortis interpretatur. Secundum λ, tertium ζβαρον, αλλαχις, que deum significant. Quartum ρ, quod LXX. virtutum, Aquila exercitum interpretatur. Quintum ριλυ, id est, excelsum. Sextum, ριντ אָשֶׁר אֲהֵי id est, qui ero. Septimum, אָדָן id est, dominum. Octavum, ה, id est, laudate dominum tantum ponitur. Nonum, de quo hic loquitur, וְהַוָּה, quod ineffabile est. Nam quatuor illæ literæ. Iod, He, Vau, He, quibus signatur, conjuncte nihil sonant. Quo mysterio innuntiunt divinam essentiam modis omnibus ineffabilem. At nos illam totam depingimus ineptis, ut ego censeo commentis. Nam ut scriptum est, יְשַׁׁחַד מְתַרְן, id est, posuit tenebras, secretum suum. Decimum שְׁרִי, quod Aquila αλκυων, id est, robustum interpretatur. Sunt et alia nomina quibus deus apud Hebreos significatur, ut ψ, id est, ignis, et חכמָה sapiens et c.

Utroque falsissimo) Nam monachus Graece dicitur solitarius, et religio nihil aliud est quam pietas, et dei

in vicem alii alios contemnunt, atque homines apostolicam charitatem professi, ob aliter cinctam vestem ob colorem paulo fasciorem, omnia mitis tragediis miscent. Et his videoas quosdam adeo rigide religiosos, ut [a] summa veste non nisi [b] Cilicina urantur, intima Milesia: alios contra, qui superne linei sint, intime lancei. Rursum alios, [c] qui pecunia

Summa veste) Habet h[oc] ordo Cluniacensium, quorum magna pars ob divitias corrupta fuit, etiam etate Bernardi, quod ex illius patet epistolis.

Cilicina) Cilicinam vestem asperrimam vocat, ut propter que ex villis caprarum fieri soleat apud Cilices; unde et nomen habet. quemadmodum Milesiam vestem, pro mollissima posuit. Sicut et Horatius in Epistola: Alter Miletii textam, cane peius et angue, ritabit chlamydem.

Qui pecunia contactum) Animo contemnenda est pecunia: quod si quid est in contactu periculi, certe plus est in contactu fæminæ, quam pecunia. At fæminarum contactum non prohibet Franciscus, sed turpem amorem. Pecunia contactum cur tantoper prohibuerit? Quod si dixit Franciscus, cum ait, Non recipiant, intelligi vult, non attingant, cur addidit, Neque per se, neque per alios? Quis, enim dicitur per alium aliquid attingere? Et quid si chirotheca contingat? palam est, Franciscum sensisse, quod verba sonant. Recipit dominus, cui solvitur pecunia. Recipiunt procuratores, unde receptores dicti. Administrationem interdixit pecunia, non contactum. Sed ad eum modum interpretatus est pontifex, nescio quis. Deum immortalis, etiam pontifice opus erat, ut intelligeremus rem vel pueris perspicuam? Verum hisce de rebus disputent alii: mihi sat is est illud optare, ut Christi regulam, hoc est, evangelicam doctrinam, tanti faciamus omnes Christiani, quanti faciunt regulam hominis.

pecuniz contactum ceu [e] aconitum horreant, nec à vino int̄cim, nec à mulierum contactu temperantes. Denique mirum omnibus studium, ne quid in ratione vita conveniar. Nec illud studio est, ut Christo similes sint, sed ut inter se dissimiles. Porro magna felicitatis pars est in cognomentis: dum *hi funigeros appellari se gaudent: & inter hos alii

Coletas

Aconitum) Aconitum herba est venenosa, quam Di-
oscorides in quarto inter frigidissimas numerat, quod
in saxis crescit; unde, ut Plinius autor est, nomen
habet. Ἀκήν enim cautes dicitur. Verum duas
species Dioscorides faciens, & de altero loquens, ait,
καῦτες καὶ παρδάλεις, καὶ σῦς, καὶ λύκος, καὶ πάπας θηλέων.
καῦτες εἰποῦσαι καὶ παρεβαλλόμενοι. id est:
Occidit autem & pardales, & sues, & lupos, &
omnem bestiam, carunculis impositum & proje-
ctum.

Hi funigeros) Hæc sunt portentosa nomina Chris-
tiane illi & unitati & charitati inimica, quæ Paulus longe ante prævidens, tantopere detestatus est, nul-
las volens factiones esse inter Christianos. Vnde Corinthius scribens, ait: παρεχελῶς δὲ ὑμῖς, αἱδελφοί, δὲ
αὐτῷ ὄνδριστοι τὸ περὶ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ
αὐτὸν λέγητε πάντες, καὶ μὴ ἡ εὐαγγέλιον σχέσιματα, ἢ τὰ
δὲ κατηπτοῦμενα εἰ τοιαύτῳ νοῦ, καὶ εἰ τοι ἀντὶ γνῶστες.
id est: Hortor nos, fratres, per idem nomen domini nostri
Iesu Christi, ut idem dicatis omnes, & non sint in
vobis scissure, sitis autem perfecti in eadem mente,
& in eadem scientia. Quanto affectu has factiones
Christiane Paci & unitati pernicioſissimas depreca-
tur? Vnde idem indignatur, quod alii cognomen sume-
rent Cephe, alii Apollo, alii suum, hoc est, Pauli: Et
vehementer ob id stomachans, Quid? inquit, divisus est
Christus? Quanto ergo minus hujusmodi stulti cogno-
mentis

Coletas, alii minores, alii minimos, alii bulistas ; russum hi Benedictinos, illi Bernardinos ; hi Brigidenses, illi Agustinenses ; hi Guilhelmitas, illi Jacobitas. Quasi vero parum sit, dici Christianos ! [a] Horum magna pars in tantum suis ntititur ceremoniis, in hominum traditiunculis, ut putet, unum Cœlum parum dignum esse tantis meritis præmium; haud cogitantes, futurum, ut Christus, contemptis his omnibus, [b] suum illud sit exacturus præceptum, nempe charitatis. Alius ostentabit [c] aqualiculum omni piscium genere distentum. Alius psalmorum

mentis gloriandum est ? Idem cultus, aut certe liber, idem viclus, aut liber, idem Christi cognomen, multo magis facerent ad concordiam. Nunc videmus ex his tot discriminibus, magnas ac periculosas nasci discordias : de quibus quid attinet multa dicere, cum nemo nesciat ?

Horum magna pars) Audi, calumniator, qui dicit Magna pars, non damnat universos ordines.

Suum illud sit exacturus) Nam Christus in illa oratione, plena fervoris et charitatis, quam ultimam cum suis discipulis habuit, post multam charitatis commendationem, ita demum præcepit : αὐτοὶ ἐστοῦνται ἐμοὶ ἵνα ἀγαπήστε ἀλλήλους, καθὼς ἡγάπηνται ὑμᾶς. id est, Hoc demum mandatum meum est, ut diligatis vos mutuo, quemadmodum dilexi vos. Quorum igitur tanta homunculorum traditiuncula, ad quas solum discenda vita non sufficit, cum sine hac, charitatem dico, quam solam Christus præcepit, nihil bene à quoquam fieri possit, et cum hac nihil male ?

Aqualiculum) Aqualiculum ἀποστολικὸν est, ab aqualu, quod alrum significat. Persius Satyra prima. Nugari cum tibi, Calve, Pinguis aqualiculus propenso sesquipedie extat. Quem distentum dixit, eo quod fratres isti fere piscibus vescantur, qui, quan-

psalmorum centum [a] effundet modios. Alius [b] jejuniorum myriadas annumerabit, & toties uno prandio pene disruptam imputabit alvum. Alius tantum cæremoniarum acervum proferet, quantum vix septem onerariis navibus vehi possit. Alius gloriabitur sexaginta annos nunquam attractam pecuniam, nisi digitis dupliчи chirotheقا munitis. Alius cucullam ingeret, adeo sordidam & crassam, ut nullus nauia suo dignetur corpore. Commemorabit aliis, se [c] plusquam undecim lustris spongiz

quandoquidem carnibus frigidores sunt, plus pinguedinis, quam medici pituitam congelatam esse aijunt, generant. Ad hæc distentum dixit, ut videretur damnare, quod à carnibus abstineant. Quanquam ne id quidem magnopere probet Paulus, sed quod tam multis & variis piscibus se ingurgitent, ut nulli rei preterquam somno utiles sint.

Effundet modios) Attende, candide lector, non hic damnari preces, quanquam ne Christus quidem has verbosas preces probavit, sed modios Psalmorum, id est, certas & fatas preces, modis enim mensuramus.

Jejuniorum myriadas) Myrias numerus est decem millum. Sed nec hic jejunia damnavit, sed illa numerata, & in quibus tantum vorant uno prandio, ut nec corpore, nec mente quicquam possint. Quibus mitum quam glorientur, qui cultum divinum magis exteris & corporalibus quibusdam observatiunculis quam spiritu metuntur.

Plusquam undecim lustris) Nam tales sunt non nulli fratres, qui spongiarum, quæ saxis semper adhaerent, ritu, nunquam locum mutent, somniantes, pieta-tem esse, inanimata imitari. Spongiam quoque esse animal, supra ex Aristotelis & Plinii sententia probavimus. Nam ipsis detractis, lepe sanguis saxis adhaerere videtur.

spongiaz vitam egisse semper eidem affixum loco.
 Alius raucam assiduo cantu vocem adducet.
 Alius [a] lethargum solitudine contractum: alias
 linguam [b] jugi silentio torpente. At Christus
 interpellatis, nunquam alioqui finiendis gloriis.
 Unde nam hoc, inquiet, novum [c] Judorum ge-
 nus? Vnicam ego legem vere meam agnosco, de qua
 sola nihil audio. & olim palam nulloque parabola-
 rum utens involuero, paternam hereditatem polli-
 citus sum, non eucallis, preculis, aut enediis,
 sed fidei & charitatis officiis. [d] Nec eos a-
 gnosco,

Lethargum) *Lethargus apostema est in posteriori*
ventriculo cerebri, somnum, oblivionem, & motus
*pancitatem inducens, quod oritur ex pituita crassissi-
 ma precipue in his, qui simul multum vorant, pre-
 cipue piscium, & parum moventur, simulque in soli-
 tudine & otio degunt: quales sunt fratres isti,*
qui se ad perpetuos carceres damnarunt.

Jugi silentio) *Nam certa sua habent silentia. Hi*
fratres frigidis precipue morbis sunt obnoxii, quales
sunt apoplexia, paralysis, tortura, lethargus, &
spasmus. unde multos tales vidi, qui linguam (nam
hac cam primis humida est) paralyssi vitiatam more-
re non possent.

Judorum genus) *Nam quemadmodum Iudei in*
*circumcisione, sabbatu, jejuniis, & aliis id genus ce-
 remoniis, gloriabantur, quemadmodum Paulus sepe*
*en exprobrat, cum spiritu vacarent, ita nonnulli Chri-
 stiani plus ceremonis illis per se inanibus tribuunt,*
quam spiritui, cuius nunquam scintillam senserunt.
quos tanquam nihil à Iudeis re differentes, novum
Iudeorum genus Stultitia, sed haudquam stulte,
vocat.

Nec eos agnosco) *Alius fit ad illum locum Evangelii-*
cum, qui est apud Matthaeum, ubi justi illi, quorum
opera

gnosco, qui sua facta nimis agnoscunt: isti, qui me-
quoque sanctiores videri volunt, [4] Abraxasiorum
cœlos, si liber, occupent, aut ab his sibi no-
vum extruicœlum jubeant, quorum traditionulas
meis præceptis anteposuerunt. Cum hec au-
dient, & videbunt nautas & aurigas sibi præ-
ferti; quibus putatis vultibus sese mutuo contue-
buntur? Sed interim spe sua felices sunt non abs-
que meo beneficio. Atque hos quidem quantum
è republica semotos, nemo tamen audet contem-
nere, præcipue mendicantes, propterea quod omnia
omnium arcana teneant, ex confessionibus
quas

opera Christus tantopere exosculatus fuit, sua opera
ignorant. Sc enim aunt, Kūgu, πότε εἴδουλη τεινάτη
η ἰδία φαῦλη, id est, Domine, quando vidimus eju-
scentem, & nutritivimus? &c. Malis contra sua bona
agnoscunt, & jactant, dicentes, Domine, quando
vidimus esurientem, & non nutritivimus? Sed horum
opera Christus non agnovit. Similis est illa parabola
Publicani & Pharijæi sua ieiunia & preculas jactan-
tis & quasi deo opprobrantis.

Abraxasiorum cœlos) Basilius hereticus trecen-
tos sexaginta quinque fabricatus est cœlos, ut autor
est diuus Augustinus in libro ad Quidvult deum. Inde
mysticum illud nomen suis discipulis commendavit
αβραζας. Nameis literis juxta Grecam suppunctatio-
nem is numerus significatur. α & β. significant unum
& duo. & a centum & unum, & a ducentia &
unum, ζ quæ quinta est in hac dictione litera, significat
sexaginta. In summa reddentur trecenta sexaginta
quinque. De hoc plura vide in scholiis Erasmi in
Hieronymi epistolas.

quas vocant. Quæ tamen prodere nefas habent ; [a] nisi si quando poti, fabulis amznioribus delectare se volunt ; sed conjecturis modo rem indicant, tacitis interim nominibus. Quod si quis [b] hos crabrones irritat, tum in popularibus concionibus prope ulciscuntur sese, & obquis dictis hostem notant adeo teste, ut nemo non intelligat, nisi qui nihil intelligit : nec prius oblatrandi finem faciunt, quam [c] in os offam objeceris. Age vero quem tu mihi [d] comoedum, quem circulatorem spectare malis, quam istos in concionibus suis rhetoriantes omnino ridicule, sed tamen suavissime imitantes ea quæ rhetores de dicendi ratione tradiderunt ? Deum immortalem, ut gestulantur, ut apte commutant vocem, ut cantillant, ut jastant sese, ut subinde alios atque alios vultus

Nisi si quando poti) *Hec nihil ad bonos monachos pertinent. Mali putent se admonitos, quid debent corriger. Audivimus enim s̄pē numero narrantes, quicquid audiverint à confitentibus, idque non ad edificationem, sed ridendi causa. Nominant urbem, nominant collegium, denique domum, hōminem quoque si defunctus sit, si virum nominatim non prodant. Multa possent hoc loco referri de malis, quæ malo ob honorem reticere.*

Hos crabrones irritat) *Crabro inseclī genus pertinacissimum, aculeo que pestilentissimo : cuius ielum Plinius lib. 11. dicit haud temere sine febri esse. Vnde proverbio dictum est, rās σφνις iphīzēi, id est, crabrones irritare, in pertinaces & rixosos, quo Plautus in Amphitryone usus est in mulieres.*

In os offam) *Sic apud Maronem, Eneas Cerbero oblatranti offam objicit, quo sileat.*

Comoedum) *Comoedus dicitur qui agit, Comicus vero qui scribit comedias.*

tus induunt, ut omnia clamoribus miscent! Atque
hanc orandi artem ceu rem arcana fratervulos
fratervulo [a] per manus tradit. Eam, tametsi [b]
mihi non est fas scire, tamen utcunque conjecturis
sequar. Primo loco invocant; id quod à poetis mu-
tuuo sumperunt: deinde dicturi de charitate, [c]
à Nilo Ægypti fluvio sumunt exordium: aut crucis
mysterium enarraturi, [d] à Babylonio dracone Bel
felicitate auspicantur: aut de jejunio disputaturi,
[e] à duodecim zodiaci signis principium fa-
ciunt:

Per manus tradit) Per successionem, proverbialis
dictum figura.

Mihi non est fas) Mihi refertur ad personam Mo-
rie, quod nolint mulierem scire literas aut discipli-
nas.

À Nilo Ægypti) Id est, à re alienissimæ. In his
autem mira quadam ~~curiositatibus~~ depingit illorum
τὸ ξεχεῖλος, ut Græci vocant, id est, perversam
imitationem. Nihil enim odiosius, quam ars male
affectata.

À Babylonio dracone Bel) Hec fabula de Bel dra-
cone, inserta est scriptis Danielis a Theodotione, ut
nonnulli putant: nam in Hebreo non habetur: quem-
admodum nec Susanne historia, nec Hymnus trium
puerorum, que omnia obeliscis antepositis, dixus
Hieronymus jugulavit tanquam adulterina.

À duodecim Zodiaci) Solem enim aiunt in jejunio
arietem primum zodiaci signum ingredi, eoque tunc
omnia magis humescere & calescere, crassosque humo-
res corporum, qui in hyeme propter cali frigiditatem
resolvi non poterant, tunc resolvi incipere, atque idcir-
co paucis tunc egere corpora nutriti, eoque bene
institutum esse ab ecclesia jejunium verno tempore.
Hacque occasione mira de zodiaco ejusque signis
blatterant, quo indocile plebecula docti videoantur.

ciunt: aut de fide verba facturi, dicit [a] de quadratura circuli præloquuntur. Audivi ipsa quendam eximie stultum, (erravi, doctum volebam dicere,) qui in concione celeberrima divinæ [b] triadis mystrium explicaturus, quo & doctrinam suam non vulgarem ostentaret, & [c] Theologicis satisficeret autibus, nova propterea ingressus est via, nimirum à literis, syllabis, & oratione, tum à concordia nominis & verbi, adjectivi nominis & substantivi; mirantibus jam plerisque, ac nonnullis Horatianum illud apud se mussitantiibus: *Quorsum hæc tam putrida tendunt?* Tandem huc rem deduxit ut in grammaticorum rudimentis sic expressum ostenderet totius triadis simulachrum, ut [d] nemo mathematicorum in pulvere posset evidentius depingere. Atque in hac oratione

De quadratura circuli) *Aristoteles εἰς κατηγορίας*
τοῦ τέλους της σκριπτοῦ reliquit: θεωρίας δὲ μη
εύσας, εὐδίαν καλύει θεωρίας οὗτος. οἷον καὶ οὐ κατηγορίας μηστὸς, εἰ γέ ιστι θεωρίας, θεωρίαν μετὰ
εὐνέος εὐδίαν, οὐτος θεωρίας οὐτος. id est, Scientia
autem non existente, nihil prohibet scibile esse. ut cir-
culi quadratura, si scibile sit, Scientia tamen ipsius
nonendum est, ipsa autem scibile est. Hac igitur occasio-
ne, ut Aristotele plus scire videantur & sophiste in
suis scholis, et in concionibus suis fratres, de quadra-
tura circuli multa garrincent.

Triadis) *Tertius Græco vocabulo dixit: nam trini-*
tas quo vulgus utitur, non satis est Latinum.

Theologicis) *Iocus est, tacite enim significat, Theo-*
logos malle audire has subtileas nugas fabellasq; quam
Evangelium aut Paulinas epistolas.

Nemo Mathematicorum) *Nam his mos est figuræ*
suas in pulvere depingere.

ratione [a] θεολογίας ille totos octo menses ita desudarat, ut hodie quoque [b] magis cœxitiat quam talpa, nimis rurum [c] tota luminum acie ad ingenii cupidem avocata. Verum haud pœnitit hominem cœxitatis, ac parvo quoque putat emptam eam gloriam. Auditus est à nobis alius quidam ostogenarius, adeo Theologus, ut in hoc Scotum ipsum renatū putes. Is explicaturus mysterium nominis Jesu, mira subtilitate demonstravit, in ipsis literis latere, quicquid de illo dici possit. Etenim quod tribus duntaxat inflectitur casibus, id manifestum esse simulacrum divini ternionis. Deinde quod prima vox Jesus destinat in s, secunda Jesum in m, tertia Jesu in u, in hoc [d] "α'ρεντος subesse mysterium:

Θεολογίας [a] Superlativus est Grecus ab hoc positivo Theologus.

Magis cœxitiat quam talpa [b] Grecis enim proverbium est, Αρρενας τυφλωτης, id est, Talpa cœcior, in vehementer lusciosum. Iocatur autem in aliquem Theologum sibi notum, & forte lusciosum.

Tota luminum acie [c] Acies ad annum refertur, cuspis autem non dicitur, nisi de re corpore a. data autem opera hic vertit.

"Α'ρεντος [d] Id est, arcanum et ineffabile. Festiviter hujus delirifratris ineptias ridet, qui vocem Hebraicam, quod vel teste Hieronymo ineptissimum est, in alienam linguam traxerit. Siquidem υψη Iescha, Hebraica vox est, id significans quod Grace σωτηρια, et Latine salus, cui passim apud Hebreos interponitur ו cum ה in fine, ut ibi, Domini est salus, quod alio sequente mutatur in ו. ut, υψη ו ישועה, id est, Oculi mei defecerunt in salutari tuo. Ab υψη ו. dicunt nostri salvatoris nomen dilectum esse. Sunt tamen qui dicunt putent α'ρεντος verbo substantivu.

xium: nempe literulis indicantibus, eum esse summum, medium, & ultimum. Restabat Mysterium his quoque retrusius: mathematica ratione Jesus sic in duas & quales diffidit portiones, ut scilicet [a] penthemimeres in medio resideret. Deinde docuit, eam literam apud Hebreos esse, quam illi Sin, appellant: porro Sin, Scotorum opinor lingua, peccatum sonare: atque hinc palam declarari Jesum esse qui peccata tolleret mundi: Hoc tam novum exordium sic inhiantes admirati sunt omnes, præcipue Theologi, ut parum abfuerit, quin illis acciderit, quod olim [b] Niobæ, cum mihi

Penthemimeres) libri quinque sunt, pars dimidium, pars. unde πενθεμιμερις dimidium quinque dicitur. Quemadmodum etiam Tarentianus ait: Ηος πενθεμιμερις medium de quinque vocatur. Sicut igitur grammaticis penthemimeres vocatur, quando post duos primos pedes relinquitur syllaba divisionem terminans: (nam duo cum semis dimidium faciunt quinque:) sic Sin in medio penthemimeris positum erat a fratre: ut si divideretur, utrumque ei dimidium cum reliquis duabus literis sumptum, penthemimeres faceret.

Niobæ) Hec cum pulcherrimos permultosque liberos haberet, eosque cerneret ab Apolline & Diana sagittis confosso, nimio dolore obstupuit, dirigitque. Vnde à poetis fingitur versus in saxum. De qua Ovidius transformatorum libro sexto: Exanimis inter natasque virumque, Dirigitque malis, nullos moveat aura capillos. In cultu color est sine sanguine, lumina mæstis stant immota genis, nihil est in imagine vivum. Græci maxima & intoleranda mala Nupens træs, id est, Niobes passiones vocant.

mihi propemodū evenerit, quod [a] ficulno illi Pri-
spo, qui magno suo malo, Canidiz Saganzque no-
cturna sacra spectavit. Nec injuria profecto: nam
quando similem [b] ipsorum commentus est Demo-
sthenes ille Graius, aut Cicero Latinus? Illis vicio-
sum habebatur procēdium, quod à re foret alienius:
quasi vero non ad istum modum exordiantut & su-
bulci, natura videlicet magistra? At hi docti præ-
ambulum suum (sic enim vocant) ita demum exi-
mie rhetoricum fore ducunt, si nusquam quicquam
habeat cum reliquo arguento confine, ut audi-
tor interim admirans, illud secum murmuraret,

Quo

Ficulno illi Priapo) Significat, se adeo risisse, cum
stulti Theologi præ admiratione stuparent, ut prope-
modum crepitum ventris faceret. Allusit enim ad
Priapum illum ficulnum, qui ut Horatius in ea Saty-
ra, que incipit, Olim truncus eram ficulnus, inutile
lignum, dicit, cum Canidie & Sagane magica no-
cturna sacra, quibus furias, Hecatē & animas mor-
tuorum evocabant, spectaret, præ timore magnum bo-
numque crepitum ventris emisit, quo anicula territe,
relictis dentibus & caliendo, è vestigio aufugerunt.
Vnde sic ait: Et ut non testis insultus horruerim voces
furiarum & facta duarum. Nam displosa sonat quan-
tum vesica, pepedi Diffusa nate fucus. at ille currere
in urbem. Canidie dentes, altum Sagane caliendum,
Excidere, atque herbas atque incantata lacertis Vin-
eula cum magno risuque videres.

*Eodoro) Id est insinuationem, quæ est oratio qua-
dam dissimulatione & circuitione obscurā subiens au-
ditoris animum, ut scribitur in Rhetorica ad Heren-
nium. Hac Quintilian. in libro quarto utendum esse
ait in causa admirabili & usurpi.

[a] Quo nunc se proripit ille ? Tertio loco cœu narrationis vice nonnulli ex Evangelio , sed cursim ac velut obiter interpretantur , cum id solum fuerit agendum. Quarto loco jam nova sumpta persona quæstionem movent [b] Theologalem , aliquoties [c] οὐτε γῆς , οὐτε οὐρανοῦ ἀπομένων . Atque id quoque ad artem arbitrantur pertinere. Hic demum Theologicum attollunt supercilium , doctores solennes , doctores subtile , doctores subtilissimos , doctores seraphicos , doctores cherubicos , doctores sanctos , doctores irrefragabiles , magnifica nomina , auribus inculcantes . Tum syllogismos , maiores , minores , conclusiones , corollaria , suppositiones , frigidissimas ac plusquam scholasticas nugas , apud imperitū vulgus jactitant . Superest [d] jam quintus actus , in quo summum artificem præstare convenit . Hic mihi stultam aliquam & indoctam fabulam , ex Speculo opinor historiali , aut gestis Romanorum , in medium adferunt , [e] & eandem interpretantur , alle-

Quo nunc se proripit ille ?) Virgilianum est hemistichium .

Theologalem) Μημελέως legendum , risus causa . Sic enim illi solent vocare verbo non admodum Latino .

Οὐτε γῆς , οὐτε οὐρανοῦ ἀπομένων) Id est , neque terram , neq ; cælum attingentem . Proverbium est apud Lucianum de re vehementer aliena à proposito .

Jam quintus actus) Allusit ad hoc , quod comedida quinque constat actibus . Et M. Tullius dicit in extremo actu poetam oportere esse optimum .

Et eandem interpretantur) Allegorias in vetus testamentum non ferremus , nisi necessitas nos cogeret . At quis feret somnium otiosi nebulonis , & rursum alio somnio somnum explicatum ? At quidem hæc religiosi pene legunt , quam Evangelium .

allegorice, tropologice, & analogice. Atque ad hanc quidem modum [a] Chimaram suam absolvunt, qualem nec Horatius unquam assequi potuit, cum scriberet: [b] Humano capiti &c. Sed audierunt a nescio quibus, ingressum orationis sedatum, minimeque clamorous esse oportere: Itaque principio sic exordiuntur, ut nec ipsi vocem propriam exaudiant, quasi referat dici, quod nullus intelligat. Audierunt nonnunquam, ad concitandos affectus, exclamationibus utendum esse: Proinde pressè alioqui loquentes, subinde repente vocem tollunt furioso plane clamore, etiā cum nihil opus. Jures [c] ellebore homini opus esse, perinde quasi nihil referat, ubi clames. Præterea quoniam audierunt oportere sermonem in progressu fervescere: in singulis partibus principiis uteunque sane recitatis, mox mira vocis contentione utuntur, etiam si res sit frigidissima, atque ita denique desinunt, ut sp̄itu

Chimarum suam) Hoc est, sermonem potentissimum ex partibus multo diversissimis, tanquam monstrum, constantem. Chimaram Iliad. ζ Homerus sic describit: 'Ηδ' ἀρ' ἵλο θεῖον γένεται, 'εδ' ἀνθερόπειαν. Περὶ δὲ λίαν, ὅπερι δὲ σφάκων, μίσθιον δὲ χαμαλέον, δενδρὸν αποτριγύρα πυρετό μέντος αἰθομένοιο. id est: Hec igitur erat divinum genus, non humanum. Ante leo, retro autem draco, media autem chimera, gravem efflans ignis vim ardentis. Versus Homeri Lucretius sic imitatus est: Prima leo, postrema draco, media ipsa chimera.

Humano capiti) Sic orditur artem poeticam, reprehendens iniquitatatem argumenti.

Ellebōro opus esse) Hoc est, insanire. Quandoquidem ellebōro purgatur atra bilis, ut supra diximus.

ritu defectos credas. Postremo didicerunt, apud rhetores [a] de risu fieri mentionem, eoque student & ipsi jocos quosdam aspergere, [b] ἐφίλη Ἀφεγδίτη, quam plenos gratiarum, quamque in loco, ut plane [c] ὁρ τερη τὸν λόγον esse dicas. Mordent quoque nonnunquam, sed ita, ut titillent magis quam vulnerent. Nec unquam verius adulantur quam cum maxime [d] παρηνοτάξει videri student. Denique tota actio est ejusmodi, ut ju- res eos à fori circulatoribus didicisse, à quibus longe vincuntur. Quanquam utrique alteris usque adeo sunt similes, ut nemo dubitet, quin aut hi ab illis, aut illi ab his rhetorice suam didicerint. Et tamen inveniunt hi quoq; mea nimirum opera, qui, cum hos audiunt, Demosthenes meros ac Cicerones audire

De risu fieri) De risu movendo multa fit mentio, apud Fabium libro 6.

"Εφίλη Ἀφεγδίτη) Id est, ὡς amica Venus, ut viri dicunt, Ἡεράτεις, cum admirantur.

"Οὐος τερη τὸν λόγον) Id est, Asinum adhibitum lyre. Proverbiū est, quo significant hominem minime idoneum ad rem gerendam.

Παρηνοτάξει) Id est, libere loqui. Inde παρηνοτάξει libertas in admonendo, aut aliqui loquendi, contraria assentationi. Quod dicit, vero verius est. Clamant in mulierculas, quod trahant caudas, quod nimium nimant, & forma sollicitent viros, quod gemmis & auro fulgeant, quod viris imperent: Atque hec narrant, ut ille gaudeant.

Fori circulatoribus) Iuxta morem Italie dixit: nam illic in foro posita mensa, descendunt nebulones herbarii, aut prestigiatores, aut aliud quippiam simile profientes, & oratione populum illiciunt. Quorum pronunciatio non alia quam concionatorum, nisi quod illos vincunt.

audire se putant. Quod genus sunt præcipue mercatores ac mulierculæ: quorum auribus unice place: re student: quod illi nonnullam prædz portianculam de rebus male partis soleant impertiri, si commode fuerint palpati: illæ cum aliis multis de causis huic ordini faverent, tum præcipue, quod in horū sinus solent effundere, [a] si quid in maritos stomachantur. Videris, opinor, quantopere mibi debeat hoc hominum genus, qui cum ceremoniolis, & nugis despiculis, clamoribusque, tyrannidem quandam inter mortales exerceant. Paus'os atque Antonios sese credunt. Verum ego istos histriones, tam ingratos beneficiorum meorum dissimulatores, quam improbos simulatores pietatis, libenter relinqu. Jamdudum enim juvat de regibus ac principibus aulicis, à quibus [b] simplicissime color, &c, ut dignum est ingenuis, ingenuæ, non nihil attingere. Qui quidem si vel semunciam sani cordis haberent, quid esset horum vita tristius, aut æque fugiendum? Neque enim existimabit vel perjurio parricidioque parandum imperium, quisquis secum perpenderit, quam ingens onus sustineat humeris, qui vere principem agere velit. [c] Eum qui rerum gubernacula suscepit, publicum, non privatum negotium gerere, nihil nisi de commodis publicis oportere cogitare: à legibus, quarum ipse & autor & exactor est, [d] nec latum

Si quid in maritos) Est enim querulum mulierum genus. Ad has igitur deferunt quicquid maritus domi dilirat,

Simplicissime color) Hoc est, aperte, & sine fuso, non quemadmodum à monachis.

Eum qui rerum gubernacula) Ut ludens, tamen ita principi officium complexus est, ut non Aristoteles melius in suis Politicis.

Nec latum digitum) Ide est, ne minimum quidem spatium. Sermo est proverbialis.

latum digitum discedere, officialium omnium & magistratuū integratatem sibi præstandam esse: sese esse unum omnium oculis expositum, qui vel cœu fidus salutare, morum innocentia maximam rebus humanis salutem possit adferre, vel veluti [a] cometa lethalis, summam perniciem invehere: aliorum vitia neque perinde sentiri, neque tam late manare. Principem eo loco esse, ut si quid vel leviter ab honesto deflexerit, gravis protinus ad quam plurimos homines vita pestis serpat. Tum, quod multa secum adferat principum fortuna, quæ soleant à recto deducere; [b] quod genus, delicia, libertas, adulatio, luxus: hoc acrius entendum, ac sollicitius advigilandum, necubi vel deceptus cesseret in officio. Postremo, ut insidias, odia, cæteraque vel pericula, vel metus omittam, capiti imminere verum illum regem, qui paulo post ab eo sit etiam de minimo quoque commissio rationem exacturus, idque tanto severius, quanto præstantius gessit imperium. Hzc, inquam, atque hujusmodi plurima, si princeps secum perpenderet, (perpenderet autem si saperet,) is nec somnum, nec cibum opinor jucunde capere posset. At nunc, meo munere, has omneis curas [c] diis permittunt, ipsi sese molliter curant, neque quenquam ad aurem admittunt, nisi qui jucunda loqui

Cometa) Id est, stella crinita, que fere magnum humano generi portendit malum, si quando apparuerit. Dicitur autem κομήτης, Græco vocabulo, quod αὐτῷ τὸ κότω λεπτότερον, τὸ δὲ αὐτὸν ἡπλωτεῖ, ἡς θῆτα κομητης, hoc est, ipsius inferior pars tenuissima sit, superior passa, sicut in coma.

Quod genus) Pro eo quod Græci dicunt oīov. exemplum additur.

Diis permittunt) Proverbialiter dictum. Horatius. Permitte divis cætera.

qui norit, nequid animo sollicitudinis oboriatur. Se probe principis partes omnes impletissime credunt, si venentur assidue, si bellos alant caballos, si suo commodo vendiderint magistratus ac praefectus, si quotidie novaz rationes excogitentur, quibus civium opes attenuent & [4] in suum converrant fiscum, verum id apposite repertis titulis, ut etiam si sit ini-
tissimum, aliquam tamen exquitatis speciem pre-
se ferat. Addunt data opera nonnihil adulatio[n]is, quo populares animos utcunque sibi devinciant. Fingite mihi nunc, quales sunt nonnunquam, ho-
minem legum ignarum, publicorum commodorum
pene hostem, privatis intentum commoditatibus,
addictum votuptatibus, osorem eruditionis, oso-
rem libertatis ac veri, nihil minus quam de rei-
pub. salute cogitantem, sed omnia suâ libidine suis-
que utilitatibus metientem. Deinde addite huic tor-
quem auream, omnium virtutum coherentium con-
fessum indicantem: tum coronam gemmis insigni-
tam, quæ quidem admoneat eum, heroicis omnibus
virtutibus oportere cæteris antecellere: præterea
sceptrum, justitiam & undecunq; incorrupti pectoris
symbolum: postremo purpuram, eximam cuiusdam in
republicam charitatis indicium. Hæc gestamina si
princeps cum sua vita conferet, e quidem futurum
arbitror, ut plane pudescat ornatus sui, vereatur
que, ne quis nasutus interpres totum hunc tragicum
cultum in risum jocumque vertat. Jam quid de pro-
ceribus aulicis commemorem? quorum pleris-
que cum nihil sit addictius, servilius, insulsius, abje-
ctius, tamen omnium rerum primos sese videri vo-
lunt. Hac una in re tamen modestissimi, quod
con-

In suam converrant) Plerique depravant, pro, con-
verrant, per geminum r, convertant, per t. Est autem
converrere, in unum verrere, sic ut nihil relinquas. Fis-
cum dixit, nam fiscus proprie est principis, quemadmo-
dum erarium est reipub.

contenti aurum, gemmas, purpuram, reliquaque virtutum ac sapientiae insignia corpore circumferre, rerum ipsarum studium omne concedunt aliis. Hoc abunde felices sibi videntur. quod regem herum vocare liceat, quod tribus verbis salutare didicerint: quod norint civiles titulos subinde inculcare, serenitatem, dominationem, & magnificentiam: quod egregie perficerint faciem, quod festiviter adulentur. Nam haec sunt artes, quae vere nobilem & aulicum deceant. Ceterum si vite rationem omnem proprius inspicias, nimirum [a] meros Phryacas invenies, [b] sponsos Penelopes: [c] reliquum carmen agnoscitis, [d] quod Echo vobis melius referet quam ego. Dormitur in medios dies; ibi sacrificulus mercenarius ad lectum paratus, qui propemodum cubantibus adhuc sacrum expedire peragat. Mox ad jentaculum; quo vix peracto, jam interpellat

Meros Phryacas) Phryacum rex erat Alcinous. apud hos veluti stupidos, prodigiosa quaedam mentitur Ulysses Homerius.

Sponsos Penelopes) Nam hos Homerus nulli reo praterquam epulis, choreis, cantilenis, & Veneris studuisse dixit: unde de proci loquens ait, αὐτὰς τοιεὶ πόστας καὶ εἰδοτύς τοῖς ἔργοις ἔργοι, Μηνῆρες, τοῖσιν μὴ τοῖς φριστὸν σῆμα μετέλει, Μολπὶ τὸ δέρχιστο τοιαῦτα τὸ διαδικατα διατό. id est, Ceterum ubi potu ciboque satiatifuerunt proci, his quidem animo alia curæ fuerunt, cantus, saltatioque: hæc enim sunt additamenta convivii.

Reliquum carmen) Sequitur enim apud Horatium. post, sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoue &c.

Quod Echo) Nam hujus est extrema sonare.

sat prandium. Sed id alea, latrunculi, sortes, scur-
ra, moriones, scorta, lusus, inficitiz. Interim una
aut altera merenda. Rursum ecœna; post hanc [a] re-
potia, [b] non una, per Jovem. Atque ad hunc
modum, citra ullum vitæ tedium elabuntur horæ,
dies, menses, anni, secula. Ipsa nonnunquam sagi-
natione abeo, si quando viderim illos [c] μητρο-
ρημονεῖτας, dum inter nymphas una quæq; hoc sibi
videtur diis propior, quo caudam longiorem trahit,
dum procerum alias alium cubito protrudit, [d] quo
Jovi vicinior esse videatur, dum sibi quisq; hoc ma-
gis placet, graviorem catenā collo bajulat, ut robur
etiam non opes tantum ostenteret. [e] Ac principum
quidem institutum, summi pontifices, cardinales, &c
episcopi,

Repotia) Arepotando dicta sic olim vocabant, re-
luti iteratas nuptias, quæ colebantur aliquot diebus à
sponsa tradita. Quod hic intelligi vult, vulgo vocant
banquetam.

Non una) Multitudinis numero.

Μητρορημονεῖτας) Id est, ostentantes sese. Vti-
tur hoc verbo Lucianus, de diu loquens, quod fastus
quodam vivant. Dicatum est à μητρον magnum,
et ēnōre oratio quod omnia magna loquantur, ni-
hil plebeium. Galli quoque vulgo vocant, la grande
gorre.

Quo Jovi) Jovem vocat principem.

Ac principum quidem) Quemadmodum superius
non læsit bonos principes, sed docuit quales sint ma-
li, et tamen nihil de turpibus factis procerum locu-
ta est, sed communia quædam, et ridicula, mi-
ra moderatione recensuit: ita nunc notat malos et
indignos episcopos, quorum mutinam minor effet nu-
merus.

[4] episcopi, jampridem gnaviter amulantur, ac prope superant. Porro si quis perpendat, quid linea vestis admoneat, niveo candore insignis, nempe vitam undequaque inculpatam; quid sibi velit mitra bicornis, utrumque fastigium eodem cohibente nodo, putat novi pariter ac veteris instrumenti absolutam scientiam; quid manus chirothecis communitez, puram & ab omni retum humanarum contagio immunem sacramentorum administrationem; quid pedum, nimirum crediti gregis vigilantissimam curam; quid prælatæ crux, videlicet omnium humnorum affectuum victoriam: Hæc, inquam, atque id genus alia multa, si quis perpendat, nonne tristem ac sollicitam vitam egerit? At nunc belle faciunt, cum se se pascunt. Ceterum ovium curam aut ipsi Christo mandant, aut in fratres, quos vocant, ac vicarios rejiciunt. Neque vel nominis sui recordantur, quid sonet episcopi vocabulum, nempe laborem, curam, sollicitudinem. Verum in iretiendis pecuniis plane episcopos agunt, [b] 'αδ' αλασσο-

Episcopi) Ἐποκοπής est inspicere, et curam agere, prospicereque de necessariis, et θάνατος est inspectio et curator: unde, ut Suidas ait ὁπός Ἀθανάτος τὰς ἐπικοπές πόλεις ἐποκινθαρίζει τὰ παρεκάσοις πρωτόφρορος, θάνατοις καὶ φύλαξις ἐκαλούμενος, οὓς Λάκωνες ἀρμοστὰς ἔλεγον id est: Qui ab Atheniensibus in subiectas civitates, ad inspiciendum ea que a singulis agerentur, mitterentur, episcopi et custodes vocabantur, quos Lacones ἀρμοστὰς, id est, congrue gubernantes, vocabant.

Où δ' αλασσοποιί) Id est, neque cæca speculatio. Hemistichium est Homericum. λάτη Græci est videre; unde

ἀλαορκονίς. Ad eundem modum Cardinales, sicut
gitent, sese in Apostolorum locum successisse, ea-
dem ab ipsis requiri quæ illi præstiterunt, deinde non
dominos esse, sed administratores spiritualiū dotiū,
de quibus omnibus sint paulo post exactissime redi-
dituri rationem: Imo si vel in cultu paulisper phi-
losophentur, atque ita secum cogitent: Quid sibi
vult hic vestitus candor? nonne summam & exi-
miam vitæ innocentiam? Quid interior purpura?
nonne flagrantissimum in deum amorem? Quid rur-
sus exterior sinuosa capacitate diffluens, ac totam
etiam [4] reverendissimi complectens mulam, quan-
quam una vel camelō contegendo suffecerit? nonne
charitatem latissime sese pandentem ad subvenien-
dum omnibus, hoc est, ad docendum, exhortan-
dum, consolandum, increpandum, admoneendum,
componenda bella, resistendum improbis principi-
bus, & vel sanguinem libenter impendendum gregi,
Christiano, non solum opes? Quanquam quorū
omnino opes, pauperum Apostolorum vicem geren-
tibus? Hæc si perpenderent, inquam, nec eum lo-
cum ambirent, aut libenter relinquerent, aut cerie
vitam plane laboriosam atque sollicitiam agereant,
cujusmodi veteres illi vixerunt apostoli. Jam, sum-
mi Pontifices, qui Christi vices gerunt, si conentur
eiusdem vitam æmulari, nempe paupertatem, labo-
res,

unde καὶ σῆνοντι ἀλαορκονίς cecus dicitur. Suidas citat
Homericum illud hemistichium, 'υδ' ἀλαορκονίλω
ιῆται, Id est, non cecam speculationem habuit, quod
aut proverbialiter dictum esse.

Reverendissimi complectens) Reverendissimi vo-
cantur Cardinales, veluti proprio titulo, sicut Ponti-
fices sanctissimi. Et pallium a mule fronte revincitur
ex mare Roma.

res, doctrinam, crucem, vitæ contemptum, [a] si vel papæ, id est, patris nomen, vel sanctissimi cognomen cogitent, quid erit in terris afflictius? aut quis eum locum omnibus emat facultatibus? emptum, gladio, veneno, omniq[ue] viueatur? Quantum his abstulerit commoditatum, si semel incessiverit sapientia? Sapientia dixi? Imo vel mica salis illius, cuius meminit Christus. Tantum opum, tantum honorum, tantum ditionis, tantum victoriarum, tot officia, tot dispensationes, tot vestigalia, tot indulgentias, tantum equorum, mulorum, satellitum, tantum voluptatum. Videatis, quantas nundinas, quantum messem, quantum [b] bonorum pelagus paucissim complexa. In quorum locum inducet vigilias, jejunia, lachymas, orationes, conciones, studia, suspiria, milleque id genus miseris labores. Neque vero negligendum illud futurum, ut tot scriptores, [c] tot copistæ, tot notarii, tot advocati, tot promotores, tot secretarii, tot [d] mulotribæ, tot equisones, tot mensarii, [e] tot lenones, (pene mollius quiddam addideram, sed vereor ne du-
rius

Si vel Papæ) Olim omnes episcopi papæ vocabantur, hoc est patres. Papam enim veteres patrem vocabant.

Bonorum Pelagus) Græci immensam bonorum copiam θάλατταν ἀγαθῶν, id est, mare bonorum sive σωεγὸν ἀγαθῶν, id est, acerrum bonorum vocant.

Tot copistæ) Ad risum imitatus est barbarum illogum vocabuluni. Sic enim vocantur infimi scribæ, qui bullas, quas vocant, effingunt Romæ.

Mulotribæ) Dicitio composita è Græca voce & Latina, significans eos qui curant mulos.

Tot lenones) Significare videtur puerorum obscenos amores, cum addit, mollius quiddam.

rius fit auribus,) in summa, tam ingens hominum turba, quz Romanam sedem onerat, (lapsa sum, honorat sentiebam,) ad famam adigatur. Inhumanum quidem hoc & abominandum facinus, at multo magis detestandum, ipsos etiam summos ecclesiz principes, ac [a] vera mundi lumina, ad petam & baculum revocari. At nunc fere, si quid laboris est, id Petro & Paulo relinquunt, quibus abunde satis est otii. Porro si quid splendoris & voluptatis, id sibi sumunt. Atque ita fit, mea quidem opera, ut nullum pene hominum genus vivat mollius, minusque sollicitum, ut qui abunde Christo satisfactum existiment, si mystico ac pene scenico ornatu, ceremoniis beatitudinum, reverentiarum, sanctitatum titulis, & benedictionibus, ac maledictionibus, episcopos agant. Priscum & obsoletum, nec horum omnino temporum, miracula edere: docere populum, laboriosum: sacras interpretari literas, scholasticum: orare, otiosum: lachrymas fundere, miserum ac muliebre: egere, sordidum: vinci, turpe, parumque dignum eo, qui vix reges, etiam summos [b] ad pedum beatorum admittit oscula: denique moxi, inamabile: tolli in crucem, infame. Restant sola hæc arma ac benedictiones dulces, [c] quarum meminit Paulus; atque harum quidem sunt sane quam beaigni, interdictiones, suspensiones, aggravationes, redaggravationes, anathematizationes, ultrices

*Vera mundi lumina) Et hoc festivus est imitatio-
ne. Sic enim canitur de Apostolis in hymno sacro.*

*Ad pedum beatorum) Id quoque gratiam habet ex
imitatione.*

*Quatum meminit Paulus) Est in epistola ad Ro-
manos cap. 16. Qui per dulces sermones & benedic-
tiones seducunt corda innocentium.*

[a]ultrices picturæ, ac fulmen illud terrificum, quo solo nutu mortalium animas vel ultra tartara mitunt. Quod ipsum tamen sanctissimi in Christo patres, & Christi vicarii, in nullos torquent acrius, quam in eos [b] qui instigante diabolo, patrimonia Petri minuere atque arrodere conantur. Cujus cum hæc vox sit in Evangelio, Reliquimus omnia, & sequi sumus te, tamen hujus patrimonium appellant agros, oppida, vestigalia, portoria, ditiones. Pro quibus dum [c] zelo Christi accensi, ferro igni-
que

Ultrices picturæ). Proponuntur enim Rome picli in linteis, quam maxime odiosæ specie, quos excommunicatos ostendunt. Ipse sedet furioso vulnus, utrumque caducæmones flammeam imponunt coronam, ignis sub pedibus, inscriptiones horrendæ, & tamen illi nec tantulum commoventur. ô hominum duritiam! Admonendus iterum est lector, ne quis sit tam inquisitus interpres, ut hæc putet ad pontificum contumeliam pertinere. Non enim simpliciter hæc reprehendit, sed eos taxat, qui omnibus illis omissois, quæ vera pontificia sunt officia, sanctimonia, doctrina, & cetera quæ recensuit, hæc sola sibi reservant, hisque ipsis suuntur, non ad salutem animarum, sed ad pecuniarum accumulationem. Id palam indicat, cum ait, Restant sola hæc. Et vides quam ubique temperat à fœdus. Alio-qui si malos pontifices, & cardinales, suis pingere coloribus voluisset, norint hi qui Roma vocerunt, quas fabulas potuerit in medium adducere. Verum, ne, quod malis faciunt, id à stultis conferatur in bonos, ad honorem Christiani nominis reticuit.

Qui instigante diabolo) Et hoc mutuus dicitur. Nam hū verbis utuntur in suis bullis, ut vocant.

Zelo Christi j) Mūtūus & hoc. & belle con-
junxit contraria. Est autem zelus, ut Ammonius ait,
in diabolus mūtūus quoque donum & mīs xgalū.
id

que dimicant, non absque plurimo Christiani sanguinis dispendio, tum demum ecclesiam Christi sponsam sese credunt apostolice defendere, fortiter profligatis, ut vocant, hostibus. Quasi vero ulli sint hostes ecclesiz perniciosiores, quam impii pontifices, qui [a] & silentio Christum sinunt abolescere, & [b] questuariis legibus alligant, & coactis interpretationibus adulterant, & pestilente vita jugulant. Porro cum Christiana ecclesia sanguine sit condita, sanguine confirmata, sanguine aucta, nunc perinde quasi Christus perierit, qui more suo tuatur suos, ita ferro rem gerunt. Cumque bellum res sit adeo immanis, ut feras, non homines deceat, adeo insana, ut poetæ quoque fingant [c] à furiis immitti, ad-

eo

id est, per desiderium imitatio facta alicuius, quod videtur bonum. Est etiam zelus, nōn in dñi morte sed a jacobis, cia nō iurto ne imbutuē me in omnē, id est, dolor propter aliena bona, qualia quis sibi acquirere studet.

Et silentio) Quia non docent quid sit Christus, & quid sit esse Christianum.

Questuariis legibus) Cuiusmodi sunt non paucæ, que questum olent magis quam pietatem. Christus spiritualis est. ubi spiritus, ut apostolus ait, ibi libertas. isti legibus hoc agunt, ut populum habeant obnoxium. Qui quo magis perplexus est, hoc plus lucrit ad Romanam curiam, ex litibus, ex dispensationibus, ex donationibus. Verus Christi vicarius nihil spectat, nisi lucram pietati.

A furiis) Ut apud Maronem Eneidos 7. Gorgonæ Aleclo infecta venenū, bellum excitat inter Eneam & Turnum.

eo pestilentes, ut universam morum luem simul in-
vehat, adeo injusta, ut à pessimis latronibus opti-
me soleat administrari, adeo impia, ut nihil coh-
reat cum Christo, tamen [a] omnibus omissis, hoc
tantum agunt. Hic videas etiam [b] decrepitos se-
nes juvenilis animi robur præstare, nec offendit sum-
ptibus, nec fatigari laboribus, nec deterri quic-
quam, si leges, si religionem, si pacem, si res
humanas omneis sursum ac deorsum misceant. Ne-
que desunt adulatores eruditæ, qui istam manifesta-
riam insaniam, zelum, pietatem, fortitudinem appel-
lent, excogitata via, qua fieri possit, ut quis lethæ-
le ferrum stringat, adigatque in fratribus sui viscera,
manente nihilominus charitate illa summa, quam
ex Christi præcepto debet proximo Christianus.
Equidem incerta sum adhuc, utrum his rebus ex-
emplum dederint, an potius hinc sumpserint, epis-
copi quidam Germanorum, qui simplicius, etiam
omisso cultu, omissis benedictionibus, aliisque id
genus cæremoniis, plane satrapas agunt adeo, ut
propemodum ignavum, parumque decorum epis-
copo putent, alibi, quam in acie, fortem animam
deo reddere. Jam vero vulgus sacerdotum,
nefas esse dicens, à præsulum suorum sanctimo-
nia degenerare, euge quam militariter pro jure
de-

Omnibus omissis) Vides optime lector, ut ubique
circumspecte loquuta est. Non reprehendit, quod bel-
lant pontifices, quod jure reprehendi poterat in omni-
bus etiam Christianis, mea quidem sententia: Sed eos
damnat, qui ceteris omnibus omissis, solum id agunt,
quod est omnium pessimum.

Decrepitos senes) Videtur significare Iulium secun-
dum, qui tales tumultus excitavit mundo, ut nemo vere
pius & Christianus posset absque gemitu meminisse.
Videbuntur alicui fortassis hec dicta liberius, Verum si
quicquam penitus nosset, faceretur modestissime dicta.

decimatum, ensibus, jaculis, saxis, omnique armorum vi belligerantur; quam hic oculati, si quid ex veterum literis possint elicere, quo plebeculam territent, & plus quam decimas deberi convineant. At interim non venit in mentē, quam multa passim legantur de officio, quod illi vicissim præstare populo debeant. Nec saltem admonet eos vertex ratus, sacerdotem omnibus hujus mundi cupiditatibus liberum esse oportere, neque quicquam nisi cœlestia meditari. Sed homines suaves, se [a] suo officio probe perfundatos ajunt, si preculas illas suas [b] utcunque permurmurant, quas mehercle demiror, si quis deus vel audiat vel intelligat, cum ipsi fere nec audent, nec intelligent, cum eas ore perstrepunt. Verū hoc quidem sacerdotibus est cum profanis communē, ut ad emolumenti messem vigilent omnes, [c] neque quisquam ibi leges ignoret. Ceterum si quid sarcinx, id prudenter in alienos humeros rejiciunt, & aliis alii tanquam pilam per manus tradunt. Si quidem laici quoque principes, quemadmodum partes administrandi regni vicariis delegant, & vicarius item vicario tradit, ita pietatis studium omne plebi [b] modestiæ causa relinquunt. Plebs in

Suo officio) Sic enim interpretantur illud. Propter officium datur beneficium, quasi utcumque dicere preculas, sit totum sacerdotus officium, cum ea pars sit omnium infima, & laicorum potius quam sacerdotum.

Utcunq; permurmurant) Audis & hic non damnari preces solennes sacerdotum, sed eos qui eas sine intellectu, ac sine mente, sed non sine tadio, demurmurant. Atq; utinam talibus non esset undique plenus mundus.

Neque quisquam ibi leges ignoret) Ut de decimis, de oblationibus, de jure plebani: & Presbyteri duplice honore digni sunt, & Qui altari servit, de altari vivat.

Modestiæ causa) Ironiam habet.

in eos reicit, [a] quos ecclesiasticos vocant, perinde quasi ipsis cum eccllesia nihil omnino sit commercii, quasi baptismi votis, nihil prorsus sit actum. Rursum sacerdotes qui se vocant seculares quasi mundo initiati, non Christo, in regulares onus hoc devolvunt, regulares in monachos, monachi laxiores in architores, omnes simul in mendicantes, mendicantes [b] in Carthusienses, apud quos solos sepulta late pietas, & adeo latet, ut vix aquam, liqueat conspicere. Itidem pontifices in messe pecunaria diligenterissimi, labores illos nimium apostolicos, in episcopos relegant, episcopi in pastores, pastores in vicarios, vicarii in fratres mendicantes. Hi rursum in eos retrudunt, à quibus ovium lana tondetur. Verum non est hujus instituti, pontificum ac sacerdotum vitam excutere, nec cui videar satyram texere, non encomium recitare, neve quis existimet, bonos principes à metaxari, [c] dum malos laudo. Sed hæc ideo paucis attigi, quo palam fieret, nullum esse mortalem qui suaviter vivere possit, nisi meis initiatus sit factus, meque pro-

Quos Ecclesiasticos) Omnes Christiani pertinent ad eccliam, cuius ministri sunt sacerdotes. Omnes Christiani religiosi sunt, astricli voto, in baptismio renunciantes satane, mundo, & pompe eius. Quo voto non aliud potest esse sanctius, nisi quod jam consuetudine sic viluit, ut non habeatur pro voto.

In Carthusienses) Multum tribuit hunc ordinis, sub signis faciens tamen, plus apud hos esse ceremoniarum, quam vera pietatis. Id quod fatentur ex hi, qui inter hos sunt cordatores.

Dum malos laudo) M. ra facetia invertit. malos vocat, quos laudavit, hoc est, vituperavit haclenus. Nam à fluititia laudari, vituperari est.

propitiam habeat. Nam id quo pacto fieri queat, cum [a] ipsa etiam Rhamnusia, serum humanarum fortunatrix, mecum adeo consentiat, ut sapientibus

Ipsa etiam Rhamnusia.) Rhamnusia dea est indig-
nationis, quam Graci Niuios vocant, sic dicta à
Rhamnunte, Attica pago, ubi colebatur, que superbos
aliosque contemnentes, qualis fuit Narcissus, punire
credebatur. Vnde illud, quod Suidas citat: Οὐκ ἵλα
δι τοῦ απατεῖντος μάλα τοῦ ἐπωφέλου Νίμιστ,
αλλ' ἐταῖς ιδίαις ἀνταγόρῳ παιδεῦσι: συμφοράς
παρήν ἐν Νίμιστ, ἢ τὰ γῆς ἐπωφέλει: id est. Non
latuit omnibus contrariam superbis Nemesis, sed in
propriis coactus fuit discere erumnis. Aderat autem
Nemesis, que ea que in terris sunt videt. Hic Rham-
nusiam ipsam dicit Fortunam, que stultis favere dici-
tur. Vnde vulgato proverbio dicunt, Quo quisque est
stultior, hoc est fortunatior. Contra, Sapientibus
Rhamnusia semper fuit inimica. Hinc Sotades, vi-
dens sapientes omnes tristem fere habuisse exitum, in-
dignatus scripsit, Σακράτης ἐκσμός πατοίης Σο-
φὸς οὗ, οὐ κακὸς αὐτοῖς τὸ Σακράτην ἐκσμός.
Ἐτ τῷ φυλακῇ κάθετο ὅτι πῶς τέθηκε. παλέπεδα
φαγὸς ὁ διεγένετο φίλος τέθηκε. Αἰδούλῳ γυρόφοιτο πε-
πλάκα χλωρί. Σφραγίς ῥῆγα φαγὸν σαφυλῆς, πυελεῖς
τέθηκε. Κύνος οἱ χρι Θεράκης Ἐυρτίδην ἔτεσαρ. Τὸν δὲ οὐρανού λιμός καταδεπάνησε. id est, Socrate-
m mundus fecit sapientem esse. Et male susulit
Socratem mundus: In carcere cicutam quoniam bi-
bens mortuus est. Polypodem comedens Diogenes cru-
dum mortuus est. Eschilo scribenti incidit testudo.
Sophocles acinum comedens uox, suffocatus perit.
Canes Ithacii Euripidem voraverunt. Divinum Home-
rum famas confecit.

bus ipsis semper fuerit inimicissima, contra fultis etiam dormientibus omnia commoda adduxerit ? **Agnoscitis** [a] Timotheum illum, cui hinc etiam cognomen & proverbium, [b] οὐδεντός κύρτος. Rursum aliud [c] γλαῦξ ἵπλα. Contra in sapientes

Timotheum) *Hic dux erat Atheniensium, longe omnium fortunatissimus. De quo Suidas sic scripsit: ἀπόιον τοις αὐτοῖς εἰς εἰκόσιν οἱ ζωγράφοι ποιμάνειν, καὶ τοῖς τούχας φεύγας αὐτοῖς εἰς δικλινα, πέλεις, καὶ παρθεύοντα αὐτοῖς, αἰνετόμενος τοῖς ἀδαμαντίαις αὐτοῖς. ἀλαζονεύοντας τοῦ ὅπλου χάρακον Τιμόθεον, δον, αὐτοῖς ἐν μαδλον, οὐ τοῖς τούχης, τοῖς χειροθεαταῖς οὐδὲ καὶ ἐποκόντησις εἰς τηλεοποδῶν αὐτοῖς τοῖς τούχησ. id est, Finixerunt ipsum in imaginibus pictores dormientem, & Fortunas ferentes ipsi in retia civitates, & populantem eas, innuentes felicitatem ipsius. Superbiens autem propter bonam fortunam Timotheus, dixit, ipsius magis quam Fortune esse, egregie facta. Quo circa infelior evasit postea indignante ipsi Fortuna.*

Ηὐδεντός κύρτος αἴρεις) *Id est, dormientis rete capit. Hoc proverbium quadrat in eos, quibus citra laborem & conatum, omnia que cupiunt eveniunt. Natum ab ipso Timotheo, qui vulgo ιυτυγός, id est, felix, cognominatus est, quod fortunator quam prudenter haberetur.*

Γλαῦξ ἵπλα) *Id est: Noctua volat. Noctua sacra est Minervæ. Ea dicta est Atheniensium male consulta in bonum vertere exitum, unde proverbium: Noctua volat.*

pientes quadrant [a] 'Er ~~τετράδι~~ γανθίτες, & [b] E-
quū habet Sejanum. & Aurū Tolosanum. Sed defino
[c] παρεγμένος ζεβας, ne videar Erasmi mei com-
mentaria [d] suppilasse. Ergo ut ad rem. Amat for-
tuna parum cordatos, amat audaciores, & quibus il-
lud placet, [e] Πᾶς 'ορπίθεα κύθε. At sapien-
tia timidulos reddit, ideoq; vulgo videris, sapientibus
istis cum paupertate, cum fame, cum fumo rem esse;
neglectos, inglorios, invisos vivere, stultos affluere
nummis, ad moveri Reip. gubernaculis, breviter, flan-
tere modis omnibus. Etenim si quis beatum existi-
met, principibus placuisse viris, & inter aureos illos
[f] ac gemmeos deos versari, quid inutilis sapientia,
immo quid apud hoc hominum genus damnatus?
Sed divitiae parandæ sunt. Quid tandem lucri factu-
rus

'Er ~~τετράδι~~ γανθίτες) Id est: Quarta lun-
nati, proverbium est in eos, qui ex durissimi labo-
ribus, quibus aliis profundit, ipsi nihil fructus capiunt.
Quod Hercules hac luna natus feratur.

Equum habet Sejanum) Vtrumque proverbium di-
cebatur de extremo infortunio. unde natum sit, expli-
cat Aul. Gellius.

Παρεγμένος ζεβας) Id est, proverbiali, sive pro-
verbiosis uti.

Supgilasse,) Id est, furtim usurpare.
Neminem nominatim texavit, præter se ipsum Quid
potuit modestius?

Πᾶς ορπίθεα κύθε) Id est: Omnis jacla sit a-
lea. Id Cesar dixit Rubiconem transitus, significans,
se rem omnem semel periclitari velle.

Principibus placuisse) Allusit ad illud Horatia-
num: Principibus placuisse virū, non ultima laus est.

Ac gemmeos deos) Significat, ni fallor, proceres
aulicos gemmis insignes.

rūs est negotiator, si sapientiam secutus, perjurio offendetur, si in mendacio deprehensus erubescet, si anxius illos de furtis atque usuris sapientum scrupulos vel tantuli faciet? Porro si quis honores atque opes ambiat ecclesiasticas, ad eas vel aīnus, vel bubalus citius penetrabit, quam sapiens. Si voluptate ducaris puerā, maxima hujus fabulæ pars stultis toto pectori sunt addictæ, sapientem haud secus & scorpium horrent, fugiuntque. Denique quicunque paulo festivius ac latius vivere parant, sapientem in primis excludunt, ac [a] quodvis animal potius admittunt. Breviter, quoquo te vertas, apud pontifices, principes, judices, magistratus, amicos, hostes, maximos, minimos, omnia presentibus nummis parantur; quos uti contemnit sapiens, ita illum sedulo fugere consueverunt. Sed cum laudum mearum nullus sit modus, neque finis, tamen oratio aliquando finem habeat necesse est. Itaque desinam dicere, sed si prius ostendero paucis, non deesse magnos autores, qui me literis suis pariter ac factis illustrarint; ne cui forte stulte mihi soli videar placere, neve leguleii calumnientur, me nihil alligare. Ad ipsorum igitur exemplum allegabimus, hoc est, [b] οὐδὲ περὶ τοῦ. Principio illud omnibus vel notissimo proverbio persuasum est, [c] Ubi res abest, ibi simulacrum esse optimam. Eoque recte statim traditur hic

versus

Quodvis animal) Pro quovis homine. οὐ emphatim habet.

Οὐδὲ περὶ τοῦ) Id est, Nihil ad verbum. propter verbum est, idem pollens quod, Nihil ad rem. Est apud Aristophanem.

Ubi res abest) In his plane lusit ingenio, οὐ partim jocosis argumentis, partim detortis, quod ruit colligit.

versus pueris: stultitiam simulare loco, sapientia summa est. Vos jam ipsi concicite, quam ingens sit bonum Stultitia, cujus etiam fallax umbra, & imitatio sola, tantum laudis meretur a doctis. Sed multo candidius pinguis ille ac nitidus Epicuri [a] de grege porcus [b] miscere stultitiam consiliis jubet, tametsi brevem, non admodum scite addidit. Item alibi, [c] Dulce est desiperè in loco. Rursum alio in loco, mavult delirus inersque videri, quam sapere, & ringi. Jam apud Homerum Telemachus, quem modis omnibus laudat poeta, subinde [d] νηστος appellatur, atque eodem prænomine tanquam felicis ominis libenter pueros & adolescentes vocare solent tragicæ. Quid autem sacrum Ilia- dis carmen, nisi [e] Stultorum regum & populorum continet æstus? Porro quam aboluta laus illa Ciceronis? Stultorum plena sunt omnia. Quis enim ignorat, unumquodque bonum, qua latius patet hoc esse præstantius? Atque fortassis apud Christianos horum levis est autoritas: Proinde sacrarum quoque literarum testimoniis, si videtur, laudes nostras fulciamus, sive, ut docti solent, fundemus?

De grege porcus) Ita Flaccus de se in epistolis: Me pinguem & nitidum bene curata cute vides, Cum ride re voles Epicuri de grege porcum.

Miscere stultitiam) Idem in Odis: Misce stultitiam consiliis brevem.

Dulce est) Est & hoc in Odis.

Num?) Duo significat Græcis νηστος: puerum admodum, sive parum prudentem; quod pueri per etatem nondum sapere possunt. Quocirca apte Græcos νηστος dicunt quos Hebrei vocant θεοι θεοι.

Stultorum regum) Est in epistolis Horatianis.

Fundemus) Obiter taxat verbum Theologis familiare, red non perinde probatum, atque usitatum.

demus: principio à Theologis prefatæ, ut nobis fas esse velint: deinde, quoniam arduam rem aggredimur, Et fortassis improbum fuerit, [a] de-
novo Musas ex Helicone ad tantum itineris revo-
care, præsertim cum res [b] sit alienior. Fortasse
magis conveniet, optare, ut interim dum Theo-
logum ago, perque has spinas ingredior, Scoti-
anima paulisper ex sua Sorbona in meum pectus de-
migret, quovis [c] hystricæ atque erinaceo spino-
sior, moxque remigret quo lubebit, vel [d] s's x-
ezas. Utinam & vultum alium liceat sumere,
& ornatus adsit Theologicus. Verum illud inte-
rim vereor, ne quis me furti ream agat, quasi clan-
culum magistrorum nostrorum scrinia compilave-
rim, quæ tantum rei Theologicæ teneam. Sed
non adeo mirum videri debet, si tam diutina, quæ
mihi arctissima est, cum Theologis consuetudine
non nihil arripui: cum [e] ficulnus etiam ille deus

Pria-

Denuo Musas) Quoniam ante iam invocavit:
Res sit alienior) Idest parum apta Musis, cum
magis ad Theologos pertineat.

Hystrice spinosior) Hystrix animal est de genere
erinaceorum, spinis aculeatum, quas mittit jaculi ri-
tu. Plinius lib. 8. Hystrices, inquit, generat India
& Africa, spina cinctillas, ex erinaceorum genere.
sed hystricæ longiores aculei, & cum intendit cutem,
missiles. Ora urgentium figit canum. & paulo longius
jaculatur. Hybernis autem se mensibus condit, quem-
admodum ursæ reliqua omnia, ut autor est Aristote-
les, lib. de natura animalium 6. perinde ut ursa facit.

'Et n'g'ras) Idest, in corvos, hoc est, in malam
rem. Extat in proverbii Grecorum, & explicatur in
Chiliadibus Erasmi.

Ficulnus etiam) Talem finxit Horatius in Satyr.
Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,

Priapus nonnullas [a] Græcas voces legente domino, subnotarit tenueritque: & [b] gallus Lucianicus longo hominum convictu sermonem humanum expedite calluerit. Sed jam ad rem, [c] bonis avibus. Scriptis Ecclesiastes [d] capite primo: Stultum infinitus est numerus. Cum numerum prædicat infinitum, nonne mortaleis universos complecti videtur, præter pauculos aliquot, quos haud scio an cuiquam videre contigerit? Sed magis ingenue constetur hoc Hierem. cap. decimo: Stultus, inquietus, factus est omnis homo à sapientia sua. Soli deo tribuit sapientiam, universis hominibus Sultiam relinquens. Ac rursum paulo superius: Neglorietur homo in sapientia sua. Cur non vis hominem in sua sapientia gloriari, optime Hierem? Nimirum, inquiet, ob id, quia non habet sapientiam. Sed ad Ecclesiastes redeo. Hunc, cum exclamat, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas; quid aliud sensisse creditis, nisi, quemadmodum diximus, vitam humanam nihil aliud quam stultitiam ludicrum esse?

Græcas votes) Extat ridiculum Epigramma inter Priapeia. Quo fngitur Priapus horri cuflos verba quedam Græca subnotasse, domino legente Homerum, sed depravate. Initium hujus est, Ruslicus indocile. si cui forte libeat inspicere. Nam est perquam obscenum.

Gallus Lucianicus) Est in dialogo, quem modo citavimus.

Bonis avibus) Proverbiale est, cum rem feliciter cedere significamus, sicut malis avibus dicimus, cum res infeliciter cedit. sumptum autem est ab augurum observatione.

Capite primo) Tacite ridet quorundam morem, qui nunquam non citant, atque id præclarum putant, si nonunum partem, distinctionem, capitulum, paragrapnum, columnam, denique versum.

esse? nimirum Ciceronianz laudi [a] album addit
calculum, cuius optimo jure celebratur illud quod
modo retulimus: Stultorum plena sunt omnia.
Rursum sapiens ille Ecclesiasticus, qui dixit, Stul-
tus mutatur ut luna, sapiens permanet ut sol, quid
aliud innuit, nisi, mortale genus omne stultum esse,
soli deo sapientis nomen competere? Siquidem lu-
nam humanam naturam interpretantur, solem om-
nis luminis fontem deum. Huic aspiciatur quod
ipse Christus in Evangelio negat, quenquam appell-
andum bonum, nisi deum unum: Porro si stultus
est, quisquis sapiens non est, & quisquis bo-
nus, idem sapiens, autoribus Stoicis; nimirum
mortales omnes stultitia complectatur, necessum
esse. Iterum Solomon capite decimo quinto: Stul-
titia, inquit, gaudium stulto, videlicet manifeste
coafitens, sine stultitia nihil in vita suave esse. Eo-
dem pertinet illud quoque: Qui apponit scien-
tiam, apponit dolorem, & in multo sensu multa
indignatio. An non idem palam confiterur egregius
ille concionator, capite septimo? Cor sapien-
tum, ubi tristitia est, & cor stultorum, ubi latititia.
Eoque non satis habuit sapientiam perdiscere, ni-
si nostri quoque cognitionem addidisset. Quod
si mihi parum habetur fidei, ipsius accipire verba,
quæ scripsit capite primo: Dedique cor meum ut
scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque
& stul-

Album addit calculum) Id est, approbat. Græci
proverbio dicitur, οὐκέπειρας θεοφράστης, id est, al-
bum calculum addere, pro comprobare. Lucianus in
Apologo: Οὐκέπειρας θεοφράστης τὸν οὐκέπειρας
παραγόντος μητρὸν επιχειρεῖ. Haud abs redicens,
album à te calculum ex plenum mibi inferri. Unde
Græci simplici verbo dicunt θεοφράστης pro compro-
bare.

& stultitiam. Quo quidem loco illud animadver-
tendum, ad stultitia laudem pertinere, quod eam
posteriore posuit loco. Ecclesiastes scripsit, &
hunc scitis esse ordinem ecclesiasticum, ut qui dig-
nitate primus sit, is locum obtineat extreum,
vel hic certe memor Evangelici præcepti. Sed
stultitiam præstantiorem esse sapientia, & Eccle-
siasticus ille quisquis fuit, liquido testatur, capite
quadragesimo quarto, cuius mehercle verba non
prius proferam, quam [a] εἰσαγωγὴν meam com-
moda responione adjuveritis, ut faciunt apud Pla-
tonem hi qui cum Socrate disputant. Utra magis
convenit recondere, quæ rara sint & preciosa, an
quæ vulgaria viliaque? Quid tacetis? Etiam si vos
dissimuletis, proverbium illud Græcorum pro vo-
bis respondet, [b] τὸν δῆμον δύος ὑδρίας. quod ne-
quis impie rejiciat, refert Aristoteles, magistro-
rum nostrorum deus. An quisquam vestrum tam
stultus est, ut gemmas & aurum in viâ relinquit?
non hercle opinor. In abditissimis penetralibus, nec
id satis in munissimorum scriniorum secretissi-
mis angulis, ista reponitis, cœnum in propatulo
relinquitis. Ergo si, quod preciosius est, reconditur,
quod vilius, exponitur, nonne palam est, sapien-
tiam, quam vetat abscondi, viliorem esse stultitiam
quam recondi jubet? Jam ipsius testimonii verba-
accipite. Melior est homo qui abscondit stultitiam
suam,

Εἰσαγωγὴν meam) Εἰσαγωγὴ, id est, inducilio.
genus est argumentationis, cum ex similibus concessis
colligitur id quid volumus. Frequens est in hoc Socrate
Platonicus. Sed adversarium commode responden-
tem facit. id quod notat etiam Quintilianus.

Τὸν δῆμον δύος ὑδρίας) id est, ostium hydriam. re-
fert in Rhetoricu. Hydria cœn res viliis relinquitur in
officio, sed preciosa reponuntur.

suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam. Quid quod animi quoque candorem divinæ literæ stulto tribuunt, cum sapiens interim neminem sui similem putet. Sic enim intelligo id quod scribit Ecclesiastes capite decimo; Sed & in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos existimat. An non istud eximii eujusdam candoris est, omnes & quare tibi ipsi, cumque nemo non magnifice de se sentiat, omnibus tamen tuas communicare laudes? Proinde nec puduit tantum regem hujus cognominis, cum ait capite trigesimo: Stultissimus sum virorum. Neque Paulus ille magnus gentium doctor, Corinthiis scribens, stulti cognomen illibenter agnoscit: Ut insipiens, inquit, dico. Plus ego. perinde quasi turpe sit vinciri stultitia. Sed interim obstrepunt mihi Græculi quidam qui tot hujus temporis Theologorum, ceu [4] cornicium, oculos student configere, dum annotationes suas, veluti fumos quosdam, aliis offundunt. cuius gregis si non [b] Alpha, certe Beta, meus est Erasmus, quem ego sapientius honoris causa nomino. O vere stultam, inquiunt, & ipsa dignam Moria citationem! Longe diversa mens apostoli, quam tu somnias. Nec enim hoc agit his verbis, ut ceteris stultior haberetur: Verum, cum dixisset,

Ministri

Cornicium oculos configere) Proverbio dicuntur configere cornicularum oculos, qui novo quoipiam invento efficiunt, ut priores nihil sapere videantur, ut copiosius explicat in Chiliadib. suss Erasmus.

Alpha, certe Beta) Alpha, id est, primus, & Beta, secundus. Quod & apud Græcos prima sit litera, & secunda. Aperte rursus iocatur in se ipsum, alludens ad hoc, quod scripsit annotationes in novum testamentum, & in opera divi Hieronymi, opus utrumque ipsi laboriosissimum, studiosissimum omnibus uisibilium.

Ministri Christi sunt; & ego: seque veluti jactabundus in hac quoque parte aequaliter ceteris: per correctionem adjecit, plus ego: sentiens, se non modo patrem reliquis apostolis in Evangelii ministerio, verum etiam aliquanto superiorem. Idque cum ita verum videri veller, ne tamen ut arrogantius dictum offendiceret aures, primum stultitiae prætextu; Ut minus sapiens dico: propterea quod sciret, esse stultorum privilegium, ut soli verum citra offenditam proloquantur. Verum quid Paulus senserit cum hac scriberet, ipsis disputandū relinquo. Ego magnos, pingues, crassos, & vulgo probatissimos Theologos sequor, cum quibus magna pars doctorum errare [a] & Δ ix malit, quam cum istis [b] trilinguibus bene sentire. Neque quisquam illorum. [c] Græculos istos pluris facit, quam graculos: præsertim cum quidam [d] gloriosus Theologus (cujus ego nomen prudens suprimo, ne gracili

N^a & Δ la) Id est, per Iovem, sic enim Græci jurant. festiviter autem adfecit juramentum rei ridiculae.

Trilinguibus) Tres lingue sunt, Græca, Latina & Hebraica, quibus traditæ sunt omnes scientie, tam humane quam divine. quas adeo necessarias veteres ad sacras literas judicabant, ut etiam decretis pontificiis caustum sit, ut linguarum notitia in scholis publice traderetur, quod sine his sacrarum literarum mysteria non intelligi posse iudicarent. Ceterum nostri Theologoi adeo sunt dialecticis argutiis dediti, ut ne Latinam quidem discere current.

Græculos istos) Festiva $\tau\alpha\gamma\mu\eta\mu\alpha\sigma\alpha$ in graculis & Græculis.

Gloriosus Theologus) Locus est ab ambiguo, quod gloriosus dicatur celebris, quem Græci vocant $\tau\iota\delta\delta\sigma\alpha$, & jactabundus, quem illi vocant $\alpha\lambda\alpha\zeta\sigma\alpha$.

culi nostri continuo Græcum in ille seomma ja-
ciant, [a] "Οἰς τοὺς λύρας) [b] magistraliter
& theologaliter hunc passum enarrans, ab hoc loco
(Ut minus sapiens dico: Plus ego:) novum facit
caput, &c, quod absque summa dialectica non po-
terat, novam addit sectionem. ad hunc interpre:ans
modum: (adducam enim ipsius verba, [b] non so-
lum in forma, verum etiam in materia.) Ut manus
sapiens dico: id est, si videor vobis insipiens, me
pseudapostolis adzquando, adhuc videbor vobis mi-
nus sapiens, me eis præferendo. Quanquam idem
paulo post, velut oblitus sui, aliò delabitur. Sed
cur anxi me unius exemplotueor? cum hoc pub-
licum ius sit Theologorum, ecclum, hoc est, divi-
nam scripturam, ceu pellem extendere: cum apud
divum Paulum pugnant divinæ scripturæ verba, quæ
suo loco non pugnant, si qua fides illi [c] πατε-
γλωττιο Hieronymo: cum Athenis forte con-
spectum

"Οἰς τοὺς λύρας) Id est, asinus adlyram. Allu-
fit ad cognomen Nicolai de Lyra.

Magistraliter & theologaliter) Hec sunt barbara
eorum verba, que data opera per jocum imitatus est,
quemadmodum dixit passum pro locum.

Non solum in forma) Festiviter alludit ad id quod
ipso dicunt, Verba in forma, et ideo jocans addit, re-
rum etiam in materia.

Πισταγλωττιο) Id est, quinquelingu, ut ita loquar.
Nam constat, Hieronymum scivisse Græce, Latine,
Hebraice, Chaldaice, et Dalmatice. Hic scribens su-
per epistolam Pauli ad Titum, ostendensque, Paulum
abusum esse testimonio ethnicorum poetarum: ut Epi-
menidū Cretensis, qui dixit, Κρήτες αἰς λευτα, οὐκέ
δηρία, γαστερίς αργα, id est, Cretes semper mendaces,
malæ bestiæ, ventres pigri; Item Arati, qui in prin-
cipio

spectum are titulum torqueret in argumentum fidei Christiana, ac exteris omissis, quæ causæ fuerant offectura, duo tantum extrema verba decerpserit, nempe hæc, Ignoto deo; atque hæc quoque non nihil immutata; si quidem integer titulus sic habebat: Diis Asis, Europæ, & Africæ: diis ignotis, & peregrinis. Ad hujus, opinor, exemplum passim jam [4] οἱ Ἀθηναῖοι πάντες, hinc atque hinc revulsa quatuor aut quinque verbula, & si quid opus est, etiam depravata, ad suam accommodant

cipio τὸν φανταστικὸν dixit, Ταῦτα γένονται γένονται, id est, Hujus genus sumus; et Menandri, dicentis, φανταστικὸν γένονται γένονται, id est, Corrumptunt mores bonos colloquia mala: sic ait, Nec mirum est si opportunitate temporis gentilium poetarum versibus abutitur, cum etiam de inscriptione are aliqua commutans ad Athenenses loquutus est, Pertransiens enim, inquit, et contemplans culturæ vestras, inveni et aram, in qua superscriptum est. Ignoto deo, quod utique ignorantes colitis, hoc ege annuncio. Inscriptio autem are non ita erat, ut Paulus afferuit, Ignoto deo: sed ita: Diis Asia et Europa, et Africæ, diis Ignotis, et peregrinis. Verum quia Paulus non pluribus diis indigebat ignotis, sed uno tantummodo ignoto deo, singulari verbo usus est, ut doceret, illum suum esse deum, quem Athenenses in are titulo prænominarent, et recte eum scientes colere deberent, quem ignorantem venerabantur, et nescire non poterant.

Oi οἱ θεολόγοι πάντες) Id est, Theologorum filii, hoc est, ipsi Theologi. Alius sit enim ad Lusianum, qui iatagogi πάντας, id est, medicorum filios, sçpicule ipsos iatagogos, id est, ipsos medicos vocavit.

modant utilitatem, licet ea quæ præcedunt & conse-
quuntur, aut nihil omnino faciant ad rem, aut recla-
ment quoque. Quod quidem faciunt tam felici im-
pudentia, ut sœpenumero Theologis invideant [a]
jure consulti. Quid enim illis jā non succedat, posse a-
quam [b] magnus ille (pene nomen effutiveram : sed
rursus metuo Græcum proverbium) ex Lucæ ver-
bis sententiam expresserit, tam consentaneam ani-
mo Christi, [c] quam igni cum aqua convenit. Ete-
niam

Jure consulti) Nam vulgo jure consulorum mos est
ea citare, quæ nihil ad rem faciunt, cum putent pul-
chrum esse, quam plurima, & si his nullus locus est,
inculcare. Quos Theologi nostri a deo imitantur, ut eti-
am vincant.

Magnus ille) Nicolaum de Lyra intelligit, qui scri-
bens super Lucam, dicit per gladium, quem Christus
voluerit emi, intelligendam esse moderatam defensio-
nem. Quasi vero Christus, prioris doctrinæ paenitutine
ductus, qua toties docuit beatos esse qui persecutio-
nem paterentur propter iustitiam, item, casum unam
maxillam, debere præbere alteram, jam mortem per-
pessurus, ostensurusque eam contemnendam, reprehen-
densque Petrum, quod se gladio tueri pararet, jam, in-
quam, ipsos apostolos ad arma vocaret, hortareturque
eos, tanquam milites mundanos armata manus prædi-
care Evangelium !

Quam igni cum aqua convenit) Nam quemadmo-
dum ignis & aqua sunt contraria, sic Christus et mun-
dus, doctrinaque Christi, & mundi opinio. Mundus
plenus est opinionibus corruptis; Christique doctrina
contraria. Quocirca Christus venit in mundum, ut e-
rufsis corruptis illis opinionibus insenseret novas, mun-
do inauditas. Siquidem Christus suos voluit esse
divites, non vanarum rerum affluentia, & copia, ut
mundus,

nim cum immineret extremum periculum, quo tempore solent clientes maxime suis adesse patrinos, &c, quanta valent ope, [4] συμμαχοῦ, Christus hoc agens, ut omnem hujusmodi praefidiorum fiduciam exixeret ex animis suorum, percontatus est eos, nūquid rei defuisset usquam, cum illos emisisset, adeo non instructos viatico, ut nec calceis muniret adversus spinatum & saxorum injuriam, nec peram adderet adversus famem. Ubi negassent defuisse quicquam, adjecit: Sed nunc, inquit, qui habet sacculum, tollat; similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Cum tota Christi doctrina nihil aliud inculceret, quam mansuetudinem, tolerantiam, vitæ contemptum; cui non perspicuum, quid hoc loco sentiat? nempe ut magis etiam exarmeret suos legatos, ut non tantum calceos negligant & peram, verum & tunicam insuper

mundus, sed omnium contemptu: suos voluit esse fortes, non robore corporis & armis, sed mortis contemptu: suos denique beatos exilio, carceribus, persecutionibus, & morte. At neoterici illi Theologi, volentes mundum Christo coniungere, eaque Christiana ducentes quæ à quam plurimi, hoc est, mundo sunt, voluptates, bellum, arma, duas vestes, omnia denique mundana, modo temperata sint, ut ipsi dicunt, concedunt.

Συμμαχοῦ,) Id est, alius in bello adesse. σύμμαχος socius belli dicitur, & σύμμαχος confederatio belli illius quod alius infertur: quemadmodum ὁμηρία societas subsidiaria est, quo invadentes solum repelluntur. Vnde Thucyrides in primo dixit, Κορινθιαὶ τοῦ Ἀσπραιοῦ συμμαχιῶν μὲν τοῖς ποιησανταῖς, ὁμηρίαν δὲ, id est, Corcyrenses & Athenienses confederationem belli non inuise, sed subsidiam societatem.

insuper abhiciant, nudique & prorsus expediti munus Evangelicum aggrediantur; nihil sibi parent; nisi gladium; non istum quo grassantur latrones, & parcidz; [a] sed gladium spiritus, in intimos quoque pectoris sinus penetrantem; qui semel affectus omneis sic amputat, ut nihil iam illis cordis sit, praeter pietatem. At videte, quzso, quorsum hzc torqueat celebris ille Theologus. Gladium, interpretatur defensionem aduersus persecutionem; sacculum, sufficientem commeatus provisionem: perinde quasi Christus commutata in diversum sententia, quod oratores suos parum [b] βαστασκω: instructos emisisse videretur, superioris institutionis palinodiam canat; aut velut oblitus quod dixerat, [c]beatos fore, cum probis, contumeliis, & suppliciis afficerentur, [d] prohibens

Sed gladium spiritus) Sic enim divus Ambrosius, scribens super Lucam, ait: *Est gladius spiritalis, ut vendas patrimonium, emas verbum, quo nuda mentis penetralia vestiuntur. Est etiam gladius passionis, ut exuas corpus, & immolate carnis exuvias ematur tibi sacri corona martyrii. quod ex benedictionibus dominicis colligere potes, qui summam omnium coronarum, si quis persecutionem patiatur pro iustitia, predicavit.*

Beatos fore) Id est, regaliter & magnifice. quo verbo sepe utitur Lucianus.

Beatos fore) Retulit verba Matthei ex cap. quinto: *Beati estis, cum maledixerint vobis homines &c. Quo loco Christus dimissa turba sedens in monte, divisione illa sue doctrine oracula discipulis suis, hoc est, Christianis prodidit. Quae mirum quam nunc a Christianorum vulgo negliguntur, immo pene ridentur.*

Prohibens ne quando) *Est apud Mattheum eodem capite: Ego autem dico vobis non resistere malo: sed*

hibens ne quapropter resisterent malo ; [a] mites enim beatos esse, non feroce) oblitus [b] quod illos ad passerum & litorum exemplum vocarit, nunc adeo noluerit eos absque gladio proficisci, ut eum vel tunica divendita jubeat emi, malitique nudos ire, quam non accinctos ferro. Adhuc, quemadmodum gladii nomine contineti putat quicquid ad depellendam vim pertinet, ita marsupii titulo complectitur quicquid ad vitium pertinet necessitatem. Atque ita [c] divinitas mentis interpres apostolos lanceis, balistis, fundis,

sed si quis percusserit te in dextram maxillam tuam, prabe ei & alteram : & ei, qui ruit tecum contendere in iudicio, & tunicam tuam tollere, dimitte illi & pallium &c. Cum addit, Ego dico, declarat, hanc esse peculiarem suam doctrinam, nec a Moyse traditam, nec ab ullo philosophorum, sed quam sequi debeant, qui videri velint discipuli Christi. Sed indignum est, hoc vel irrideri, vel coactis interpretationibus depravari ab his, qui se maxime Christianos videri volunt. Nam non assequi, imbecillitatis est humanæ : irridere vero, summa impietatis : interpretatione depravare, fraudulentie, cum impietate coniuncte. Quod autem ait, non esse resistendum malo, non sic excipiendum, ut non admoneantur, aut increpantur, qui scelerate agunt ; cum id & Christus fecerit & Apostoli ; sed ne malum repellamus malo, quemadmodum vulgus facit, hoc est, vim vi, ferrum ferro, injuriam injuria, calumniam calumnia.

Mites enim beatos esse) Eodem est loco. Feroce proprie dicitur animo elato, & paratus ad retalianam contumeliam.

Quod illos ad passerum) Hoc est Mat. 6.

Divinitas mentis interpres) Ei genitrix, cum commentum illius sit a divina mente alienissimum.

fundis & bombardis instructos [a] educit ad prædicationem [b] crucifixi. Loculis item, [c] vidulis, & sarcinis onerat, ne forte non licet illis è divisorio discedere, nisi impransis. [d] Nec vel illud commovet hominem, quod ensem, quem tantopere jusserat emi, mox idem objurgans, jubeat recondi, quodq; nunquā fando sit auditum, apostolos enībus aut clypeis usos adversus viam ethni corum, utique usuros, si Christus hoc sensisset, quod hic interpretatur. [e] Est alius, quem honoris causa non nomine handquaquam postremi nominis, qui è tentoriis, quorum meminit Habacuk, (Turbabuntur pellis terræ Madian,) pellem fecerit Bartholomæi exoriati.

Educit) *Apropositus est verbo. Nam miles proprie dicunt educi in aciem pugnaturus.*

Crucifixi) *Emphasis est in Nomine crucifixi. quod minime conveniat, eum qui ad crucem usque perpessus est omnia, suos discipulos, quos utique suis imitatores esse jubet, latronum armis instructos ad prædicationem Evangelii jubere profici.*

Vidulis) *vidula jētrinola dicuntur corio obtecta.*

Nec vel illud commovit) *Notat interpretus fultitiam, cum non viderit, suum commentum non cohærere cum vita apostolorum. Etenim si Christus hoc sensit, quod ille interpretatur, impii fuerunt apostoli, qui magistri præceptum tantopere neglexerunt, ut nunquam vel pugionem habuisse legantur ad sui defensionem.*

Est alius) *Quantum memini, est inter sermones dictos Iordanii. Nam ille deceptus vocabulo pellum, quod historici pro castrenibus tentoriis utuntur, quod olim è pellibus solebant confici tabernacula, pro crite humana interpretatur. præsertim cum illa ipsa Bartholomæi historia parum obtineat autoritatis,*

excoriati. [a] Ipsa nuper interfui dissertationi Theologicæ. (nam id facio frequenter.) Ibi cum quispiam exigeret, [b] quæ tandem esset divinarum literarum autoritas, quæ juberet hereticos incendio vinci magis, quam disputatione revinci; Senex quidam severus, & vel superciliosus teste Theologus, magno stomacho respondit, hanc legem tulisse Paulum apostolum, qui dixerit: [c] Hereticum hominem post unam & alteram correptionem devita. Cumque ea verba identidem intonaret, & plerique demirarentur [d] quid accidisset homini, tandem explanavit, [e] de vita tollendum hereticum. Risere quidam: nec deerant tamen quibus hoc commentum plane

Theo³

Ipsa nuper interfui) Facete significat, Theologorum quorundam disputationes non carere stultitia.

Quæ tandem esset) Antiquitus deploratorum hereticorum extrema pena erat, ut excluderentur à communione Christianorum, si revicti disputatione, nollent mutare sententiam. Deinde accessit imperatorum autoritas, & meus supplicii ceperunt compelli. Nunc nec audiuntur se numero, nec redarguuntur, sed duntur taxat judicantur, ex incendio puniuntur.

Vel superciliosus teste) Quasi nihil haberet Theologi, præter supercilium, & vultus truculentiam.

Hereticum hominem) Est ad Titum cap. 3. Nec illuc agit Paulus de his hereticis, quos nos vulgo vocamus, sed de contentiosis disputationibus, qui de nugis magnas excitant disputationum tragedias.

Quid accidisset homini) Italoquuntur, cum significant insaniam, aut rem vehementer novam, quod Græci significantius, nō ita dix.

De vita tollendum hereticum) Adeo crassus erat iste Theologus, ut non intellexerit, devita verbum esse a devitando, non præpositionem cum hoc nomine vata.

Theologicum videretur: exterum teclamantibus etiamnum nonnullis, secessit [a] **Τενίδιος**, quod aiunt, συνηγόρως & autor irrefragabilis. Accipite rem, inquit: Scriptum est, Maleficum ne patiatis vivere: omnis haereticus, maleficus: [b] ergo &c. Mirati quotquot aderant, hominis ingenium & in eam sententiam [c] itum est pedibus, & quidem peronatis. Neque cuiquam venit in mentem, legem eam ad sortilegos & incantatores ac magos attinere, quos Hebrei sua lingua vocant [d] **מִשְׁפָּשָׁת**, alioqui fornicationem & ebrietatem capite punire oportuit. Verum hæc sulte persequor, tam innumera, ut

Τενίδιος συνηγόρως Id est, Tenedius patronus, dicitur is, qui compendio causam expedit, litisque nodum ocius dissecat. Ductum à Tenedia securi, que protinus calumnia convictum dissecare solita fuit. de qua plura in Chiladiibus.

Ergo &c.) Ridet frigidos Theologorum syllogismos in rebus tam seriis.

Itum est pedibus) Ire pedibus in sententiam, est approbare quod alii dixerint. facete vero addidit, & quidem peronatis, quod pero genus sit Calceamenti rusticanis.

מִשְׁפָּשָׁת) Id est, magicos, **מִשְׁפָּשָׁת** enim id est, incantavit, verbum est. à quo per prepositionem **מִ** denominativum **מִשְׁפָּשָׁת**, id est, incantator, sive magus: sicut à **לְאַחֲרֵי**, id est, nunciarit, **מִלְאָרֶךְ**, id est, angelus. In Hebreo antem non habetur sic, sicut citavit superciliosus ille Theologus; sed Exod. capit. 22. Scriptum est, **פָתָה לֹא חַחִ'ה**, **מִנְשָׁת** id est, incantatrix non vivat. ubi **מִנְשָׁת** ponitur in feminino genere: quod interpres Hebrei idcirco factum esse dicunt, quod mulierculæ, & precipue anicule, plus hac peste infectæ sunt, quam viri, ut etiam nos nimis sepe in Germania nostra videmus.

ut [a] nec Chrysippi, nec Didymi voluminibus omnia comprehendendi possidit. Illud duntaxat admonitos volebam: Cum hec divinis illis magistris licuerint; mihi quoque, plane [b] οὐ καὶ θεάσης, pars est dare veniam, si minus omnia ad amissim citavero. Nunc tandem ad Paulum redeo: [c] Libenter, inquit, fertis insipientes: de sese loquens. Et rursus: Velut insipientem accipite me. & : Non loquar secundum deum sed quasi in insipientia. Rursus alibi: [d] Nos, inquit, stulti propter Christum. Auditis à quanto auctore quanta stultitiae præconia. Quid, quod Idem palam stultitiam præcipit, ut rem in primis necessariam, & oppidò salutarem? [e] Qui videtur esse sapiens inter vos, stultus fiat, ut sit sapiens. [f] Et apud Lucam, duos discipulos, quibus se junxerat in via Jesus, stultos appellat. Illud haud scio, an mirum videatur, cum deo quoque nonnihil stultitiae tribuit

Nec Chrysippi, nec Didymi) *Chrysippus philosophus de Dialecticis infinita conscripsæ volumina, plena frivilis argutiis. Didimus Grammaticus, mille conscripsit libros misere si tantum voluminum fuisset evolvendum, ut scripsit Seneca.*

Συκάν θεάσης) Id est, sicutne Theologo. Veteres quicquid effeminatum contemptumque videri vellent, sicutnum appellabant. Vnde Proverbiū, συκάνιστησία, id est, sicutnum auxilium. συκάνιστη, id est, sicutnum vir.

Libenter, inquit, fertis) *Est ad Corinthios prima capite quarto.*

Qui videtur esse) *Est in prima ad Corinth. capite 3.*

Et apud Lucam) *Est Lucas iugesco quarto.*

tribuit divinus ille Paulus. [a] Quod stultum est, inquit, dei, sapientius est hominibus. Porro Origenes interpres obsistit, quo minus hanc stultitiam ad hominum opinionem possis referre: [b] quod genus est illud, Verbum crucis pereuntibus esse stultitiam. Sed quid ego frustra anxia, testimonitis haec docere pergo? Cum in psalmis mysticis palam ipse Christus loquatur patri, [c] Tu scis insipientiam meam. Neque vero temere est, quod Deo stultitiam [d] impense placuerunt, opinor propterea, quod quemadmodum summi principes nimium cordatos suspectos habent & inimicos, ut [e] Julius Brutum & Cassium, cum ebrium Antonium nihil metueret,

Quod stultum est, inquit) Est prima ad Corinthios, capite 1. Non quod sit aliquid stultum in deo, sed quod infima pars sapientiae divine superat summam hominum sapientiam. Et quemadmodum summa hominum justitia, collata ad divinam fit iniquitatis: ita summa hominum sapientia fit stultitia, si conferatur ad dei sapientiam.

Quod genus est illud) Est in Corinth. 1. cap. 1.

Tu scis insipientiam meam) Facete detorquet hoc ad suum commodum. Quanquam Christus illic loquitur sub persona suorum membrorum.

Impense) Id est, valde. quod et impendio dicunt: Julius Brutum) Nam Brutus et Cassius conspiraverunt in Cesarem. Is cum admoneretur, ut caveret ab Antonio, respondit se nihil metuere crassos illos et ebrios, sed potius pallidos et sobrios, Brutum et Cassium significans.

Nero Senecam) Seneca preceptor Neronis, ab eo iussus est mori, non ob aliud, nisi quod aliquoties liberius admoneret, quid deceret imperatorem facere.

tueret, utque [a] Nero Senecam, [b] Dionysius Platonem, contra crassioribus ac simplicioribus ingenii delectantur: itidem Christus ~~et~~ os istos suæque nitentes prudentia semper detestatur, ac damnat. Testatur id Paulus haudquaquam obscure, cum ait, [c] Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus: cumque ait, deo visum esse, [d] ut per stultitiam servaret mundum, quandoquidem per sapientiam restituí non poterat. Quin ipse idem satis indicat, clamans per os prophetæ [e] Perdam sapientiam sapientium & prudentiam prudentium reprobabo. Rursum cum agit gratias quod salutis mysterium celasset sapientes, parvulis autem, hoc est stultis, aperuisset. Nam Græce pro parvulis est ~~in~~ misericordia, quos opposuit ~~et~~ os. Huc pertinet quod passim in Evangelio Pharisæos & Scribas, ac legum doctores incessit, vulgus indoctum sedulo tuerur. Quid enim aliud est, Vx vobis, Scribz, & Pharisæi, quam, Vx vobis sapientes? At parvulis, mulieribus, ac pectoribus potissimum delectatus esse videtur. Quin & ex animantium brutorum genere, ea potissimum placent Christo, quæ à vulpina prudentia quam longissime absunt. Eoque asino maluit insidere: cum ille, si libuisset, vel leonis tergum impune potuisset premere. Ac spiritus ille sacer in columba

Dionysius Platonem) Plato hoc animo navigavit
in Siciliam, ut Dionysium regem traheret ad studium
philosophie. Sed apud impotentem juvenem plus ra-
tuerunt adulatorum voces quam sanctissimi philoso-
phi monita.

Quæ stulta) Est ad Corinth. i. cap. 1.

Ut per stultitiam) Est eodem cap.

Perdam sapientiam) Paulus citat ex Esaiæ prophe-
ta ad Corinthios prima, capite primo.

[a] columba specie delapsus est, non [b] aquilæ aut milvi. Præterea [c] cervorum, hinnulorum, agno-
rum

Columba specie) Hec avis adeo simplex est, ut Christus voluerit apostolos suos harum simplicitatem emulari, cum ait, Tunc de auctoribus vobis misericordi. Id est, si in simplices sive sinceri, ut columbae. Ad hanc pudicitia columbi prima, & neutri nota adulteria; conjugi fidem non violant, communemque servant domum; nisi cælebs, aut vidua, domum non relinquit. Et imperiosos mares subinde etiam iniquos, ferunt, ut Plinius scribit lib. 10. Aristot. historie animalium l. 9. de columbis loquens dicit: οὐτε συνδυάζεται δέ τοι πλεῖστοι οὐτε φρεγαπολεῖσθαι τῶν κοτωνιαί, πλὴν ιαύτοις οὐτε γίνεται. οἷς δὲ πει τὸν οὐδείνα δέ τοι οὐ δύναται διεργάτην καὶ συναγαγόντος: id est; Neque cum pluribus coire volunt, neque conjugium relinquent, nisi cælebs aut vidua. Est autem circa partum gravis masculi cura, fæminaque condolet.

Aquilæ) Plinius in 10. & Aristoteles in 9. variis ponunt aquilarum genera, quibus fere omnibus commune est, rapto vivere: sunt enim omnes ex Γαμβύσῳ genere.

Cervorum) Plinius lib. 8. de cervis loquens, ait: Ceterum animal simplex, & omnium rerum miraculo stupens in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta venantem non cernant, aut si cernant arcum ipsum sagittasque mirentur. Aristoteles quoque libro historie animalium nono, horum simplicitatem indicat, cum ait: Αλισκότας δέ Θηριούμενος οὐδὲ προστίτον καὶ οὐδέποτε. οἷς καὶ κατακλι-
ποται υπερ τοις οὐδενίς. οὐδὲ δέ οὐταν, οὐ μέτρων πορεύεται οὐδὲ συγγέτει, οὐδὲ ικανός, οὐδὲ βαλλεται, οὐτε οὐτε συμβαλλεται οὐδὲ καταβογεται

rum crebra passum in divinis literis mentio. Adde quod suos ad immortalem vitam destinatos [a] oves appellat. Quo quidem animante non est aliud insipientius: vel Aristotelico proverbio teste, [b] Περβάτης ἡθος. quod quidem admonet, abe-
jus pecudis stoliditate sumptum, in stupidos & bar-
dos

κατερν. id est: Capiuntur autem cervi venatoribus si-
bilantibus & canentibus. mulcentur enim, alliciun-
turque ea voluptate. Duobus autem existentibus, alter
quidem palam canit aut sibilat, alter clam ferit, ubi
iste significarit opportunitatem.

Oves appellat) Ut Matthei decimo. 18°, inquit Christus, ἀποιλλω ὑμᾶς ὡς περβάτα ἐν μέτωπον λύκων.
id est, Ecce mitto vos sicut oves in medio luporum.

Περβάτης ἡθος) Id est ovis mores. Aristoteles historiae animalium lib. nono, sic ait: τὰ δὲ ἡθοια
τῶν ζῴων, ὡσπερ εἴρηται περὶ τερπτορού, οὐαφίσει κατὰ τα
δημιουργούς περιστηλα, καὶ σύνθεταν τῷ ἡμερότητια καὶ πάν
τε τῷ ἀγροτει. τό τε γρά τῶν περβάτων ἡθος ὡσπερ
ληρυτα, εὑνθετούσῃ αὐτοῖς. πάνταν γάρ τῷ περιπατόδων
κάκιστον ἐστι, καὶ ἕρπεις εἰς τὰς ἐρυμαίας πορθεῖσσιν, καὶ
πολλάκις χειμῶντος ἐντοποῖον περβάταν ἐνδεσθεῖ, καὶ ἔτει
ὑπὸ τῆς γηφετοῦ ληρθῶσιν, οὐ μὴ κανόσῃ ὁ πατερίτην, εἰκ
εθέλεσσιν ἀπίναι αὐλλαχτοπλυνθανατωλεπόνδρα, εἰαγ μὲ
αρρενας κομίσσοτι οὐ ποιμένις, τότε αἰκονιθοῦσι. i.e. Mores
autem animalium, quemadmodum dictum est prima,
differunt secundum timiditatem & mansuetudinem,
ferociam & mitigationem, mentem & dementiam.
Etenim oviles mores, sicut dicitur, stulti & amentes
sunt,

dos convic*ti* loco dici solere. Atqui hujus gregis Christus sese pastorem profitetur: quinetiam ipse agn*is* nomine delectatus est, indicante eum Joanne, [a] Ecce agnus Dei: cuius multa fit & [b] Apocalypsi mentio. Hec quid aliud clamitant, nisi mortales omnes stultos esse, [b] etiam pios? ipsum quoq*ue* Christum, quo stultitia mortalium subveniret cum esset [c] sapientia patris, tamen quodammodo [d] stultum esse factum, cum hominis assumpta natura, [e] habitu inventus est ut homo? quem-

sunt. Omnia enim quadrupedum ovis genus ineptissimum est. Et repit in deserta sine causa: & sepe, hyemeque serviente, egreditur stabulo, & quanto à nive comprehensum fuerit, nisi moverit pastor non ruit abire. Ceterum perit relicuum, nisi mares portaverint pastores; ita enim sequitur reliquus grex.

Ecce agnus dei) Est Ioannis primo.

In Apoclypsi) Capitibus 5: 6. & 7.

Etiam pios) Nam pii & vere Christiani, dum dicitas, voluptates, gloriam, formam, sanitatem, & alia id genus bona, quae hujus mundi sapientes tantum non oderunt, contemnunt, & ut Christum lucifaciant, tanquam stercora reputant, dumque contemplatione, inediis, & persequitione saginantur. Stulti hujus mundi sapientibus habentur.

Sapientia patris) Paulus prima ad Corinth. 1. votat Christum dei virtutem & dei sapientiam.

Stultum esse factum) Non quod in Christo sit ullae stultitia, sed quod hominem assump*ti* & humana natura, quantumvis sapit, ad deum collata, stulta est, sicut omnis hominis iustitia ad deum comparata, iniquitia est.

Habitu inventus est ut homo) Ad Philip. 2.

quemadmodum [a] & peccatum factus est, ut peccatis mederetur. Neque alia ratione mederi voluit, [b] quam per stultitiam crucis, per apostolos, idiotas, ac pingues. Quibus sedulo stultitiam præcipit, à sapientia deterrens: cum eos [b] ad puerorum liliorum, sinapis, & passerculorum exemplum provocat, serum stupidarum ac sensu carentium, soloque natura ductu, nulla arte, nulla sollicitudine, vitam agentium: [c] præterea cum vetat esse sollicitos quæ essent apud præfides oratione usuri: cumque interdicit, ne scrutentur tempora vel momenta temporum videlicet, ne quid fidereat suæ prudentiæ, sed totis animis ex ipso penderent. Eodem pertinet,

Et peccatum factus est). Sic Paulus ait 2. Ad Corinths. 5. Eum qui non moverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos effemus iustitia in ipso.

Quam per stultitiam crucis) Sic Paulus prima ad Corinthios primo: Nam quia in dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam deum; placuit deo, per stultitiam prædicationis, salvos facere credentes.

Ad puerorum) De pueri habetur Matthæi decimo octavo, ubi Veritas dicit, Amendico vobis, nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Et Lucae 18. Quicunque non acceperit regnum dei sicut puer, non intrabit illud. De liliis, Matth. 6 De sinapi, Matth. & Lucae 17. De passerculis sive volucribus cæli Mat. 6.

Præterea cum vetat esse) Est Lucae 12. Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus & potestates; nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis aut dicatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora.

Cumque interdicit) Act. 1. Non est vestrum nosse.

tinet, quod Deus ille orbis architectus intermina-
tur, [a] ne quid de arbore scientia degustarent; per-
inde quasi scientia felicitatis sit venenum. Quan-
quam Paulus aperte scientiam, veluti inflammat &
perniciosa, [b] improbat. Quem divus Bernardus,
opinor, sequutus, montem eum in quo lucifer se-
dem statuerat, scientia montem interpretatur. For-
tasse nec illud omittendum videatur argumentum,
gratiosam esse apud superos stultitiam, quod huic
foli datur erratorum venia, sapienti non ignoscitur:
unde qui veniam orant, etiam si prudentes pecca-
verint, tamen stultitiae praetextu patrocinioque u-
tuntur. Nam sic Aaron sororis poenam deprecatur
in numerorum, si satis commemini, libris: [c] Ob-
secro domine mihi, ne imponas nobis hoc pecca-
tum, quod stulte commisimus. Sic & Saul apud
David culpam deprecatur: [d] Apparet enim, in-
quiens, quod stulte egerim. Rursum ipse David ita
blanditur Domino: [e] Sed precor, Domine, ut
transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egimus,
perinde quasi non impetraturus veniam, nisi stulti-
tiam & inscitiam obtenderet. Sed illud acrius ur-
get, quod Christus in cruce, cum oraret pro suis
inimicis, [f] Pater, ignosce illis; non aliam praetex-
vit.

Ne quid de arbore scientia?) Est Genes. 2. ubi deus
ad ipsum ~~αρπάγει~~ dicit: **כָּל־עַץ הַתְּן אֲכָל**
הָאֲכָל: **יְמַצֵּח הַרְעַת טֹב וּרְעָלָא** id est: ab omni arbore scientiae boni & mali
non comedes ab ea.

Improbatur) Cum ait prima ad Corinth. cap. 8.
δι γνῶσις φυτεῖ, οὐδὲ αἴσθησι οἰκοδομεῖ; id est scien-
tia inflat, caritas autem edificat.

Obsecro domine) Est Num. 12.

Apparet enim quod) Est 1. Reg. cap. 26.

Sed precor domine) Est 2. Reg. cap. 24.

Pater ignosce illis) Est Lucas 24.

uit excusationem, quam imprudentia: quia ne-
sciunt, inquit, quid faciunt. ad eundem modum
Paulus scribens, ad Timotheum: [a] Sed ideo mis-
ericordiam dei consecutus sum, quia ignorans feci,
in incredulitate. Quid est ignorans feci, nisi, per stul-
titiam feci, non malitiam? Quid est ideo misericor-
diam consecutus sum, nisi, non consecuturus, ni-
stultitiae patrocinio commendatus? Pro nobis facit
& mysticus ille psalmographus, qui suo loco non
veniebat in mentem: [b] Delicta juventutis meæ, &
ignorantias meas ne memineris. Audistis quæ duo
prætexat, nimicum ætatem, cui semper comes esse
soleo, & ignorantias, idque numero multitudinis,
ut ingentem stultitiae vim intelligeremus. Ac ne quæ
sunt infinita persequar, utque summatim dicam, vi-
detur omnino Christiana religio quandam habere
cum aliqua stultitia cognationem, minimeque
cum sapientia convenire. Cujus rei si desideratis ar-
gumenta, primum illud animadverte, pueros, senes,
mulieres, ac fatuos, sacris ac religiosis rebus præter
ceteros gaudere, eoque semper altatibus esse pro-
ximos, solo nimirum naturæ impulsu. Præterea vide-
tis, primos illos religionis autores, mire simplicita-
tem amplexos, acerrimos literarum hostes fuisse.
Postremo nulli moriones magis despere videntur,
quam hi, quos Christianæ pietatis ardor semel totos
atripuit: adeo sua profundunt, injurias negligunt,
falli sese patiuntur, inter amicos & inimicos nul-
lum discrimen; voluptatem horrent; inedia, vigilia,
lachrimis, laboribus, contumeliis saginantur; vitam
fastidiunt, mortem unice optant; breviter, ad om-
nem sensum communem proisus obstupuisse viden-
tur, porinde quasi alibi vivat animus, non in suo
corpore. Quod quidem quid aliud est, quam insa-
nire?

Sed ideo) Est ad Tim primæ capite 1.

Delicta juventutis) Est Psalmo vigesimo quarto.

Et decore Moris affinxit obliptionem.

nire? Quo minus mirum videri debet, si Apostoli [a] multo temulenti sunt visi, [b] si Paulus judici Festo visus est insanire. Sed posteaquam semel [c] τὸν τύπον induimus, age doceamus & illud, felicitatem Christianorum, quam tot laboribus expetunt, nihil aliud est quam insanit fluitatique genus quoddam. absit invidia verbis; rem ipsam potius expedite. Jam primum illud proprium Christianis convenit cum Platonis animum immersum alligatumque esse corporeis vinculis, hujusque crassitudine praepediri, quo minus ea quae vere sunt, contemplati fruique possit; [d] proinde phi-

Multo temulenti sunt) Est hoc Actuum Apostolorum capite secundo.

Si Paulus judici Festo) Est Actuum Apostolorum vicesimo sexto, ubi Paulo narranti quo pacto ad Christum trallitus fuisset, & quam ob rem sibi Iudei infesti essent, magna voce dixit Festus judex: insanum, Paulum, multe te litera ad insaniam convertunt.

Τὸν τύπον) Id est, Leonis exuvium. quo significatur persona magnifica assumpta ab homine humili. sumptum ab asino illo fugitivo, qui apud Cumanos aliquandiu se gesit cum leone. Vnde etiam ortum est illud proverbium, Ὅτα παρὰ Κυμαῖς, id est, Asinus apud Cumanos. in indoctos asinos, qui tamen aliquando apud ignotos habentur propter cultum in precio.

Proinde philosophiam) Sic ait in Phedone: Κηδυτόντες γὰς σέει τοῦ χάρακτον ὄρθως ἀπλόμενος φίλος, λεπιθέσια τοὺς ἄλλους "οὐ μόνον εὐτοπίας εστιν ἡ θεοθάτερη τε καὶ τεθράταις. Id est: Quicunque recte philosophiam attigerent, videntur latuisse certos homines, quod nihil aliud ipsi studerent quam emor: utque mortui essent.

philosophiam definit esse mortis meditationem, quod ea mentem à rebus visibilibus ac corporeis abducat: quod idem utique mors facit. Itaq; quatuor animus corporis organis probe utitur, tamdiu sanus appellatur: Verum ubi, ruptis jam vinculis, conatur in libertatem afferere sese, quasique fugam ex eo carcere meditatur, tum insaniam vocat. Id si forte contingit morbo vitioque organorum, proſus omnium consensu insaniam est. Et tamen hoc quoque genus hominum videmus futura prædicere, scire linguas ac literas, quas ante nunquam didicabant, & omnino divinum quiddam præ sese ferre. Neque dubium est, inde accidere, quod mens à contagio corporis paulo liberior, incipit nativā sui vim exercere. [4] Idem arbitror esse in causa, cur laborantibus vicina morte simile quiddam solet accidere, ut tanquam afflati prodigiosa quædam loquantur. Rursum si id eveniat studio pietatis, fortasse non est idem insaniz genus, sed tamen adeo confine, ut magna pars hominum meram insaniam esse judicet, præsentim cum pauculi homunciones ab universo mortalium cœtu tota vita dissident. Itaque solet iis usu venire, quod [b] juxta

Pla-

Idem arbitror esse in causa) Socrates in *Apologia sua*, cum jam damnatus esset moriturusque, sic ad Athenienses, qui eum damnaverant, ait: Τὸ δὲ δὴ μὲν τὸ ἑπθυμῶ ὑπὸ χρησμοῦσα, ἡ καταφερτίζουσα με. καὶ ἐμὲ ἔδει ἀπαῦθα, τὰ δὲ μάλιστ' αἰθρίων χρησμοῦσσι ὅταν μᾶλλον ἀποθανεῖθαι. id est: post hec autem desidero vobis, qui me condemnastis, divinare, etenim jam illic sum, ubi maxime divinant, quando videlicet mori debent.

Juxta Platonicum figmentum) *De specie Platoneo*, quem ipse finxit septimo de *Rep.* libro, in quo vulgus sedens miratur umbras pro veris rebus, diximus supra,

Platonicum figmentum opinor accidere iis qui in specu vincti rerum umbras mirantur, & [a] fugitivo illi, qui reversus in antrum, veras res vidisse se prædicat; illos longe falli, qui præter miserias umbras nihil aliud esse credant. Etenim sapiens hic commiseratur ac deplorat illorum insaniam, qui tanto errore teneantur; illi vicissim illum veluti delirantem rident, atque ejiciunt. Itidem vulgus hominum ea quæ maxime corporeæ sunt, maxime miratur, eaque prope sola putat, esse. Contra piæ quo quicque proprius accedit ad corpus, hoc magis negligunt, totique ad invisibilium rerum contemplationem rapiuntur. [b] Nam isti primas partes

tri-

Fugitivo illi) Plato postquam descripsit illud species, dicit: *Quod si unus illorum fordanum in specu per aspera saxa atque ardua sursum traheretur, videturque apud superos solem & alias res veras, sicque postea ad pristinum specum reverteretur, putaret hanc dubie illos, qui apud eos, qui in specu sedente, in summo honore essent, miserrimos esse. Ad hæc dicit, illum reversum jam in specum nihil visurum, propterea quod repente ex clarissimo sole in profundissimas tenebras veniret; & idcirco cum nihil umbrarum videtur, omnibus in specu sedentibus risu fore, expulsumque iri, simul atque de rebus veris disputare inciperet, tanquam stultum, & apud superos corrupum.*

Nam isti primas) Philosophi cum tria posuissent bona, corporis videlicet, externa, & animi: animi bona præ ceteris multo præstare dixerunt. Vnde Aristoteles primo moralium Nicomacheorum: Νοητικῶν δὲ τὸ ἀγαθόν τεχνή, καὶ τὸ μὲν ἐντὸς λειτουργῶν, τὸ δὲ τεχνὴ ψυχῆς καὶ σῶμα, τὰ περὶ ψυχῆς τεχνεῖς τὰ λειτουργεῖα, id est: Divisus autem tripartiam bonis, cumque hæc externa dicimus, hæc autem

tribuunt divitiis, proximas corporis cōmodis, postremas animō relinquunt: quem tamea plerique nec esse credunt, quia non cernatur oculis. E diverso illi primum in ipsum deum, rerum omnium sim. plicissimum, toti nituntur: secundum in hunc, & ramen in hoc, quod ad illum quam proxime accedit, nempe animum: corporis curam negligunt, pecunias ceu putamina prorsus aspernantur ac fugitant. Aut si quid hujusmodi rerum tractare coguntur, gravatim ac fastidienter id faciunt: habent tanquam [a] non habentes, possident tanquam non possidentes. Sunt & in singulis rebus gradus multum inter istos diversi. Principio sensus tametsi omnes cum corpore cognitionem habent, tamen [b] quidam sunt ex his crassiores, ut tactus, auditus, visus, olfactus, gustus. Quidā magis à corpore semoti, veluti memoria, intellectus voluntas. Igitur ubi se intenderit animus, ibi valet. Pii quoniam omnis animi vis ad ea contendit, quae sunt à crassioribus sensibus alienis. sima, in his velut obbrutescunt atque obstupescunt.

Contra;

autem anime corporis bona, ea que circa animam sunt propriissima dicimus. At vulgus hunc ordinem invertens, externa prima, anima infima dicit. Pius vero prima facit divina, secundum locum tribuit animi bonis, ultimum corporis & externis; si tamen illa potest inter bona habenda, quibus, ut Cicero dicit, pessimi quique maxime abundant.

Non habentes) Sic Paulus ait, 1 ad Corinth. 7. Tempus breve est: reliquum est, ut qui habent uxores, sint tanquam non habentes; & qui flent, tanquam non flentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur.

Quidam sunt ex his) De his vide in libro de anima.

Contra, vulgus in his plurimum valet, in illis quam minimum. [a] Inde est, quod audimus non nullis divinis viris accidisse, ut oleum vini loco biberint. Rursum in affectibus animi quidam plus habent cum pingui corpore commercii, veluti libido, cibi somnique appetentia, iracundia, superbia, invidia. cum his irreconciliabile bellum piis: contra, vulgus sine his vitam esse non putat. Deinde sunt quidam affectus medii, quasique naturales, ut amor pati, charitas in liberos, in parentes, in amicos: His vulgus nonnihil tribuit. At illi hos quoque student ex animo revellere, nisi quatenus [b] ad summam illam animi partem assurgunt, ut jam parentem ament, non tanquam parentem, (quid enim ille genuit, nisi corpus? Quanquam hoc ipsum deo parenti debetur,) sed tanquam virum bonum,

Inde est quod) Hoc accidit divo Bernardo. Nam cum quodam tempore intentissime in divinis scripturis, ut ei mos erat, meditaretur, sibiensque cantharum plenum olei, forte fortuna astantem, vidisset; ex eo bibit, non sentiens oleum esse. Deinde cum quidam frater eum accessisset, rogassetque, cur nam os (nam adhuc nonnihil olei ori mentoque adhaesit) oleo oblitum haberet, illeque cum jam diu admiratus esset, undenam oleo inquinatus esset, tandem in mentem venit, quod ex cantharo bibisset. Itaque cum cantharum inspexisset, vidit eum plenum esse non vini, ut putarat, sed olei.

Ad summam illam animi partem) Hoc est, spiritum? Nam Paulus & hujus interpres Origines tres hominis ponunt partes. Summam, qua deo divinisque virtutibus adhaeremus; hancque spiritum vocant. Medianam, que ea, que a deo & erga vocant amplexatur; hancque animam vocant. Tertiam brutam, illam que voluptates & totam vitorum sentinam admittit; eam carnem vocant.

num , & in quo luceat imago summæ illius mentis , quam unam summum bonum vocant , & extra quam nihil nec amandum , nec expetendum esse prædicant . Hac eadem regula reliqua item omnia vitz officia metiuntur , ut ubique id quod visibile est , si non est omnino contemnendum , tamen longe minoris faciant , quam ea quæ videri nequeunt . Ajunt autem , & in sacramentis atque ipsis pietatis officiis corpus & spiritum inveniri . Velut in jejunio non magni ducunt , si quis tantum à carnis cœnaque abstineat ; (id quod vulgus absolutum esse jejunium existimat :) nisi siq[ue] & affectibus aliquid adimat ; ut minus permittat ita quam soleat ; minus superbiz ; utque ceu minus iam onustus mole corporea , spiritus ad cœlestium bonorum gustum fruitionemque enitatur . Similiter & in Synaxi , tametsi non est aspernandum , inquiunt , quod cæmoniis geritur , tamen id per se aut parum est conducibile , aut etiam perniciosum , nisi id quod est spiritale accesserit , nempe hoc quod signis illis visibilibus representatur . Representatur autem mors Christi , quam dominis , extinctis , quasque sepultis affectibus , exprimere mortales oportet , ut in novitatem vitz resurgent , utque unum cum illo , unum item inter se fieri queant . Hæc igitur agit , hæc meditatur ille pius . Contra , vulgus sacrificium nihil aliud esse credit , quam adesse altariis , id que proxime , audire vocum stiepitum , aliasque id genus cæmoniolas spectare . Nec in his tantum , quæ duntaxat exempli gratia proposuimus , sed simpliciter in omni vita , refugit pius ab his quæ corpori cognata sunt ; ad æterna , ad invisibilia , ad spiritualia rapitor . Proinde cum summa sit inter hos & illos omnibus de rebus dissentio , sit ut utrique alteris insanire videantur . Quanquam id vocabuli rectius in piis competit , quam in vulgus .

[a] mea

[a] mea quidem sententia. Quod quidem magis perspicuum fiet, si, quemadmodum pollicita sum, paucis demonstraro, summum illud primum [b] nihil aliud esse quam insaniam quandam. Primum igitur existimate, Platonem tale quiddam jam tum somniasse, cum amantium furorem omnium felicissimum esse scriberet. Etenim qui vehementer amat, jam non in se vivit, sed in eo quod amat: quoque longius a se ipso digreditur, & in illud demigrat, hoc magis ac magis gaudet. Atque cum animus a corpore peregrinari meditatur, neque probe suis utitur organis, istud haud dubie furorem restit dixeris. Alioqui quid sibi vult, quod vulgo etiam dicunt: Non est apud se: &, Ad te redi: &, Sibi redditus est? Porro quo amore est absolutior, hoc furor est maior ac felicior. Ergo quantum futura est illa cælum vita, ad quam pie mentes tanto studio suspirant? Nempe spiritus absorbebit corpus, utpote vixit ac fortior. Idque hoc faciet facilius partim quod jam olim in vita corpus ad hujusmodi transformationem repurgarit, arque extenuat. Deinde spiritus a mente illa summa mire absorbebitur, quippe infinitis partibus potentiore. Ita ut jam totus homo extra se futurus

Mea quidem sententia) Festiviter adjecit, Mea quidem sententia. quasi diceret, stultorum judicio. Nam mea, ad stultitiae personam referuntur.

Nihil aliud esse) Raptum & ecclasiis, insaniam vocat, non simpliciter, ne de vulgari insaniam intelligamus, sed quodam modo: & idcirco addidit, quandam, ne quis, ut sunt morosi & φιλοδοξοι quidam, ansam arriperet calumniandi. Candidi lectoris est, non roculam aliquam aucupari quam calumnietur, sed rem ipsam expendere. Quod si quis faciat, quid his rebus sanctius dici potuit, aut magis pius?

rus sit, nec alia ratione felix futurus, nisi quod extra sese positus, patietur quiddam ineffabile à summo illo bono, omnia in se rapiente. Jam hæc felicitas quanquam tum demum perfecta contingit, cum animi receptis pristinis corporibus immortalitate donabuntur: tamen quoniam piorum vita nihil aliud, quam illius vita meditatio, ac velut umbra quædam, sit ut præmii quoque illius aliquando gustum aut odorem aliquem sentiant. id tametsi minutissima quædam stillula est ad fontem illum æternæ felicitatis, tamen longe superat universas corporis voluptates, etiam si omnes omnium mortalium delicia in unum conferantur. Usque adeo præstant spiritualia corporalibus, invisibilia visibilibus. Hoc nimirum est quod pollicetur Propheta: Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in eorū hominis ascenderunt, quæ præparavit deus diligentibus se. Atque hæc est Mariæ pars, quæ non aufertur commutacione vita, sed perficitur. Hoc igitur quibus sentire licuit, (contingit autem per paucis,) ii patiuntur quædam dementia simillimum, loquuntur quædam non satis coherentia, nec humanae more, sed dant sine mente sonum, deinde subinde totam oris speciem vertunt. [a] Nunc alacres, nunc dejecti, nunc lachrymant, nunc rident, nunc suspirant; insumma, vere toti extra se sunt. Mox ubi ad se redierint, negant se scire ubi fuerint, utrum in corpore, an extra corpus, an dormientes: quid audierint, quid viderint, quid dixerint, quid fecerint, non meminerunt, nisi tan

Nunc alacres, nunc dejecti) Hunc locum melius intelliget, qui legerit commentarios Origini in Canticis Canticorum, quomodo sponsa, nunc subducente se sponso, nunc exhibente, & sui copiam faciente, varie affectetur. Item in vita sanctæ Elizabethæ non nihil habes, quod ad hunc faciat locum.

tanquam per nebulam, ac somnium: tantum hoc sciunt, se felicissimos fuisse dum ita desiperent. Itaque plorant sese relipuisse; nihil omnium malint, quam hoc insanæ genus perpetuo insanire. Atque hoc est futura felicitas tenuis quædam degustatiuncula. Verum ego iam dudum [a] oblita mei [b] ὑπὲ τὰ ἴσχαμέα πνεῖ. Quanquam si quid petulantius aut loquacius à me dictum videbitur, cogitate, [c] & Stultitiam & mulierem dixisse. Sed interim tamen memineritis illius Graecanici proverbii, [d] πολλάκις τοι καὶ μωρὸς αὐτῷ κατακλείει

Oblita mei) Quod non conveniat Stultitiam de rebus tam arcans loqui. Facit autem idem in fine disputationis, quod initio fecerat, sentiens, rem alioqui prima fronte duriusculam videri posse.

Ὑπὲ τὰ ἴσχαμέα πνεῖ) id est, ultra limites salio. Proverbiū est in eos, qui digrediuntur à re proposita; quod locis in quo cursu aut disco exercebantur, certis limitibus circumscriberetur, quemadmodum & hodie in lusu pile, extra quos qui certaret, nihil ageret.

Et Stultitiam & mulierem) Dupli nomine danda venia: & quod mulier sit; cum ipsi sexui peculiaris sit loquacitas; & Stultitia; cui quidvis solet concedi.

Πολλάκις τοι καὶ μωρὸς αὐτῷ κατακλείει εἶπεν) Versus hexameter citatus apud Aulum Gellium, sed aliquanto secus. Verum ad hunc modum ex antiquis voluminibus restituit Erasmus in Chiliadibus suis. Sensus est: Sæpe sane & stultus vir oportune dixit. Innuit autem quanquam Stultitia dixerit hæc, haud tamen ob id negligenda: quod à stultis quoque nonnunquam dicatur ad rem pertinens.

καὶ εἰσον τῷ πν. nisi forte putatis hoc [a] ad mulieres nihil attinere. [b] Video vos epilogum expectare. sed nimium despitis, siquidem arbitramini me quid dixerim etiamnum meminisse, cum tantam [c] verborum farraginem effuderim. [d] Vetus illud, Μισῶ μνά μορά συμπόται. [e] Novum hoc: Μισῶ μνά μορά ἀνεγαπτίν. Quare [f] valete, plaudite, vivite, bibite, Moris celeberrimi [g] mystæ. Τέλος.

Ad mulieres nihil) *Quia Grecus versus habet, ful-
ihs vit.*

Video vos) *Apte prætexit obliuionem in epilogo,
qui constat repetitione eorum quæ dicta sunt, quod nisi
à memore fieri nequit.*

Verborum farragine) *Allusit ad illud Iuven. Nostri
est farrago libelli. Est enim farrago sacrificii genus ex
variis confectionis leguminibus.*

Vetus illud, Μισῶ μνά μορά συμπόται) *Id est:
Odi memorem compotatorem. Est apud Martialem. &
refertur apud Plutarchum in questionibus conviviali-
bus. Explicatur accuratius in Chiliad. Erasmi.*

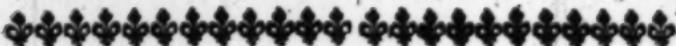
Novum hoc) *Nam illud vetus. hoc Moris novum.
Tacite allusit ad stultos auditores qui è concionibus ni-
hil secum referunt domum; adeo ut sæpe numero au-
diaceos dicentes: quam belle concionatus est! ac mox
rogati, quid dictum sit, nihil habent quod afferant.*

Valete, plaudite) *Hu verbus utebatur recitator fabu-
le, discessus è proscenio. De suo addidit, vivite, bibi-
te. Et vivere, proprie est genialiter vivere.*

Mystæ) *Sunt, qui dei cuiuspiam sacris sunt initiati.*

Commentarii Lystriani

F I N I S.

ERASMUS R O T.
M A R T I N O D O R P I O

Theologo eximio S. D.

Non fuit reddita epistola tua ; sed tamen exemplar , haud scio quo modo exceptum amicus quidam exhibuit Antuerpiæ. Deploras Moriam parum feliciter editam , studium in restituendo Hieronymo nostrum magnopere comprobas : ab editione novi testamenti deterras. Quibus literis tuis , mi Dorpi , tantum abest ut quicquam fuerim offensus , ut posthaec mihi coepesis esse multo charior , cum semper fueris charissimus : adeo syncrese consulimes , mones amice , objurgas amanter. Habet nimurum hoc Christiana charitas ; ut etiam cum servit maxime , tamen genuinæ suæ dulcedinis gustum obtineat. Multæ mihi quotidie redduntur ab eruditis viris literæ , quæ me decus Germaniæ , quæ solem , quæ lunam faciunt , & splendidissimis titulis onerant verius quam ornant. Harum , emoriar , si illa unquam me perinde delectavit , ut illa Dorpii mei jurgatrix epistola. Vere dictum est à Paulo , charitatem non peccare : sive quid adulatur , studet prodeesse , sive stomachatur , non aliud agit. Atque utinam liceret per otium ad tuas literas rescribere , quo tanto amico satisfaciam. Vehementer enim cupio quicquid ago , te approbante fieri , cuius ingenio p̄ne cœlesti , cuius eruditioni singulari , cuius judicio longe acerri- mo tantum tribuo , ut malim unius Dorpii , quam mille ceterorum calculis approbari. Verum adhuc à navigatione naufragiandus , & mox equitatione fessus : ad hæc , in componendis sarcinulis occupatus : satius

satius esse duxi, quomodo cumque respondere, quam amicum in ista relinquere opinione, sive hanc ex te ipso conceperis, sive instillaverint alii, qui te ad eam epistolam scribebant subornarunt, quo sub aliena persona suam agerent fabulam. Primum igitur, ut ingensue dicam, editz Moriz pro pœnitudine mea pœnitit. Is libellus non nihil mihi peperit gloria, vel si mavis, fama. At ego nihil moror gloriam cum invidia conjunctam. Quanquam, ô superi, quid est hoc totum, quod vulgo gloriam vocant, nisi nomen inanissimum ex gentilitate relatum? Quod genus non pauca referunt apud Christianos, dum immortalitatem appellant famam posteris relictam, & virtutum qualiumcunque studium. In omnibus edendis libris hic unicus semper mihi fuit scopus, ut mea industria aliquam adferrem utilitatem. Id si minus assequi possem, certe ne quam adferrem noxam. Proinde cum magnos etiam viros videamus literis suis abusos ad affectus suos digereados, dum alius cantat ineptos Amores suos, alius adulatur iis quos captat, alius injuria lacesitus stylo referit, alius ipse sui tibicen est, & in efferendis propriis laudibus quemvis Thrasonem, quemvis Pyrgopolinicum superat: ego tamen quamvis ingenio tenui, & perquam exigua doctrina prædictus, tamen hoc semper spectavi, ut, si possem prouidessem: sin minus, ne quem laederem. Homerius suum in Thersitem odium molesta carminis hypotyposi ultus est. Plato quam multos nominatim perstrinxit suis dialogis? Cui pepercit Aristoteles, qui nec Platonem pepercit, nec Socrati? Habuit suum Demosthenes Æschinum, in quem stylo debaccharetur. Habuit suum Cicero Pisonem, habuit Vatinium, habuit Salustium, habuit Antonium. Quam multos nominatim & ridet & carpit Seneca? Quod si recentiores expendas; & Petrarcha in medicum quendam, & Laurentio in Pogium, &

Poli

Politiano in Scalam stylus teli vice fait. Quem ex omnibus mihi dabis tam modestum, qui non amarulentius in aliquem scriperit? Ipse Hieronymus, vir tam pius & gravis, aliquoties non sibi temperat, quin in Vigilantium incandescat acrius, in Joynianum insultet immoderatus, in Rufinum amarulentius invehatur. Semper hic eruditis mos fuit, quicquid dolet aut delestat, chartis ceu fidis sodalibus committere, in harum sinum omnes pectoris æstus effendere. Immo deprehendas, quosdam non alio concilio libros scribendos suscipere, quam ut in his obiter animi sui motus infulciant, atque hac ratione transmittant in posteros. At ego in tot jam editis voluminibus, cum tam multos candidissime laudarim, quæso, cujus unquam denigravifamam? Cui vel levissimam aspersi labem? Quam gentem, quem ordinem, quem hominem nominatim taxavit? Quid si scias, mi Dorpi, quoties ad id faciendum fuerim nulli tolerandis contumeliis provocatus? Semper tamen vici dolorem animi mei, magisque rationem habui, quid posteritas esset judicatura de nobis, quam quid illorum mereretur improbitas. Si res ipsa perinde fuisset nota ceteris, ut era mihi, nemo me mordacem judicasset, sed æquum, sed modestum etiam, ac moderatum. Sed ita mecum cogitabam, Quid aliis cum nostris privatis affectibus, aut, Qui nostra hæc nota poterunt esse vel procul dissitis, vel posteris? Ego non quod illis, sed quod me dignum est, feci. Præterea nullus est tam inimicus, quem non optem, si fieri possit, in amicum redire. Cur ei rei præcludam viam? Cur hic scribam in hostem, quod aliquando frustra nolim scriptum in amicum? Cur notabo carbone cui suum candorem, etiam si promeatur, non possim restituere? Malo in hanc peccare partem, ut vel parum meritos prædicem, quam ut meritos vituperem. Nam si quem falso laudaris, candori

candori tribuitur: si quantum libet etiam ignominia dignum suis pinxeris coloribus, non illius factis, sed tuo morbo ascribitur. Ut nedicam interim, quod, ut ex injuriis, mutua talione reciprocantibus, ingens bellum aliquoties exoritur, sic ex maledictis vicissim ultiro citroque regestis periculissimum incendium non raro nascitur. Et ut parum Christianum est injuriam injuria pensare, ita paucum generosi pectoris est, dolorem suum fœminarum exemplo conviciis ulcisci. Hujusmodi rationibus ipse mihi persuasi, ut semper innoxias & incruentas haberem literas, nec eas ullius mali nomine contaminarem. Nec aliud omnino spectavimus in Moria, quam quod in cæteris lucubrationibus tametsi via diversa. In Enchiridio simpliciter Christianæ virtutis formam tradidimus. In libello de Principiis institutione palam admonemus, quibus rebus principem oporteat esse instructum. In Panegyrico, sub laudis prætextu, hoc ipsum tamen agimus oblique, quod illic egimus aperiâ fronte. Nec aliud agitur in Moria sub specie lusus, quam actum est in Enchiridio. Admonere voloimus, non mordere: prodesse, non lèdere: consulere moribus hominum, non officere. Plato, philosophus tam gravis, largiores in compotationibus invitatiunculas approbat, quod arbitretur, quædam vitia per hilaritatem vini posse discuti, quæ severitate corrigi non possent. Et Flaceus existimat jocosam quoque admonitionem non minus atque seriam conducere. Ridentem, inquit, dicere verum, Quid verat? Neque non perspectum est hoc sapientissimis olim viris, qui saluberrima virtus præcepta ridendis ac puerilibus in speciem apologis proponere maluerunt, quod per se subaustera veritas, voluptatis illecebra commenda, facilius penetrat in animos mortalium. Nimirum hoc est illud mel, quod apud Lucretium medici pueris medentes absinthii poculo præliunt.

L

Nee

Nec in alium usum veteres illi principes hoc morionum genus in aulas suas induxerunt, quam ut horum libertate leviora quædam vitia citra ullius offendam & aperirentur, & emendantur. Fortasse Christum in hoc album vocare non conveniat; verum si licet cœlestia cum humanis ullo modo conferre, nonne hujus parabolæ confine quiddam habent cum veterum apologis? Et jucundius illabitur & acrius insidit in animos Evangelica veritas, hujusmodi lenociniis commendata, quam si nuda produceretur. Id quod in opere De doctrina Christiana divus Augustinus copiose persequitur. Videbam quam esset mortalium vulgus stultissimis opinionibus corruptum, idque in singulis vita institutis; & remedii votum erat verius quam spes. Proinde videbar mihi reperisse rationem, ut delicatis animis hac arte tanquam obreperem, & cum voluptate quoque mederer. Et sape numero conspexeram festivum hoc & jocosum admonendi genus multis felicissime cedere. Quod si respondebis, personam, quam induxi, leviorem esse quam ut sub illius praetextu de rebus seriis disputetur, hanc culpam fortassis agnoscam. Inepti reprehensionem non admodum deprecor, amarulenti deprecor: quanquam & illud probe tueri possem, si non alia ratione, certe tot gravissimorum hominum exemplo, quos, in ipsius libelli præfati uncula recensui. Quid autem facerem? Diversabar id temporis apud Morum meum, ex Italia reverlus, ac renum dolor complusculos dies domi continebat, & mea bibliotheca nondum fuerat adiecta, tum si maxime fuisse, non sinebat morbus, quicquam in gravioribus studiis acrius agitare. Cœpi per ocium Morias encomium ludere, nec in hoc sane ut ederem, sed ut morbi molestiam hog velut avocamento levarem. Operis incepti gustum amiculis aliquot exhibui, quo jucundiore esset risus cum pluribus communis.

Qui

Quibus cum vehementer placuisset, institerunt uti pergerem: obsecutus sum, & in hoc negotii septem plus minus dies impendi: quisane sumptus mihi pro argumenti pondere nimius etiam videbatur. Deinde quorum instinctu scripsoram, eorundem opera deportatus in Galliam libellus, formulis excusus est, sed ab exemplo non solum mendoso, verum etiam mutilo. Potro quam displicuerit, vel illud satis est argumenti, quod intra pauculos mensis plus septies fuerit typis stanneis propagatus, idque diversis in locis. Demirabar ipse, quid ibi cui. quam placeret. Hanc, mi Dorpi, si ineptiam vocas, habes reum confidentem, aut certe non reclamantem. Ad hunc modum & per opium, & amiculis obsecundans ineptivi, idque semel duntaxat in vita. Quis autem omnibus horis sapit? At ipse faceris, ceteras lucubrations meas ejusmodi esse, ut juxta prius atque eruditis omnibus magnopere probentur. Qui sunt isti tam rigidi censores, vel potius Areopagitz, qui homini vel unam ineptiz culpam nolint condonare? Quz tam insignis morositas, ut unico ridiculo offensi libello, tot vigiliarum superiorum gratia repente scriptorem spolient? Quot ineptias aliorum proferre possem, hac multis partibus ineptiores, etiam in magnis Theologis, dum rixolas & frigidissimas quæstiones commenti, de nugacissimis nugis perinde ac pro focis & aris inter se digladiantur? Atq; isti tam ridiculas fabulas, & vel ipsis Atellanis ineptiores, citra personam agunt. Ego certe verecundius, qui cum ineptiore esse velle, Sultitiz personam obtexui: & quemadmodum apud Platonem Socrates obiecta facie laudes Amoris recitat, ita ipse fabulam hanc personatus egi. Scribis, ab istis ipsis, quibus argumentum displicet, & ingenium, & eruditionem, & eloquentiam probari, verum eosdem ostendi nimis libera mordacitate. At isti reprehensores plus etiam tribuunt mihi quam

velim. quanquam nihil moror hanc laudem, præser-
tim ab his profectam, quibus ego nec ingenium esse
puto, nec eruditionem, nec eloquentiam, quibus
si pollerent, mi Dorpi, crede mihi, non tantoper
jocis offenderentur, salutaribus magis quam inge-
niosis aut eruditis. Obscro te per musas, quos tan-
dem oculos, quas aures, quod palatum adferunt isti
quos offendit in eo libello mordacitas? Primum
quæ potest illic esse mordacitas, ubi nullius omni-
no nomen perstringitur præterquam meum? Cur
non venit in mentem, quod toties inculcat Hiero-
nymus, ubi generalis est de vitiis disputatio, ibi
nullius esse personæ injuriam? Quod si quisquam
offenditur, non habet quod expostulet cum eo qui
scriptis: ipse si volet secum agat injuriarum, utpote
sui proditor, qui declararit, hoc ad se proprie per-
tinere, quod ita dictum est de omnibus, ut de ne-
mine sit dictum, nisi si quis volens sibi vendicet. An
non vides me toto opere sic à nominibus hominum
temperasse, ut nec gentem ullam acrius taxare vo-
luerim? Etenim ubi cuique nationi peculiarem phi-
lautiam recenso, Hispanis ascribo militiæ laudem,
Italis literas & eloquentiam, Anglis lautas mensas,
& formam, & ceteris item ejusmodi quædam, quæ
quisque in se dicta, vel agnoscat non illibenter, vel
certe cum risu audiat. Ad hæc, cum juxta argumen-
ti suscepti rationem, per omnia mortalium genera
volvar, & in taxandis singulorum vitiis verter, quæ-
so quid usquam aut dictu fœdum occurrit aut viru-
lentum? Ubi flagitiorum sentinam aperio? Vbi se-
cretam illam vitz humanae moveo Camarinam? Quis
nescit, quam multa dici potuerint in malos
pontifices, in improbos episcopos & sacerdotes, in
virtuosos principes, breviter, in quemvis ordinem, si
ad Juvenalis exemplum, non puduisse ea mandare
literis, quæ multos non pudet facere? tantum festi-
va quædam & ridicula magis quam fœda recentui-

musp,

mus, sed ita recensuimus ut obiter & maximis de
 rebus nonnunquam admoneamus, quod illos scire
 magnōpē referat. Scio tibi non esse vacuum ad
 hujusmodi nugas descendere, sed tamen si quando
 dabitur otium, fac attentius excutias ridiculos il-
 los Moria jocos, nimirum comperies non paulo ma-
 gis qu adrare ad evangelistarum & Apostolorum
 dogmata, quam quorundam splendidas, sicuti pu-
 tant, & magnis dignas magistris disputationes. At-
 que ipse quoque in tuis literis non diffiteris, plera-
 que vera esse, quz illie referuntur. Verum existimas
 non expeditissime, Auriculas teneras mordaci raderē ve-
 ro. Si putas, nullo pacto libere loquendum esse, nec
 unquam promendam esse veritatem, nisi cum non
 offendit: cur medici pharmaceis medentur amaris, &
isegi megi, inter laudatissima ponunt remedia?
 Quod si illi faciunt, corporū medentes vitiis, quan-
 to magis par est nos idem facere in sanandis animo-
 rum moribis? Obsecra, inquit Paulus, argue, incre-
 pa opportune, importune. Apostolus vult omnibus
 modis insectanda est vicia, & tu nullum vis ulcus
 attingi. Præsertim cum id ea moderatione fiat, ut
 ne possit quidem quisquam lædi, nisi qui studio læ-
 serit se ipsum. Quod si nulla est ratio citra ullius
 offendam, medendi viciis hominum, hæc una,
 ni fallor, est omnium maxime accommoda, cum
 neque nomen cuiusquam editur, deinde cum tem-
 peratur ab iis à quorum commemoratione quoque
 bonorum abhorrent aures. Etenim quemadmo-
 dum in Tragœdiis quædam atrociora sunt, quam ut
 oculis spectatorum conveniat exhiberi, & narras-
 se sufficiat: ita in hominum moribus quædam ob-
 sceniora sunt, quam ut verecunde possint narrari.
 Postremo cum illa ipsa quz narrantur sub ridicula
 persona per lusum & jocum effteruntur, ut omnem
 offendam sermonis hilaritas excludat: an non vi-
 demus, quantum aliquoties apud severos etiam

tyrannos valeat jocus commodus, & in tempore dictus? Quaeso te, quæ præces, quæ seria oratio potuisset regis illius animum tam facile placare, quam militis jocus? immo, inquit, nisi lagena nos distin-
tuisset, longe atrociora fueramus in te dicti. Ar-
rigit rex, & ignorvit. Nec sine causa tam diligenter de risu præcipiunt duo summi rhetores M. Tullius & Quintilianus. Tantam vim habet lepos & ju-
cunditas sermonis, ut etiam in nos apte tortis diceris delectemur; id quod de C. Cesare literis est proditum. Proinde si fateris vera quæ scripsi, si festiva magis quam obsoœna; quæ ratio commo-
dior excogitari poterat medicandi communibus hominum malis? Primum ipsa voluptas illectat ad legendum, & illectum remoratur. Nam in ceteris alias res alii venantur. Voluptas ex quæ blanditur omnibus, nisi si quis stupidior est, quam ut literatæ voluptatis sensu tangi possit. Porro qui illuc offenduntur, ubi nullius editur nomen, il mihi videntur haud multum abesse à muliercula-
rum affectibus, quæ si quid in malas foeminas dictum fuerit, sic commoventur, quasi ea contumelia ad singulas pertineat: rursum si quid laudis tribuatur probis mulieribus, sic sibi placent, quasi quod unius aut alterius est, id pertineat ad omnium laudem. Absit hoc ineptiæ genus à viris, at multo magis aberuditis viris, maxime vero à Theologis. Si quid hic offendit criminis, à quo sum immunis, non offendit, sed ipse mihi gratulor, qui vacem iis malis, quibus multos obnoxios esse video. Sin est tactum ulcus aliquod, & sum ipse mihi ostensus in speculo, nec hic quicquam est causa, cur offendit debeam: si prudens sum, dis-
simulabo quod sentio, nec ipse mei veniam proditor: si probus, admonitus cavebo, ne mihi tale con-
victum posthac in os nominatim possit impingi, quod illuc sine nomenclatura notatum video. Cur
non

non saltem hoc donamus huic libello, quod vulgaribus istis comœdiis tribuunt & idiotæ? quam multa, quanta cum libertate jaciuntur illic in monarchas, in sacerdotes, in monachos, in uxores, in maritos, in quos non? Et tamen quia nemo nominatim incessit, attident omnes, & suum quisque morbum aut fatetur ingenuus, aut dissimulat prudenter. Violentissimi quoque tytanni ferunt scurras & moriones suos cum ab iis aliquoties manifesto convicio feriuntur. Non ultus est Imperator Flavius Vespasianus exprobratam sibi cacantis faciem. Et quinam isti tam delicatis auribus, qui Moriam ipsam non ferunt in communem hominum viam sine ullius nominis inustione ludentem. Nunquam explosa fuissevet vetus comœdia, si ab edendis nominibus illustrium virorum abstinuisset. At tu quidem, optime Dorpi, ita propemodam scribis, quasi torum ordinem Theologicum Moræ libellus à nobis alienasset. Quid opus fuit, inquis, theologorum ordinem tam acriter laceſſere? meamque deploras fortunam. Olim, inquis, tuas lucubrations magno studio legebant omnes, te præsentem videre gestiebant, nunc Moria, veluti Davus, inturbat omnia. Scio te nihil per calumniam scribere: nec ipſe tecum tergiversatorem agam. Quæſo, lacessitum theologorum ordinem putas, siquid dictum fuerit in stultos aut malos theologos, eoquæ indigños nomine? Atqui si placet ista lex, univerlum mortalium genus infensum habeat qui quid dixerit in sceleratos homines. Quis unquam fuit tam impudens rex, qui non fateatur, regum nonnullos esse malos, hoc honore indigños? Quis episcopus tam insolens, quia idem de suo fateatur ordine? An unus ordo theologorum in tanto numero nullum habet stupidum, nullum indoctum, nullum rixosum, sed tantum Paulos, Basilios, & Hieronymos nobis exhibet? Immo contra sit, ut quo quæque pro-

fessio præclarior est, hoc pauciores habeat qui respondent. Plures invenies bonos naucleros, quam bonos principes, plures medicos bonos, quam bonos episcopos. Atqui ea res haud pertinet ad contumeliam ordinis, sed ad laudem paucorum, qui in pulcherrimo ordine sese pulcherrime gesserunt. Rogo dic mihi, cur magis offenduntur theologi, si modo sunt qui offendantur, quam reges, quam primates, quam magistratus, quam episcopi, quam cardinales, quam summi pontifices? Denique quam negotiatores, quam mariti, quam uxores, quam jure consulti, quam poetæ? Nullum enim omnino mortalium genus præterit Moria, nisi quod non usque adeo despiciunt, ut in se quisque dictum existimet, quod in genere dictum sit in malos. Divus Hieronymus scripsit ad Eustochium de virginitate, atque in eo libro malarum virginum mores ita depingit, ut nullus Apelles magis possit oculis exponere. Nunquid offensa est Eustochium? Nonquid succensuit Hieronymo, quod virginum ordinem de honestatibus? Ne tantulum quidem. At quam obrem tandem? Nempe quod virgo prudens non existimaret ad se pertinere, si quid dictum esset in malos: imo gaudebat admoneri bonas, ne in tales degenerarent: gaudebat admoneri malas, ut tales esse desinerent. Scripsit ad Nepotianum de vita clericorum, scripsit ad Rusticum de vita monachorum, ac miris coloribus pingit, miris salibus taxat utriusque generis vitia. Nihil offensi sunt ad quos scripsit quod scirent horum nihil ad se pertinere. Cur non alienatus est Guilielmus Montjoius, inter optimates aulicos non infimus, quod multa luserit Moria in proceres aulicos? Nempe cum ipse sit vir & optimus, & prudentissimus, arbitratur, id quod res est, quod in malos ac stultos dictum est primates nihil ad se pertinere. Quam multa lusit in malos & laicos episcopos Moria? Cur nihil hisce rebus offensus est archiepiscopus Cantuariensis?

sis? Nempe quia vir omni virtutum genere absolutus, nihil horum ad se pertinere judicat. Quid ego tibi pergam commemorare nominatim de summis principibus, de ceteris episcopis, de abbatibus, de cardinalibus, de viris eruditione claris, quorum neminem adhuc sentio vel pilo factum alienotem Moriz gratia? Nec adduci possum, ut credam ullos theologos irritatos hoc libello, nisi forte pauculos aliquot, qui vel non intelligent, vel invideant, vel natura sint adeo morosa, ut nihil omnino provent. Habet enim, id quod in confessu est, hoc hominum genus admixtos quosdam, primum ingenio judicioque adeo infelici, ut ad nullas omnino literas sint oppositi, hedum theologicas. Deinde postea quam pauculas Alexandri Galli regulas edidicerint, ad huc paululum ineptissimae Sophistices attigerint, post ex Aristotele decē tenuerint propositiones, nec has intellectu dignas, postremo ex Scoto aut Occam totidem edidicerint quæstiones, quod superest, ex Catholico, Mammætracto, & consimilibus dictiōnariis, velut ex copiæ cornu petituri, mirum quam cristas efferant, ut nihil est arrogantius imperitia. Isti sunt qui contémnant divinum Hieronymum ut grammatisten, quia non intelligent. Isti. Græcas & Hebraicas, immo & Latinas rident literas. Ecce cum sint quavis sue stupidiōres, ac ne sensu quidem communī prediti, purant se totius arcem tenere sapientiz. Censent omnes, daimnant, prouoſiant, nihil addubitant, nusquam hærent, nihil aſcēunt. Et tamen isti duo tresve magnas se penitentia commovent tragœdias. Quid enim est inſcritia vel impudentius, vel pertinacius? Hi magno studio conſpirant in bonas literas, ambiunt in senatu theologorum aliquid esse, & verentur, ne si renascentur bona literæ, & si relipiscat mundus, videantur nihil sciſſe, qui antehac vulgo nihil nescire videbantur. Horum sunt illi clamores, horum tumultus,

horum conjuratio in viros melioribus addictos literis. His non placet moria, quia non intelligunt neque Graec, neque Latine. In hujusmodi non theologos, sed Theologiz histriones, si quid forte dictum sit acerbius, quid hoc ad magnificentissimum bonorum theologorum ordinem? Nam si pietatis studio commoventur isti, cur moris potissimum succenserit? Quam impia, quam spurea, quam pestifera scripsit Pogius? At hic ut auctor Christianus passim habetur in finu, in omni pene versus linguas. Quibus probris, quibus maledictis clericos insectatur Pontanus? At hic ut lepidus ac festivus legitur. Quantum obscenitatis est in Juvenale? At hunc quidam putant concionatoribus etiam utilem esse. Quam maledice scripsit in Christianos Cornelius Tacitus? quam inimice Suetonius? quam impie derident immortalitatem animarum Plinius & Lucianus? At hos tamen eruditio-
nis gratia legunt omnes, & merito quidem legunt, Solam Moriam, quia salibus aliquot luserit non in bonos theologos, & eo dignos titulo, sed in iner-
ditorum frivolas quæstiunculas, & ridiculum Ma-
gistri nostri titulum, ferre non possunt. Ac duo
tresve nebulones theologicis schemate personati,
mihi conantur hanc movere invidiam, quasi theologorum ordinem laeserim & alienarim. Ego tantum
tribuo theologicis literis, ut eas solas soleam appellare literas. Ita suspicio venerorque hunc ordinem,
ut huic uni nomen dederim, ac voluerim ascribi.
Quanquam pudore prohibeor, quo minus mihi tam
eximum titulum asseram, quippe qui non ignorem,
quæ dotes & eruditio & vitz theologicis nomini
debeantur. Nescio quid homine majus profitetur,
qui theologum profitetur: episcoporum ea dignitas
est, haud mei similium. Nobis satis est Socraticum
illud didicisse, quod nihil omnino scimus, & qua-
possimus, operam nostram juvandis aliorum stu-
diis.

dijis conferre. Evidem nescio ubinam lateant isti duo tres theologorum dii, quos scribis mihi parum esse propitios. Ipse compluribus in locis sum versatus ab edita Moria, in tot Academis vixi, in tot frequentissimis urbibus nullum unquam theologum mihi sensi iratum, nisi unum aut alterum ex istorum numero, qui omnibus bonis literis sunt hostes. Nec ii tamen unquam verbo mecum expostularunt. Quid in absentem missent, non admittendum observo, tot bonorum judicio fatus. Ni verer, mi Dorpi, ne cui videar arroganter quam verius haec dicere, quam multos tibi possem recensere theologos, vita sanctimonia celebres, eruditione præcellentibus, dignitate præminentibus, aliquot ex his etiam episcopos, qui me nunquam magis amplexi sunt, quam post editam Moriam, & quibus ille libellus magis arridet, quam mihi ipsi. Horum singulos titulis ac nominibus suis hoc loco referem, nisi verer, ne tantis etiam viris, Moria causa, futuri sint iniquiores tres isti theologi: immo unum duntaxat esse puto apud vos istius autorem tragœdiz. Nam rem propemodum conjecturis subsequor. Quem si vellem suis depingere coloribus, nemo miraretur ejusmodi viro displicuisse Moriam, immo mihi non placeret, nisi talibus displiceret; quamquam nec mihi placet; at isto certe nomine minus displiceret, quod talibus ingenii non placet. Plus apud me ponderis habet sapientum & eruditorum theologorum judicium, qui tantum absunt ut me sugillent mordacitatis, ut moderationem etiam & candorem meum laudibus vehant, qui procax per se argumentum citra procaciam tractarim; & in re jocosa sine dente luserint. Etenim ut solis respondam Theologis, quos solos audio offendi, quis necit quam multa vulgo quoq; dicantur in mores malorum Theologorum? Moria nihil attingit istiusmodi; tantum jecatur in otiosas illorum disceptationes.

tiunculās ; nec has ipsas tamen simpliciter improbat, verum eos damnat, qui in his solis theologicæ rei puppim, ut ajunt, & proram collocant, quiq[ue] logomachiis, ut divus appellavit Paulus, ejusmodi sic occupantur, ut nec Evangelicas, nec Propheticas, nec Apostolicas literas varet legere. Atque utinam mi Dorpi, pauciores essent huic obnoxii criminis ! Possem tibi producere, qui annum egressi octogesimum tantum etatis in hujusmodi tricis perdidérint, nec unquam contextum Evangelicum evolverint ; id quod à me compertum ipsi quoque demum confessi sunt. Ne sub Moriz quidem persona sum ausus dicere, quod tamen non raro multos audio deplorantes, theologos & ipsos, sed vere theologos, hoc est, viros integros, graves, eruditos, & qui Christi doctrinam penitus ex ipsis imbiberint fontibus. Ii quoties apud eos sunt, apud quos fas liberas animi voces depromere, deplorant, hoc recentius Theologiq[ue] genus mundo inventum, & vetus illud desiderant. Quid enim eo sanctius, quid augustinus, quidzque resipiens ac referens illa cœlestia Christi dogmata ? At hoc, ut omittam barbari fictitiique sermonis sordes & portenta, ut omittam omnium bonarum literarum inscrimam, ut imperitiam linguarum, sic Aristotele, sic humanis inventionculis, sic prophanicis etiam legibus est contaminatum, ut haud sciām an purum illum ac syncerum Christum sapiat. Et enim, ut dum ad humanas traditiones nimium advertit oculos, minus assequatur archetypum. Hinc s[ecundu]m numero coguntur Theologi cordatores aliud ad populum dicere, quam vel apud se sentiant, vel apud familiares loquantur, & aliquoties non habeant quod respondeant consultoribus, cum perspicuunt aliud docuisse Christum, aliud humanis traditionculis imperari. Quo[rum]so, quid commercii Christo & Aristotelii ? Quid Sophistic's captiunculis cum aeternaz sapientiz mysteriis ? Quorū tot quæstionum

tionum labyrinthi? Inter quas quam multe sunt
otiosz, quam multe pestilentes, vel hoc ipso quod
contentiones & dissidia pariunt? At sunt vestigia-
da quzdam, sunt & decernenda quzdam. Non ab-
nuo. Sed è diverso permulta sunt quz rectius sit o-
mittere quam inquirere. Et scientiaz pars est
quzdam nescire permulta de quibus salubrius est
ambigere quam statuere. Postremo si quid statuen-
dum est, id velim reverenter, non arroganter, &
ex divinis literis, non è commerciis hominum, ra-
tiunculis, statui. Nunc neque quztiuncularum
ullus est finis, in quibus ipsis tamen quanta familia-
rum & factionum dissensio? Et quotidie decretum ex
decreto nascitur. Breviter, eo redacta res est, ut ne-
gotii summa non tam ex Christi præscripto, quam
ex scholasticorum definitionibus & episcoporum
qualiumcunque potestate dependeat. Quibus
rebus sic involuta sunt omnia, ut ne spes qui-
dem sit mundum ad verum illum Christianismum
revocandi. Hzc aliaque permulta perspiciunt ac de-
plorant sanctissimi, iidemque doctissimi viri, quo-
rum omnium præcipuam causam in audax hoc &
irreverens recentium theologorum genus reiciunt.
O si tibi liceret, mi Dorpi, tacitis oculis ani-
mi mei cogitationes intueri, nimirum intelligeres
quam multa prudens hoc reticeam loco. At horum
aut nihil attigit Moria, aut certe levissime attigit,
ne quem offenderem. Atque eandem cautionem in
omnibus servare curavi, ne quid obscene scribe-
rem, ne quid pestiferum moribus, ne quid seditio-
sum, aut quod cum ultius ordinis injuria conjunc-
tum videri posset. Si quid ibi dictum est de divorum
cultu, semper reperies aliquid ascriptum, quod
palm testetur nihil aliud taxari quam supersticio-
nem non recte colentium divos. Item si quid in
principes, si quid in episcopos, si quid dicitur in mo-
nachos, semper addimus quod declareret, illud in or-
dinis injuriam non esse dictum, sed in corruptos &

suo indignos ordine, ne quenquam bonum Izdem
rem, dum malorum insectorum vitia. Ac rursus dum
hoc ago, subtractis omnium nominibus, effeci
quod in me fuit, ne vel mali possent offendit. Postre-
mo dum salibus & jocis, fictaq; & ridicula persona,
notata peragit fabula, curatum est, ut tristes etiam
& morosi boni consulant. Jam illud non ut mor-
daciūs dictum notari scribis, sed ut impium. Nam
quo, inquis, pasto ferant pīz aures, quod futurę
vitę felicitatem dementię speciem vocas? Obscurō
te, optime Dorpi, quis tuum candorem docuit sub-
dolum hoc calumniandi genus? Sive, quod magis
arbitror, quis astutus ad hanc mihi struendam ca-
lumniam tua abusus est simplicitate? Ad hunc mo-
dum solent isti calumniatores pestilentissimi duo
verba decerpere, eaque nuda, nonnunquam & im-
mutata nonnihil, pr̄termis̄ his quę durum alio-
qui sermonem leniunt & explicant. Notat ac docet
hanc astutia in suis institutionibus Quintilianus: No-
stra quā commodissime referamus additis confirma-
tionibus, & si quid est quod mitiget, qd extinuet, qd
alioqui causā adjuvet: contra quā sunt adversariū,
ea destituta his omnib. recitemus, idq; verbis, quam
fieri potest, odiofissimis. Hanc artem isti non ex
Quintiliani pr̄ceptis, sed ex sua malevolentia di-
cierunt: qua se penumero fit, ut quā magnopere
placitura fuerint si sic referantur ut scripta sunt, ali-
ter recitata vehementer offendant. Relege quā so te,
locum, ac diligenter inspice, quibus gradibus, quo-
que sermonis progressu huc perventum sit, ut felici-
tatem illam dementię speciem esse dicerem. Ad
hac observa, quibus verbis id explicem: videbis
illuc esse quod vere pias aures etiam delectet, tan-
tum abest ut quicquam sit quod offendat. In tua re-
citatione offendiculum est, non in meo libello. Ete-
niam cum hoc ageret Moris, ut universum rerum ge-
nus stultitię nomine complectetur, doceretque,
totius

totius humanæ felicitatis summam à stultitia perdere, per omne mortaliū genus pervagata est, usq; ad reges ac summos pontifices. Deinde perventum est ad ipsos Apostolos atque adeo Christum, quibus stultitiam quandam tributam reperimus in sacris literis. Neque vero periculum est, ne quis hic imaginetur Apostolos aut Christum vere stultos fuisse, sed quod in his quoque fuerit infirmum quidam, & nostris tributum affectibus, quod ad æternam illam ac puram sapientiam parum sapiens vide si possit. Verum hæc ipsa stultitia vincit omnem mundi sapientiam, quemadmodum & propheta omnem mortalium justitiam pannis confert fœminæ menstruo fluxu contaminatæ, non quod bonorum justitia polluta sit, sed quod ea quæ apud homines purissima sunt, quodammodo impura sint, si ad illam ineffabilem dei puritatem conferantur. Et ut sapientem proposui stultitiam, ita sanam insaniam, & cordatam ameotiam facio. Quoque mollius esset, quod de sanctorum fruitione sequabatur, præmitto tres Platonis furores, è quibus felicissimus sit amantium, qui nihil aliud sit quam ecstasis quædam. At piorum ecstasis nihil aliud est quam gustus quidam futuræ beatitudinis, quatori absorbebimus in deum, in illo magis quam in nobis ipsis futuri. At hunc Plato furem vocat, cum quis extra se raptus, in eo est quod amat eoq; fruitur. Non vides quā diligenter paulo post distinxerim stultitiam & insaniam gener, ne quis simpliciū in verbis nostris labi posset? Vegum de re non pugno, inquis, à verbis ipsis abhorrent piorum aures. At eur non offenduntur exdem aures istæ, cum Paulum audiunt dicentem, *Quod stultum est dei? &c.* Stultitiam crucis? Cur non divum Thomam in jus vocant, qui de Petri ecstasi scribit in hanc modum: *Dum pie delūpit, sermonem incipit de tabernaculis.* Sacrum illum ac feticem raptum desipientiam vocat, & tamen ista casus

punctus

tur in templis. Cur mihi non olim scripsere dicem, quod in precatione quadam Christum magum dixerim & incantatorem? Divus Hieronymus Christum Samaritanum appellat, cum fuerit Iudeus. Paulus eundem & peccatum vocat, quasi plus dicas quam peccatorem. Maledictum vocat, quam impium convictionem, si quis maligne velit interpretari; quam pia laus, si quis, ut Paulus scripsit, ita accipiat? Ad consimilem modum, si quis Christum prædonem appelleat, si quis adulterum, si quis temulentum, si quis hereticum, nonne futurum sit, ut boni omnes obtulerent aures? At si quis commodis verbis hæc efficerat, & sermonis progressu paulatim huc lectorem veluti manu deducat; quemadmodum triumphans per crucem, prædam ab inferis abductam patri revexerit; quemadmodum Moys synagogam, velut uxorem Uriæ, sibi adjunxit ut ex ea nascetur pacificus populus; quo parente charitatis muslo tumultus, semet ipsum nobis impenderet; quemadmodum novum doctrinæ genus invexerit, ab omnium & sapientium & insipientum placitis longe diversissimum: quis quæso poterit offeadi, præfertim cum horum vocabulorum singula nonnunquam reperiamus in arcana literis, in bosum usurpata sensum? Nos in Chiliadibus (nam id obiter venit in mentem) apostolos Silenos appellavimus, immo Christum ipsum Silenus quendam diximus. Accedat iniquus interpres, qui hoc tribus verbis odiosius explicet; quid intolerabilius? At legat pius & æquus quæ scripsi; probabit allegoriam. Demiror autem, nec illud animadversum ab istis, quam cautim efforam ista, quamque correctione studeam mitigare. Sic enim propono. Sed posteaquam semel in mortis induimus, age doceamus & illud, felicitatem Christianorum, quam tot laboribus expertunt, nihil aliud esse quam insaniz stultitizque genus quoddam. Absit invidia verbis, rem ipsam potius expendite. Audite

disse? Primum quod Moria de retam artana disputat, id mitigo proverbio, quod jam leonis exuvium induerit. Nec simpliciter appello stultitiam aut insaniam, sed stultitiz insanizque genus, ut piam stultitiam, & felicem intelligas insaniam, juxta distinctionem quam mox subjicio. Nec hoc contentus, addo, quoddam, ut appareat figuram subesse, non simplicem esse sermonem. Nec his contentus, offendam deprecor, quam verborum sonus possit gignere; & admoneo, ut magis observent quid dicatur, quam quibus dicatur verbis. Atque haec quidem in ipsa statim propositione. Jam vero in ipsa tractatione quid est omnino quod non pie, quod non circumspete sit dictum, ac reverentius etiam quam ut conveniat Moria? Sed ibi malui paulisper obliuisci decori, quam non satisfacere dignitati tei; malui rhetorice offendere, quam lude re pietatem. Ac postremo peracta probatione, ne quem moveret, quod de retam sacra Stultitiam, hoc est, jocosam personam, fecerim loquentem; & hanc deprecor culpam hisce verbis; verum ego jamdudum obliita mei *τέλος τὸ συγμέτρον παντὸν*. Quanquam si quid perulantius aut loquacius a me dictum videbitur, cogitate, & Stultitiam & mulierem dixisse. Vides ut nusquam cessatim omnem offendiculi ansam praecidere. Verum ista non perspendifunt quorum aures prater propositiones, conclusiones, & corollaria nihil admittunt. Quid quod prafatione præmunierim libellum, qua conor omnem præcludere calumniam? Neque quicquam ad dubito, quin ea candidis omnibus faciat satis. Quid autem facias istis, quivel ob ingenii pertinaciam sibi satisfieri nolint, vel stupidiores sint quam ut satisfactionem intelligent? Nam quemadmodum Simonides dixit, Thessalos hebetiores esse, quam ut possint a se decipi, ita quosdam videas stupidiores, quam ut placari queant. Adhæc, non mirum

mirum est, invenire quod calumnietur qui nihil aliud querit nisi quod calumnietur. Quod si quis eodem animo legat divi Hieronymi libros centum locos offendet qui calumniaz pateant: nec deerit in omnium Christianissimo doctore quod ab ipsis hereticum possit appellari. ne quid interim dicam de Cypriano, de Lactantio, deque ceteris consimilibus. Denique quis unquam audivit ludicrum argumentum in Theologorum vocari cognitionem? Quod si placet, cur non eadem opera quicquid à poetis hodie scribitur aut luditur, ad hanc excutiunt legem? quot illic reperient obscoena, quot veterem paganismum olenia? Verum hæc quoniam inter seria non habentur, nemo theologorum existimat ad se pertinere. Neque tamen postulem istorum exemplum mihi patrocinari. Ego nec oculo scriptum à me velim, quod ullo pacto Christianorum officiat pietati. Modo detur qui quod scriptum est intelligat: modo detur æquus & integer, quiq; cognoscere studiar, non affectet calumniari. At si quis istorū habeat rationem, qui primū nullo sunt ingenio prædicti, minore judicio, deinde nihil omnino bonarū literarum attigerunt, sordida tantum ista, perturbataque doctrina infecti potius quam eruditī: denique infensi omnibus, qui sciunt quod ipsi nesciant, nec aliud secum adferentes propositum, quam calumniandi, quicquid illud sit, quod forte utcunque intellexerint: is nimis nihil omnino scripturus est, si vacare velit calumnia. Quid quod istorum nonnullos gloriz studium ad calumniandum adducit? Nihil enim gloriosius inscitia cum scientiaz persuasione conjuncta. Proinde cum vehementer sitiant famam nec eam possint bonis rationibus assequi, malunt Ephesiorum illum juvenem imitari, qui incenso fano totius orbis celeberrimo nobilitatus est, quam inglorijs vivere. Et cum ipsi nihil lectu dignum possint edere, toti sunt in hoc, ut celebrium virorum luebratio.

brationes carpant. De aliis loquer, non de me, qui nihil omnino sum. Ac Moriz libellum ipse ne pili quidem facio, ne quis putet hac re commoveri nos. Quid autem mirum, si tales, quales modo diximus, propositiones aliquot eliant, ex magno decerpas opere, quarum alias faciant scandalofas, alias irreverentiales, alias male sonantes, alias impias & hæresim sapientes? Non quod hæc mala reperiunt illie, sed quod ipsi secum adferant. Quanto placabilius erat, & Christiano cädore dignius, eruditorum hominum industriam favore alere? Et si quid forte fortuna fuerit elapsum incogitantius aut connivere, aut comiter interpretari, quam inimice querere quod reprehendas, & sycophantam agere, non theologū? Quanto felicius mutua collatione vel docere, vel discere: & ut Hieronymianis utar verbis, in scripturarum campo sine nostro dolore ludere? At in ipsis mirum quam nihil sit medium. Quosdam autores sic legunt, ut quantumvis manifestum incidet erratum, vel frivolo prætextu defendant: in quosdam adeo sunt iniqui, ut nihil tam circumspete dici possit, quod non aliqua ratione calumnientur. Quanto præstiterat, dum hæc agunt, dum vicissim & lacerant, & lacerantur, simul & suum perdentes otium & alienum, Græcas aut Hebraicas, aut certe Latinas literas discere? Quarum cognit orationum adfert momenti ad divinarum scientiam literarum, ut mihi sane videatur vehementer impudens, earum rudē Theologi nomen sibi vendicare. Proinde, Martine optime, pro mea in te benevolentia non te desinam adhortari, quod antehac sūpius feci, ut studiis tuis saltem Græcarum literarum cognitionem adjungas. Rara quædā est ingenii tui felicitas. Stylus solidus & nervosus, ac fluens & exuberans, animum arguit non sanum modo, verum etiam fœcundum. Suppetit etas non tantum integra, sed virens adhuc & florida: & vulgatum istum studiorum cursum jam feliciter

lieiter absolvisti. Crede mihi, si istis tam præclaris in-
itiis græcanicæ literaturæ colophonem addideris, au-
sim tum mihi, tum aliis omnibus, magnum quiddam
de te polliceri, & quod antehac nemo recentiū the-
ologorum præstiterit. Quod si in hac es opinione, ut
amore veræ pietatis putes omnem humanam erudi-
tionem esse contemnendam; & arbitratis, ad hanc
sapientiam majore compendio perveniri transfigura-
tionem quadam in Christum; cæteraq; omnia quæ di-
gna cognitu sint plenius in fidei lumine perspici quā
in hominum libris: facile tux subscriptiſero sententiaſ.

Quod si ut nunc habet humanarum rerum status, ve-
ram Theologicæ rei cognitionem tibi promittis ab-
ſequinguarum peritia, præsertim ejus, in qua pler-
que sunt traditæ divine literæ, tota nimirum erras
via. Atq; utinam hanc rem persuadere tibi tam pos-
sim quam cupio, nam cupio non minus quam & te
diligo & tuis studiis faveo: porro tum diligo effu-
ſissime, tum faveo impensissime. Quod si tibi non
possim approbare, saltem illud amici precibus dones
velim, ut periculum facias. Nihil recusabo supplicii,
niſi fateberis amicum ac fidum fuisse consilium. Si
quid meretur hic meus in te amor, si quid valet pa-
tria communis, si quid tribuis huic, non ausum dice-
re, doſtrinx, sed certe laboriosæ in bonis literis exer-
citacioni, si quid tribuis x̄tati, (nam quantum ad an-
nos attinet, ego tibi pater esse possem,) sine me hoc
vel gratia, vel authoritate, si minus argumentis, abs
te impetrare. Ita demum mihi videbor eloquens,
quod tu mihi soles tribuere, si hanc rem persuadero.

Quod si assequor, futurum est ut uterque gaudea-
mus, ego dedisse consilium, tu paruisse. Et qui nunc
es omnium charissimus, hoc nomine non paulo fu-
turus es charior, quod te tibi reddiderim chario-
rem. Si minus; vereor, ne natu jam grandior, ac
rerum usu doctus, & meum probatutus sis consilium,
& tuam damnaturus sententiam; quodque fere
ſolet

solet usu venire, tum intelligas errorem tuum, cum serum erit mederi. Possem tibi permultos enumera-
re nominatim, qui cani jam cōperint in his lite-
ris repuerascere, quod tandem animadvertisse
sine his mancum ac excum esse literarum studium.
Verum haec de re nimis jam multa: ut ad tuam rede-
am epistolam. Quoniam existimas hac una ratione
leniri posse theologorum invidiam, & veterem in-
staurari fauorem, si quasi παληφᾶς, Sophiz lau-
dem opponā Morias encomio: vehementer hortaris
& obsecras ut ita faciam. Ego, mi Dorpi, qui nemini
nem contemno nisi me ipsum, quique cupiam, si li-
ceat, universos mortales habere placatos; nec hoc
laboris gravarer suscipere, nisi prospicerem futurum,
ut, si quid apud pauculos iniquos & indoctos ortum
est invidiz, non solum non extinguatur, verum eti-
am magis exacerbetur. Proinde satius esse duco,
μὴ κινεῖ τὸ ἐν κάμενον κρέπω, καὶ ταῦτα καμαρίνας
μὴ ἀπτισθαι. Rectius, ni fallor, tempore langues-
cit haec exētra. Nunc ad alteram epistolę tuę par-
tem venio. Operam meā in Hieronymo restituendo
magnopere comprobas, & ad consimiles hortaris la-
bores. Hortaris quidem jam currentem; quanquam
non tam hortatoribus opus est ad hanc rem, quā ad-
jutoribus; tantum est in negotio difficultatis. Verum
nolo posthac mihi quicquam credas, nisi hic vera-
cem deprehenderis. Ipsi quos tantopere offendit
Moria, nec Hieronymi probabunt editionem, nec ipsi
multo sunt & quiiores Basilio, Chrysostomo, Nazian-
zeno, quam nobis; nisi quod in nos licentius debac-
chantur; quanquam aliquoties irritatores, nec
illis indigna luminibus verentur effutire: bonas
literas metuunt, & suę timent tyrannidi. Atque
ut intelligas me non temere hoc divinare: cum o-
pus esset institutum, & fama jam percrebuisse,
accurrere quidam graves, ut habentur, viri, & insi-
gnes, ut sibi videntur, Theologi per omnia sacra
typographum

typographum obtestantes, ne quid Graecitatis aut Hebraismi pateretur admisceri: ingens in eis literis esse periculum, nec quicquam esse fructus; ad solam curiositatem esse paratas. Et ante hoc tempus cum apud Britannos agerem, forte fortuna incidit mihi comparatio cum Franciscano quodam primi nominis Scotista, qui plebis iudicio multum sapere, suo nihil nescire videbatur: huic cum exposuisset quid in Hieronymo conarer, vehementer admiratus est, esse quicquam in hujus libris, quod à Theologis non intellegeretur: homo usque adeo indoctus, ut demirer si tres versus in omnibus Hieronymi lucubrationibus recte intelligat. Addebat homo suavis, si quid in Hieronymi prefationibus addubitarem, Britonem omnia luculenter exposuisse. Quæso, mi-
Dorpi, quid istis facias Theologis, aut quid prece-
ris, nisi forte fidelem medicum, qui cerebro medea-
tur? Et tamen huius farinæ sunt aliquoties, qui in
Theologorū confessu fortissime vociferantur. Hi de
Christianismo pronunciant. Timent & horrent cœu-
rem periculosa ac pestilenta, quam divus Hiero-
nymus, quam Origines etiam senex magnis sudori-
bus sibi paravit, quo vere Theologus esset. At Au-
gustinus jam episcopus, jam senex, in Confessionum
libris deplorat, quod juvenis ab eis literis abhorru-
isset, quæ sibi in exponendis sacris literis magno u-
sui esse potuissent. Si periculum est, non metuam
hoc discriminis, quod viri tam sapientes affectarunt:
si curiositas, nolim esse sanctior Hieronymo; de
quo quam bene mereantur isti, qui quod ille fecit,
curiositatem vocant, viderint ipsi. Extat pervetu-
stum Pontificii senatus decretum, de constituendis
doctoribus, qui linguas aliquot publice traderent:
cum de sophistica, de Aristotelis philosophia per-
discenda, nusquam unquam quicquam sit cautum:
nisi quod ista in decretis vocantur in dubium, utrum
fas sit ea discere, nec ne; atque horum studium à
multis

multis ac magnis auctoribus improbatur. Cur, quod Pontificum autoritas jussit, negligimus: de quo dubitatum est, immo quod improbatum, id solum amplectimur? Quanquam idem istis evenit in Aristotele, quod in divinis literis: adeo ubique Nemesis illa, contempti sermonis ultrix: passim & hic hallucinantur, somniant, cœxiunt, impingunt, metaque portenta proferunt. His egregiis Theologis debemus, quod ex tam multis scriptoribus, quos in catalogo recenset Hieronymus, tam paucis supersint, quia scribabant quod magistri nostri non intelligerent. His debemus quod divum Hieronymum sic habemus depravatum ac mutilum, ut aliis plus prope negotii sit in restituendo, quam ipsi fuerit in scribendo. Jam vero quod tertio loco scribis de Novo testamento sane demiror quid tibi accidérit, aut quonam interim perspicacissimos ingenii tui oculos averteris. Nolis quicquam à me mutari, nisi si quid forte sit apud Græcos significans: & negas in hac, qua vulgo utimur editione, quicquam esse vitii. Nefas esse putas, rem tot seculorum consensu, tot synodis approbatam, ullo pacto convellere. Obsecro te, si vera scribis eruditissime Dorpi, cur frequenter aliter citat Hieronymus, aliter Ambrosius, quam nos legimus? Cur Hieronymus multa reprehendit, & corrigit nominatim, quæ tamen in hac habentur editione? Quid facies, cum tam multa consentiunt, hoc est, cum secus habent Græcorum codices, cum ad horum exemplar exemplaria Hieronymus, cum idem habent vetustissima Latinorum exemplaria, cum ipse sensus multo rectius quadrat? num his omnibus contemptis, tuum sequeris codicem, fortassis à scriba depravatum? Neque vero quisquam asseverat in divinis literis ullum esse mendacium: Quandoquidem & hoc adductum est abste; neque totum hoc, de quo cum Hieronymo digladiatur Augustinus, quicquam ad rem pertinet.

At

At illud ipsa res clamitat, & vel cæco, quod ajant, potest esse perspicuum, sive vel ob imperitiam interpretis vel ob oscitantiam, Græca male redditam esse, sive germanam ac veram lectionem ab indoctis librariis fuisse depravatā, (id quod quotidie videmus accidere) aliquoties mutatum à semidoctis parum attentis. Uter magis favet mendacio, qui hæc corrigit ac restituit, an qui citius ferat addi mendam, quam tolli? Quandoquidem ea depravatorum natura est, ut mēnda mendam gignat. Et sunt fere ejusmodi, quæ mutamus, ut ad emphasis pertineant sive agis quam ad sensum ipsum; quanquam sive numero magna sensus pars est emphasis. Verum non raro tota aberratum est via. Quod quoties accidit, quæ so te, quo confudit Augustinus, quo Ambrosius; quo Hilarius, quo Hieronymus, nisi ad Græcorum fontes? Id cum sit ecclesiasticis quoque decretis comprobatum, tamen tergiversaris, & studes refelleret, vel potius elabi distinctiuncula. Scribis, eo seculo Græcorum codices emendationes fuisse Latinis: nunc contra esse, nec fidendum illorum libris, qui desciverint ab ecclesia Romana. Vix adducor, ut credam te hoc ex animo scribere. Quid ais non legamus eorum libros, qui desciverunt à fide Christiana? Cux igitur Aristoteli tantum autoritatis tribuunt, ethnico, cui nihil unquam fuerit cum fide commercii? Tota Judæorum gens à Christo descivit, nihil igitur ponderis habebunt apud nos Psalmi & Prophetæ illorum sermone scripti? Jam mihi recense capita omnia, in quibus Græci à Latinis dissentunt orthodoxis: nihil reperies quod ex novi Testamenti verbis natum sit, aut quod hoc pertineat. Tantum de vocabulo hypostaseos, de processione sancti spiritus, de consecrandis ceremoniis, de paupertate sacerdotum, de potestate Romani pontificis controversia est. At nihil horū ex falsatis approbant exemplaribus. At quid dices, ubi videris sic interpretar;

pretatum Originem, sic Chrysostomum, sic Basili-
um, sic Hieronymum? Num eo quoque seculo
falsaverat aliquis Graecorum codices? Aut quis
enquam deprehendit Graecorum codices vel uno in
loco falsatos fuisse? postremo cur falsare velint,
cum hinc non tueantur sua dogmata? Adde huc,
quod semper in omni doctrinæ genere Graecorum
codices emendatores fuisse, quam noscos, fatetur
& M. Tullius, quanquam alioqui Graecis ini-
quior. Nam distinctio literarum, apices, & ipsa
scripturæ difficultas, in causa est, quo minus facile
queant vitiari: aut si quid fuerit vitiatum facilius
possit restituiri. Porro quod scribis, ab hac editione
non esse recedendum, tot videlicet consiliis appro-
bata: more vulgarium theologorum facis, qui
quicquid ullo modo in publicum usum irrepit, ec-
clesiastice tribuere solent auctoritati. At mihi vel u-
nam profer synodum, in qua sit hæc editio compro-
bata. Nam qui comprobabit, quæ, cujus sit nemo
novit, Nam Hieronymi non esse, vel ipsæ testan-
tur Hieronymi prefationes. Sed esto compro-
barit synodus aliqua, num ita comprobavit, ut
nihil omnino licet ex Graecorum fontibus emen-
dare? Num mendas etiam omnes comprobavit
quæ variis modis potuerint irrepere? Num hujusmo-
di verbis conceptum fuit decretum à patribus?
Hæc editio cuius sit autoris nescimus, sed ta-
men eam approbamus: nec obstat volumus, si
quid, secus habent Graeci codices, quantum vis
emendati; si quid secus legit Chrysostomus, aut Ba-
silius, aut Athanasius, aut Hieronymus; etiam si il-
lud magis quadraverit ad sensum Evangelicum: &
tamen hos ipsos autores in ceteris magnopere com-
probamus. Quin etiam quicquid in posterum, quo-
cunque modo vel à semidoctis & audaculis, vel
ab imperitis, cbris, oscitantibus librariis fuerit

vitiarum, depravatum, additum, omissum, eadem probamus autoritate: neque cuiquam volumus licere, mutare scripturam semel inductam. Ridiculam decretum, inquis. At hujusmodi necesse est fuisse si nos autoritate synodi deterres ab hac industria. Postremo quid dicturi sumus, ubi viderimus, nec hujus editionis exemplaria consentire? Num & hanc pugnantiam approbavit synodus, presencia videlicet, quid quisquam mutatus esset? Atque utinam, mi Dorpi, tantum esset ocii Romanis pontificibus, ut hisce de rebus salutares ederent constitutiones, quibus caveretur, de restituendis bonorum autorum monumentis, de parandis & reponendis emendatis exemplaribus. Verum in eo consilio sedere nolim istos falsissimo nomine theologos, qui huc tantum spectant, ut quod ipsi didicerant, id solum habeatur in precio. Quid autem isti didicerunt, quod non sit ineptissimum, & idem confusissimum? Quibus si contingat tyrannis, futurum est, ut antiquitatis optimis autoribus rejectis, insolissimas istorum nomenas pro oraculis habere cogatur mundus; quæ usque adeo nihil habent bona eruditionis, ut eo sane malum vel medioris esse credo, quam istius generis optimus, si nihil melioris accesserit doctrinæ. Isti sunt, qui non quicquam restitui, ne quid ignorasse videantur. Hi nobis ficta synodorum autoritatem objiciunt: hi magnum Christianæ fidei discrimen exaggerant: hi periculum ecclesiz, quam isti scilicet humeris suppositis fulciunt, rectius plausum fulturi, & hujusmodi famos, spargunt apud vulgus indoctum ac superstitiosum, apud quod cum pro Theologis habeantur, nolint nullam opinionis suæ pectorum facere. Verentur ne, cum perperam divinas citant litteras, id quod sè penumero faciunt, Graecæ aut Hebraicæ veritatis autoritas in os jaciatur, & mox appearat

pareat, esse somnium quod velut oraculum adducatur. Divus Augustinus, vir tantus, ad huc episcopos, non gravatur vel ab anniculo puerò dicere. Isti tales malunt omnia sursum ac deorsum miscere, quam committere, ut quicquā videantur ignorare, quod ad absolutam pertineat eruditionem. Quanquam nihil hic video, quod magnopere pertineat ad fidei Christianæ sinceritatem: quod si maxime pertineret, hoc certe magis esset elaborandum. Neque vero periculum est, ne protinus omnes desciscant à Christo, si fors auditum fuerit, reperatum esse in sacris libris, quod vel scriba depravarit indoctus aut dormitans, vel interpres, nescio quis parū apte verterit. Aliis ex rebus hoc periculum est, quas hoc loco prudens subtileo. Quarto Christianus fuerit, semotis contentionebus, quod quisque possit, in communem usum libenter conferre, idque candide amplecti, simulque & citra fastum dicere quod nescias, & citra invidiam docere quod scias. Quod si qui sunt illiteratores quam ut quicquam recte docere possint, elatiores quam ut quicquam discere velint, hos, quoniam pauculi sunt, valere sinamus, & bonarum, aut certe bonæ spei mentium, potius habeamus rationem. Ostendi quandam meas annotationes rudes adhuc, & adhuc à follibus, quod ajunt, calentes, viris integerimis, summis Theologis, doctissimis episcopis: hi fatebantur, ex ipsis qualibusunque rudimentis sibi plurimum lucis affulisse ad divinarum literarum cognitionem. Porro quod admones, sciebam, Laurentium Vallam ante nos hoc laboris occupasse, quippe cuius annotationes primus curarim evulgandas; & Jacobi fabri in Paulinas epistolas commentarios videram; atque utinam ab his sic esset elaboratum, ut nostra industria nihil foret opus, equidem Vallam plurima laude dignum arbitror, hominem rhetoricum

toricum magis quam theologum, qui hac diligenter sit usus in sacris literis, ut Graeca cum Latinis contulerit; cum non pauci sint Theologi, qui nunquam universum testamentum ordine perlegerint: quanquam ab hoc aliquot locis dissentio, præsertim in his quæ ad rem Theologicam pertinent. Porro Jacobus Faber commentarios illos iam tum habebat in manibus, cum nos hoc operis moliremur: ac parum commode evenit, ut nec in familiarissimis colloquiis alterutri nostrum in mentem venerit, de suo meminisse instituto. Nec ante cognovi quid agitasset ille, priusquam opus formulis excusum prodiisset. Et hujus conatum vehementer approbo: quanquam ab hoc quoque locis aliquot dissentimus inviti cum tali amico libenter ^{ομόθοντες} futuri per omnia, nisi veri magis quam amici esset habendo ratio, præsertim in sacris literis. Sed mihi nondum satis liquet, cur hos duos objicias. Num ut à re velut occupata déterreas? At apparebit, me post tantos etiam vires non sine causa laborem hunc suscepisse. An hoc significas, nec istorum industriam probari Theologis? Evidem quid Laurentio ad veterem illam invidiam accesserit, non video. Fabrum audio probari ab omnibus. Quid, quod nec omnino simile negotium molimur? Laurentius tantum annotavit locos aliquot, idque, ut apparet, in transcurso, levique, quod dici solet, brachio. Faber in Paulinas duntaxat epistolas edidit commentarios, eaque suo more vertit: tam si quid discrépabat, obiter annotavit. Nos universum testamentum novum ad Graecorum exemplaria vertimus, additis è regione Graecis, quo cuius promptum sit conferre. Adjecimus separatim annotationes, in quibus partim argumentis, partim veterum autoritate theologorum docemus, non temeremutatum quod emendavimus, ne vel fide ea,

reat

reat nostra correctio, vel facile depravari possit quod emendatum est. Atque utinam praestare potuissimus, quod sedulo sumus conati. Nam quantum ad ecclesiæ negotium attinet, nihil verebor has meas vigiliolas cuivis episcopo, cuivis cardinali, cuivis etiam Romano pontifici dare, modo talis sit, qualem habemus. Postremo non dubito futurum, quin tu quoque sis edito libro gratulatus, qui nunc ab edendo dehortaris, modo vel paululum eas degustaris literas, sine quibus hisce de rebus recte judicari non possit. Vide, mi Dorpi, ut eodem officio geminam inieris gratiam: nimur alteram apud theologos istos, quorum nomine diligentissime functus sis tua legatione: alteram apud me cui tam amica admonitione testatio rem feceris amorem tuū. Tu vicissim boni consules nostram & que liberam satisfactionem, & si sapis, nostro consilio potius accedes, qui tuam unius rem ago, quam istorum, qui tuum ingenium eximiis rebus natum, non ob aliud student in suam trahere factionem, quam quotanti ducis accessione suas communiant copias. Sequantur illi meliora, si possint: sin minus, tu tamen quod est optimum sequere. Quod si non potes illos reddere meliores, id quod velim te adniti, saltem illud cave, ne te reddant deteriorem. Porro fac ut qua fide causam istorum apud me egisti, eadem meam agas apud istos. Placabis homines, quoad fieri potest, & persuadebis, me, quod facio, non in eorum facere contumeliam, qui hasce literas nesciunt: sed in publicam omnium utilitatem; quæ nemini non patebit, si velit uti; neminem urget, si malit carere: tum eo esse animo, ut si quis oriatur qui rectiora docere possit aut velit me primū fore qui nostra rescindam & abrogem, & illius subscribam sententia. Joanni Paludano multam ex me salutem dicio; cum quo fac ut hanc de Moria li-

tem partiaris, propter commentarios illi dicatos
a Lyftrio nostro. Doctissimo Nevio, humanissimo
D. Nicolao de Beveris, praeposito divi Petri fac me
diligenter commendes. Menardum abbatem, quem
tam magnificis ornas praeconiis, nec dubito quin,
qua es fide, verissimis, vel tua causa diligo ve-
nerisque Neq; negligam in literis meis simul atque
inciderit commoditas, ejus honorificam facere
mentionem. Bene vale, mortalium charissime Dorpi.
Antwerpia, Anno. M D X V.

ESAS.

ERASMVS ROT.

THOMÆ MORO

S. D.

UÆ tibi narrata sunt de concertatione. Qæcula, quæ mihi fuit apud hujus Academie Rectorem cum Nicolao Egmondano, nec omnino vera sunt, neque tamen nihil habent veri: sic enim solet rumor, & augere quod gestum est, & variare fabulas: neque vero mihi tam inimicus est, ut patiar illum mendaciis traduci. Rem igitur ut habet accipe: Quandoquidem video vobis isthie tantum esse oœi, ut quid hec ineptiamus vaceat cognoscere: Ubi literis expostulasse apud hujus Academie rectorem, Quod Egmondanus in concione nos perstrinxisset, rescripsit ille: Si placaret ipsum audire coram sua verba sonantem, fortasse rem posse componi. Respondi, me nihil detrectare; tametsi non essem nescius, ab illo $\omega\mu\delta\tau\alpha$ proditurum. Convenimus, consedit Rector, huic ego dexter assedi, sinistre ille. Nec erat inanis ordo: noverat Egmondani mores, ac de me fibi falso persuaserat, cum esse, qui possem irritari: proinde medius consedit, quo pugnam dirimeret, si forte $\lambda\omega\mu\mu\alpha\chi\alpha$ ad ungues ac pugnos effervesceret. Rem igitur paucis exponit Rector. Ibi compostrit ad miram, sed ridiculam gravitatem vultu, infit Egmondanus: Ego nihil feci injuriz in factis concionibus: si Erasmus se putat $\lambda\omega\mu\mu$, proferat; sum illi responsurus; Rogabam, an putaret ollam atrocioris injuriam quam hominem immerntem in publica concione traducere mendaciis. Ibi continuo com-

motus homo, & relicta quam ceperat persona, magis etiam purpurascens (nam rubebat & antea erat enim tempus pomeridianum.) Et cur, inquit, tu nos traducis tuis sacris libris? In libris, inquam, meis nusquam est nomen tuum. Nec in concionibus, inquit, meis auditum est nomen tuum. Negavi, libros meos esse sacros, in quibus aliquando narrem etiam somnia mea, nihilque non nuger: non idem licere in sacris concionibus. Præterea longe minus, inquam, scripsi de te quam res habet. Tu de me publice mentitus es, dicens, favisse Lutherο, cui nunquam favi in eum sensum, in quem tua dicta interpretatur populus, & ipse sentis. Ibi jam non commotus, sed furenti similis: Imo, inquit, tu es autor herum omnium, tu es versipellis ac veterator, & nihil non intorques cauda quadam. Atque his similia multa evomuit verius, quam dixit, quæ illi tum suggerebat splendida bilis. Sensi, & mihi concitari stomachum; jamque vox quædam eruperat, sermonis non satis temperati procēdium, non quidem racha, sed aliud quiddā, quod pejus oleat quam sonat. Sed repressi me illico satius dicens, & meū (nam parum valebam) & Rectoris parcere valetudini, cui & ipsi cum medicis res erat; postremo stultum & indecorum ratus, adversus furentem furere. Itaque subridens, verti me ad Rectorem: Possem, inquam, testari de insigni contumelia, possem regerere convicia; appellat me versipellem, liceret ipsum vici- sim appellare vulpem: appellat me duplicem, possem ipsum appellare quadruplicem: ait me cauda contorquere omnia, possem dicere illum lingua sua inficere omnia: sed hæc nec viris digna sunt, ac vix etiam mulieribus. Agamus argumentis. Finge me. Hic ille protinus interpellans magno clamore nau-tico: Non fingo, inquit; nolo fingere. hoc vestrum est; vos poetæ fingitis, ac mentimini omnia. Jam magis

magis ridere libebat quam indignari. Si fingere nos
vis, inquam, da igitur. Nolo, inquit, dare. Fac, in-
quam, ita esse. Non faciam, inquit. Si igitur ita;
inquam. At non est, inquit. Quid igitur inquam, vis
me dicere? Dic, inquit. Ita est. Vix Rector impetra-
vit, ut fineret me loqui. Ut verum sit, inquam, me in
libris meis quzdam scripsisse secus quam oportet,
non tamen hoc erat tuum, ad animi tui vindictam a-
buti sacri loci, sacrae concessionis autoritate, & populi
simplicis credulitate. Poteras vicissim in me scri-
bere, poteras me in jus vocare. Nunc non tam mihi
facis injuriam, quam toti huic academiz, quam toti
populo, quam sacrae concessioni, quz longe aliis fabulis
dicata est. Hic quum decesset homini quod responde-
ret, alio ut solet deflexit. Ita, inquit, optares ibi simi-
lem autoritatem. Quam inquam, concessionandi? an-
nuit. Atqui, inquam, & olim sum concessionatus, & ar-
bitror me posse meliora docere, quam audio re al-
quando proferentem. Quia igitur, inquit, facis?
Quia puto, me, inquam, majus operz precium face-
re scribendis libris: tametsi tuam industriam non
improbarem, si modo doceres ea quz faciunt ad
bonos mores. Ibi venit homini in mentem,
quod scripsisse in literis ad Rectorem, (lege-
rat enim) hæc mihi imærenti, immo bene merenti,
indigne fieri. Ubi, inquit, tu bene mereris? Fa-
tentur, inquam, hoc plurimi, me non male me-
ritum de bonis literis. Ita, inquit, sic vos eas appell-
atis; sunt malæ literæ. Et in sacris, inquam, literis
multa restitui. Imo, inquit, multa falsasti. Cur igitur,
inquam, approbat Romanus pontifex suo diploma,
te? Ita diplomate? inquit. Quis vedit tuum diploma?
Subindicans, à me confictum esse. An postulas, in-
quam, ut diploma per singulos circumferam, aut
in foro exhibeam? Exhibui Ateni, vedit Dorpius.
Ita Dorpius, inquit, additurus & in illum ali-

quid convicii, ni Rector illum suo vultu compescuisset. Videbis & tu inquam. Nolo, inquit, videre tua. Cur igitur damnas inquam. Cur in Lutherio dampnanda tantum apud te valet pontificis autoritas, in meis probandis pluma levior est? Hoc sermone omissio, cœpit commemorare jam velut affectum moturus arte Rhetorica, quantis honoribus afferissent me Theologi Lovanienses priusquam in eos scripisset. Quid non fecimus, inquit, tibi? Catalogum de virulentis obtrectationibus, quibus me lanierat Egmondanus, etiam priusquam Lovanium commigrarem, nulla mentio. Respondi non esse mei moris extenuare cuiusquam in me beneficium, exterum me hactenus Theologorum beneficio non admodum usum fuisse. Ibi nescio quo pacto factus. mitior, Verum, inquit; quia non potuimus. Ergo, inquam, ne impunes, quod non præstitistis. Nam quantum potueritis male faciendo, fecis; officii nihil expertus sum; nisi quod me vocastis ad actus, quos vocatis, & convivia quædam solennia; à quibus nemo magis abhorret quam ego: tantum abest, ut existimem, me hoc nomine rultum debere vobis. Vos me ultiro invitastis ad amicitiam; ego ut nunquam ambii, ita nunquam dedi ansam dirimendæ. Ex hoc sermone venit homini in mente de sarta inter nos amicitia, uno ipso nondum satis pacato, cum nemo stolidius læsisset, quam ille. Putant, hoc esse religionis colophonem, ut illis supplices sint, etiam qui non ferendis injuriis sint affecti: tantum abest, ut quemquam ipsi reconcilient, aut juxta doctrinam Evangelicam benefaciant ei qui laserit. Bene mones, inquit, yactas, inter nos sartam fuisse concordiam. Quid? An non fuit? Inquam. Nonne comporavimus splendide in collegio Falconis? (Confiterat hoc prandium ejus domus moderatori non mediocri pecunia. Et quoniam erat dies Mercurii, tantum piscium erat paratum.

paratum uni Egmondano, quantum satis esset quatuor athletis.) nonne proposita pacis conditio, ut utrinque deleret offensas omnes amnestia? Negavit ille fortiter, quod tot testibus actum erat. Reator interpellans, ita moderatus est litem, ut fateatur, inter omnes Christianos esse aliquam concordiam, ceterum eam pacem non fuisse nunc eris omnibus absolutam. Ego atridens rogabam, quota compotatione pax Theologica absolveretur; Me simplicem arbitrari; vel sine compotatione confici pacem inter bonos. Hinc rursus aliud illi venit in mentem. Recte admones, inquit; tu nos habes ludibrio, traducis tanquam ebrios. Expostulante me ubi vocassem eum ebrium; Scribis, inquit, me fuisse uividum à prandio largiore: quid hoc aliud est, quam esse ebriosum? Hoc, inquam, neque te nominato scripsi, & narro ab aliis dictum: nam tui Carmelitz hoc lemmate te excusabant, ne quis gravius ferret, quod dixeras uividus à prandio largiore. Eia-tui, inquit; indignans opinor, quod tui dixissem, non vestri. Quod si maxime, inquam, edidissem nomen, quid erat flagiti, si quod tu publice ausus es dicere, ego simili libertate retulisse? Nunc honoris tui gratia supprimio nomen tuum, & rem atrocem civiliter narro. Dixetas, Fabrum ac me, qui nunc pugnaremus inter nos, olim pugnaturos in profundo tartaro. Eia, inquit, hoc ab aliis audisti. Verum, inquam: at non ab uno, sed audes tu negare dictum? Obtinuit. qua quidem in re primū sum admiratus novum hominis pudorem. Mox in alium campum expatiatus negavit se unquam facturum finem vociferandi in Lutherum, donec illum consecisset. Respondi, per me licet illi, vocifera- ri usque ad ilium disruptionem modo ne in me blate- raret: neque me queri, quod in Lutherum elamasset, sed quod in me. Quod ipsum si illi usque adeo cordi esset, pergeret; nihil tamen luci facturus,

nisi

Disi ut esset bonis omnibus ludibrio, quandoquidem
in ea concione vidissim passim omnes residentes. Hic
ille: Ita, inquit, illi tui erant. Quam mei sint in-
quam, nescio; plerosque ne de facie quidam nove-
sam. Inter cetera crimina objecit & hoc, quod alle-
garem epistolas illustrium virorum qui mihi nonni-
hil tribuerint: significans, eas a me configi, nec
ullos esse qui mea probarent, cum ego ferme totum
hoc epistolarum genus premam: simulque indicans,
nihil oportere probatum haberi, quod ipsius
calculo non esset commendatum. Hinc coniicere li-
get simul & modestiam hominis qui sibi tam parum
tribuat, & simplicem pureque Christianum ani-
mum, qui nihil mali non suspicetur de proximo.
Cum inter cetera dixisset, non debere vide i mili-
tum, sicubi querat non nihil de theologis in li-
bris meis: cum Joannes Standitius Minorita, Theo-
logus, episcopus a sancto Afino, apud regem ac re-
ginam Anglie, multis proceribus & eruditis
adstantibus impudentissime me detulerit: tribus no-
minibus; primum quod tollerem resurrectionem,
deinde quod nihil facerem sacramentum matrimo-
nii; præterea quod male sentirem de Eucharistia:
cum in omnibus libris meis nihil magis asseram
quam resurrectionem: ac matrimonium edita de-
clamatione sic prædicarim, ut Theologi putarint,
errorem esse hereticum, quod matrimonio plus sa-
tis tribuerim; postremo cum de Eucharistia aus-
quam, neque scripserim, neque locutus sim, nisi
sicut decet, id est, summa cum reverentia. Ita, inquit,
hæc omnia fortasse sunt vera. O vocem impo-
tentis animi, sibique nihil non indulgentis: cur
hæc potius in me vera essent, quam si quis dicat,
Egmondanum compilasse sacramentum zodium ga-
zophylacium? quam incantasse morituros, uti sibi
traderent hereditatem, frustratis hereditibus; quam
ad quæstum prodiisse, quæ audivit in arcanis con-
fessionibus.

ſectionibus? Hæc fortasse probabilius in illūm com-
peterent, quam quæ volebat ille videri non abhor-
rentia à veris in me. Huic divo committunt paren-
tes liberos suos, ut imbibant veræ religionis semi-
na. Quid tibi nunc referam singula? quicquid quo-
cunque casu dicebatur, rapiebatur in occasionem
convicci, non aliter quam solent pueri rixantes, ac
mulierculæ procaces: quicquid dixeram, regerebat
in diversum. Objiciebat epistolam ad Lutherum scri-
ptram. Hic, inquam, moneo quid debuerit vitare;
Immo, inquit, doces eum scribere. Etiam hoc vide-
batur male habiturum hominem, si Lutherus ali-
quanto melius scripisset: adeo illum perire cupie-
bat, non corrigi. Sed illud nullo modo concoque-
bat, quod adjecebam. Non admoneo quid facias,
facias, sed ut quod facis perpetuo facias. Hic cum
excusarem civilitatem Rhetoricam, qua negamus
nos admonere, cum maxime admonemus, rursus in-
canduit. Pulchrit, inquit, dixi; hoc vere rhetorum
est, omnia fucare, fingeré, mentiri. Arridens, fassus
sum, aliquando mentiri Rhetores, sed interim men-
tiri nonanunquam & Magistros nostros. Rursus
cum dicerem, me consuluisse dignitati Theologo-
rum, respondit: Nobis hanc curam relinque; nos
prospicieamus. Cum adderem, exurendis Lutheri lib-
bris eum è bibliothecis eximi posse, ex animis non
item: Eia, inquit, ex animis: ibi eum tu posuisti.
Cum nihil inter nos conveniret: adeo ut si dicerem
literas bonas, ille continuo vocaret malas; si librum
castigatum, ille falsatum: si me dixisset alienum
à factione, ille protinus caput factionis appellaret:
negaturus & intra oleam esse duri quicquam, aut
extra juglandem esse duri quicquam, si quid tale af-
firmasset: Rector intersecans rixam jam nimis lon-
gam, negavit hæc esse digna Theologis: se lubentius
auditurum, si quid faceret ad concordiam sartendam.
Age, inquam, quando negas, eam concordiam unica

com-

computatione potuisse coire, quid superest ad consummandum? Hortante Rectore, dixit: Ut sacras famam nostram abs te lesam. Ubi, inquam? In epistolis? Annuit. Illis, inquam, jam evulgatis, mihi non est in manu quod peris; quāquam illic nullius famam lēsi. Ergo palinodiam, Inquit, cane. Quām scribe, Lovanii synceros & probos esse Theologos. Id, inquam, haud unquam negavi. sed quos ego taxavi, si mihi præbebunt probam materiam, magnifice de illis scribam. Hic irritatus, Et tu, inquit, si nobis præbueris bene loquendi materiam, bene de te loquemur. Tu stylum habes, nos linguam habemus. Taxas, inquit, nos, quod tibi oblatremus à tergo; audeo tibi in os dicere. Nec mirum, inquam; tu quibus, es moribus, aedes etiam conspue os boni viri. Negavit, se adhuc esse tam contumacem. Hoc sermone interrupto Rector admonuit, ut de Lutherō, quod erat caput, ageretur. Age, inquit, scripisti pro Lutherō; nunc scribe adversus illum. Hic inficiatus, me scripisse pro illo, sed pro Theologis potius adversus illum; cum excusassem multa, otium, imperitiam, metum; inter alia prætexui suspicionem crudelitatis, si s̄virem stylo meo in hominem prostratum ac victum. Immo hoc ipsum, inquit, scribe Lutherum à nobis victum esse. Respondi, non deesse qui hoc vociferarentur, vel me tacente. Præterea magis fore decorum, si ipsi suam celebrarent victoriam, qui peperissent. Postremo mihi non constat, quod eum vicissent, cum libri illorum nondum prodissent in lucem. Sub hæc desperans, versus ad Rectorem, ait, Nonne prædixi, nos nihil astutos? Quamdiu, inquit, detrectat scribere adversus Lutherum, tam diu habebimus eum pro Lutherano. At isthac, inquam, nomine tu mihi Lutheranus eris, qui nihil scribas adversus illum, neque tu solus tantum, sed innumeris tecum. Atque ita non dicto, sed signis

significato vale, Rectori, non mihi, discessit: quem-
admodum qui in gladiatoria schola vulnus præter
certaminis leges acceperunt, ceteris quidem dant
dextram, ei à quo lèsi sunt non dant. Habet fere
summam illius præclarí colloquii, quod illi tamen
visum est admodum blandum, cum hoc ageretur, ut
me pelliceret eloquentia sua ad in'festandum stylo
meo Lutherum. Neq; passus est ille sibi petire hujus
conflictationis gloriam. Jactitavit apud compoto-
res suos, quam fortiter obstiiisset in os Erasmo. Re-
ctor eadem suis denarrans, non sine risu, negavit, se
unquam crediturum fuisse. mihi tantum esse tempe-
rantia. quanquam non hinc mihi laudem hanc ar-
riogo; qui proorsus inlanus fuisset, si cum illo con-
tendissem. Et tamen est unus aut alter hoc sceleratior.
Nam hic ut mole:lus est & pertinax, ita mi-
nus habet fuci, semper sui similis. Talem aijunt fuisse
puerum, talem magistellum, talem baccalaureum,
talem Theologiz professorem, qualis nunc est Car-
melita. Nec Vulcanus quidem hunc recudat, neque
refingat Mercurius. Sibi tamen viderunt præcipua ba-
sis Christianz religionis, & ordinis Carmelitici de-
eus. Tam jucundus est huic Academiz, quam sunt
fici in oculis. Sed vomicam hanc nemo potest excu-
tere. Bene vale, mi More. Lovanii. Anno M D X X.

Viro undecunque doctissimo

MARTINO DORPHO,

Theologo, Lovani.

[*Thomas Morus Martino Dorpio*

S. P. D.

Si mihi ad te venire tam esset liberum, quam vehementer, mi Dorpi, cupio; tum ista, quæ nunc parum commode committo literis, commodius tecum coram ipse tractarem; tum (quo nihil jucundius potuisset accidere) te ipso interea præsente perfuerer. cuius videndi, cognoscendi, complectendi-que, mirum pectori meo desiderium inservit Erasmus, utriusque nostrum amarissimus; tum utri-que, uti spero, ex æquo charus. Nihil est enim, quod ille majore cum voluptate faciat, quam ut apud præ-sentes amicos suos, absentes prædicet. Siquidem, quæ sit ipse plurimis, idque in diversis orbis ter-ram partibus, doctrinæ suavissimorumque morum gratia charissimus; conatur sedulo, ut, quo in unum se omnes animo sunt, eodem etiam inter se omnes conglutinet. Non cessat ergo apud universos singu-latim amicorum quemque referre; & quo in cun-ctorum amicitias insinuet, omnes cuiusque dotes, quibus amati promereatur, exponere. Quod quæ ille assidue facit de omnibus; de nullo tamen sèpius, de nullo faciat effusius, de nullo quam de te charissi-mæ Dorpi, libentius: quem ita dudum celebravit in Anglia, ut nemo sit ibi literatorum virorum, cui non Dorpii nomen & que notum celebreque, atque Lovaniensibus ipsis, quibus est (ut esse debet) cele-berrimum. Seorsum vero ita te depinxit apud me, ut jam olim pulcherrimam animi tui imaginem, plane-

planeque eandem apud animum meum præsumptim, quæ mihi, posteaquam huc adpulit, ex elegantiſſimis opuſculis tuis eluxit. Itaque quum me pri-
mum ſcirem ab invictiſſimo rege noſtro in has par-
tes legatione funeturum; crede, mi Dorpi, mihi,
non pro minimo itineris tanti pretio ducebam, quod
oblata mihi videbatur occaſio, qua tecum quoquo
pacto congrederer. Verum iſtam conueniendi tui fa-
cultatem, quam præbitam eſſe ſperaveram, nego-
tii nobis demandati ratio præripuit; quæ me Bru-
gis, ubi cum magnificis iuſtrissimi principis veſtſi
oratoribus, res ut nobis tractaretur, convenerat,
alligavit. Quo fit, ut vehementer doleam, quum
hac legatio mihi multis alioqui nominibus arri-
deat, qua tamen in re optaveram maxime fortu-
nam mihi affuſſe propitiā, ea me maxime ab
illa deſtitui. Verum (ut ad id tandem veniam
quod me coegit in præſenſi ſcribere) dum heic ver-
ſor, incidi forte in quodam, qui non alieni à literis
videbantur. Apud hos de Erasmo, & de te item, ſer-
monem ingero. Illum ex literis ac fama; te vero
etiam alias noverant. Narrant mihi rem, ut pa-
rum lxtam, ita nequitam credibilem; te videlicet in
Erasmum animo eſſe parum amico, idq; ex literis ad
eum tuis liquere, quas (quoniam ad credendum a gre-
me adduci videbant) poſtero dñe allaturos ſeſe polli-
cebantur. Redierunt poſtridie, tum literas ad me ter-
nas adportarent. Unas ab te ad Erasmus ſcriptas;
quas ille (quod ex ejus reſponſione colligo) non ac-
ceperat, ſed earum exemplar (id quod mihi nunc eve-
nit) nescio quo monſtrante legerat. In his Moriā in-
ſimulas, & ad Sapientiā laudem invitas. Institutum
eius, de emendando novo Testamento ex Græcis co-
dicibus tam parum probas, tam angustis limitibus
ut eoarter ſuades, ut pene in univerſum diſſuadeas.
Altera fuerunt iſpius; quibus tibi breviter, ut-
pote ſeffus ex itinere, atque adeo in eodem adhuc
itinere

itinere occupatus, satisfacit; copiosius idem se facturum professus, quum Basileam delatus esset. Denique, tertia litera tua fuerunt; quibus rursus ad hanc Erasmi respondes epistolam. Has ego quum presentibus illis perlegisem; quanquam erant aliqua non quae mihi quidem inimicum esse te illi persuaderent, (quid enim posset esse, tale ut hoc persuadeat mihi?) sed animo tamen aliquanto magis turbido quam expectaram; tamen, quia hanc opinionem illis ex animo eradi potius, quam confirmari cupiebam, asserui, nihil ibi legisse me, quod non ab amicissimo pectore profectum videatur. At, inquit eorum unus, non astimo quae scripsit; sed meo iudicio neutiquam amice fecit omnino quod scripsit. Nam si Moria quemquam tam vehementer offendit; quod ego nusquam, ne Lovaniis quidem, quamquam ibi post editam Moriam spe multumque versatus, audivi, praterquam ab uno aut altero, morosissimis atque infantissimis senibus, & quos ibi pueri quoque rident; quum alioquin & hic & ibi tam grata fuerit omnibus, ut multi multas ejus partes memoriter ediscant etiam: verum, quod coepi dicere, si Moria quemquam tam vehementer offendit, ut Erasmus ad palinodiam quoque videretur invitandus; tamen, quum Dorpius non ita pridem accersitus ad Erasmum esset; idque, ut ipse scribit, solus; quid attinebat scribere? si quid monendum putavit, cur non presentem presens admonuit? cur non (ut apud Terentium est) coram, quae facto opus essent, imperabat potius, quam, quum existet, clamaret de via; idque Erasmo tam longe semoto, ut, quae eum aut primum, aut etiam solum, audire oportuerat, ea & solus aliquam diu nesciverit, & postremo non nisi per alios acceptit? Qua in re vide quam sincere faciat. Primum, quem nemo accusat, eum apud omnes defendere sese simulat. Deinde, quibus cum rationibus tue-

tar, quum nescio an quisquam audiat quz contra eum objicit, (præter eum solum qui solus debet.) publice legunt omnes. Hæc quum ille dixisset, alii que eorum alia, quz nunc necesse non habeo commemorare; ita respondi, atque ita à me dimisi, ut facile intellegent, nihil sinistri me de te libenter audire; animoque esse in te propemodum zque propenso atque in Erasmus ipsum, in quem tam propenso sum ut esse propensiore non possim. Nam quod scribere ad eum, quam coram rem tractare, maluisti, quoicumque tu id consilio feceris; certe non fecisse malo. & ego, mi Dorpi, mihi pro mea de tua opinione persuadeo; & ille certus animi erga se tui, non dubitat. At secundas istas literas tuas, quz jam passim parum secundz leguntur, nullo omnino consilio tuo, sed plane easu quopiam in publicum emanasse crediderim. In quam sententiam vel eo in primis impellor, quod in his nonnulla sunt hujusmodi, ut plane mihi persuadeam, te, si velles emittere, fuisse mutaturum, utpote non satis idonea, quz vel ad eum scriberentur, vel abs te. Neque enim quædam tam acerbe ad amicum tantum, neque tam negligenter ad hominem tam doctum; immo, sat scio, & pro modestissimo ingenio tuo clementius, & pro eximia doctrina tua scripsiſſes accuratius. Porro, jocis scommatibusque, quibus plus quam modice scriptio tota scater, non dubito quin usurus fueras aut aliquanto parcios, aut certe, mi Dorpi, salsius. Nam quod Moriam insectaris, quod in poëtas invehiris. Grammaticos omnes sub fannas, Annotationes in Scripturam parum probas, Græcarum literarum peritiam non admodum ad rem pertinere censes; hæc, inquam, omnia non magni facio, ut in quibus citra coquusquam offendam liberum cuivis est, sentire quid velit; & ita abs te sunt adhuc disputata, ut non dubitem, quin inter legendum multa cuique succurrant quz re-

spon-

sponderi ex adverso debeant. Porro, tantum abest, ut in horum quoque nimium abs te dictum existimem, ut in quibusdam etiam multa desiderem, quibus opussem hoc scriptum tuum ad Erasmus prodidisse instructius; quo major ei præberetur occasio, sua ex adverso castra majoribus operibus communendi. At illud me non nihil certe contumovit, quod Erasmus in eo libello tuo videris aliquanto secus, quam te atque illo est dignum, attingere. quippe quem ita tractas, tanquam modo contemnas, modo velut è sublimi derideas: interdum quasi non admoneas, sed tanquam patruus, aut tristis censor, objuges: postremo verbis ejus aliorum detortis, Theologos omnes, arque adeo universitates (quas vocant) in eum concites. Nee in eam partem accipi hæc mea scripta volo, quasi adversus te, quem plane credo nihil horum ulla in eum malignitate fecisse, ego, cui nimurum ipsi patrono opus sit, in patrocinium suscipiam illum; quem certe majorem & haberi apud omnes & esse scio, quam ut in reorum ordinem redigi debeat. Sed quoniam te amo, famamque tuz bene cupio, idcirco admonere te eorum velai unde ansam deprehendunt hi, (quibus modestia tua, & vere cycneus animi tui candor, non satis exploratus est,) qui famam te, & tuz nimis avidum, & alienz insidiantem, putant. Utinam quemadmodum Aeneas sese apud Virgilius, circumseptus nebula, Carthaginensibus immiscerit, ac se suaque facta in tapetibus depicta spectavit; sic utinam non visus ipse videre posses, quo vultu posterior hæc epistola tua legatur. Sat scio, longe maiores mihi gratias habendas duceres, qui te sincere admoneam, ut mutare possis; potes namque mutando efficeri, ut hanc omnes, id quod ipse facio, non emissam tibi, sed elapsam judicent; quam eis, qui, quæ te coram adulati laudant, eadem clam etiam ipsi detrectant. Quanquam profecto miror, si quis-

quisquam usque adeo adulari in animum induxit, suum, ut ista vel te praesente collaudet, quæ, ut cœpi dicere, utinam per cancellos transpicere possis quo vultu, qua voce, quo affectu legantur, quum apud Erasmus non semel inculcas, *Theologos nostros Erasme, & grammaticos vestros*; quasi quom ipse sublimis in Theologorum ordine confidess, illum deorsum inter grammaticulos detrudas. Et sedes tu quidem inter Theologos merito: nec sedes modo, sed praesides quoque. Nec ille tamen è Theologorum soliis in grammaticorum subsellia depellendus. Quasquam Grammatici nomen, quod tu frequentius, quam facetius, irrides, Erasmus, opinor, haud aspernabitur, immo (ut est modestus) quanquam meretur maxime, fortasse nec agnoscer tamen; idque quum sciat, Grammaticum idem omnino significare quod Literatos; cuius officium per omnes literarum species; hoc est, per omnes sese disciplinas effundit. Quo sit, ut, qui Dialecticen imbibiterit, Dialecticus; qui Arithmeticen, Arithmeticus vocari possit; tum in ceteris artibus ad eundem modum. At Literatus, mea certe sententia, nisi qui omnes omnino scientias excusserit, appellari nemo debet. Alioquin & infantibus licet grammaticorum nomen attribuas, quicunque ex Alpha-Beta ipsas literarum formas edidicere. Quod si tu eos tantum grammaticos esse velis, quos aiserula, sceptrorum vice gestantes in astro plagoso regnare, tum philautos, ac moria stultiores, arbitrii, le omnes nosse disciplinas, quod voculas intelligunt ipsas, & orationum structuram; ego, medius fidius, mi Dorpi, etiam eos, quanquam procul ab disciplinis esse concederim tamen aliquanto propius accessisse puto, quam Theologos illos, qui & structuram orationum & voculas ipsas ignorant. ex quo genege & ego aliquot, & tu (ut opinor) plures, quanquam utesque sedulo dissimulamus, agnosco

agnoscimus. Erasmus certe neque illis ex grammaticis est, qui tantum voculas didicerunt; neque ex his Theologis, quibus præter perplexum quæstiuncularum labyrinthum nihil omnino cognitum est; sed ex illorum grammaticorum genere, quo Varro atque Aristarchus; ex illo theologorum, quo ipse tu, mi Dorpi, hoc est, ex optimo; ut qui nec illas quæstiunculas ignoret, & quod tu quoq; abunde fecisti, longe utiliorem bonarum literarum, id est, sacrarum maxime, tum ceterarum quoque, peritiam adjunxit. Sed pergo in epistola tua. In qua illud quoque ejusdem ferme notæ est: *Si unquam decretales, Erasme, videris, quasi Decretales epistolas quas tu vidisse te significas, ille videlicet nusquam videre potuerit!* Jam illud quale est, quod in eum objicis, *Aquam ardeæ perturbatam esse, & imperitis item omnia perturbata, quoties in disceptandi palestram descenditur.* Et illud præterea: *Non enim potes, Erasme, djudicare, inter Dialecticum & Sophistam quid inter sit: si uiramque artem ignores.* Et paulo post: *Nisi forte tibi sophistæ sunt omnes, quibus disputatione videaris inferior, hoc est, omnes dialectici.* Itane, quæso, Dorpi, putas parturbata Erasmo omnia disputanti fore; neque aut, quid dialectice sit, aut, quid sit omnino sophista, novisse? & eum nescire solum, quæ ferme pueri sciunt omnes? At rhetoramicam, opinor, veltu propriam ei, ac quodammodo peculiarem, esse concedes; quam si tribuas, nescio quā possis dialectice tam prorsus admere. Siquidem teste senserunt non infimi philosophorum; qui tantum censuerunt inter dialecticam rhetoramicamque differre, quantum pugnos distat à palma; quod, quæ dialectice colligit astictius, eadem omnia rhetorice copiosius explicat; utque illa mucrone pungit, ita hæc ipsa mole penitus posterit obruitque. Sed age, nihil sit dialecticæ cum rhetorica commune. Ergo, quia non in scholis disputat,

ta, quia non in puerorum corona rizatur, quia jam (quod tu quoq; postea facies) quæstiunculas illas valere finit; nunquam eum putas illas didicisse? Sed existimas, in disputando inferiorem esse dialecticis omnibus. At, heic vide, quam oppido abs te dissensiam. Ego nec illiteratū quidem quempiam, mediocri ingenio præditum, longo tamen intervallo minore quam sit Erasmicū, huic, inquam, ego non omni dialectico reor inferiorem in disputando fore, modores de qua disceperant, ut cunque sit nota, quum, quod arti deest, ingenium suppleat. Nam & ipsa dialectices præcepta quid aliud quam quædam ingenii foetura sunt? ratioeinationum videlicet formæ quædam, quas ratio fore ad rerum disquisitionem utiles a nimadvertisit. Tantum abest, ut Erasmus, cuius & ingenium & doctrinam mirantur omnes, futurus sit in disputando omnibus prorsus dialecticis, hoc est, etiam pueris, inferior. Sed mitio ista omnia, nempe minoris momenti; ut in quibus literatum duntur at estimatio ventiletur. At illud certe odiosius est, quod Hieronymi Hussitæ, Cresconiique grammatici, utriusque videlicet hæretici, mentio abs te non satis temperanter injecta est; quippe quos quibusdam ita refutie videris, tanquam conferre velis. Quid, quod nonnulla tam acerbe tractas, tanquam nihil agas aliud, quam, ut in eum primo Lovanienses theologos; deinde, quotquot ubique sunt, omnes; postremo Academias universas exstimules; inque eam rem quibusdam verbis illius, longissime à proposito detortis, abutaris. Nám (ut à poltremo incipiam quum dixisset, non omnes theologos damnare Moriam, sed eos solos has excitare tragedias, qui dolent, bonas renasci literas; foreque, ut nee Hieronymianam editionem (quam tu Theologis placere scripseras) comprobarent hi, qui Moriam damnaverant: ibi tu prorinus arrepta

atrepta lepida jocandi materia. *Nova, inquis, gloria, si edas quod pauci probabant.* Quasi vero relinquantur pauci qui probent. si ex tanto dignissimo. rum theologorum cetera uous aut alter morosissimi senes, nec ullo minus digni, quam quod profi- tur nomen, eximantur! Et tu tamen, Dorpi, longius eundem, tam festivum jocum prosequeris, ait enim: *Age, non probabant Theologi, (sic ille dixit scilicet)* Qui queso probabant ergo *Iurisconsulti?* An medici, an philosophi denique, ut falcam immitant aliena messi? Sed grammaticis eam paras. Se- deant itaque grammatici in solio censores omnium disciplinarum, & novam nobis Theologiam parturiant nascituram tandem aliquando cum ridiculo mu- re. Verum nec motus est, ne nolint studiosi illorum se sceptris inclinare. sceptra enim sunt ferulae, quibus plagoſo regnant in antro; & philauti, & moria stu- liores, arbitrantur, se omnes nosse disciplinas, quod voculas intelligunt ipsas, & orationum structuram. Ergo non est orus Academius; schola Nolensis aut Da- ventriana sufficerit. Et certe haec est sententia magni viri Hieronymi Hussita, *Universitates tam prodeſſe ec- clesie Dei quam Diabolum.* Nec grammaticos vel tantillum commovet, quod damnata fuerit ea senten- tia in concilio Constantiensi, quippe in quo, certum sit, neminem fuisse non amusum, aut qui non ignoraverit Grece. Injurius tibi, Dorpi, sim, si jocum sapius interpellem tuum; in quo jam diu mirum quam te suaviter obleſtaſti. Sed si satis jocatus es, audi nunc jam, Dorpi. Nemini obscurum esse potest, tua ipsis verba legenti, te ad hanc Universitatum mentio- nem sine ulla prorsus occasione descendisse; totum- que hunc locum tibi copioſe, ac per quam diserte ſane, sed extra controverſiam tamen esse decla- tum; nec esse ulla response opus. Neque tamen ambigendum puto, quo in Universitates affectu Erasmus fit; in quibus & didicit, & docuit; nou- ea

ea modo, quæ tu grammatica vocas; sed cum asia multa, multo magis Christianis omnibus utilias tuum eas etiam ipsas (quas tu nunc tam magnificis quam posthac parvifactorus es.) quæstiunculas. Quis nescit, quam diu Parisiis ille, quantoque in pretio fuit? tum Bononiæ præterea, ut nihil interim de Roma dicam; quam ego tamen vel principem Academiarum esse emnium duco. Jam Oxonia Cantabrigiaque tam clarum habent Erasmum, quam habere debent eum, qui in utraque diu, cum ingente scholast. corum fruge, nec minore sua laude, versatus est. Utroque eum ad se invitat; utroque eum in suorum theologorum numerū (quoniam eo honore alibi est insignitus) transplantare conatur. Sed tu quanti nostras Universitates facis, haud scio, qui tantum Lovanio Parisisque tribuis, ut cæteris videare mortalibus, præsertim ex dialeætico, nihil omnino relinquere. Ais enim, Nisi Lovanienses ac Parisienses Theologi effent dialeætici, fieri videlicet, ut dialeætica toto exsulat orbe, exsulaveritque multis iam seculis. Ego in utraq; Academia fui abhinc septen-nium; non diu quidem; sed interim tamen dedi operam, quæ in utraque traduntur, quisque sit utrobi-que tradendi modus ut scirem. Et profecto, quamquam utramque suspicio; quantum tamen quivi, vel præsens audiendo, absens inquirendo, cognoscere, nihil hactenus unquam accepi causa, quamobrem vel in dialeætica meos liberos, quibus optime con-sultum cupio in alterutra earum edoceri potius, Oxoniæ aut Cantabrigiæ, velim. Non negabo ta-men (neque enim libenter quemquam sua gloria fraudaverim,) nostras permultum Jacobo Fabro Parisensi debere; quem, ut instauratorem veræ dialeæticæ, veræque philosophiæ, præsertim Aristotelicæ, feliciora passim apud nos ingenia, sanioraque judicia, cœlestantur; ut per eum virum Lutecia gratiam nobis resorre quodammodo accepi olim bene.

beneficii videatur, quum per eum apud nos disciplinas restauraret, quas ipsi a nobis initio acceperunt. quod usque adeo in confessio est, ut id Gaguinus quoque, nec detractor Gallicæ laudis, nec baccinator nostre, in Annales suos retulerit. Atque utinam & Lovanienses, & Parisienses quoq; Scholastici omnes, Fabri commentarios in Aristotelicam dialectem reciperent: esset ea disciplina (ni fallor) & minus utrisque rixosa, & paulo repurgatior. Miror tamen cur Lovanienses ac Parisienses in dialectices commemoratione conjunxeris; qui usque adeo inter se discordant, ut ne nomine quidem conveniant: quum alteri Realium, alteri Nominalium nomen affectent. Quamquam, si Aristotelem recipiunt, si utriusque interpretantur, si non alia de re quam de ejus mente tot inter se rixas excitant; jam quum Parisienses aliter, aliter eum Lovanienses interpretantur, nec aliter modo, sed contra quoque; qui scire possis, utris potius accedendum censeas? Sin ad dialecticen pertinent hujusmodi lites, sed nihil ad Aristotelem tamen; jam non Aristotelicam tantum Logicam, (quod tu sis,) sed aliam præterea, aut alteri aut utriusque profitentur. Sin autem, quæ in tanta controversia sunt, nec ad ipsam dialecticam attinent, modo is dialecticam perfecte tradiderit;) jam hoc egregie fuerit absurdum, ut dicatur dialectica de rebus ad eam rem neutquam spectantibus tot annos digladiari. Et profecto, Dorpi, propemodum adducor, ut credam, magnam illam opinionum partem, de quibus tam diu ranta contentione, velut pro ari fociisque, dimicatur, aut ad Logicam parum pertinere, aut ad eam perdiscendam non admodum conferre. Nam ut in grammatica sufficerit, eas observationes didicisse, quibus possis, & ipse Latine loqui, & quæ ab aliis Latine scripta sunt, intelligere; non autem angie innumeræ loquendi regulas auctorari, literas que

que inter ac syllabas insenescere; itidem in dialectica satis esse crediderim, dictionum naturam, enuntiationum vires, tum ex his collectionum formulis edoctum, dialecticam protinus, velut instrumentum, ad ceteras disciplinas accommodate. Atque hoc nimirum ipsum spectavit Aristoteles, quum dialecticam suam decem illis summis, sive rerum sive nominum generibus; deinde enuntiationum tractatu; adjunctis postremo collectionum formulis, & quz necessario demonstrant, & quz suadent probabilius, & quz callide cavillantur, absolvit. Adhuc, tanquam aditum introitumque quemdam Porphyrius, quinq; illas universales complectentes, seu res seu voces adpellari malis, adjecit. Porro ejusmodi quzstiones, quibus rudia adhuc, & aptioribus imbuenda, detinentur potius quam promoventur ingenia, neuter eorum proposuit. Porphyrius etiam ex professo abstinuit. At nunc absurdia quzdam portenta, ad certam bonarum artium nata perniciem, & Iuculenter ab antiquis distincta, commiscaerunt; & veterum purissimas traditiones suis adjectis sordibus infecerunt omnia. Nam in grammatica (ut omittam Alexandrum, atque id genus alios; qui, quamquam imperite, tamen grammaticam utcumque docuerunt) Albertus quidam, grammaticam se traditum professus, Logicam nobis quamdam aut Metaphysicam, immo neutram, sed mera somnia, mera deliria grammaticar loco substituit. & tamen hz nugacissimz nugz in publicas Academias non tantum receperz sunt, sed etiam plerisque tam impense placuerunt, ut is propemodum solus aliquid in grammatica valere censeatur, quisquis fuerit Albertis nomen assequutus. Tantum auctoritatis habet, ad pervertenda bonorum quoque ingeniorum iudicia, semel ab ineptis tradita magistris, deinde tempore corroborata, persuasio. Quo fit, ut minus mirer, ad eundem modum in dialectic locum nugas plus

quam sophisticas irrepisse quæ cultoribus suis argutiarum nomine tam vehementer arrident, ut mihi nuper, his de rebus obiter loquenti, quidam dialecticus (ut ferebatur) doctissimus afferuerit, *Aristotelem* (referam ipsius verba; neque enim aliter possum tam nitidum eloquentia florem assequi) non nisi grosso modo scripsisse. & nunc sunt (inquit) pueri in parvis Logicalibus suis tam mirabiliter fundati, quod bene, credo certe, quod si Aristoteles à sepulchro suo resurrexerit, & argueret cum eis, illi bene concluderent, cum non solum in sophistica, sed etiam in Logica sua. Reliqui hominem oppido quum invitus; nisi quod aliquanto (ut tam res erat) occupator fui, quam ut vacaret ludere. Sed liber ille parvorum Logicalium, (quem ideo sic appellatum puto quod parum habeat logices) opera pretium est videre, in suppositionibus, quas vocant; in ampliationibus, restrictionibus, appellationibus; & ubi non? quam ineptas, quam etiam falsas præceptiunculas haber. ut ex quibus adiunguntur inter has aique hujusmodi enuntiationes distinguere: *Leo animal est fortior*; & *Leo est fortior animal*. quasi non idem significent. Et profecto tam sunt ineptæ, ut utraque propemodum nihil significet; quamquam si quicquam, haud dubie idem. Tantumdemque inter se differunt: *Vinum bibi bis*; & *Bis vinum b. bi.* Hoc est secundum hos logistas multum; sed revera nihil. Jam, si quis non astas modo, sed adustas quoque carnes ederit, eum volunt verum dicere si sic enuntiet: *Ego crudas carnes comed. non autem si sic: Ego comedi crudas carnes.* Tum, si quis, parte relicta mihi partem sibi pecunia mea sustulerit; mentiar videlicet, si dixero: *Spoliavit me denariis*; sed, ne desint mihi verba quibus apud judicem querar, licebit dicere: *Denariis spoliavit me.* Et, in aliquo casu (ut aiunt) possibili posito, hæc erit vera, *Papam verberavi*: quum, eodem manente casu, hæc erit falsa; *Verberavi papam*, *Nempe*,

Nempe, si is, qui nunc papa sit, puer olim à me vapulaverit. Digni hercule, qui talia jam senes docent, ut, quoties pueros docent, toties ipsi vapulent. Quid, quanto, quod hanc falsam ajunt? *Omnis homo est pater qui habet filium*; nō si omnes prorsus homines jam habeant filios. quoniam videlicet huic & quipolle: *Omnis homo est pater*; & *Omnis homo habet filium*. At hanc interim veram affirmant; *Pater erit Socrates, quando Socrates, non erit Pater*; & hanc, *Pater manebit Iohannes, quando Iohannes non manebit pater*. Quod quis sic audire potest, ut sibi non interim credat & nigma proponi? At hęc verba, S U M & P O S S U M, regnant plane; &, quoniam (ut aiunt) ampliativa sunt, pomeria sua ultra ipsas nature fines longe lateque proferunt. Nam hanc veram astruunt: *Omne, quod erit, est*, sed eam tum callide interpretantur; aiunt enim, *Omne, quod erit, est, significare*, *Omne, quod est quod erit, est*. Atque hoc pasto cavyent, ne Antichristus, qui olim erit, jam sit. nam, quamquam omne, quod erit, est; &, quamquam Antichristus erit: tamen non sequitur, *Antichristus est* properea scilicet, quod Antichristus non est ens quod erit. Qui nisi hanc plusquam subtilem propositionis hujus expositionem circumspexissent acuti in dialecticis argutiis Theologi; tempublicam Christianam haud dubie jam olim Antichristus invalisset, non sine magno exterorum omnium periculo. Nam ipsis non video quid possit imminere discriminis. quidpe quum factentur, has eam veras esse: *Antichristus est amabilis*; &, *Antichristus est amativus*. Quamquam profecto nec Antichristus, nec supremus ipse iudicii d'es, rerum naturam magis poterat quam hęc dialectica subvenire: quæ docet, has enuntiationes esse veras: *Vivum fuit mortuum*: *Futurum fuit praeteritum*. quibus nimis sit, ut mortuorum resurrectio non, ut ipsi loquuntur, in fieri, sed in facto esse

videatur. Jam istz non minus mirandz ; sed sunt amoenz quoque, ac plausibiles ; quum sint vera scilicet : *Virgo fuit meretrix & Meretrix erit virgo* ; & *Meretrix possibiliter est virgo*. Non facile dictu est, dialecticis tam benignis utræ magis, virginesque, ac meretrices, debeant. debent certe utræque plurimum. Poëtz ergo nugas, dialectici seria tractant. Poëtz singunt ac mentiuntur ; dialectici humquam nisi vera loquuntur ; ne tum quidem, quum hanc esse verissimam affirmant : *Homo mortuus potest celebrare missam*. Quod quamquam non audeo asserentibus eis, ac propemodum etiam jurantibus, non credere ; (neque enim tot doctoribus tam irrefragabilibus fas est refragari:) haec tenus tamen (quantum memini) neminem unquam reperi, qui se narraret mortuo celebranti ministrasse. Hancceine dialecticam docet Aristoteles ? Hanc Hieronymus laudat ? Hanc probat Augustinus ? quam (ut ait Persius)

Non sani esse hominis, non sanus juret Orestes.

Miror hercle, homines acutuli quonam pâcto senserunt, illas enuntiationes sic intelligendas esse, quomodo nemo in toto orbe præter eos intelligit. Nec sunt artis illa vocabula ; ut sint eis quasi in peculio ; & ab eis, si quis volet uti, sumenda mutuo. communis nimirum sermo est : nisi quod quædam dexterius reddunt, quam à cordonibus eadem acceperunt. A vulgo sumpserunt; vulgaribus abutuntur. At regula, quam vocant, logices, in eos sensus tales propositiones docet interpretandas. Quæ (malum) regula, in angulo quopiam ab his composita qui vix loqui sciant, universo terrarum orbi novas loquendi leges imponet ? Grammatica recte loqui docet ; nec ea tamen infuetas loquendi regulas communisicitur ; sed, quæ plurimum in loquendo videt observati, eorum loquendi rudes, ne contra morem loquantur,

ad.

admonet. Nec aliter quicquam dialectica facit quæ
sanæ est. Nempe hic syllogismus; *Omne animal cur-
rit: Omnis homo est animal: Ergo omnis homo currit;*
non ideo syllogismus est, quia rite secundum diale-
cticæ normam colligitur, ac formatur in *Barbara*;
sed, quia postremam orationem ad premissa conse-
qui docet ratio; quæ regulam ob id ipsum talem fe-
cit, alioquin aliter eam factura, quaquaversus ab
ipsa rerum natura flesteretur. Ipsi quoque eodem
modo hanc propositionem, *Meretrix erit virgo*; ne
dicant sic interpretandam, *Meretrix qua est vel fuis*,
quia sic jubet regula: sed rationem afferant ab ipsa
re, quare fieri deberet talis regula. nam, si recta est
ea interpretatio; necesse est, eam aut ab ipsa re. quæ
enuntiatur, aut ex proprietate sermonis, emergere.
Ergo, quum tam multis eorum, qui Latine jam olim
loquuti sunt, neque ingenium defuerit, neque erudi-
tio; nec sermonis proprii fuerit minor quam istis
est (uti credo) peritia: quomodo evenit, ut ex illis
nemo potuerit intelligere, hanc veram esse, *Mer-
etrix erit virgo*? aut inter has distinguere: *Nummum
non habeo*; & *non habeo nummum*? Quanquam se-
mo negaverit, transpositiones vocabulorum divi-
sum sære sensum gignere. neque enim idem est: *Bi-
bas priusquam eas*; & *Eas priusquam bibas*. Sed
hoc affirmo: quando ita sensus variatur, omnes in
idem mortales assentire; trahente videlicet ra-
tione; non dialecticorum jubente potius quam per-
suadente regula; quorum officium est, ut more no-
stro loquentes, quovis nos veris rationibus impel-
lant; sophistarum vero, ut insidiosis eo prestigiis
adducant quod nos pervenisse miremur. Nam hoc
hebetissimum acumen est, & stoltissima solertia,
se disputando pronuntiare victores, & triumphum
sibi decernere, quia nos nescimus, in quem sen-
sum ipsi clanculum pacti sunt sermones nostros
contra communem omnium sensum accipere. At

hæc quum sophistica dici mereantur, tam en non pro-
 sophisticis nugis ducuntur, sed inter abstusissimos
 dialecticæ thesauros numerantur, nec à pueris tan-
 quam descendere discuntur, sed à senibus quoque
 in ipsa Theologiz peccatralia suscipiuntur. His qui-
 dam Theologicas perplexitates infaciunt; ex his
 propositiones tam ridiculas effingunt, ut ridendi
 materia nusquam oriri possit uberior, nisi quod
 multo malim; eos, qui sic ineptiunt, ad sanitatem
 converti, quam ipse ex insatorum delisiis capere
 voluptatem. Quamquam quid hæc dico tibi, Dor-
 pi? cui non dubito has nenia non minus displi-
 cere, quam mihi, si posses mutare. Et fortasse
 poteris, adjutus à tui similibus; modo ne statuas
 tecum, illorum obsequi ineptiis, quos multo ma-
 gis parestwo parete judicio. Sed ad epistolam
 tuam revertor, ut ostendam, nulam ex Erasmi
 verbis ansam tibi datam, qua eum (id quod facis)
 dices Lovanienses Theologos, multo queadhuc
 magis ceteros omnes, imperitiz dannare. Siquidem,
 quum ille dixisset, se valere sinere, non om-
 nes quidem Theologos, ut qui prius in eadem epi-
 stola multos dixit esse præstantissimos; sed eos tan-
 cum. (Si quales sunt; ut certe sunt) qui præter
 sophistica nugas nihil didicerunt: Heic tu sta-
 zim, Theologos istos puto, inquis, Lovanienses de-
 signari. Quid ita, Dorpi? Quasi vero difficile sit,
 hujus farine, immo istius furfuris, aliquos ubique
 reperire! Belle profecto sentis de Lovaniensibus, si
 eos, & solos, & omnes, putas ejusmodi descrip-
 zione cognoscibiles; quod ille neque sentit, neque
 dicit. paulo post tamen sic dictum accipis, tan-
 quam non in Lovanienses modo, sed in omnes, quot-
 cumque sunt ubique gentium Theologi, diceretur;
 quod nec in alios omnes, nec in Lovanienses ipsos,
 est loquutus. Tu tamen perinde, ac si neque illum
 neque temet audias, yderis in hæc verba non de-
 scen-

scendere sed velut abruptus impetu animi effervescens erumpere: *Nonne videmus, abieclissimos opifices, immo vilissima mancipia, clarissimis esse prædicta ingenii? Quid ergo sibi volunt hæc in Theologos omnes detorta vocabula: pingues, rudes, pestilentes, & qui nihil habent mentis? Nullus est artis, probra dicere in quovis; sed neque honestum est, aut boni viri officium, si severam Salvatoris nostri sententiam perpendamus. Qui dixerit fratri suo, Racha; reus erit consilio. Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehenna ignis. Vbi Hieronymus: Si de ocioso sermone redditum sumus rationem, quanto magis de contumelia? Qui in Deum credentes dicit, Fatue, impius est in religionem. Sunt ista quidem verba tua, Dorpi, non gravitatis modo, sed sanctitatis quoque plena; vereque severo theologo digna; quæ utinam in loco dicerentur suo. sunt enim meliora quam ut perire debeant. Qod si desuper è suggestu librarentur in populum; numquā ita errare possent; ut non in aliquem, in quo hæc viderentur, incidenter. At nunc me miseret, in unum Erasmum quod declamas omnia; in quem unum, eorum quæ declamas omnium, nihil quidquam competit. Nam quod aduers ex Evangelio: *Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehenna: nihil ad eum spectat, qui nominatio nomine, velit asserere, esse unum alterumve in magno hominum numero fatum. alioquin decem gehennæ non sufficerint ei qui dixit: Stultorum infinitus est numerus.* Porro, quod quæris, *Quid sibi volunt hæc in theologos omnes detorta vocabula?* hoc mihi de te, Dorpi, quærendum est. Nam, quæ ille dixit in paucos, tu solus in omnes detoristi. Quod te instituisse facere, vehementer admiror. Si quidem, ut nullus est artis, (veluti tu dicas) probroba in quosvis dicere; ita nullus est artis quod tu facis, bene dicta male narrando corrumpere: quidpe, quæ non male scripta sunt in merentes, ea tu conaxis, quo male scripta viderentur,*

tur, ad immerentes infestere; quod in quavis re, quam facile factu sit, ipse facile vides. Profecto, si quis ea, quæ tu scripsti, ad hunc excutiat modum; nihil tam circumspete scriptum est, (quamquam omnia circumspectissime,) ut non alicunde possit obnoxium esse calumniz. Veluti illa ipsa epistola, quæ est abs te, ut novissime, ita accuratissime, scripta in editionem Quodlibetorum dignissimi Viri Adriani Florentini de Traecto. In qua quum & opus magnifice, & autorem copiose laudaveris; utrumque (ut ego certe puto) tam ex animo, quam vere: tamen si quis incideret interpres paulo malignior, videri possit, altera manu panem, altera lapidem porrexisse. Primo, quod, ut ejus operis editionem curares, nullo tuo in eum librum studio, nec nisi aliorum precibus, atque adeo opplocationibus adduci potuisti, quasi in rem, quam ipse non magni feceris, aliorum affectibus operam tuam indulseris. Deinde, quod te scribis seria studia tantisper se posuisse, dum Quodlibetica illa corrigeres; perinde ac si illa seriis non essent in studiis numeranda; quum tamen magister Joannes Athen, virtantz, & doctrinaz pariter, & judicij, non gravabatur operam in eam rem soam, vel intempesta nocte, frequenter (ut ait) accommodare; tamquam, velut obstetrics excitari de nocte solent, quum mulieres parturint. ita hoc opus emendati non potuerit interdiu. Quid, quod, ejusdem Adriani dum exquitatem laudas, exquitatem ei Lesbiam videris attribuere? ad Lesbiam mimirum regulam alludens; quam plumbeam fuisse, minimis Aristoteles, non exquam semper sed ad verum inqualitates flexibilem. Nec me, mi Dorpi, putas hæc eò dicere, quod te puto in tale quidquam sensisse, aut sic denique, vel in tanto viro, vel tali opere, famaz commendando lusisse, nam & virum multis modis audito multum exilia laudis allequa-

tum; & opus ipsum teneo in suo certe genere perfectum. Sed hac omnia eo dico, ut ostendam, nihil tam minutum esse, in quo locum sibi non possit invenerie calumnia; quando tuis etiam scriptis, tam accurate. tam circumspete limatis, tamen impetrandum est, ut cum favore legantur. Quamquam Erasmus, ne quisquam prorsus ullam occasionem possit arripere, quod dicat, eum in omnes ea, quæ tu objicis ei, dixisse theologos, vel eo cavuisse videtur, quod ait: *Quotidie re ipsa experior, quæ nihil habeant mentis, qui preter sophisticas nugas nihil addidicerunt.* Non dicit, quod nihil habent mentis omnes Theologi; sed neque, qui sophisticam didicerunt; sed qui nihil præterea. Quamobrem sic scribis: *Porro, quod hypothesim facias, Erasme, nostros theologos solis sophismatum meditationibus esse occupatos; tota erras via.* Heic tu, mi Dorpi, tota erras via, quæ hypothesim facis, Erasmus talem hypothesim fecisse de omnibus Theologis vestris; quam ille de uno tantum facit, aut altero; neque quidquam dicit, quo sit necesse omnes theologos includi. Quare nec id quidem ad rem facit, quod protinus adieciisti: *Dic, age, quidnam eos, quamvis sane Poësias ignaros, arcebit ab Evangelio, Paulini epistola, sotusque Biblia evolvenda?* Nihil sane. Dorpi, modo ipsi non arcerent sese; quod aliqui faciunt, qui vitam universam quæstiunculis impendentes, Bibliam certe, veluti nihil ad rem pertineat, numquam dignantur inspicere. Atque ille aliquos hujusmodi putat esse; non omnes. Ut intelligas, id quoque te sine causa illa subiectore; *Proferas ego multos hinc, qui rejectis libris, sola memoria vi, cum quorū de textu scripture certabunt.* Cave, credas, Endymionis somnum dormire theologos, quo tempore vos literū invigilati; aut ingenio carere, quicunque non poetantur, aut rhetorissant. Nemo Dorpi, negat, esse qui rejectis libris de scripturis tex-

tu certare possint. Immo plus satis ubique reperias eorum, qui, libris non rejectis modo, sed etiam numquam inspectis, cum quovis in scriptione exercitatisimo, sint parati, de quovis scripturz textu, non memoriz, sed moriaz vi, certare pertinacissime. Neque negabo tamen, & apud vos, & ubique esse, qui è scripturis multa memoriter teneant. ex quibus eos; qui non in hoc solum collqcatunt operam ut memoriz mandent, quod illiterati etiam monachi fratresque faciunt; sed vel multo magis, ut intelligent; qui tantam sermonis facultatem paraverunt sibi, ut pernoscendis Hieronymi, Augustini, Ambrosii, exterorumque id genus lucubrationibus pares esse possint; eos, inquam, ego in theologorum albo, meritissimo jure collandos puto, etiam si versùs nunquam fecerint; tam hericle. quam si disputationculis istis non totos centum annos insumpserint, ut ne dicam, si in universum neglexerint. Sed tu quoque; si vera vis fateri, non inficias ibis, ex theologorum, qui vocantur, numero, esse ruris aliquos, qui scripturz libros ita rejiciant, ut rejectos numquam resumant? qui ita sese totos Theologiz huic disputatrici devoveant, ut non solam non poëtentur, neque rhetorissent, verum etiam sanctissimos patres, antiquissimos quoque scripturarum interpres, propemodum flocei faciant, certe (quod satis constat) eorum in sacras literas enarrationes negligant, unaque ipsum sacrarum literarum studium postremo, quæcumque sunt optima, piissima, maxime Christianæ, verisque Theologis dignissima, ea, inquam, omnia, quod sint (ut ipsi vocant) positiva, contemnant; neque eorum quidquam dignum putent, ubi ipsi nervos intendant suos, homines ad quæstiunculas nati, res tanto videlicet intervallo maiores; ex quibus ipsi tamen maxime quæstiones consecrantur ejusmodi, quæ vel ad fidei pietatem, vel ad merum cultum minime.

minime omnium pertineant. Ego itaque, ut prius illud theologorum genus veneror ac suspicio; ita hoc posterius hercle non admodum magni pendo. Adversus quos tamen, non est consilium, poësium aut rhetorica defendere; quidpe qui à poësi rhetoricaque tam longe propemodum absunt, quam illi ipsis: absunt autem ipsi tam longe fere quam ab ipsa Theologia; à qua longe absunt, ut ab nulla re absint, præterquam à communi hominum sensu, longius, vel ideo maxime quod ad insignem rerum omnium inscitiam ac essit omnigenz scientia perverba persuasio: qua sibi adeo blandiuntur, ut omnium scripta, ac ipsas etiam sacras, (ut quidquam audierint quamquam occasione prolatum, qui locum a unquam viderint, nunquam librum inspexerint, quid ea verba præcedat, quid sequatur, nesciunt,) immo id ipsum quod citatur, sine aut non sit ibi unde citatur, ignorant, se tamen solos arbitrantur idoneos, qui protinus, in quemcunque libet sensum, interpretentur. Ex quo genere quum in multos incidentem, unam saltem, ex quo ceterorum indoles agnoscit possint, non pigebit, velut specimenis loco, referre. Cenavi olim apud Italum quendam mercatorem, non misus doctum quam divitem; erat autem ditissimus. Forte aderat in cena religiosus quidam theologus, disputator egregius; qui recens è Continente venerat, ut quæstiones aliquot, quas præmeditatas advexerat, Londini disputaret; experturus vicelicit in ea disceptandi palæstra qui, Angli præstare possent, simul nomen suum, jam apud suos celebre, apud nostros quoque propagatus. Is quas conclusiones adfixerit; tum, quam belle disputatio processerit homini, quanquam longum esset, non graviter profecto narrare, si tam ad hanc rem pertinens foret, quam festivum fuit. Ceterum, in cena nihil à quoquam dici tam bene munatum, aut libratur, tam circumspecte potuit, quod non ille

ille vix prolatum, aliquo statim syllogismo conveneret, quantumvis res, de qua sermo erat, nihil ad Theologiam pertinens, ad philosophiam tantundem quantumvis denique ab universa eius professione esset alienum; nisi quod initio coenæ fecerat, ne alienum esse quidquam ab ejus professione posset. profilius est enim, se in utramque partem de re quacunque disputaturum. Paullatim cœpit mercator ad quæstiones magis Theologicas descendere. De usura proponebat, de decimis; quædam de confessionibus quæ in aliena parochia fratribus essent factæ. In omnibus nihil erat Theologo pensi, utram sustinebat partem, sed utramcunque aliquis assertuisset, illam oppugnabat; ac vicissim, quamcunque aliud negaverat, hanc ille protinus adstruebat. Tandem per jocum mercator sermonem de concubinis injectit: cœpitque defendere, minus mali esse, unam quampliam domi habere, quam foris per multos discurrere. Ibi rursus theologus instare, opugnare ferociter; nec quod usque adeo concubinam videretur odisse; sed ne cum quoquam ei quidquam conveniret; sive quod hominem fortasse varitas oblectabat. Ceterum assertebat, esse conclusiōnem famosam eujusdam limpidiissimi doctoris, qui fecit illum singularissimum librum, qui intitulatur, Directorium concubinariorum, idque cum ob malum exemplum, tum ob occasionem sepius peccandi cum ea quæ domi sit. Resp. mercator docte, mercede, & acute; quæ & longū recitare fuerit, & apud te supervacuum. At, quum olfecisset theologum non perinde in scripturis atque in quæstionculis illis exercitatum: cœpit hominem ludere, argumentarique interdum per locos ab auctoritate. Effingebat enim ex tempore sententiolas quædam breves, sive parti quæ viderentur adstipulari. Quemque ipse omnem susquam ante auditas pro libito fuisset comitatus; hanc tamen ex epistola quamplam divi Pauli,

Pauli, il'am ex Petri, aliam rursus ex medio citabat Evangelio: idque tam diligenter, ut neque capitulo unquam dum citat, omitteret; nisi quod, si quis. libet in sexdecim capitula distinguebatur, ille bonus theologus interim; Ad cetera certe strenuus, & tanquam herinacius spinis sese suis obvolvit. At personata illas auctoritates vix hercle huic atque illuc vitabundus evasit, sed evasit tamen. Tantū valet ars & exercitatio differendi. Nam quum ille, quid in sacris continebatur literis omnino neciret: neq; dubitarer, quin quod inde citaretur, ibi esse; non deferre vero, cedereque auctoritati scripturae, nefas duceret; at loco depelli, vincique, turpissimum: tantis circumse-
ptus angustiis, vide, oblecto, qua astutia tamen Proteus ille è mediis retibus elapsus est. Statim, ut aliqua scotentia, quæ nusquam erat, tanquam è sa-
cris literis, adversus eum citabatur: *Bene citas, (inquit) domine: sed illum textum ego sic intelligo.* & jam interpretabatur, non sine aliqua distinctione bimembri: quorum alterum pro adversario stare dä-
ceret, altero ipse effugeret. Quod si quando merea-
tor instabat molestius, contenditque, eius textus non illum verum esse sensum, quem theologus asserebat; jurabat homo tam sancte, ut quivis pos-
set credere, Nicoläum de Lyra eundem textum sic interpretari. Profecto, mi Dorpi, in illa una coena plus quam viginti poculenti textus, totidemque po-
culenta glossemata, inter pocula, & adeo ex po-
culis tanquam è serpentis dentibus terreginx illi
fratres & nati sunt, & peridere. Quid tu ait ergo,
Dorpi? Tu istiusmodi homines, sacrarum lñanes li-
terarum, quæstionibus illis Theologicis quantum-
eunque discentes, theologorum censes insignien-
dos vocabalo? Non opinor. Quanquam hercle, ut
vere dicam, animi ambiguum tui hæc tua me verba
faciunt: *Non persuadeas, Erasme, tibi, eum demum
absolutum esse theologum, qui Biblia seriem ad lite-*

ram intelligat, nec eum item, qui morales sensus, eque atque alter *Origines*, noviter ingerere. Multa relevant discenda, ut intellectu difficultiora, ita & utiliora gregi pro quo mortuus est Christus. Alioqui qui sciemus ut sacramenta sint administranda; quanam sint eorum forme; quando absolvendus peccator, quando sit rejiciendus; quid preceptum sit restitutus, quid servari possit: & innumera ejusmodi? Multum, nisi erro, longe minori opera bonam *Bibliae* parte edisceres. priusquam vel unius perplexitatis nodum discas dissolvere; cuiusmodi plurimi quotidie occurrunt, ubi vel in quatuor verbis diutissime harendum est. Nisi tu has etiam voces theologorum nansas, quacunque ad sacramenta pertineant; sine quibusq; mens sancta Dei Ecclesia Catholica profitetur salutem hominis periclitari. Crede mihi, Dorpi, nisi haec tute scribes nunquam adduci possem, haec te sentire ut crederem. Scilicet iste neotericorum quæstiounulæ, (nam de his agitur,) non intellectu tantum difficultiores, sed gregi quoque, pro quo mortuus est Christus utiliores sint, quam exactissima cognitio sacrarum literarum omnium, Hui, ex quantula culice quam ingentem elephantem facis? Nam eam rem pri- mum tam difficultem putas, ut Erasmus minore opera bonam *Bibliae* partem posset ediscere, quam vel unius perplexitatis nodum discat dissolvere, cuiusmodi plurimos quotidie in seирpo querunt, ubi tamdiu in tenaci, ne dicam sordido, quatuor verborum luto harendum est, dum posses amoenissimum ac saluberrimum totius *Bibliae* pratum à capite poene ad calcem, sensim perambulare. Hactenus ergo periculum erat, ne quæstiunculas istas non didicisset. nunc, ut video, majus quidpiam timendum est, ne tam longe supta captum eius sint, ut apprehendere te sufficiat quidem. Quid ille possit, omisso querere. Verum hoc scio, quosdam novisse me, ad extera plane stipites, ingenio certe pistillo quovis obtusioris,

obtusiore, qui in eusmodi tamen argutiis non modo brevi promoverint, sed sodales suos quoque, multo melioris ingenii, nec minoris industriz equis (ut aiunt) albis in disputando præcesserint. Ita quovis importune prorumpit audax & inverecunda stultitia quam ingenuam animi indolem & sanum plenimque judicium nugandi remoratur pudor. Est profecto, Dorpi, quod merito gaudere debes, nec tuis viribus acceptum, sed bonorum omnium largitori Deo referre, cuius eximia in te benignitate profluxit hæc tam rara felicitas, ut in sacris literis omnia tibi tam facilia videantur. Neque enim in hoc libro, quem signacula septem clauerunt, cuncta reperires aperta, nisi ille tibi agnus librum resig-
nasset; qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit. Sed hic ipse liber, Dorpi, qui tam facilis tibi videtur, Hieronymo certe visus est difficillimus; Augustinus putavit impenetrabilem. Neque quis-
quam est antiquorum omnium, qui se fateri est aulus intelligere; ut cuius intellectum putant, altissimo Dei consilio, vel ob id ipsum profundius ab-
strusum esse, ut curiosos oculos provocaret,
& semotis ac labore eruendis opibus segnoia exci-
taret ingenia, quæ alioquin ad obvios expositos
que thesauros ipsa securitate torpescerent. Nam ut
omittam interim, quum non sit vulgaris eruditonis
opus quam non cuiuslibet ingenii; quæ à moribus
interdum primo aspectu abhorreant, ea tam com-
mode ad mores ac tam feliciter adpellunt, ut non a-
liunde eo tracta, sed ad ipsum nata videantur.
Quam rem nonnulli nunc tam inepte moluntur, ut,
quum hactenus sint progressi, ne rem ab ipsius magis
loco derraserint, quam ad suum perduxerint;
quum neque in re consilium sit, neque in verbis ve-
nus; fiat nimisrum, uti tota illa monilisatio, quam
vocant, sine ulla gratia spirituque frigescit. Sed
hæc, ut dixi, omittam. At certe ipsum literalem
sensum,

sensum tantum continere difficultatis puto, quantum nescio an quisquam omnium comprehendere possit. Neque enim cuiquam censeo literalem horum verborum sensum comprehensum esse; *Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis: nisi ei, qui ea prophetam de ipso Christo vaticinatum intellegat.* Quod exceptis prophetis, nec Judorum quisquam, quamquam in hos libros universam operam suam collocabant, intellectus, priusquam Christus eis hunc literaz sensum aperuit. Qui tametsi Apostolis ac discipulis suis interpretatus est scripturas; (neque enim quod sciam, quæstiunculas istas cum eis disputavit unquam;) non ausim tamen affirmare, universæ scripturæ sensus eis ipsum, aut præsentem tradidisse, aut per Spiritum sanctum, postquam ascenderit, infudisse. Nam, ut multa sunt ibi, quæ de Christo prophetæ cecinerant; quorum alias omnes subterfugit intellectus, quoisque ea omnia ipsius vita, passio, resurrectione declaraverunt: ita mortalium impares esse vires puto ad indagandum, utrum adhuc in eisdem lateant, aut de finali judicio, aut de rebus, nobis incognitibus, neque ulli hominum aut hactenus cognita aut ante cognoscenda mysteria, quam eventus eadem, temporibus ac momentis soli prævisis inscrutabili Dei providentia, patefecerit. Sed esto, Dorpi: sit scriptura facilis; difficiles quæstiunculas: nihil impedit tamen, quia illius cognitio harum possit esse disciplina fructuosa. Quanquam enim saltare, atque in gyrum se colligere quod saltatriculi quidam circulatores faciunt, difficileius est quam ambulare; & dentibus panem facilius est quam testacea fragmenta conteneri: neminem tamen esse puto, qui rectos illos vulgaresque naturæ usus velit hujus nodi manibus ostentis permutare. Quanobrem, utra res sit difficultior, non admodum magni facio, at, quod utiliores etiam sacrarum literarum cognitione quæstiunculas

flanculas istas esse vis gregi pro quo mortuus est Christus; ferre profecto non possum. quas si cognoscendas assereres, haud refragarer. si veterum lucubrationibus ex quares, non tolerarem. nunc vero, quum ancillas istas coquinarias ipsi Bibliæ sacrosanctæ, literarum omnium reginæ, non confers modo sed præfers etiam; (dabis mihi, mi Dorpi, veniam:) continere me hercule non possum, quia illo Terentiano procul eas omnes ambigā: *Abite hinc in malam rem, cum istac magnificientia, fugitive.* Neq; profecto satis admirari queo, quum ea yetba lego, quibus eas ita magnifice attollis, tanquam, uti apud poëtas in Atlantis humeros cœlum, ita in perplexas hujuscemodi quæstiunculas, hoc est, arundinem, universa prorsus inclinata incumbat Ecclesia: alioqui videlicet periclitatura, ne tota semel collaboretur in cineres. Ais enim: *Alioqui qui sciemus, quomodo sint sacramenta administranda; quenam sint eorum forme, quando absolvendus peccator, quando rejiciendus; quid preceptum sic restitui quid servari possit?* Ita ne putas, Dorpi, ista, quæ tu nusquam alibi quam apud neotericos Quæstionistas inveniri vis, antiquos omnes, scientissimos patres, nec minus etiam doctos ignorasse omnia? Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, ad Sacramentorum formas ac materias ex- cutiebant? Ergo tota ecclesia plus quam mille annis, (nam plus quam mille anni à passione Christi numerantur ad Petri Lombardi tempora; è cuius sententiis, velut ex equo Trojano, universum istud quæsti- onum agmen erupit.) tot annos ergo, immo tot sa- culæ, universa Christi Ecclesia, aut Sacramentis ca- ruit, aut ista non habuit? quando recipiendus peccator, quando rejiciendus, tam diu fuit incognitum? & itēm, quid præceptum esset restitui, ne sciebant? nam quid servari posset, concederim apud veteres non fuisse tam acute quæ apud istos disputatum; sed, ut Zacchæus veritus, ne male parta parce reddebet,

quadru-

quadruplum sese redditum professus est; ita veteres illi patres, ut plus quisque restitueret, horabantur. non erant illi, fateor, hac in re, quam illi sunt tam in definiendo ac distinguendo curiosi. Sed ego tamen illorum (ut Teientius ait) amulati nalo negligentiam, potius quam istorum obscuram diligentiam; apud quos anxie res disputatur, & queritur non tam quid restitui debeat, quam quid servari possit; non quam procul a peccato sit abscedendum, sed quam prope ad peccatum sine peccato licet accedere. & qui consilium convasatori dat nimis tamquam aliena pecunia frugi dispensator; observat, ut in reddendo citra subsistat potius vel mille passus, quam ultralatum (ut aiunt) unguem promoveat. Ego certe, mihi Dorpi, nec te puto refragante, contenderim; quæcunque sunt ad salutem necessaria; id est, sine quibus salvi esse non possumus; & primum ab ipsis sacris litteris; deinde priscis earum interpretibus; adhuc communis ab antiquis patribus quasi per manus tradita consuetudine, postremo sacris Ecclesiæ sanctionibus, abunde nobis tradita. Quod si quid supra, quam in his est, homines isti acuti curiosius addiderunt; ut multa concedam commoda esse atque utilia; ita plane ejus esse generis puto omnia, ut eis vivi possit: at fortasse dices non omnia apud veteres tam inventu prompta, tamque in numerato esse, quam apud istos recentiores; qui omnia cognata, quasque similia, in capita quædam, velut in suam quodque tribum descripserunt. In hac re, Dorpi, fortasse accedo tibi, fateorque, non nihil esse commodi, velut in domestica supellecstile, sic in relietaria quoque, ita seorsum habere singula quæque distincta, ut ad quodcunque velis illico manu possis absque errore porrigere. Est istud quidem, ut dixi, commodum. Verum hoc tanto commodo quidam tam abutuntur incommodo, ut propemodum

præsti-

præstisſe videatur, hoc ipſo etiam commodo caru-
iſſe. Neque enim aliud quidquam magis in cauſa fu-
iſſe puto, quare vetuſiſſimus quisq; ſacraturum lite-
raturum interpres à tam multis tamdiu neglectui ha-
beatur, quam quod infelicium ingeniorum corrupra
judicia, priuum ſibi deinde aliis quoque persuafe-
re, nihil uſquam eſſe mellis, quod non in illos ſum-
mularum alveos congeſtum fit. ideoque fit, ut illis
coptenti ſolis cætera omnia per incuriam contem-
niant. In cujuſ animi quendam etiam ipſe jam olim
in quadam bibliopolę taberna incidi. Erat enim ſe-
nix qui alterum (ut aiunt) pedem habebat in fe-
pulcro, & certe non multo poſt utrumque. Jam do-
ctoratus (ut vocant) honore plusquam annos tri-
ginta fuerat inſignitus. Dico forte apud eum, bea-
tum Auguſtiuſ aliquid putasse, dæmones om-
nies ſubſtantias eſſe corporeas. Ibi ille ſatim ſuper-
ciliuſ contrahere, & temeritatem meam rugoſa
fronte compescere. Tum ego. Non dico inquiam
hoc ipſe, pater; nec Auguſtinuſ in ea redefendo.
homo erat: errare potuit. credo ei quantum cui
plutima: ſed nemini uni omnia. Jam vero cœpit
homo excandescere; vel ob id p̄cipue, quod tanto
patri calumniam tantam intenderem. Nam, Pu-
tas. me (inquit) non legiſſe Auguſtinuſ? immo (in-
quit) priuſquam tu naſceris. Me jam ſuſ ſavis di-
ctis protelasset, n: ſi commode fuſſet paratus elen-
chus. Nam, ut erat in taberna, ſomo in manus libel-
lum Auguſtinuſ de divinatōne dæmonum: verto ad
locum, atque oſtendo. Vbi locum ſemel atque
iter ari legit, ac teſtia demum leſtione (me adiu-
vante) cœpiffet intell gere: tandem admirabundus,
Certe (inquit) ego valde miror de hoc, quod
Auguſtinuſ dicit ſic in iſto libro; quod certe non dicit
ſic in Magiſtro ſententiarum; qui eſt liber magni magi-
ſtralii quam iſte. Qui ſunt ex hac farraſio, qui ne-
que veterum quemquam, neque ſcriptuarum quid-
quam

quam legunt nisi in sententiis, & earum commen-
tariis. Hi perinde mihi videntur facere; ac si quis
auctoribus omnibus, qui Latine scripserunt, omissis
constructionum præceptis ab Alexandro petitis; re-
liquum Latinæ linguz, ex Perotti Cornucopia, &
Calepino, conetur ediscere; quod persuasum habeat,
in his omnia Latinæ linguz vocabula sese reperi-
tum. Et profecto reperiet plurima, eademque ele-
ctissima. Utque apud recentiores theologos, patrum
dicta auctoritatis loco leguntur incerta; ita heic
quoque veteres poetæ atque oratores aliquot, e-
tiam qui nunc nec extant quidem. Sed neque haec
unquam facient Latinum nec illa, mi Dorpi, the-
ologum, si sola sint, etiam si decem millibus spin-
osissimarum quæstionum fuerit instructus. Quibus
miror quum sit talis, qua in re possit Ecclesiæ esse
usui. Disputando fortasse adversus hæreticos. (nam
hoc nomine præcipue sese solent venditare.) At hi
aut docti sunt aut indocti. Si indocti; (ut est multo
maxima pars:) neque acumina ista, quibus iste so-
lus valet, neque verba tam insueta, quibus iste solus
assuevit, intelligerent. Necesse est ergo, talem di-
sputatorem tantum fructus consequi, quantum
si quis Turcam quempiam, patriæ duntaxat linguz
peritum, composita oratione sermone Gallico (nam
eum solum elegantem Galli putant) exhortetur ad
fidem. Sin docti sint Hæretici; idque in illis, ipsis
quæstionibus; (neque enim fere accidit ut alias sint
hæretici;) quando jam redarguentur? quis erit di-
sputandi finis? quum [ex illis ipsis quæstionibus,
quibus oppugnantur, ipsis quoque referendi mini-
stratur inexhausta materia, ut propemodum eis acci-
dere videatur, quod nudis inter acervos lapidum pa-
gnantibus; ut, quo feriat, neutri desit, quo se de-
fendat neuter habeat. Nempe quidam, qui in scho-
lis inter primos leguntur, Et sunt non minus, quam
habentur, acuti, ut omittam interim, quod quas-

dam questiones de Deo tam ridiculas excogitarunt, ut pueri ridere; propositiones tam blasphemias, ut censeas irridere: certe contra fidem tam gnaviter ob-
jiciunt, tam leganter obiecta dissolvunt, ut prava-
rictores agere. & fidem joco tueri, serio oppugnare
videantur? Hæretici ergo cum talibus compositi,
quâles ante dixi theologos, quum sint in eodem do-
cti ludo, quando succubent? Non cito hercle,
opinor: si non unum magis lignorum fasciculum
verentur, quam multos syllagitorum fasces per-
timescerent. Sed idoneus erit saltus qui concio-
netur ad populum. Hercules, hoc ipsum est quod
aunt, Bovem ad ceroma. Nam quum nihil didice-
rit, præter quæstiones, quæ sunt ad aures po-
puli perquam insolentes, minimeque omnium
idoneæ, ediscendus est ei nimirum Seimo
quispiam ex Sermonibus discipuli, aut VENI
MECVM, aut DORMI SECURE. res
per se ineptæ: quas dum homo tractat ineptior, ut
pote nec ad id munus assuetus, ut quotam illam ver-
borum congeriem ex alieno stomacho declamat;
necessæ est ut concio tota frigescat. Quamobrem
plane non video, quæstiones istæ quid faciant ei
quem solæ possident; quod eum ad cetera omnia
reddunt inutilem. Ut cui si quid ex his proponatur,
subtilibus magis quam solidis disputationibus, in
quibus se ante millies exercuit; iam domi suæ est,
jam cristas erigit, velut gallus qui in suo sterquilinio
superbit: at extra illa septa si paulo producatur
longius; illico ignora reū omnium facies tenebras
ac vertiginē offundit. Ne iam dialectica, reū exulta-
te tabanti, quantumvis fortis quantumvis acuta suc-
currit; quæ, ut, cognita rerum natura varias inde
species multasque argumentorum formas elicit;
ita rebus ignoratis ipsis, necesse est sine ullo usu
obmutescat. Adde, quod illas ipsis quæstiones,
quæ & penitus & solas per tot annos imbibit;

quum

quum sese iam senex scholasticorum contubernio,
ubi eadem assidue ventilantur, quapiam occasio-
ne subduxerit; jam intra biennium aqumine illa u-
niversa, nimium videlicet evanida, nullo rerum sub-
silia pondere, tanquam nebula, fumusque, dispa-
rent. Jamque ei nimirum ipsi usu venit, quod de a-
nima puer ex Aristotele subinde citari solet, ut ipsi-
us anima fiat den que velut tabula rasa, in qua ni-
hil omnino depingitur. Et mirum in modum versa-
rerum vire contingit, ut qui prius omnes sapientiz
num eros in argumentosa loquacitate posuerat, jam
senex infatissimus omnibus rishi forer, nisi stulti-
tiz sive superciliosum silentium sapientiae loco pra-
texerit; immo potius hoc ipso ridiculus, quod qui
fuerat Stentore modo clamosior, nunc viuio tam
longe diverso, taciturn or pisce reddatur, & inter
loquentes sedeat, veluti caput sine lingua, atque
[ut aiunt] Personæ mortuæ troncoque simillimus Her-
mæ. Denique, ut quid ego de hac tota re sentio, se-
mel intelligas. Neq; Theo'logi omnes taxo; neque
neotericorum quæstiones omnes condemno; sed
eas, quæ nihil ad rem pertinent; quæ sunt hujusmo-
di, ut neque quidquam eruditioni conferant, &
multum pierati detrahant: eas non improbandas
modo, sed despuidas quoque cens eo. Cateras
vero, quæ tractant aut humana graviter, aut divina
reverenter, tūm utrisque adhibita modestia, qua
veritatem sese investigare magis quam altercari pro-
bent; modo ne quemquam sibi totum vendicent, ne
quemquam nimis diu detineant, & suo se pede me-
tiantur; neque se melioribus conferant, nedum non
anteferant; eas, inquam, sic instituas admodum
libenter amplector: hactenus tamen ut eas tales esse
fatear, quibus non inutiliter exerceantur ingenia;
tales esse per negem in quas salus universæ procum-
bat atque innitatur Ecclesiæ. Jam Theologos non
eos vitupero, qui has degustarunt; immo laudo
etiam,

etiam quod ad altiorem sacrarum literarum peritiam, ad meliorem prisorum & sanctissimorum & doctissimorum patrum eruditionem, has quoque non abjiciendas accessiones adjecerint. Verum hujusmodi Theologos (ut ex animo dicam) non probo, qui quaestionebus cuiusque generis non insinuunt modo, sed immoriantur quoq; qui securi ingenii sterilitate quadam impediti, seu puerili Scholasticorum incitati plausu neglectis antiquorum omnium literis, posthabitis etiam ipsis, quorum se doctores profitentur, Evangelii, nihil omnino præter quaestiones didicerunt, partim per se inanes, partim inanes his, qui ceterarum rerum omnium iōanes ipsi sunt; idque iam senes; atque ideo deplorati, Quod neque scripturas com-mode tractare, incognitis veterum scriptis, queunt, neque ad ea cognoscenda, qua nunc sunt Latinæ linguae penuria, pares esse possunt; sedire vero ad grammaticam, atque inter pueros, immo vero à pueris etiam, discere, hoc non solum dispudet, sed etiam serum est. Iстos ego, mi Dorpi, tantum abest; ut etiam, quomodo apud Romanos mali Magistratus publicis sese cogebantur abdicare muneribus, ita istos quoque non tam re quam vocabulo Theologos, adigendos censeam, ad hunc magistratum, quo tam immerito funguntur, ejurandum. Neque mirum est tamen, esse aliquos in tanto Theologorum numero tales. Nam quis ordo obsepiri tam diligenter potest, ut non ambitione, precio, gratia, aut aliis malis artibus, aliquis indignus irrepatur qui quam sit in editum receptus, quam potest plurimos sui similes in eundē locum suo suffragio sublevat. Ita sit, ut nullus ordo sit, qui non indignis abundet. Nam ut in Senatu Romano fuerunt quorum Majestatem nulli reges regabant; ita rursus erant quidam adeo tenues atque inglorii, ut misere inter spectacula vulgi compressi, clisi perierint.

O

Quan-

Quanquam, ut nec illorum fulgori, istorum humilitas obfuit; nec istorum tenuitatem, senatorium nomen exemit contemptui; ita nec indignos Theologos nomen exipit contumelias nec eorum contemptus, aut erga singulos, qui vere sunt, honoris adimit quidquam, aut erga universos quidquam reverentiz ac majestatis imminuit; cuius ego certe tam conservandæ atque ampliandæ sum cupidus, quam quisquis fuit usquam cupidissimus. Nam de Erasmo stultum fuerit idem polliceri; quum nemo nesciat, in sacrum Theologorum ordinem nihil perperam aut dici aut fingi posse, ut non proprie ac peculiariter ipsius agatur negotium.

Habes igitur hac in re animum, mi Dorpi, meum; nec dubito hercle, quin etiam (si tu is es quem ego tecum fingo) tuum: quem si probas; etiam Erasmi puta: *ha minus; nec meum diutius, quam tu voles, futurum;* Neque enim quidquam animo est unquam tam obstinate obfirmatum meo, ut non paratus sim eo jubente mutare, quem sciam nunquam quidquam sine ratione jussurum. Sed hæc hastenus. Ad reliquas Epistolæ tuæ partes ero tanto brevior, quanto in hac fui vel *zquo* verbosior. Vtrumque etiam merito. Nam ut ea, de quibus ante disservui, Erasmus nunquam videt; ita, de quibus deinceps sum dicturus, & scripsit ipse, & se diligentius pollicetur scripturum. Tum quædam vero sunt hujusmodi, ut in his divus etiam Hieronymus, non suo solum exemplo, quasi præjudicio, Erasmi partem tueatur; sed totam litem quoque, tanquam edita in scriptis sententia, secundum eum pronunciaverit. Neque enim quidquam est, quo tu, ne quidquam in scriptura mutetur è Graecorum fide codicium prohibes, quod non olim aduersus beatum Hieronymum & objectum sit, & ab eo validissime confutatum. Nisi hoc videri novum viss, quod translationibus, (ut ait) quæ multæ olim fuerant,

fuerant, ejus omnibus, ne varietate codicu[m] si-
deles vacillarent; hanc unam à sanctis patribus ac-
ceptam, ab Hieronymo castigatam; atque ad nos us-
que transmissam, comprobavit Ecclesia: non uno
aliquo concilio, sed perpetua consuetudine ad eam
recurrenti, quoties in ullo concilio de fide nodus
incidisset. Neque enim alioquin fieri potuisse, ut
ceteræ omnes interierint, atque hæc ad nos sola
pervenerit, nisi id non forte accidisset; sed adhibita
à majoribus nostris industria fuisset curatum. Pri-
mum, mi Dorpi, nemini dubium esse puto, quin hæc
ipsa editio ante Hieronymi tempora (neque enim
alioquin ipse [hanc potissimum castigasset]) & re-
cepta sit ab Ecclesia, & assiduo citandi usu compro-
bata; quod ego vel solum in causa fuisse puto, quod
ad nos usque sola duraverit. Cur ergo Hieronymus
ausus est mutare quidquam? idque non aliis mo-
do & optimis & sanctissimis viris adprobantibus
factum, sed ipso quoque Augustino adhortante ut
fieret? Mutavit vero Hieronymus, (ut ipse fatetur,)
si quid in sensu fuit, quo Latinus codex discre-
paret à Græco. Hoc ille putavit utilius quam ea quæ
tu Erasmo suades ut faciat: videlicet, ut ea tantum
adnotet, quæ commodius ac significantius interpres
vertere potuisset; sensum vero, si quando discre-
pent manere patiatur, nec mendæ manifestæ Latini-
nos admoneat. Quod divus Hieronymus non usque
adeo curandum censuit, ejus tu præcipuam curam
habendam putas. Quod ille judicavit potissimum, ab
eo tu potissimum deterres. Sed heic occurris,
ac fateris, id ab Hieronymo recte factum; quod vi-
delicet tunc opus erat, dum adhuc vulgata hæc edi-
tio non satis esset emendata: at nunc repurgatis
vitiis, supervacaneum iterum purgandi labore
fore. Nam, opus tam nunc esset, quam tunc erat;
non est ratio, cur minus bene mereretur, à quo
nunc idem denuo fieret, quod tunc Hieronymus

fecit. Primum, neminem esse omnium puto, (dicam enim audacius,) nec Hieronymum quidem ipsum, qui proficeri ausus sit, esse se tam certum sui, ut in vertendo nihil eum omnino possit subterfugeare. Usque adeo non deerit, vel mediocribus interdum, post meliores, etiam in quo versentur utiliter. Ergo quis vertendi finis erit? inquis. Facillimus; si evererit, ut quisquam tam commode vertet, aut ab alio non optime versum alius ita corixerit, ut his manentibus integris, non inveniant posteri quod immutandum centeant. At periculum est interim, ne variz translationes dubios faciant animos fidelium, utram credere debeant veriorem; quod ipsum in causa fuisse censes, ut reliquz omnes de industria rejecta sint, hac una servata, ne fideles vacillarent. Qua in re usque adeo abs te dissentio, ut, quod tu majorum curz tribuis, ego temporum assignem incuriz: qua nimurum non illz tantum translationes, sed multa etiam alia periere. Alioquin etiamsi unam in Ecelesiis habendam receperissent, reliquas tamen quid necesse fuit abjicere? ex quibus non erat periculum ne fideles vacillarent: sed, quemadmodum nunc Euangelistarum variaratione series rerum in luculentiorem pervenit notitiam; ita in diversorum collatione interpretum, studio lectori daretur occasio, si quem aut verbum sefellit aequivocum, aut orationis amphibolia decepit, aut sermonis proprietas imposuit, ex reliquis conjiciendi quid verum sit. Quod utilissimum esse, & Augustinus sentit, & Origines experimento didicit, & Jacobus Faber Psalterii quintuplicis editione docuit. Atque hzc ideo dixi, ut ostenderem: etiamsi divi Hieronymi labor adhuc maneret integer; non illum tamen reprehendendum esse, quisquis, si quid ab illo quoque præteritum invenisset, hoc ipse velut relictas à messore spicas colligeret. Nunc vero, quis non putet, codices

dices Latinos, nihilominus atque olim, è Græcis
esse corrigendos? quum ita sint rursus infecti men-
dis ut ne vestigia quidam Hieronymianæ emendatio-
nis adpareant. Quod usque adeo in confessio est, ut
ipse tu, qui maxime negas, fatearis tamen. Nam.
quum ideo maxime contendas, corrigendi laborem
frustra sumi, quod Hieronymi castigationes afferis
magoa patrum diligentia servatas esse integras
tamen in proximo fere versu subdidisti: *Responde
jam, Erasme, utram probet editionem Ecclesia? Græ-
camne: qua non utilit? an Latinam, quam fidam
citat quoties ex sacra scriptura aliquid definiendum
est. vel preterito Hieronymo, si quando aliter legat;
quod quidem non raro contingit?* Immo tu nunc re-
sponde, Dorpi: si (ut ipse dicas, & vere dicas) non
raro legat aliter Hieronymus, quam vulgaris habet
editio; quomodo potest esse verum quod ante dixi-
sti, eandem editionem ita manere correctam ut
ille correxerat? neque enim quenquam arbitror esse
creditum, illum quidquam contra suam ipsius eor-
rectionem proposuisse legendum. Tam ergo nunc
opus correctione est, quam olim fuit. An tantundem
liceat, hoc restat inquirendum. quanquam nec
inquirendum hoc nec dubitandum videtur, quin
emendati codices tam nunc sint ecclesiæ utiles
quam olim fuerunt. Sed Ecclesia nunc, inquis, istam
editionem comprobavit. Atqui eadem ecclesia, eo-
dem etiam modo, eandem editionem ante Hie-
ronymi correctiones adprobaverat; id quod jam
ante respondi quanquam non pigebit, eandem ra-
tionem tuam, quam tutam invictam censes, denuo
excutere; ne me prætervehi quidquam dissimulan-
tar putes. Videris ergo mihi sic colligere, Augusti-
nus nec Euangeliu duxit esse credendum, nisi
ecclesiæ compelleret autoritas. At ecclesia com-
probavit in hac translatione verum esse Euange-
lium. Consequitur ergo; si quid sit in Græcis
codicibus

codicibus diversum, ut verum in illis Evangelium esse non possit. Hæc est (uti mihi videtur) argumentationis tue summa; quæ mihi videtur ejusmodi, quam non sit difficile solvere. Nam primum, Ecclesia sic in Latinis codicibus continet credit Evangelium, ut fatetur tamen, è Graeco translatum. Credit ergo translationi; sed magis tamen archetypo. Credit, evangelium in Graecis esse verum; in Latinis verum esse credit eatenus, quantum fudit interpreti; in quo (ut opinor) nunquam tantam habet fiduciam, quin eum labi cognoscat humana fragilitate potuisse. At in conciliis citatur ex Latino codice: non ex Graeco. Mirum vero, si Latini ex Latino citent codice! quasi ideo fecerint, ut de industria fidem Graecis archetypis abrogent, Apostoli nonne citabant ex prophetis secundum translationem septuaginta interpretum, omissa interim Hebraici textus veritate, dum Graecis scriberent? nec ideo tamen Hieronymus factum putavit esse præjudicium; quasi Graeca translatio, quam Hebraica litera, Apostolorum censeatur autoritate sincerior. Ego certe hoc persuadeo mihi, idque (ut opinor) vere: quidquid ad fidem astrictuendam faciat, non esse à quovis melius versum, quam ab ipsis Apostolis prescriptum. Ideoque sit, ut, quoties in Latinis codicibus occurrat quidquam, quod aut contra fidem aut mores facere videatur, scripturarum interpretes aut ex aliis alibi verbis, quid illud sibi velit dubium, explicitur, aut ad vivum Evangelium fidei, quod per universam Ecclesiam in corda fidelium infusum est, quod etiam, priusquam scriberetur à quoquam, Apostolis à Christo, ab Apostolis universo mundo prædicatum est, dubios ejusmodi sermones adplicant, atque ad inflexibilem veritatis regulam examinent: ad quam si non satis adaptare queunt; aut sese non intelligere, aut mendosum esse codicem, non dubitant. cujus moibi

morbi medelam censem aut à diversis interpretationibus, tanquam medicis, implorandam; (quod ibi tam periculorum videbatur;) aut velut à fonte quodam, ab ea lingua repetendam, unde ea scriptura in Latinum profluxit eloquium. Verum tu, mi Dorpi, concedis, olim recte fecisse eos, qui Latinos quanquam ab ecclesia receptos, siue adprobatos, codices è Græcis emendaverint. Sed idem tu negas nunc recte fieri: propterea, quod sit verisimile, ipsorum libros Græcorum, aut de industria depravatos ab ipsis, jam olim ab ecclesia Romana desciscentibus; aut postea saltem per incuriam vitiatos. neque enim esse credibile; si Latinorum, quibus perpetua fidei eura fuit, codices paulatim tamen labefactati sunt; incorruptos adhuc restare Græcorum, apud quos ipsa jam olim fides corrupta sit. Hæc ratio Dorpi, non flexit Hieronymum, quo minus instrumentum vetus ex Hebreo sermone transferret: quanquam, si quid heic valere debet, ibi multo magis debuit; quum nemo nesciat Judæos ex professo infectiores fuisse hostes Christianis omnibus, (ut quibus in universo repugnabant) quam Græcos Latinis, quibuscum communis Christianorum nomine convenerant, licet in quibusdam dissenserant. Et profecto fuit vera dicam: videtur mihi neutquam credibile, ullam gentem in depravandos libros unquam conspirare voluisse, ut ne dicam, ne potuisse quidem. Quæ enim spes esse potuisset, neminem ab ea re alieno animo fore? aut clam id fore consilium? quod si resciseretur? (ut erat necesse; quum à Iudeis ad Christum, à Græcis ad Latinos, aliqui nullo non die perfugerent:) nonne prævidebant, fore, quum nihil assequerentur, suæ præterea parti se se præjudicium allaturos, si se faterentur eam fovere causam, quam sibi consciæ essent non aliter posse se quam codicium depravatione defendere? Sed de Judæis Hieronymus viderit, Græ-

cos certe ab hac falsitatis suspicione liberat vel istud, quod in his, de quibus eis nobiscum fuit controversia eorum libri cum nostris consentiunt: nec de littera unquam, sed de intellectu litterarum, quae fuit. Quanquam nemini potest esse dubium, eos, si mutare voluissent quidquam, non ea primum modo sed simul quoque fuisse mutaturos quae pro nobis contra eos faciunt. Qui si falsasset, non fuisset causa tamen cur in aliis idem facturi putarentur. Nunc vero quid comminisci quisquam possit, cur alia falsare velint; quem hæc ipsa reliquerunt integra quae vel sola falsare voluissent? Sed incuria saltem vitiosos esse, credi potest: præsertim, si hoc nostris contigit, quibus, verisimile est, libros fideli, sicut fidem ipsam, majori semper curæ fuisse. Possem heic opponere, non Hieronymum, sed Augustinum quoque; quorum uterque censet, emendatores esse Græcos codices quam Latinos. Sed ego ratione malo quam autoritate contendere. Hoc certe assero, neminem esse tam eujsquam libri incuriosum, ut ita transcribendū locet, tanquam pensiōnā sit habiturus, nihil vitiosumne an emendatum referat: quum alioqui possit operarū & impensis partere, si omnino ne scribatur, curet. Persuadeo ergo mihi Græcos etiam curasse, ut diligentia in transcribendis ipsorum libris adhiberetur; quod nemo dubitaverit, qui libros eorum diligenter inspexerit. Hoc præterea rursus adfirmo apiculas, distinctiones, & accentuum notas, in causa esse, quo minus facile apud eos scribendo erretur. Nec ab hoc adfirmando deterreor, quod tu hoc argumentum in adversam partem reteristi; propterea, quod (ut aīs) facilius erratur ubi multa sunt observanda. Verum ego contra censeo, ibi minus facile errari, ubi facile erratur; ut ego quoque dialecticorum more enigma proponam. Verum sic opinor tamen, immo sic experior: quemadmodum in planicie, dum festinamus intrepide;

intrepide ubi nemo casum expectat sepe abimur cum à precipitio salvi sensim, nec nisi certo atque explorato gressu, descendimus: haud aliter evenire scribendo; ut ad exemplar perplexum scriptor eo transcribat verius, quo videlicet attentius; quum ex pulchro codice ipsa securitate labatur. Quanquam & nostros vitiosos esse, & eos remansisse sinceros vel hinc eluescit; quod in nostris eadem nunc vitia deprehendantur, quæ Hieronymus olim censuit emendanda; in illis eadem adhuc videbis verba, ex quibus ea Hieronymum constat emendasse. Ergo quas ille mendas olim esse, nunc non licebit ex iisdem codicibus rursus ejicere? Et, quum religiones (quas vocant) omnes fas eritis sepius renascentibus vitios reformare: libros semel purgatos repullulantibus mendis, nefas repurgare duces? Jam quod quæris, quid sit quod Latinos codices non sicut incorruptos: deinde tibi ipse respondes; Quid? nisi chalcographorum incuria pariter & imperitia? & illico subjungis: Vide iam utros inveneries rariores? qui Graecu*m* imprimendis sint idonei, an qui Latinu*m*? scies, utros codices censere debeas castigatores. Quid tu his verbis, Dorpi, velis, non intelligo, neque enim te vereri puto ne in adnotationibus in scripturas Erasmus impressis utatur libris; cum neque scriptorum codicum defit copia; neque in eam rem impressis uti cūiam si velit, possit: quum novum testamentum, in quod ejus desudat labor, nunquam hactenus, quod sciam, Graecu*m* chalcographorum typis excusum sit. Quod si hoc voluisti dicere; Quum chalcographi Graecas imprimant literas quam Latinas depravatius, idem in veteribus etiam utriusque lingue scriptoribus accidere: se moveamus istos, Dorpi, qui litteras sic Latinas imprimunt ut Graecu*m* magis quam Latinu*m*, sic vicissim Graecas, ut Arabicu*m* magis quam Graecu*m*, videantur: Comparemus in utroque genere, qui utrumque possunt:

possunt: ejusmodi Aldus Manutius Romanus erat imprimis: & nunc quoque Ioannes Frobenius Basiliensis. Hos atque hujusmodi chalcographos audeo affirmare, quod ipse quotidie experientis competio, verius ac sincerius Graeca quam ipsa Latina referre. Quod ipsum, multaque itidem alia ad hanc rem facientia, multo certius ipse legendo quam audiendo intelliges, si te quoque aliquando ad Graecam linguam pernoscendam convertebis: id quod valde opto. Nam suasurus frustra sim, quod nec Erasmus persuasit, adversus quem, immo temet adversus ipsum, sedulo te defendis, ne cogare videlicet ex Graecarum literarum cognitione proficeret. Quamobrem, ut ad eas te literas, pro animo istuc tuo tam adversus eas obfirmato hortari superfereo, ita pro meo in te amore optare tibi non desino. Nec spem tamen unquam depono, forte aliquando nec id quidem haud ita multo post, ut, (cessantibus hac de re disputationibus, in quibus astidua tua illa in scholis victoria non patitur te libenter cedere) quod (ut video)jam nemo potest alius, ipse nimis rom persuades tibi; quem istos imperatores tuos, quibus nunc militas, quorum interim gratiam tam magnarum eruditionis parti præfers, aut matuoriore iudicio neglexeris, aut certe etiam illis ipsis, utile & tibi & eorum consiliis fore, persuaseris: quo videbas Graecistas istos suis ipsorum gladiis confodias, nonque adversus eos autoritate differas, quam nunc de re tibi tam in totum ignorata disputes. Quia de re ramen quam perinde scribas, ac si supervacuum putas operam, quia in Graecas literas impeccitur, mihi profecto non persuades, ea te sentire quia scribis neque enim veri simile fit; te vel ea prudenter, commodirates ejus lingua non videre; vel, eo in bonas artes omnes studio, non contupesceret: prefestim quum abs te quoque, dum negligenter disputas, propemodum afferantur causæ quibus in citari

tari maxime ad eam consequendam possis. Nam si (ut tute verissime certe ac sapientissime dixisti) unaquaque lingua ea præcipue doce præstat atque excellit alias, si contingat ei, ut majorem bonarum disciplinarum thesaurum in suis literis velut arculis contingat: quis hac una ratione tua nesciat, Græcam esse eam. quæ summopere sit cum universis mortalibus, tum vero seorsum à Christianis amplectenda; utpote à qua & omnes disciplinae reliquis, & novum Testamentum fere totum nobis, felicissime successit. Nisi u illam, hoc translationum quotidiano proventu, velut assiduo partu, efforetam nunc tandem atque exhaustam putas. At primum ex his ipsis commentatoribus Aristotelis, quos tu in illa ratione commemoras, [quam; sive ut Laurentium vituperes, sive ut laudes Aristotelem; nam utrumq; acriter & ex æquo facis; elegantissime certe scripisti.] Alexandro, inquam, Themistio, Amatio, Simplicio, Philopono, Olympiodoro: quosquisque ex his, inquam, est, excepto uno Themistio, qui non adhuc sua tantum lingua legatur; nisi quod Alexandri problemata in Latinum venere sermonem? Ex reliquis si quid Latine legitur, [neque enim ignoro, haberi, & Alexandri & Simplicii fragmenta] id totum tam est parum Latinum, ut à Latinis proponendum minus quam Græca intelligatur. Neque jam aut de poetis aut oratoribus dico quidquam. Sed neque de aliis Philosophis, aut aliis etiam ejusdem Aristotelis commentatoribus, verbum facio ullum. Quanquam vel unus Joannes Grammaticus tantum habet acuminis, tantum eruditionis præsertim Aristotelicæ; ut, si cum eo posses ipsius lingua loqui, reduceret te, satis scio, unus ille Grammaticus, cum Grammaticis omnibus, quibus nunc parum propitius videris, in gratiam. At ex antiquis Christianis doctrinæ scriptoribus cum multo maximam partem Græce confit scripisses; persuici

pro tanto numero versi sunt ; quidam vero ita versi,
ut potius videantur subversi. Ad Aristotelem ipsum
venio ; quem & ego , ut supra multos, ita cum mul-
tis amo. Quem tu in memorata oratione tua videris
non supra multos modo , sed pro multis quoque ,
atque adeo pro omniaibus amplecti. Hic ergo ipse
non poterit totus tibi sine Græcarum peritia lite-
rarum innotescere. Nam ; ut omittam illud, quod
nihil ejus tam commode versum est , ut non idem
fuis ipsius verbis acceptum in pectus influat poten-
tius : & illud item , quod quædam opera ejus adhuc
Græca feruntur, quorum titulos nescio an Latini ha-
beant; certe ex his ipsis operibus, quæ nunc habent,
sic habent quædam, ut etiam non habeant. E qua sorte
ipsum etiam Meteorologicorum opus tam constat
esse , quam dolendum est: quum nescio an ullus ex
tam multis ejus viri laboribus dignior scitur sit : aut
ipsa rerum natura ab ulla sui parte mirabilior, quam
ab ea , quæ , ut nobis proxima circumfusaque undi-
que, ita magis ignorata atque incerta est , quam a-
strorum positio , motusque siderum, quæ tam porro
semota sunt. Sed hoc opus tamen spero propediem
fore ut à Thoma Linacro nostrate, illustrissimi regis
nostrri medico , Latinis donetur auribus ; utpote
eujus jam nunc duos libros absolvit : perfecissetque
nimirum opus, atque edidisset universum ; nisi
Gallenus eum exorasset , ut , quum ipse dux at-
que imperator medicæ rei sit , vel seposito interim
Aristotele, Latinus ejus opera prius ipse redderetur.
Prodibit ergo Aristoteles aliquanto serius ; sed pro-
dibit tamen nihil incultior : præterea nec incomita-
tus. Nam Alexandri Aphrodisi commentarios in
idem opus una vertit; initurus apud Latinos omnes
immortalem gratiam ; in quorum non vulgarem
utilitatem Philosophi præstantissimi operi egregio
præstantissimum interpretem sic adiunxerit, ut
Eius labore demum ab Latinis possit intelligi; quod
hactenus

hactenus à nemine, (ut ego certe suspicor,) qui Græce nescierit, intellectum est. Nam, quum ipse jam olim idem Aristotelis opus audirem Græce; eodem mihi prælegente atque interpretante Linacro: libuit interdum experiundi gratia vulgatam etiam translationem inspicere; è cujus lectione mentem illico subiit eisdem Philosophi de Physicis suis dictum. nam, ut illa sic ait edita, ut tum edita non sint; ita hæc quoque sic versa videbantur, ut nullo pacto versa videarentur: usque adeo, ut, quæ Græce callebant probe, eadem ipsa versa non intelligerem. Neque est, quod à Latinis interpretibus sperari possit auxilium; quum Albertus quoque, quem ad simulationem Alexandri Magni Magnum vocant, qui se periphrasten Aristotelis proficitur, paraphrastes verius in eo opere judicari debeat; ita, quum ejus officium sit, Aristotelis sensum aliis verbis referre, affert prorsus, ut ajunt, ex diametro diversa. At Cajetanus (nam is quoque facit commentarios) describit nobis. Unus tez pugillus in quo pugillos a quæ liquefuit? & aquæ, item pugillus unus in quo pugillos aëris dissolvitur? & quo non ulterius ad eundem modum proceditur? Sed dum has tam immeasurabiles mensuras metitur, ad Aristotelis interim sensum ne gry quidem. Infinitum, mi Dorpi, fuerit explicare, quam multa desunt ei cui Græca desunt. Neque tamen ignoro, & alios multos, & te imprimis ipsum, sine Græcis literis ipsam doctrinæ arcem versus, eo usque proiectum, quo multi non possint, etiam Græce docti, sudantes atque anhelantes ascendere. Sed hoc unum tamen ausim affirmare; Si ceteris disciplinis tuis literas preterea Græcas ad ceteris quantum nunc alios, etiam Græce peritos, exsuperas; tantum nunc te etiam ipsum superabis. De Moria quam Erasmus, qui eam olim meo patrocinio commendavit, eandem rursus tueudam suscepit sibi; non est necesse multa dissere; quum res, per se facilis,

facilis reddita sit partito labore facilior. Itaque, ut
 non dubito, quia illi sit ea dicturus, immo in illa
 brevi epistola jam nunc dixit, quæ sufficere apud
 omnes debent; ita, ego quæ dicam quæ tantulum
 cunctæ apud alios valitudo sint, apud te [ut opin-
 or] invalida esse non possunt. Et primum miror,
 quid hæc sibi tua verba velint: *Ecce repente infausta
 Moria, tanquam Davus, interturbat omnia.* At quo
 modo nunc repente? quasi nunc primum Moria
 repente prodierit? quæ jam plus annis septem, se-
 pties interim novis excusa formis, in clarissima luce
 versata; in omnium sinus recepta sit. Aut, quam-
 obrem, quofo, infausta quæ cum felicibus auspi-
 ciis processerit; nonne hoc abunde demonstrat, quod
 non debuisset toties in tot exemplaria diffundi,
 nisi tam multos invenisset, quibus impense pla-
 cuerit? Nec hos ex face vulgi, [neque enim eas
 merces facile distractas esse mirarer; quæ placerent
 indoctis, quorum ubique turba scaturit,] sed ex
 doctissimis. Nam eam non nisi doctis placere, vel
 hoc indicio est, quod non nisi docti intelligent.
 Quod ipsum fortasse fuit in causa, ut hi quoque
 duo aut tres Theologi, quos Moria commovit, ira-
 cerentur; quod ab aliis persuasi credunt, plus ab ea
 dictum, quam dictum sit; aliquid fors non suc-
 censi, si ea ipsa, quæ dicuntur, ipsi intellige-
 rent. Sed tu, mi Dorpi, putas, nullos rideri debuisse
 Theologos; quamquam tales esse, quales Mo-
 ria joco descripsit, ipse profemodum serio fateris,
 quum ait: *Aspere facetæ, quibus multum veri ad-
 mixtum est, acrem sui memoriam relinquunt.* Verum
 est hercle, quod dicas, Non tam acriter has tulis-
 sent facetas isti Theologisti, nisi, quam erant aspe-
 ræ, tam etiam veræ fuissent. Ergo, cum tales sint,
 quales ipse fateris esse; probas? Non opinor. Vi-
 tuperas ergo? Apud te certe, scio, facis; faceres-
 que palam, nisi in animum induxisses tuum, ne-
 mini

mini esse adversus; & ita te comparare statuisses
ut te omnes prorsus, cujusque modi sint, docti
indocti, boni, malique, laudent; cui (ut ait)
volupe sit, si vel catelli cauda, velut amicitiae sym-
bolo blandiantur. Facis tu profecto, mi Dorpi,
cautius; sed nec ille tamen deterius, qui in malos
aperte ac simpliciter (quod Gerardus facit Novio-
magus) invehitur. Quanto minus, qui, quod
Erasinus facit, sumpta Moris persona, & pudenter
magis, & minus licenter jocatur? Cujus quum jo-
cos salesque non feras, & palinodiam cani velis, in
satyris Noviomagi, ut scribis nihil invenisti, quod
mutari velles; quum tamen illa satyræ sint morda-
ciores ubi sunt levissimæ, quam Moris ubi mordet
maxime meritoque. Nam id poesios natura poscit;
quam nisi sit acerba, non est Satyra. Itaque opera
precium est videre, quam satyrice in monachos
ubique ac fratres invehitur; ut illorum superbiam,
luxum, inscitiam, corporaciones, ingluviam, li-
bidines, hypocrisimque describit; non minus ele-
gantur, quam acerbe: nec mihius etiam merito;
quam, licet multi illis sint opprobriis indigni, non
desint tamen, in quos universa competant. Quam-
obrem non miror, quod nihil in eis reperisti, quod
velles mutari; sicuti nec ego certe. Sed hoc miror,
cur abs te non possit impetrare Moris, ut impune
jocaretur in Theologos; quum illi abs te obtineant
Satyræ, ut tam acriter objurgent religiosos, atque
in his Theologos etiam. Sad omitto Gerardi Saty-
ras. Si quis tuas, mi Dorpi, executiar Epistolas; ni-
hilne reperiri possit, quo tu ullum hominum genus
aliquo mordaci dicto perstrinxeris? An illud eden-
tulum prorsus esse putas, quo in memorata Epistola
tua ad D. Menardum abbatem respurgis antistites?
qui illum laudas, alios hoc pacto deploras? Heu
me, heu miseros eos; qui non religiosos agunt. ca-
ballis sti pati Cesarae triumphos nobis referunt; quos
famia.

satius foret humi repere, quam ad inferos equites properare; ni pedites timeant serius illuc perire. Hæc, mi Dorpi, tam mordax facetia usque adeo tibi blandita videatur, ut ideo de equis potissimum locutus videare, ne tam bonum dictum perderes; alioquin, opinor, vides, non usque adeo magnum facinus esse, si abbates equitent, & bestiis, in quos creati sunt usus, utantur. Audivi etiam, nec alios antistites equitare semper: & illum tuum interdum; ut in illum ipsum p̄ne jocus tuus recidat à quo eum cupis in alios avertere. Sed ita sua cuique blanditur ratio, tam bene suus cuique crepitus olet, ut, quum ad aliorum jocos frontem contrahimus, & velut asperos non patimur, nostros, neque magis festivos, & magis mordaces, amplectamur. Sed hæc in reliquios Antistites jocatum te negabis: verum deplorasse te dices potius; presentim quum ab illa inaspicata interjectione auspicaris, *Heu.* Ego certe, quacumque figura proferatur, jocum puto, quod ita dicitur ut nemo sine risu audiat. Quamquam quid refert, joco an serio mordeas? Immo refert adeo: quum nemo fere sit, qui joso in seldicto non arrideat; serium nemo sit qui ferat. Alioqui, si deplorare licitum, jocari vetitum putas, facile Moriz fuerit, toti orationi jocosæ interjectionem dolendi præponere; & mutata figura, Theologos eisdem quos ante derisit, iisdem verbis denuo deplorare. neque enim facile discernas, utrum deplorandi magis arridendi sint. Sed in Antistites fortasse quidvis licere debet, etiam mediores; at in theologos, utut sint licere debet nihil. Nam eo fere tendunt, quæ in hac novissima ad Erasmum scribis Epistola. Ait enim: *Miraris, tantos concivisse motus tuam moriam;* quæ plurimus placet, non Theologis modo, sed Episcopis etiam. Atqui ego te demiror, Erasme, qui plurimus facias Episcoporum in hac re judicium, quam Theologorum; siquidem Episcoporum nostri seculi ritam, mores,

mores, eruditionem dicam an inscitiam noveris: quorum, us sunt certe nonnulli tanto digni fastigio, ita mira est paucitas. Heic tu, Dorpi, quum Theologos agre levissimo joco patiaris aspergi, Episcopos apertis opprobriis magna cum autoritate perfundis: ut in quibus non tantum eruditionem requiris, & carpis inscitiam; sed vitam quoque ac mores contumeliose condemnas. Sed Theologos plurimum referit (ut ait) integrz apud populu autoritatis esse. Quasi nihil referat apud populum quales estimantur Episcopi, qui quem locum teneant in Ecclesia Christi quam longe supra Theologos tuos, non est ignotum tibi, qui pontifices liquidissime novisti in Apostolorum successisse locum. Neque cautius prospexit te putes tibi, quod nonnullos fateris Episcopos tanto dignos esse fastigio; quum nec ipse Moriam credas indignorum vitia dignis imputare Theologis, quz tamen vel hoc te evincit, quod nihil impedit, per eam multos dignos esse Theologos. At Episcoporum per te bonorum non modo paucitas est, sed etiam mira paucitas. Sed donemus hoc tibi, nihil esse mali, pontifices vel ridere dictiis, vel maledictis incensere; modo ne sacrofancos Theologorum magistratus attingas. Quid ad hoc dices, quod illos ipsos Theologos, non nomine quidem, sed descriptione tam evidente, ut non ullo nomine designari potuisse expressius, ita mordes, ut pene laceres, in procemio quod in Pyrgopolinicens Plauti fabulam lepidissime conscripsisti. Verum interim Plauti me nomen admonuit eorum, quz tu sparsim per Epistolam tuam in poetas ex beati Augustini verbis congeris, quz res longiorem disquisitionem flagitat, "quam ut à me in hac disputetur Epistola. Sed hoc tamen abs te quero. Utrum tibi illis verbis hoc voluisse videtur Augustinus, Christianis videlicet non esse legendū Terentium? Quod si ab eo perdiscendo non deterret, nihil adversus poeta-

poetarum lectiones facit ille locus. Sin Augustinum
id egisse putas, ut à poeseos studio Christianos aver-
teret; rursus abs te percontor, ipsene Terentium
adhuc docendum censeas. Quod si censes: quid
attinet id tam citare diligenter, cui non putas esse
parendum? Sin docendum neges, ab Augustino vi-
delicer persuasus; miror profecto, quo pacto acci-
derit, ut tandem nunc primum tam sero persuaserit
ille, quem te non dubito tam diu ante legisse, nec
interea tamen abstinuisse à Plauto legendō, docendo,
exhibendo, agendoque publice, poeta nihil quam
Terentius est castiore, immo nec tam casto quidem.
Quid? non militem gloriosum facetissimo prologo
locup' etasti? Aululariz non proœmium modo sed,
qui comœdiz defuerat, finem adjecisti? qui mihi,
seu sermonis elegantia spectetur, sen tales vere Plau-
tini, nulla parte totius comœdiz videtur inferior.
Cujus rei vel isti ipsi versus erunt indicio, quibus (ut
dixi) Theologos istos amusos, quos nunc tueris, ita
belle describis, ut nemo derideat falsius, nemo in-
sestetur vehementius. Nam quid his carminibus
(referam enim) vel magis facetum possit esse, vel
magis elegans?

Primum omnium, qui sint amus, & literis
Non proletariis male inauguriati, eos
Ablegat hinc in maximam malam crucem.
Siquidem stomachabundi, oblatratores, facere
pergant etiamdum, quod nunquam non faci-
tant;

Clamoribus ampullosis infremere, &
Venena livoris effunditare suū.
Et obloqui, & obgannire, & dentibus omnia
Arrodere carnivoribus; & sicut canes
Solen, quibuslibet allatrare sibi obviū:
Eos homines, (siquidem sint & ipsi homines,)
Quum illiterati sint, quum sint agrarii.

Mibi

Mibi sedulo iussit Plautus hinc abigere.

Sin forte sint presto; nisi comprimant sibi eos

Nihilque graxint, minatu'st, fore ulmeos;

Ybi hospitio excipientur Acherontico.

En, mi Dorpi, quam neque poetis abstinentium putasti, & amusos illos Theologos quam bene suis coloribus depinxisti? Quid si te neges tunc fuisse Theologum; siquidem scripta sunt abhinc septen-nium: certe vix sesquianus elapsus est, quod ea-dem recollecta edidisti; jam certe Theologus qua-driennio post habitam luculentissimam orationem tuam de assumptione Deiparæ virginis. Quid ergo refert, an Theologus effeceris; an prius facta Theo-logus edendo comprobaveris? Ergo, mi Dorpi, dum è dentatis Gerardi Satyris, quibus religiosorum spucissima describit vitia, nihil mutandum ceases; dum ipse religiosorum antifitum sic mise retis ut rideas; sic rideas ut mordeas: cæterorum Episcoporum, præterquam mire paucorum, insci-tiam, vitam, ac mores, acerbe vituperas: dum Theologos istos ipsos, in quorum moriam jocari nefas ducis, ipse amusos vocas, oblatratores, Roma-chabundus, literis non proletariis male inaugura-tos, ampullois infreuentes clamoribus, venena li-vida effudentes, obloquentes, obganoientes, den-tibus omnia carnivoracibus arro dentes; in obvios quoque sicut canes solent, allarrantes; illiteratos, agrarios; postremo vix homines in maximam ma-lam crucem censes a legandos: dum hæc, mi Dorpi, facis; quomodo tibi non venerunt in mentem tua tam bene consulta, quibus Erasmus nunc tam amice ac tam prudenter admones? Ubi tunc illud Hieronymi? *Extreme dementie, nihil aliud, quam odium, le fatigando querere.* Ubi tunc illud Cornelii Facitii? *Asperæ facetiae, quibus multum veri ad-mixtum est, acrem sui memoriam relinquere.* Qæo tunc

tunc fogerat illud Epistoli? Ne putas, omnibus iuscunda auditu, que tibi sunt iuscunda dictu. Profecto, mi Dorpi carissime, sic est à natura comparatum, ut modum semper ab aliis exigamus, libertatem omnes indulgeamus nobis. Novi ego, qui Reuchlinum (Deus bone, quem virum?) non satis a quo animo ferrent; quod in amulos suos, videlicet imperitissimos doctissimos, in stupidissimos vir prudenterissimos, in vanissimos nebulones homo integerimus; ab iisdem tam immani lacestitus injuria ut, si manu se vindicasset, ignoscendum ei videretur: novitamen, inquam, qui non ferrent, (quamquam ejus etiam studiosi,) quod stylo contra illos libere, nec magis libere tamen quam vere, affectus suos effunderet. Novi itidem, eos ipsos, qui non ferrebat, paulo post, in rebus, & minoris momenti, neque ad se tam proprie pertinenteribus multo etiam atrocius excandescere. Tanto nimirum proclivius est, alienis affectibus quamquam temperare, quam suis. Ergo non licuit (inquis) mihi vel satyras Gerardi probare, vel in theologos amusos, addere, antistites atque Episcopos quoque, vel joco vel setio dicere, modo vera, neque nominato quoquam? Immo vero, mi Dorpi, usque adeo licuisse tibi censeo, quod fecisti, face, ut mihi nihil unquam in vita melius fecisse videaris: modo ea ne desit aequitas, qua, tibi quod laudiducis, idem in alio ne vitio verteris. Istud ergo totum de Moria, mea, Dorpi, sententia, & sine causa mones: quum nihil sit quod moneri debeat: & si quid esset, post tot annos etiam sero mones. Nam, quod in calce prioris epistolæ tuz posuisti: reconciliatum iri Theologis istis Erasmus, quos Moria commovit, si Moria laudibus Sapientia laudem opponeret: mediocrem mihi risum medius. fidius excitavit. Sapiunt scilicet, si hoc Moria encomio moriam sic putant esse laudatam,

ut

ut laudari cupiant eadem figura sapientiam: Quod si censem: quid irascuntur? quum sint ipsi quoque à tam laudata Moria tam abunde laudati. Præterea non video, quo pacto veris sapientiæ laudibus istorum in se invidiam Erasmus lenire possit, quin potius, velit, nolit, multo acer, biorem redderet, quidpe quum eos tam ex sapientiæ contubernio cogeretur ejicere, quam nunc coactus est in ier penitissimos moris myltas asciscere. Hæ scribenti mihi supervenerunt literæ, quibus ad se meus me Princeps revocat. hæ me adhuc scripturam coegerunt, ut sisterem aliquando, atque istam finirem vel invitus epistolam. Quæ quum tam longa sit, ut brevior fortasse fuerit

Scriptus & in tergo, nec dum finitus, Orelles;

nescio tamen, quo tecum colloquendi studio ad hoc cupiebat increscere. Verum, ut non ingrata est hæc epistolæ complicandæ necessitas, quod vereor, ne, quæ nunc est longitudine, tibi possit esse molestia: ita non ixtor, ademptam mihi facultatem, qua hæc eadem liceat sub incudem revocare, atque hunc rudem & informem fœtum meum sèpius lambendo refingere. Quod facere profecto decreveram, ut ad te, doctissime Dorpi, cultior aliquanto venires; cui me mezque omnia probata esse cupio. Quorum cuditati non ideo solum veniam dabis, quod properus iste discelsus effecit, ne mihi vel relegere licet; sed ob id quoque, quod ista scribenti mihi non modo libraria nulla, sed nec liber fere ullus fuit. Quamquam, ne nunc quidem ingrata tibi qualiacumque fore, in tua humanitate prima spes est: secunda in mei ipsius industria, qua me sedulo cavisse confido, ne quidquam in his esset, quod tuas aures merito possit offendere; nisi mihi,

hi, ut homo sum, meorum amor imposuit. Quod si usquam incidat; culpam admonitus agnoscam ingenue, nec tuebor, meam. nempe, ut, quos amo, si quid eorum interfit, non gravatim admoneo; sic ab amicis ipse admoneri, valde medius fidius gaudeo. Neque hoc me fugit tamen, Erasmo quazdam ex stomacho te non obiecisse tuo, sed ab aliis accepta potius protulisse; ut tu vicissim intelligas, me multa his in literis, illis per te potius respondisse, quam tibi. Quem ego non solum, ut amantissimum, diligo; ut doctissimum, suspicio: verum etiam, ut optimum virum, revereor. Vale, charissime Dorpi. vereque tibi persuade. neminem esse tui magis vel in Hollandia tua studiosum, quam sit Morus apud toto diversos orbe Britannicus; ut cui non minus charus es, quam ipsis Erasmo: nam charior esse non potes, ne mihi quidem. Iterum vale. Brugis, vicefimo primo Octobris.

F I N I S.

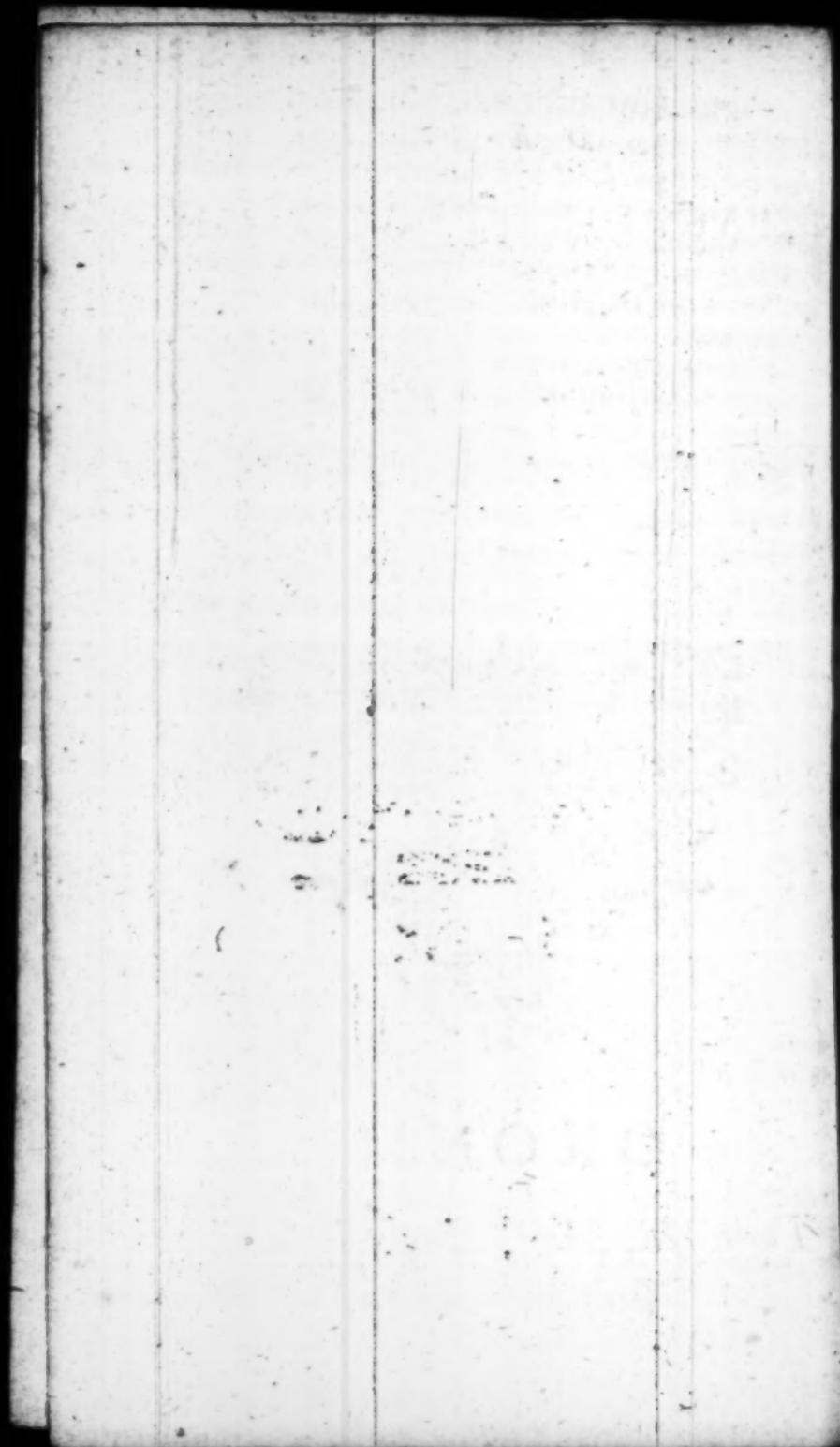
fi
n.
o,
ic
o.
o.
o.
a
m
i.
i.
c
n
o
s,
e
o

D E S
ERASMI ROTERODAMI
Purgatio adversus
Epistolam non sobriam
MARTINI LUTERI.

OXONII

Typis W. Hall, Impensis Steph.
Bolton. 1669.

D E S.

ERASMUS ROTERODAMUS

Adversus Calumniosissimam
Epistolam

MARTINI LUTERI.

EN recanduit in me præter expectationem Martini Lutheri *Deum & yhū*, emisit enim Epistolam quæ tota spirat parricidiale quoddam odium, quum ego post eum conflictum, qui mihi fuit pro *Diatriba* adversus illius *Serrum Arbitrium*, nusquam in scriptis meis odiosius vel ipsum vel doctrinam ejus attigerim, nimirum semper hoc agens aesperans fore, quod sperant ni fallor omnes Christiana mente prædicti, uti summus ille rerum humana-rum moderator, hos Ecclesiz tumultus aliquando verteret in bonum exitum. Tantum autem abest ut ipsum calamo laceriverim, ut quorundam privatis Epistolis admoneantur, aliorū libellis editis exprobretur mihi, quod *Luteranus* in quibusdam patrocineretur atque excusetur. Famosos dialogos, picturam septicipitem, similiaq; irritamēta semper improbravi, quin & *Ioannem Cochleum* à tam acri contentione revocare conatus sum. Videtur res esse levis momenti, quæ isti camino tantū adjecit olei, aut ut melius dicam, quæ admoto sulphure scintillas cinere operatas excitavit. *Georgius quidam Wincelius* olim insigniter ad dictus *Lutero*, post nescio quibus de causis ab eo descivit. Is semel atque iterum ad me scripsit, nou dissimulans se male cogitare de *Lutero*. Cūjus tamen literis non respondit, partim quia non vacabat, partim quia scribebat è locis procul semotis & obscuri, quum hoc quod ipse mihi sic erat ignotus ut ne-

P

me

mo magis. Quod si fuisse scribendi opportunitas, admonuissem hominem, ut aut ne lacesceret *Lutetum*, aut certe stomacho ne indulgeret quem latis exulceratum ipsius literæ præ se ferebant. Hic *Wincelinus* ut apparet, nunc nescio quid libellorum evulgavit, adversusquædam *Luteri* placita. De quibus quoniam non vidi non est quod pronunciem. Accesit quidam *Nicolaus Amsdorffius*, qui plausum suapte sponte primum cōmode perculit, admonens ut contempto *Wincelio* *Erasmus* impeteretur, ac suis tandem depingeretur coloribus, qui sunt, ut ait, *inficiā & malitia*. Summam enim meæ doctrinæ hanc esse, utar verbis illius: *Doctrina Luteri heres is est, quia damnata a Cesare & Papa, sua verò est orthodoxa, quia episcopi et cardinales, principes et reges mittunt et donant ei aurea pocula &c.* Si aliud est in suislibris, moriar. Atque hoc hominis de me judicium *Martinus* non solum approbat, verum etiam miratur, quum sit & absurdum, & manifestæ vanitatis. Neque enim consistit, eidem homini tribuere *inficiā & malitiā*. Siquidem ubi peccatur per ignorantiam, error est non malicia. Dein usquam in scriptis meis appello *Luteri* doctrinam heresim. Quod si facerem, hand quaquam primus aut solus faciem. Nec usquam utor hac ratiocinandi forma, mea doctrina sana est, quia principes mittunt munera. Sed hoc argumento consolor amicos, qui dolent me undique linguis ac libellis furiosis lancinati. Horum odiis oppono bonorum favorem, inter quos multi sunt & dignitate præcellent, & pietate venerandi, & eruditione celebres. Horum judicium interdum allego, & aduersus eos, qui me clamant privata audacia admovisse manus *novo testamento*. Hic nihil est quod ad *Luteri* doctrinam pertinet, neque quisquam principum misit mihi aurea pocula, quidam me honorarunt muneribus sed ultra nec ambientem nec expectat. Quid accipiat *Luterus*,

mea

mea nihil refert. Quum igitur nusquam sit in scriptis meis quod hic asseverat, tamē scipsum devovet, si quicquam aliud reperiatur in scriptis meis: Moriar, inquit. Ego non tantum illi precabor mali, sed potius ut in eo moriatur vanitas, & viuat veritas. *Tale* est hujus *fabula proemium*, cui pulchre quadrat Epistola Luteri tota undique scatens impotentibus ne dicam *furious conviciis*, ac *maliciois mendaciis*. Maledictis non admodum offendor. Quid enim mirum si in me sic indulget stomacho, quum in reges & principes simili petulantia debachetur quoties collibuit. Itaque non regeram contumelias, sed pro mea qualicunque portivnula imitabor *dominum ac praeceptorem meum*, qui cum audisset, *Samaritanus, demoniacus*, ac *præsidio Beelzebub* ejiciens *demonia*, ad *Samaritanum* convicium obticuit. Ineptum est enim cuique objicere patriam, quam nemo fibi deligit, aut aliud quod ab homine præstat non potest: reliqua duo convicia non retorquet in maledicatos, sed argumentis repellit, quoniam sic expediebat *Evangelio*. Ignorare, obliuisci, dormitatem, falli, labi, *humanae naturæ vita* sunt, in quibus quoniā nos nihil aliud quā *homines esse meminimus*, facile *veniam petimusque damusq; vicissim*. Sed quod *Martinus* obiicit adeo non est humanum, ut sit plusquam *demoniacum*. Conatur enim hoc orbi persuadere, *Erasmum* non solnū nihil credere de re rebus divinis, verum etiam illud, jam olim dolis, insidiis totisq; viribus agere, ut universam religionem *Christianam* labefactatam tandem det præcipitem; proq; hac *paganum* in mundum revocet. Non vereor autem nem tam atrox & impotens convicium, nihil enim aliud est in me hincat apud eos, qui vel legerunt meas luctubrations, vel *domestica consuetudine* proprius inspicerunt mores & ingenium meum. Illis satisfaciendum est, qui quum nec me norint nec meos libros evolverint, sic *Lutero* sunt addicti, ut *oraculum*

existimant quicquid dixerit. Utinam in vita tam obtemperasset divinis præceptis, quæ de his quæ sunt fidei liberam & quietam habeo conscientiam apud deum. Quod ad mores attinet quotidie cum spiritu ac dolore cordis interpelllo Domini misericordiæ, quem tamen nolim mihi unquam fieri propitiandum, si diabolici facinoris unquam vel levissima cogitatio pupugit animum meum, non dicam ut universam Christi gloriam obscurarem, sed ut ipse à fide Catholica resiliarem. Atque utinam hujus corpusculi iactura quea hoc Ecclesiæ dissidiū consopige. Quam iubens & gaudens eam mortem susciperem. Interim admissorum quidem veniam nocturnis diuinasque precibus à domino postulo fidem autem oro, non ut det, sed ut datam confirmet augeatque. Hæc coram deo loquor ex animo, sumat exemplo de me poenas si quid mentior. Ceterum nunquam adducar, ut credam, Luterum hoc de me suspicari, quod aliis persuadere conatur, sed impotens odium, regnandi libido, & instigantium faces hue hominem transversum perpellunt. Id fiet perspicuum, si recitavero voces quasdam e quibus ille videri vult hanc de me persuasionem suscepisse.

Primum indignatur *Catechismo meo*, in quo quoniam commemoro varios veterum hereticorum errores, causatur me nihil aliud agere, quæ ut catechumenis fidei dogmata reddam suspecta, dum protinus in principio omissis solidis fundamentis, tantum illis obiicio hereses & scandala opinionum quibus ecclesia in initio vexata est, ut pene definiat nihil unquam fuisse certi in religione Christiana. Et addit, istis vero exemplis ex pericolosis questionibus animus imperitus statim in principio obrutus, quid aliud cogitabit aut faciet, quam ut se se à religione Christiana tanquam peste, vel clam surripiat, vel si ausus fuerit palam detestetur. Hunc quidem in modum orsus est ille. Principio quæ sunt illa solida fundamenta quæ cau-

causatur à me prætermissa non satis intelligo. Ego statim ab initio talia jacio fundamenta, sic placuisse deo, ut mundū peccato *Adæ & Eve* ab originali statu collapsum, per filium suum *Iesum Christum* misericorditer restitueret. Ad hanc autem gratiam omnibus pariter accessum esse per synceram fidē in *Christum*. Porrò fidem esse doam dei, quod nemo sibi dat, sed à *Deo* petendum est. Fidei vero materiam facio scripturam canonicam utriusque testamenti, cuius velut à deo profecta autoritatem plurimis argumentis doceo multo certissimā esse atq; inviolabilē, exclusa mundi philosophia, & humanis rationibus atq; experimentis. Hæc ferè summa est primæ catecheseos, in qua nullum verbum ambiguum, sed constans & vivida afferatio, quæ quum sit perpetua toto libello, tamen uno in loco ne loquitur catechista. exterum hic ubi *Deus* est omnia in omnibus, nullus esse potest error, nulla nubes, nulla ambiguitas, ipse est initium, ipse progressus, ipse consummatio.

Obsecro te lector integræ mentis, an hæc non sunt solida fidei Christianæ fundamenta, quibus usus est *Paulus* & omnes orthodoxi patres? Si *Lutherus* habet solidiora, nullus obstat, quo minus proferat in utilitatem ecclesie. Et haud scio an ediderit aliquod *symbolum* germanice. Cujus rei proorsus ignarus simpliciter laudatissimi viri precibus hoc opere sumpsi. In secunda catechesi recitatur *symbolum*, & ad maiorem rei perspicuitatem universum in tres partes dividitur, juxta tres personas d. *vin. us*, quarum obiter explicatur, & naturæ unitas & proprietatum differentia. Mox secundaria divisione singuli articuli veluti brevibus scholiis expediuntur, ut summa totius argumenti digesta & cognita, reliqua catechumenus & intelligat facilius, & meminerit fidelius. Dein locis constitutis per eadem vestigia recurrit oratio, ac de singulis fusiis, & accuratius disputat. Hoc docendi genus velut ad profectum maxime

xime accommodum præter Aristotelem, alii complures erudit sequuti sunt, non ethnici modo verum. etiam inter orthodoxos præcipui. Jam num quodcum exemplum est in tradenda veritate meminisse opinionum, quæ à veritate aberrarunt? & heresem quibus initio vexata fuit Ecclesia? Utrum hoc est veritatem obquerere, an illustrare potius & confirmare, & auditorum animos præmunire? Si hic produxero Aristotelem, cui hoc perpetuum est, varias opiniones proponere ac refellere, aut Quintilianum, qui vehementer ad eloquentiam conducere putat, ut præceptor in oratorum scriptis, non tantum ostendat quæ recte dicta sunt, verum etiam quæ perperam: clamabit, ethnici, ethnici. Sed quid dicet de saeculis Ecclesie doctoribus, quorum nullus non idem facit, sive priscos inspicias, sive recentiores. Num *Divus Augustinus Catechumenos* erudiens, silet de variis hereticorum blasphemias? An non idem facit *Beatus Thomas Aquinas*, & *Ioannes Gerson* in suis symbolis? Quod si periculum est, ne quis resiliat à religione Christiana, si cognitum fuerit Ecclesiam variis hereticorum erroribus fuisse vexatam, perniciosa operam sumpserunt, apud Gracos sanctus Epiphanius & Philaster, apud Latinos *Augustinus catalogum omnium heresem arbitri proponentes*. Quanquam quis est omnia seu veterum doctorum, cuius libri non undique scateant heresem & hereticorum mentione? Dico *Athanasium*, *Basilium*, *Chrysostomum*, *Cyrillum*, *Ioannem Damascenum*, & ex Latinis *Cyprianum*, *Ambrosium*, *Hieronymum*, *Augustinum*. Ab horum libris essent submovendi juvenes, ne offensi resiliant à religione Christiana tanquam à peste. At qui sanctissimi simul & eruditissimi viri judicarunt hoc ad Christi Ecclesieq; gloriam ac stabilitatem in primis perire, si mundus sciret inter quos turbines ac procelias hue usque constiterit invicta veritas, nimirum protectore Christo. Verum facio rudem Catecumenum

num ista proponentem. Scilicet fingo personas, quo disputatio sit dilucidior, ac res velut oculis subjiciatur. Nec hoc meum exemplum est. Fecit idem *Betus Athanasius, Cyrius, Hieronymus & Augustinus*. Quanquam hoc opus non tam scripsi *Catechumenis* quam *Catechistis*. Etenim si scripsisse *Idiotis, Germanice* scripsisse non *Latine*. Nunc enim nulli sunt rudes *Catechumeni*, si modo parentes, susceptores, ac pastores suo fungantur officio. Proponuntur aliquot scrupuli, qui rudem auditorem monere poterant. Proferuntur *secliarum* deliramenta, sed à *catechista* non indiligenter submoventur, verisq; ac validis argumentis rejiciuntur, nec id frigide, aut verbis ambiguis, ut quisquam merito dolum suspicari queat, sed verbis dilucidis, vividoque spiritu, quem agnoscas non è natibus, sed è corde proficiisci. Proinde manifesta vanitatis est, quod assumit *Luterus*, me omisisse solida fundamenta, quum exordiar à solidissimis *Christianae* doctrinæ fundamētis. Falsum, aut si mavult, hyperbolicum est & illud, quod ait me tantum *Catechumenū* objicere *heresēs* & *scandalosas* *opiniones*, quum hæc obiter tantum adhucceam. Falsissimum autem, quod addit, me propemodum definiere nihil unquam fuisse in religione *Christianā* certi. Imò hoc constanter & studiose ago toto dialogo, ut persuadeam *Christianam* philosophiam, unam ac solam esse, quæ sit inviolata certitudiuis.

Hoc fundamento non è ruderibus sed è meris mendaciis congetto, malēdicientiæ structuram imponit, idque suo more. Solet enim subinde in his velati locis amoenioribus pascere animum suum, nec interim animadvertiscet quicquid conviciorum in me congerit, in probatissimos *Ecclesiæ* doctores recidere. Et hoc callidum, inquit, consilium non putat ab ullo homine posse intelligi, quasi non habemus in scripturis ejusmodi larvarū diaboli infinita exempla. En *Apostolica* eloquentiam. Magis erat mirandum istam diaboli

Cam suspicionem cuiquam homini venisse in mente. Atq; huc profertur serpens ē genesi, qui Evam primum in dubitationē flexit, mox precipitavit in exitiū. Quomodo vocavit in dubium? Percontando: Quur deus praecepit vobis ne resceremini ex quovis ligno paradisi? Quod si serpentem imitatur, quisquis percontatur, ad Larvas diaboli pertinent omnes ecclesie doctores tum prisci, tum neoterici, adhac omnes theologorum scholæ in quibus non solum proponuntur questiones de negocio fidei, verum etiam argumentis quām fieri potest validissimis impugnantur Christianæ religionis dogmata. Nec ab illis diatribis arcentur rudes. Circumstant qui volunt. Dicet non rem, sed animu[m] me distinguere à ceteris doctribus. Ihi quārunt ut veritatem non labefactent, sed stabiliant, aduersus impiorum insultus, Quid Erasmus irrepit serpentina calliditate, tentans simplicium animos ut in Paganismum precipitet. Hoc animo si fuisset, nihil prius fecisset, quām ut in seclarum consortium me conjicerem. Ad Perdendum enim religionem Christianam, nulla res accommodatior quām hæc seculi sum licentia, quæ sibi permittunt quoties libuit, sua novare dogmata, quando id faciunt impune. Sed unde liquet me hoc animo proponere questionem, ut auditorem vocem in dubium? An quia serpentis exemplo, nego verum esse quod in symbolam tradidit ecclesia quemadmodum ille dixit: Non Moriemini. Quod si catechista ad propositam questionem non ambigueret non frigide, sed exerte constanter & asseveranter responderet, quod est doctrinæ catholice, utris sum similior serpenti an probatissimis ecclesie doctribus? Quid diceret, si induxissem diabolum cum homine disputantem, quemadmodum ipse fecit in sua missa angulari, cui tam valida tribuit argumenta ut fateatur a se non potuisse refelli. Sed nihil retorqueo, quā jure possim omnia. ac perinde quasi iam persuaserit me nihil de symboli articulis credere, festivum intertexuit.

texuit dictum, nisi Erasmus & hanc quoque fabulam esse putet, ne qua sermonis pars vacaret mortu.

Sed quā tandem sunt ista serpentinæ quæstiones in Catechismo meo? Quis, inquit, tot scilicet et errores in hac una veritatis ut ereditur, religione fuerunt? Quis tamen diversa symbola? Has quæstiones ex se fingit Luterus auctoritate qua fungitur Nihil enim tale quærit catechumenus, sed catechista facit quod ab omnib. ecclesiæ doctoribus & factum est olim, & hodie fit, proponit inflexiblem fidei regulâ, at obiter ostendit, quot modis ab hac deviarint, philosophorum & heretico-rum ingenia: Sed ita ostendit, ut detestetur. Festivum vero, quod de suo addit, ut ereditur, quasi dubitem an vera sit hæc fidei regula. Hoc scilicet non est artificium serpentis, sed sancti spiritus oraculum, qui per os Martini loquitur. Ejusdē synceritatis est, quod has quæstiones ea specie configit, quasi catechumenus miretur eam religionem posse veram esse, in qua tot fuerint errores, & de qua tam varia extent symbola. Nusquam ita loquor in religione Christiana fuisse hereses, sed eam a iö variis philosophorum erroribus fuisse exercitam, sed hactenus perstisset in sua invincibili synceritate. Hoc ipsum Augustinus cum ceteris orthodoxis commemorat ad probandum solam fidei veritatem divinitus datam, esse inexpugnabilem. Et Erasmus idem commemorans, universam ecclesiæ doctrinam vocat in dubium, & persuadere nititur eam nihil aliud esse quam fabulam. Si periculum est scire multa esse symbola, quis præter symbolum Apostolorum, in templis publice recitantur & canuntur symbola Athanasii & Nicenum? Quis inter opera Beati Hieronymi tot feruntur symbola diversis titulis? Si dixissem symbola inter se pugnare præsertim quæ nobis synodorum auctoritate tradita sunt, causari poterat ut cunque me infirmis aliquem iniecisse scrupulum. Nunc quam ostendam, in brevissimo illo symbolo quod Apostolorum dicitur, nihil deesse, nec in aliis quicquam redundare, sed quod in illo stri-

Et m̄ est comprehensum, in his fusius expressiusque declarari, idque factum esse adversus heres subinde pullulantes: obsecro quid novi feci? An non omnes qui tractarunt hoc argumentum conferunt *symbola cum symbolis*, indicantes quā s̄int in aliis dicta expressius? Ut laudatissimum docendi genus est, ex collatione locorum *divinae scripture* sensum rimari, ita laudandi sunt, qui primi *symboli* breviloquariam aliorum *symbolorum* collatione explanant.

Sed profertur alia horribilis quæstio, quār in *symbolo* *Apostolorum* pater appelletur *Deus*, *Filius Dominus*, *Spiritus sanctus*. Addit epiphonema tragicū. *Quis* *rogo* *solicitat* *bis* *questionibus* *rudes* *animas*, *quās* *erudiendas* *fuscepit*, *ni si ipse diabolus*? Sentit opinor de eo diabolo qui olim tam validissimachinis impetravit animum ipsius de *missa*. Verum non cogitat quod *catechista* prius *catechumenum* diligenter edocuerit, *Patrem*, *Filiū* & *Spiritum* esse *unum Deum*, nec ullam in natura esse differentiam, ut quā prorsus una sit atque eadē numero in tribus personis Admonuit & illud in prisco *symbolo* non repeti. credo in *Spiritum sanctū*, quo magis *Dei* nomen ex quo pertineat ad *omnes*, ut ita pronunciemus, *Credo in Deum*, atq; hic respiratiuncula interposita, sequatur, *patrem omnipotentem*, & in *Iesum*, & in *Spiritum sanctum*. Itaq; subjecta personarū distinctione velut explicat nomen *Dei*, quod omnes personas complectitur. *Catechumenus* igitur edocitus de mysterio *Trinitatis*, tantū quærit de consuetudine *scripturarum*, propter eos, qui sermonis distinctionem, quam indicaram forte non recipere. Proinde ne qui conjunctim legendum putant, *Credo in Deum Patrem*, cum *Iudeus* & *Arianus* suspicarentur dei nomen in solum *Patrem* compere, submoveo scrupulum ostensa *scripturarum* consuendine: de qua post incidet dicendi locus. An sic docet diabolus? Et an rūdis est, qui totum *factum* *triadū* *mysterium* edocitus est, & excedidit?

Verum

Verum incrudescit tragœdia. *Quis* inquit, *ausit* sic loqui de symbolo fidei: *habes* hujus salutiferae fabulae, protasis, epitasis, catastrophē, nisi ipsam os et organum satanae. *Ut hic nihil crepat nisi satanas* diaboli, laruas, lamias, megeras, aliasque voces plusquam tragicas? Fortassis ex abundantia cordis os loquitur, certe haec esse solent ventura insanæ præsigia. Quum symboli personas exposuisset catechista, patrem conditorem, Filium redemptorem, Spiritum sanctum conciliatorem, Ecclesiam mysticum Christi corpus, dein ordine initium, progressum et consummationem ecclesie cum monstrasset. addit. *habes* hujus salutiferae fabulae protasis, epitasis, catastrophē, *habes* actus omnes et scenas celestis illius choragi ineffabili dispensatione digestas. Quæ verba Luterus truncatim retulit, & in his quæ retulit aliquid addens, aliquid detrahens, aliquid immutans. Addidit eam ecce cum stomacho videlicet, detraxit pronomen hujus, quo videar de quavis fabula loqui, & pro salutifera posuit, salubris. At qui quum summam redemptionis exposuisset, ideo addidi hujus, ne de quavis fabula posset intelligi, addidi salutifera, ne quis imaginaretur esse aliquid simile poetarum fabulis. Denique ne obscurum esset, meum sermonem esse metaphoricum, adieci, *habes* actus omnes &c; Quæ verba Luterus suo prætermisit artificio. Sed offendunt prophanae voces ad res divinas accommodatz. Quasi similibus tropis non scateant & divinorum volumen, & orthodoxorum litteræ. Deus comparatur sacerdoti, Christi posterior adventus comparatur furi nocturno, Evangelii precones comparantur infidelis dispensatori. Ineffabilis copula divinæ naturæ cum humana in Christo, item Christi cum ecclesia comparatur connubio sponsi & sponsæ. Æternæ vitæ premium appellatur brabeum, quod verbum è circulo translatum est, appellatur stipendum, quæ vox castrensis est. Paulus iustam cum carne pugilum ueribus exprimit.

primit. Studium perfectæ pietatis confert in studio
currentibus. Sed quid est tam prophanum, unde *Paulus* non mutuetur *voces translaticias*, quo significan-
tius exprimat quod sentit, à certaminibus publicis, à
theatris, à militia, à triumphis ethnicorum, & ego dic-
cor os satane quod unam metaphoram, quæ videbatur
appositissima ad exprimendum quod sentiebam, ac-
commodarim ad rem sacrâ. *Fabula Gracis* dicitur
dicitur argumentum constanter variis personis qua-
rum una quæque suis fungitur partibus, tota actione
sic ordine digesta, ut à satis tranquillo exordio incru-
descat, ac tandem in letum finem exeat. *Patrem* ra-
ciale *metaphora* similem *chorago* facit, qui totius di-
spensationis est *autor*. *Filius* assumpta carnis infirmi-
tate *divinam naturam* dissimilans venit quodammodo
personatus, absit invidia dicto. *Spiritus sanctus*
moderatur eccliam, donec in resurrectione justorum
deus omnem lachrymam abstergat ab oculis sanctorum.
Homo bene conditus, veluti protasis est, *crux*
epitasis, resurrectione catastrophe. Dicet, ista non intel-
ligunt *Idiotæ*. Nec *idiotis* scripsi, quod tota species
argumenti satis declarat, nec ista quisquam posset
germanice aur gallice vertere. Verum anceps est ver-
bum *fabula*. Est si nihil addas. Significat enim inter-
dum fictam narrationem, interdum veram ac fami-
liarem, veluti cum dicimus literatas *fabulas*, nonnun-
quam ut ante dixi argumentum constans diversarum
actione personarum. Ceterum hoc à me curatum est,
ne cui possit esse ambiguum. At est verbum *prophâ-
num*. *Prophanus* verbum est multivæ quo tamen
Paulus rem non prophanam expressit. Nonne audi-
mus in laude *virginis* matris cani publicitus in tem-
plis: Ante thoruni hujus *virginis* frequentate nobis
dulcia cantica dramatis. Et tamē idem vocabulū dra-
matis legimus in vestibulis *fabularum Aristophanis*
quæ non prophane modo sunt, verū etiam magna ex-
parte *obscenæ*. An ideo nullum est offendiculum quia

Graciam

Græcam vocem, drama pauciores intelligunt quā latīnam fabulā? Adde quod hic nullā voces adduntur, quā vel submoveant ambiguitatem, vel aperiant metaphoram, quod utrumq; à me factum est diligenter.

Hic transfilio conviciorum viridarium, in quo suaviter pascit animum illum nulla maledicentia saturablem. Objicitur alius locus ex argumento in paraphrasim epistolæ ad Romanos, ubi, quemadmodum ait. Paulum sic laudo & extollo, ut nulla rhetorica simplex & imprudens lector queat potenter avocari & retundi à legendō & discendo Paulo, adeo confusum, impeditum, pugnantem sibi, variū, horridum pingit, ut eam epistolam credere cogat esse alicujus hominis furiosi, tantum abest ut utilis esse videatur. Sic ille. Quā quum scribit, videtur sibi mire servās. Verum hæ divitiae sobriis videtur esse mera infania. Ipse vocabit hyperbolæ, sed hæ hyperbolæ mera sunt mendacia. Siquidem in eo argumento, quum multa differuisse de utilitate ejus epistolæ, cui non sine causa principem locum dedit ecclesiaz consensus, ostendo & difficultatem, partim ut exercitum lectoris attentionem, partim ut declarerem mihi in hoc argumento, quod fortassis operæ levioris videretur, haud mediocriter sudatum esse. Difficultatis autem tres adfero causas, quarum prima est dictionis incommoditas ob hyperbatæ, an antapodota, & hebraismum. Secunda est rerum quas tractat sublimitas, quā vix ullis verbis humanis possunt explicari. Tertia, est crebra personarum mutatio, quod Apostolus inter differendum nunc hos nunc illos respicit, & ipse docendi gratia varias personas in se recipit. Neque quicquam hic dico quod non ex priscis hauserim doctoribus præsertim Origine. Verum in meo sermone nusquam est ille confusus, impeditus, pugnans secum, varius & horridus, & furioso similis, sed ista verborum portenta nobis gignit Luteri generosus stomachus. Quem hoc urit,

quod

quod ausus sim difficultatis meminisse, quum ipsius dogma sit in scriptura nihil esse difficultatis, sed omnia exposita atque obvia, tantum si quis norit *grammaticam*, nec careat *sensu communis*. Atqui parerat ut hic mihi se præberet & quiorem, qui hoc argumentum scripsi, priusquam ipse sua mundo prodidisset *oracula*. Si erravi, simpliciter erravi, sequutus magni nominis autores, *Originem* quem illic cito nominatim, *Hieronymum*, qui præfans in epistolam ad *Ephesios* testatur eam magnis difficultibus ac profundis questionibus involutam esse. Quamobrem? an ut ut deterreat à legendō? imo ut actuat lectoris intentionem, suumque comprehendet studium. Sed quis est aut fuit unquam, qui scripsit in epistolas *Pauli*, quin subinde luctetur in locorum difficultatibus? Verum ut omnes isti fuerint talpe, certe meus error veniam merebatur, cui præbuit auctor ille divinitus afflatus *Apostolorum princeps Petrus*, qui fatetur à *Paulo* quædam scripta difficultia intellectu. Uttri potius habenda fides, *Petro* qui profitetur difficultatem, an *Martino* qui negat quicquam esse obscuritatis?

Pergit ille, & inter ceteros inquit, *morsus plane Sycophanticos illud non potuit salvo jecore retinere, quod Petrus Christum appellat vitum, Deum taceat*. Quid? an *Sycophante* sunt & *Paulum* mordent qui fatentur in scriptis illius esse quædam difficultias? *Papæ* quā multos habeo hujus consores criminis, & in his *Apostolum Petrum!* Quin ipse potius mea verba proferri *sycophantice*, quasi *Petrus* nusquam *Christum* appellari *Deum*; hoc est nusquam sic predicari, ut ex ejus verbis intelligatur *Christi divinitas*. Laudo illie *Pauli* cœconomiam, quod ut prudens *mysteriorum* dispensator non ubivis promat qualibet, sed apud perfectos loquatur sapientiam in occulto, apud alios nihil norit nisi *Iesum Christum*, & hunc crucifixum, infirmos alat lacte, adultos

adultos solidō cibo. moxque subiicio, hoc consilio Petrus Apostolus apud rudem concionem verba facturus de Christo, *virum eum nominat, deum tacet.* Quum aio, hoc consilio, declaro similem Petri prudentiam, quum aio, apud rudem concionem, significo illum non tacuisse apud initiatos Christiane fidei mysteriū. Unicus autem in actis locus est, in quo Petrus Christum appellat *virum*. Aliquanto post recurrens ad hanc calumniam, sic incandescit, ut pronunciet Erasmum damnandum heresēs, quod scripserit, Petrus appellat *virum*. *Deum tacet, Dam-* nentur igitur necum tot egregia ecclesiae lumina, qui & hunc locum & alios aliquot diligenter annotarunt in divinis libris, quorum est *Divus Chrysostomus in Actorum cap. 2.* Nec id tacuit *Beda Am-* brosium ut appareret sequutus, cuius hæc sunt verba in glossa ordinaria: *Nec tamen autoritate prius eum filium Dei nominat sed virum probatum à Deo, virum justum, virum à mortuis suscitatum.* Subindicat simile esse exordium, Petri Apostoli Christum annun- ciantis in domo Cornelii Centurionis *Actorum cap. 10.* Rursum in caput ejusdem operis 17, annotat quod *Paulus apud Atheniens: Christum magis ho-* minem quam *Deum* nuncupat. *Chrysostomus &c il-* lud annotat, quod non exprimit *mysterium divinæ naturæ*, sed tantum in genere *Deum* appelleret, de *filio Dei & Spiritu sancto* nulla mentio. Quur maluit Petrus prima illa concione *Christum nominare virum* quam *Deum*? Ne *Iudei* qui patrem tantum noverant, de *Filio & Spiritu sancto*, nihil audierant, quique per legem erant edocti unicum esse *Deum*. resilirent, si audirent hominem dici *Deum*; præserim mor- tuum, crucifixū & sepultum, sed maluit illos ex ipsis factis paulatim in eam ducere cogitationem, ut sentiret in eo homine fuisse quiddam majus homine. Ge- nes autem quoniam credebat plures esse *Deos*, con- firmari potuissent in suo errore si rudibus ac nondū mystic

mysterii capacibus Paulus prædicasset *Christum deum*. Hæc quum à probatissimis ecclesiæ doctribus diligenter annotentur, idque in laudem *Apostolorum* quorum os & linguam moderebatur spiritus sanctus, unde ego subito sum *Arianus*, qui idem anno. to quod illi? Sed offendunt inquit, hæc verba *Christianas* aures, ut posita sunt. *Petrus Christum et deum appellat*, *deum taceat*. Verum sic à *Lutero* posita sunt non à me. Addit, præsertim in autore suspecto. Hic *vix risum teneo*. *Martinius* tot judiciis condemnatus, tot libellis proscissus, tot ictus fulminoibus me vocat autorem suspectum. At quibus fui suspectus? *Aliquot monachis*, qui *Luterum* non habent suspectum, sed *judicant heresiarcham* omnium qui ab orbe condito fuerunt pestilentissimum. Hòs nunc *Christianos* appellat, hogum autoritate mepremit. *Quid autem illi* sua calumnia sunt assequuti, nisi quod se doctis ac bonis omnibus propinarunt deridendos. Porro quod addit, hæc verba ut sonant, et ut posita sunt, *Arianus* fortiter significare mihi non placere, *Christum deum dici*, sed *melius eum appellare virum*, si de suis verbis loquitur, quid ea sonent quidve significent ipse viderit. Si de meis ut à me posita sunt luculentum ac forte mendacium est. Omitto cætera convitia, quæ magis recidunt in *sacros ecclesiæ doctores*, quam in me. Libentius ad saniora respondeo. Poterant inquit, hæc verba omitti, aut religiosius proponi. Alterum ex his haud dubie facturus eram, si vel leviter suspicatus fuissim extituros, qui ad hanc festucam impingerent. A *Iudeis* nihil mutuebam. *Arianorum heresim* sic radicibus existimabam extinctam, ut nulla occasione posset repullulascere. Postremohoc ipsum quod ad monachorum veterum exempla sequutus, videbatur ad excludendam *Arianorum heresim* valere. Siquidem quum adhuc illa pestis savaret in ecclesia, ob id orthodoxi tolices admonent *Christum* in scripturis raro dici

dici deum, ut hanc anfam *Arianorum* fautoribus eriperent. At reddunt causas, quur supprimatur deus cognomen: Ego idem non facio, *verum*, in *Luteri* verbis, in meis facio. Relegat locum qui velit, & ita esse comperiet. Sed hanc causam quam à probatissimis ecclesie doctoribus didici *Martinus*, me fidem configit, Nec sufficit inquit, fingere, quod propter vulgus *Petrus* Christum appellaverit virum. Rursum depravat mea verba. Hodie apud vulgus Christianorum Christus exerte vocatur deus & homo, sed illic unicum locum indico in *Actis Apostolorum*, in quo *Petrus* rudi promiseatque multitudini Christum annunciat. Qui virum inquit, nominat, deum non tacuit, nisi quod non potuit eo loco istas quatuor literas d.e. u. m. Id quoniam putat argute dicendum repetit, atque in extremo Mihi inquit, Christum *Petrus* non tacuit deum; cuius amore tam multa patitur vir *Apostolicus*: atque has etiam (opinor) scribit calumnias. Sed quid opus istis de verbis cavillationibus? Quum ita loquor, virum nominat, deum tacet. quid aliud intelligit soberius lector, quam viri cognomen exprimit, dei cognomen non exprimit. Sic & Christus deum tacit, & Messiam ad tempus prædicari vetuit. Nusquam enim Christus sese deum nominat. Et hoc erat ad persuadendum efficacius, ut factis potius quam usurpatione nominis sese declareret deum. Quid si deum non tacet quisquis ea tradit de Christo, quæ declarant in homine latere deum, nusquam dixi sic taceret deum: sed illas quatuor literas quas irridet *Martinus*, ad tempus suppressas indico. Et erat ad certam persuasionem efficax ratio, ut prius hominem discesseremus, ac deinde per gradus deduceremur in cognitionem nature divinæ. Hanc persuadendi viam ipse dominus nobis ostendit, Apostoli sunt imitati, doctores, ecclesie collaudarunt. Ubi vero severe exigo istas quatuor literas deum? An ille exigit qui

qui adversus Arianos admonet in *Apostolorum literis* Christum frequenius appellari dominum, quam deum, & causam quur id fiat indicat, ingenuus testificans & domini nomen competere in patrem & dei nomen in filium, quam uterque idem sit deus ac dominus. Hoc quum toties admoneant vetores, pietatis laudem auferunt, *Erasmus* interprete *Lutero* infidias struit imperitis & suspectam reddit *Christ: religionem*. Demiror si *Martinus* febie caruit quum haec deliramenta inauspicatis illineret chartis.

Intenditur *paroxysmus* & in odium mei laudatur *Pius Carpensis*. Atqui quum locum illum monachi quidam *Hispanienses* truncatim nec intellectum obiecissent, turpiter errantes, ad eundem lapidem impedit *Pius*, qui mea non legerat, sed è schedis per conductos aliquot juvenes annotatis struxit suas calumnias. Et nunc ad eundem lapidem impingit *Martinus*. Ostendo enim illic, priscos fuisse religiosiores ac timidiiores in loquendo de rebus divinis quam nos sumus, quum eas animo vitaque religiosius venerarentur, quam nos facimus. Huic sententia subjicio exemplum, *Audemus inquam spiritum sanctum appellare deum*, quod veteres aucti non sunt, sed a iudicio non ueremur illum subinde nostris sceleribus ex animi nostri templo deturbare, perinde quasi crederemus spiritum sanctum nihil aliud esse quam inane nomen &c. Non damno quod nos audemus spiritum sanctum appellare deum, sed quod cum cognitione ac profitendi fiducia non simul accreverit pietas vita. Et hic est locus quem si quis legat observari jubet *diabolum incarnatum*. Ceterum ne lectorem morer supervacaneis, legat eum locum quo monachorum *Hispaniensium* & *Pis* columnas de triade refello, & fatebitur *Luterum* non dicam *diabolum incarnatum*, furentium iste voces sunt, sed hominem odio limphatum.

Pergit, nihilominus inquit valde serio confitetur triadem

triadem, & nihil minus fecisse videri vult quam negasse trinitatem divinitat. Quid ait hominum petulantissime, an Erasmus unquam negavit trinitatem divinitatis, quam plus sexcentis locis in meis scriptis profiteor ac tueor? Recitabo, licet nausēa plena, quæ sequuntur, ut lector perspiciat hominem mentis non sobrium loqui. Nisi quo d' inquit curiositatem recentiorum (quam postea pro diligentia commode interpretari exigit) narrat multa ex scripturis accepisse, & ausos esse quæ veteres non essent ausi, quasi hominum autoritate nitatur religio Christiana (hoc enim intendit persuadere) hoc est aliud nihil, quam profabulis haberi universas religiones. Sic ille ~~magister~~ in prefatione in *Hilarium exactiorem in scripturis diligentiam*, voco curiositatem, sed addo piam. Sic habet locus: Etiam si post orthodoxorum pia curiositas idoneis argumentis comperit è scriptis literis, in spiritum sanctum competere, quicquid filio tribuebatur, excepta personarum proprietate. Ac paulo post. Quod nobis inquam è divinis literis, patrum orthodoxorum tradidit autoritas. An absurde loquitur, qui piam orthodoxorum curiositatem interpretatur exactiorem diligentiam? Quid quod pro idoneis argumentis comperit: iste depravat, accepisse & ausos esse. Mox è suis depravatis, pronunciat mihi hoc esse studio, ut persuadeam religionem Christianam nisi auctoritate hominum, quod nihil aliud sit quam hoc agere, ut universæ religiones pro fabulis habeantur. Quas universas religiones appellat nescio, nisi forte sentit de lege Mosaica & Evangelio. Evidem hactenus arbitratus sum uncam esse religionem. An qui habent sensus exercitatores quod ex scriptis literis colligunt docentque impetratores, nihil aliud est quam fabulas? Sed Martinus nihil admittit nisi nudam & meram scripturam. Sed unde nobis tam multa eruit è scripturis, quæ tot seculis ignoravit ecclesia, quum scriptura semper fuerit

rit eadem? An negabit illos Papiam loquor, Ignatium, Ireneum, Originem & horum similes e scriptis parum attente consideratis aut ignorasse quazdam quae nos scimus, aut errores aliquos hausisse, quos uos improbamus, aut dubitasse de quibusdā, de quibus nunc dubitare fas non est? Quot seculis ecclesia præsertim Græcorum professa est spiritum sanctum à patre procedere, nec aucta est addere filium? At nos libere profitemur, spiritum ab utroque prodire, nec tamen patrem & filium hic esse duo præcipua sed unicum. Prisci credebant dupl cem esse resurrectionem, animarum & corporum. Nos credimus animas simul ut emicuerint e corporibus, aut esse in gloria aut esse in cruciatus. Hujus generis alia sunt innumera, quod omnes theologorum scholæ fateantur. Quibus autem debemus quod pro certis habere cœperit ecclesia, de quibus prius ambigebatur? an non viris ingenio feliciore prædictis, & in scrutandis scripturæ arcanais diligentioribus. An ob id protinus universæ religiones habentur pro fabulis? Cui non oboriatur vomitus ad ista tam delira? Cum absente loquitur, ait mimus. *cum ebrio qui lit gat.* Sed longe pernicio-
sior est philautia & odii temulentia quam vini. Ne-
que quicquam ad ista furiosa responderim ita me
deus juvet, nisi me moveret infirmorum scandalum.

Pius carpens isquum Luterum tot locis insimulat heresios & appellat insanum, nihil est. At idem quum ex verbis truncatim ac perperam ad ipsum de-
latis, atque ob id non intellectis me insimulat er-
roris Ariani, recte judicat, ac vir est sanus & acutus. Nec tantum clamo calumnia, calumnia, sycophanta
sycophanta, sed crassis & euidentibus argumentis
retundo calumnias. Inauditam superbiam appellat
quod atrocem ac manifestariam calumniam à me de-
pulerim, nec habeo omnes pro stipitibns ac truncis, sed
truncis omnibus præfero homines furiose calumnojos.
Ego inquit, Erasmo non credam etiam si apertis ver-
bi

bis confiteatur Christum esse deum, sed dicam illud Chrysippi sophisma: Si mentiris etiam quod verum dicas, mentiris. Si Chrysippus tale sophisma proposit, profecto non erat sobrius & egebat essebore. Martinus fortasse somniat de *syllogismo*, quem Græci *τυδωμα* appellant. Cretenses semper mendaces, dixit Epimenides Cretensis &c. Ac perinde loquitur Martinus, quasi hactenus nusquam in libris meis Christum aut spiritum sanctum appellatim deum quum omnes mei lucubrations hoc dilucide, exerte, ac vivide profiteantur. An ideo toties hæc inculco, ut fallam universos mentiens vera dicendo ac *Davum* referens ē *comædia*. *Ipsa febris non posset loqui febrilius.*

Et quia desinere nescit, ubi semel cœpit, arredit illud verbum audemus. quod eo sim usus in bonam partem. quum hoc toties legat apud Paulum, pro fiducia, velut Rom. X. Esaias autem audet & dicit. Itē ad Ephesios 3. ut in ipso audeam pro ut oporet me loqui. Denique tot seculis in *missa* canit *ecclesia* coram populo, & pro populo. Divina institutione fogmati audemus dicere, *Pater noster* &c. Proinde audendi verbum non torquet *Brasmas*, sed *Luterus* nihil non torquet ad calumniam.

Nondum se remisit paroxysmus. Manifestum inquit, mendacium est, veteres non ausos esse spiritum sanctum appellare deum, nisi veteres pro sua pulchra figura intelligat democritum aut Epicurum, aut deum intelligat materialiter, id est istas quatuor litteras, D. E. V. M. Concinne vero hic meminit Democriti & Epicuri, quum agatur de divinitate *spiritus Sancti*. Si Martinus fatetur fuisse priscos aliquot, qui has quatuor litteras religiolo quodam tremore non audebant tribuere spiritui sancto, mecum facit. Neque enim ego aliud dixi, quam priscos aliquot tam fuisse religiosos in pronunciando de rebus divinis, ut à vocabulis abstinerent, quæ non expresse

preesse haberentur in *sacris voluminibus*, donec autoritas é divinis literis persuaderet pium esse sermonem. Quod si contendit hoc esse falso, aperiat nobis causam, quorū in *vetusto symbolo*, quod in *missa canitur*, *filius* appelletur *deus deo*, *deus versus deo* vero. Spiritui multa tribuantur ex quibus evidenter colligas illius divinitatem, *dei cognomen* aperte non tribuatur. Aut expedit nobis, quare beatus *Hilarius* in tot voluminibus in quibus tractat de *trinitate*, quum tot locis afferat *Christo dei vocabulum*, tot locis religiose profiteatur, quid credat de *spiritu sancto*, nusquam aperie tribuat illi cognomen *dei*, hoc est, illas quatuor literas, in quas ludit *Martinus*. Quid in causa? An pa-
rum magnifice sentiebat de *spiritu sancto*? Non ar-
bitror. Sed religione quadam expectabat evidentem *ecclesie autoritatem*, qvibus verbis de *spiritu profi-
teri* oporteret. Olim enim qui non audebant *Chris-
tum* appellare *verum deum*, iidem multo minus au-
deabant tribuere *spiritui sancto*.

Hic nobis profertur *homousios* & *ingenitus*. Ab *homousii* verbo non *Ariani* tantum, sed & *orthodoxi* quidam putabant abstinentum, nec aliam ob cau-
sam, nisi quod ea vox, hoc est quatuor illæ syllabæ, in *sacris literis* nusquam invenirentur, atque adeo ne in *priscorum quidem literis*, quum tamèn de eadem *patris* ac *filiis* natura *catholice* sentirent. Sed horum religiosus metus cessit autoritati *syno-
dorum*: atnam post quis ausus est profiteri *spiritum sanctum* patri *homousion* esse quum pariter eadem sit
trium natura? Evidem nihil aliud arbitror in causa fuisse, nisi religiosum metum loquendi de rebus divinis. Neque enim *filius* magis est *spiritus patri*, quam *spiritus sanctus* utrique. *Ariani* religiosi videri poterant, nisi de re dissensissent a *catholicis*. *Ayrial* semper ambiguum & insidio-
sum verbum merito fuit suspectum, tandem & re-
iectum.

jectum. Quis enim nunc *innascibilis cognomen* seu proprium tribuit patris? Si *Arianus* sonat idem quod non natus, nec *spiritus* nascitur, sed procedit, *Si Arianus* dicitur qui nunquam exigit esse, nomen est omnibus personis *ex aequo commune*. Omitto quod hic *Arianos* patres meos appelleret, quasi jam suis contumeliosis deliramentis docuerit me sentire cum *Arianis*. Cujus sanitatis & illud est, quod ait me hoc maiestosa versutia significare nimis nihil esse nisi quod iste quatuor literae D. E. V. S non ponuntur omnino ubi ego possem exigere. arbitror *Quod* olim dixisse seniora etiam extra lucida inter valla.

Verum ne persequar omnia, perinde quasi jam liquidum docuerit me protus *Arianum* esse, nec admis- surum ut *Christus* dicatur *verus Deus*, nisi haec dux voces, *verus deus*, exprimentur in *sacris literis*, nec ullo pacto passurum ut *spiritus sanctus* dicatur *Deus*, nisi his quatuor literis appelleatur in *scriptura canonica*, fieri tamen *comparationibus* rem expolire conatur. Sic posset inquit, *diabolus* ad *Christum ipsum* dicere, etiam *vera* dicis, tamen quia non dicis *talibus verbis*, qualib. ego velim, nihil dicis. Velim autem nullus *verbis* dici, *Sicut Marcholphus* suspendi voluit ab arbo- re a se electa, nullam tamen voluit eligere. *Hoc genius* facetius tuetur gloriari *Christi*, qui solus novit de rebus fidei *verbis* pro priis loqui. Num haec tam deliravidentur esse mentis sobriz? Mirum vero quam libenter inducat personam *diaboli*. Et tamen profite- tur se super his plura dicturum si dominus ocium & spatium *vite* dederit. Statuit enim post se relinquere testimonium de *Erasmo* fidele & certum, cuius hoc speci- men & gustum esse voluit. Horrendum profecto ju- dicium hominis, qui se profitetur & angelos & mundum judicare. At si suum testimonium velit habere pondus, præhibendum est veratrum, ut seniora scri- bat quam haec suat, Quid quod interim *Luterus* sui videtur

videtur obliuus, ipsius enim dogma est, nihil afferendum, quid non sit expressum in Canonici literis. Nam ipse fateor me in multis acquiescere iudicio ecclesiae. Hic igitur pugnat cum suo ipsius dogmate.

Poterat hic desinere, sed ingreditur campum declamandi adversus voces ambiguas, quas putat fugiendas non tanquam scopulum, ut ille dicebat, sed quod est τερπικόν tanquam diabolum. Quasi sacri libri, cumque his orthodoxorum monumenta non sint plena verbis ambiguis. Quod si ambiguum est, quicquid translatitium est, nulla sunt humana verba, quibus proprie loquuntur de rebus divinis. Non jam loquor de typis quibus omnia tribuuntur deo, dum dicitur leo, lapis, agnus, ratis &c. sed quum illi tribuitur odium, amor, ira, furor, penitentia, misericordia.

Verum illud horribilis est blasphemiz quod in epistola quadam ut ait, appello coitum dei cum virginem. Nona indicat que sit epistola, quum innurertas emiserim, tamen illud ausum dejerare, ea verba nusquam esse in epistolis meis, nec usquam in scriptis meis: aut si sunt multo aliter posita, quum refert Luterus. Quid enim ille citat bona fide, posteaquam semel induxit animum calumniari? Hic miris modis exagerat coitum esse verbum abominandz obscenitatis. Stuprum significat coitum illicitum, & tamen est verbū verecundum, quemadmodum & incestus. Cognoscere mulierem verecunde dicitur, futuere (sit honos aribus) obscene dicitur: ita cacare verbum est invere- cundum exonerare alyum verecundum, quum meje, te non sit obscenum. Quum igitur nos omnis vox quæ rem turpem declarat sit obscena, ut incestus, nec quæ significat rem aut actionem, quæ licet révera turpis non sit, tamen pudore quodam humano tegenda est, superest, ut usus hominum distinguat verbum obscenum à verecundo: veluti si quis apud Brabantes lingua vulgata nuptias dicat amari, obscene

obscene loqueretur. At usus popularis varius est, cuius tamen fateor habendam rationem ei qui loquitur populo. At qui scribit eruditis non tenetur hac superstitione, cui fas est, quibus libet uti verbis, quæ reperiuntur vel in *scripturis canonicis*, vel in probatis & castis *autoribus*, modo sint accommoda ad exprimendum quod intelligi volumus. Alioqui vulna apud multos ineptos est verbum obsceneum, & tamen hoc auditur in *templo*, nec *Divus Ambrosius* his verbis loqui veritus est de *Christo* & matre ejus. Hic est quæ solus aperuit matri sua vulvam ut immaculatus exiret. Nec eruditos hodie terret ineptorum consuetudo quo minus hujusmodi verbis utantur. Coeundi autem verbum non est proprium ad congressum maris & foeminae, sed verecundie causa hoc translatum est, quemadmodum congregandi & convenire quo *Matthæus* utitur *avulnus*. Concubitus proprius exprimit carnalem copulam maris & foeminae, & tamen hoc verbo utitur *Ecclesia Catholica* recitans *Paulum* loquentem de *Isaac & Rebecca*. Ex uno conceubitur habens. Duplii autem nomine verecundius est nomen coitus, tum quia verecunde translatum. Nam interdum translatæ propriis sunt obsceneiora: tum quia frequentissime in castos usus usurpatum. Velut quum dicimus. Male sarta gratia nequicquam coit. Item prima coitio acerrima est, & coita foedera. Concubitus autem tantum ad declarandum congressum maris & foeminae usurpatur. *ovulæ* & *ovulæ* talia nomina sunt apud *Grecos*, qualia apud *latinos* sunt coire & coitus. Sed apud eosdem *birev* & *ise* *on*, ejusmodi sunt ejusmodi apud nos, quod coactus & invititus nomino, futuere. Ab his quæ per se obscene sunt, in totu est abstinentium, nec talia periuntur in *sacris literis*. Hujus generis nec coitus est nec concubitus quæ frequenter obvia sunt & in divinis & in sanctorum patrum voluminibus. De

Q

con-

concubitu viderint alii, certe talibus verbis quale est
 coitus & coire, puto fas esse per metaphoram abuti.
 Si quis ad hunc loquatur modum, inter Mariam &
 Ioseph nunquam intercessisse coitum, opinor ve-
 cende loquuntur. Atqui verbum per se obscenum
 etiam in removendo obscenum est. Quod si coire
 verbum est ram obscenum, quam hic vult videri
 Lutetus, non toties repeteretur in veteris testamenti
 voluminaibus. Et si quod verbum sit prophanius, aut
 minus verecundum, id solet aliis verbis adjectis mi-
 tigari: quod quum a me nusquam non fiat, tamen
 iste rixator dissimulat, & tantum tria illa verba quz
 jam iphius sunt non mea, repetit, inculcat, & exag-
 gerat, dens coit cum virgine. atque hoc fundamento
 iacto expat iatur in maledicentia campum: Sic deum
 couisse cum virgine quemadmodum cum Semele Iupi-
 ter aut cum Rhea Mars concubuit, sermo est plane-
 impius & blasphemus. Verum hic Luteti est, non
 Erasmi. Et si illi tam esset cordi sermonis castitas
 de rebus mysticis, nunquam ea uerba per ullam oc-
 casione pronunciasset. Mitum est autem eum non
 addidisse de iacobinibus, qui dicuntur iudee scemi-
 nas. Pie ac verecunde dictum est, ab orthodoxis:
 deum patrem denuo filium suum genuisse ex Maria
 virginem quam ut sponsam deus adamavit, inter deum
 & virginem internuncium ac voluti paronymphum
 fuisse Gabrielem Angelum, qui virginis assensum
 exciperet, sine quo non est legitimum conjugium:
 quo excepto virtus altissimi, velut arcano complexo
 virginem obumbrarit, ac per spiritum sanctum, qui
 seminis vice fuerit, coelesti partu gravidam fecerit,
 qui utriusque parentis naturam referret, divinam
 patris, humanam matris. Hac inquam non solum
 pie dicuntur de incarnatione Christi, verum etiam
 consentanea sunt, iis quz commemorat Beatus Lu-
 cas. Nunc Lutero homini Christiano omnia sunt
 obscena, spousus, sponsa, prouibus, semen, actus.
 Sed

Sed quibus verbis *Paulus de Christo & Ecclesia* loquens libentius utitur, quam sponsi, & sponsarum? Et *Ioannes Baptista*: Qui habet inquit sponsam, sponsus est. Atque ipse etiam dominus: Non possunt filii sponsi ieiunare &c. Nec verentur prii doctores, nuptias in quibus dominus aquam vertit in vinum de *Christo & Ecclesia* interpretari. Jam si *Graeci Gabrielem* verecunde & pie votant *paranymphum*, quare ego videor obscenus, qui eum appello latine pronubum? Quin & sponsaliorum meminit *Gracvs* quidam, cuius verba recitantur in catena aurea. An pronubus quoque verbum obsecnum est? An non *Ioannes Damascenus* cuius verba referuntur in sententiis *Theologicis* libro 3, distinctione 3. docet spiritum sanctum supervenisse in virginem, qui eam facie conceptus compotem redderet. An non idem *Ambrosius*: Non enim inquit, virilis coitus vulvae virginis secreta reseravit, sed immaculatum semen inviolabiliter spiritus sanctus infudit. An non ex hymno *Prudentiano* castum canit chorus *Ecclesiasticus*: ex virili semine, sed mystico spiramine &c. Quid quod *Thomas Aquinus* enarrans epistola ad *Rom. cap. 5.* loquitur hunc in modum: In generatione inquit Christi fuit corpulenta substantia quam traxit de virgine, loco autem rationis seminalis fuit virtus activa spiritus sancti. Possem ex autoribus innumera hujus generis exempla colligere. Hi omnes Christiane loquuntur sunt, solus *Erasmus Epicurus* loquitur blasphemias, non fuisse rendus, quia scripsit in incarnatione Christi fuisse quoddam mysticum coniugium & sacrum complexum inter deum patrem & virginem, quem iste depravat in fabulosum ac adulterinum concubitum *Lovis & Semelae*, *Martis & Rhei*. Fatetur me Christiane interpretari quod scripsi, sed inquit, quoniam non est loquetus ad formam Christianam? Iufo quoniam ipse mea delecta depravat in formam obscenam? interdum aperte

mentiens; Quod genus illud de quo mox dicemus: Me scripsisse Joannem Evangeliam crepare meros mundos. Offendit inquit, nos Christianos. Ac toties hic audimus, nos Christianos, quasi Erasmus cum suis sit Epicurus Ethnicus. Putat ignoscendum, si quod verbum per imprudentiam exciderit, sed divinitatem quandam sibi vindicans judicat de animo meo fortiter & confidenter. Sciebam Christianas Lutetiae aures offendendas, & ob hoc ipsum hoc ita scripsi ut offendarem. Uno in loco paraphraseos in Lucam unionem divinæ naturæ cum humana in unam personam Iesu Christi, voco coitum, quod duæ naturæ cojerint in unam hypostasin, Græci vocant θεον, quoniam autem unio nec satis latina vox, est in eo quidem sensu, & si esset, tamen anceps est quod margaritas appellemus uniones, magis arrisit coitus vocabulum, quod tamen ipsum mitigo quum addo sanctus. locus sic habet. Sanctus hic divinitus naturæ cum humana coitus, non violabit pudicitiam tuam sed consecrabit. Mox veteres orthodoxos sequutus explano similitudinem conjugii mystici inter Deum patrem & virginem, his verbis. Decrevit pater coelestis novo modo rursus filium suum ex te gignere. Nec erit opus ad divinum conceptum ullo viii mortalis semine, sed Spiritus sanctus coelitus illabetur in te, inque tuo utero velut in officina coelesti sacri foetus opificium perager: ac pro mariti corporali complexu, obumbrabit tibi altissimus, sic immensam virtutem suam ad humanæ naturæ modum attemperans, ut congressum sustinere possis. Ubi libido intercedit in coitu, ibi quod nascitur immundum nascetur, & peccato obnoxium. Ceterum quod ex te nascitur, quoniam ex sanctissimo complexu nascetur altissimi, quoniam ex opificio sancti Spiritus qui sanctificat omnia, quoniam ex purissima virginie quam uadum in hoc Deum delegit immundem ab omni labe vitiorum, mox sanctum erit

ut conceptum fuerit &c. In hoc sermone ubi ha-
betur quod obijest Martinus, Deus cont. cum vir-
gine?

Iam novus orbis, ~~10/14~~ dicas prescribit nobis leges,
verbum ambiguum non fecus ac diabolum & mor-
tem esse vitandum, & si quod exciderit in pejorem
partem accipendum esse. Hoc edictum si recipimus,
quum S. Gregorius dicit, omnis Christi actio nostra
est *instruclio*, interpretari debemus Christum exer-
cuisse histrionicam, quod actio sit histriorum, & hi-
strionom Latinus actorem appellant. Et quoties ar-
canis literis legimus amicam, interpretabimur de
meretice, quoties amatorem, de eo qui merecito
tenerit amore. Quoties aurem in *Cantico Salomonis*
audimus amicæ nomen? Et *Proverbiorum* 7. Pruden-
tiam vocat amicam. Item *Sap.* 8. Amator factus sum
formæ illius, in pejorem partem interpretabimur.
Quoties osculum legimus, interpretabimur de sua
viis amatoriis. Sed desino persequi, quæ sunt innu-
merabilia. Magnificæ profitetur se, si detur lo:us
ambiguis omnia posse in bonam patrem interpretari
quæcunque unquam omnes heretici dixerunt, de nique
quicquid ipse diabolus dixit, aut d'cere & face e
possit in atennum. His tragicis hyperbolis delectatur
Evangelicus doctor, quæ profecto magnam dementiam
speciem habent. Quanquam hac saltem in re satis
illi creditus, eriam si nulla sint ambigua, modo
liceat ipsi, truncatum referre, quæque in suo loco
bene d'cta sunt depravare & affigere quæ voluerit.

Tandem ad calunnias partes allegantur Se Cesa-
rum Ethnicorum leges, quæ jubent ambiguae dictum ad-
versas eum interpretari, qui obs. ure dicit, quid clarius
dicere poterat. Suntit opinor locum qui est in pande-
atis de verborum obligationibus, ubi ex Vlpiano refe-
rentur hæc. In stipulationibus quæ ritur quid
actum sit, verba contra stipulatorem interpretanda
sunt. Eum qui ita dicar, mihi decem & Tilio decem

eadem decem; non alia decem dicere credendum est.
 Quapropter hunc locum arbitror non catere mendo
 In his enim verbis: *Stipulor mihi decem, & Tilio*
decem, nulla est ambiguitas, quin sentiat de bis de
cem. Secus si his verbis esset stipulatus, Mihi-de
cem & Tilio: aut mihi & Tilio decem. Sed quin ea
*dem opera *Martini* citavit locum ex eodem *Vlpia-**
nso *Titulo de Iudiciis.* Si quis intentione ambigua

vel oratione usus sit, id quod utilius et est, accipien-
 dum est. Præterea illum ex eodem *Vlpiano*, preto-
 rias stipulationes legem accipere ex mente prætoris.
 Rursus illud, qui concedit *privilegia* largienti, ut si
 quæ in scripto insint ambigua; ipse interpretetur.
 Quin & illud tradit *Vlpianus*, si quis in nomine ser-
 vi quem stipularetur dari, erravisset, modo de corpo-
 re constareret, valere *stipulationem*. Hæc aliaque mul-
 ta dissimulat quæ sunt in principum legibus, &
 unicum modo dictum nobis objicit, de privatis con-
 tractibus, in quibus non iniquum est, eum qui in
 suo ipsius negotio sic loquitur, ut quid sentiat incer-
 tum sit, aliquo damno mulctari. Quid hoc ad il-
 lum, qui docendi studio in publicum emittit volu-
 mina? An huic hanc legem prescribet, ut si quod
 verbum ambiguum excederit, continuo *Babylonde*
Chaos commisceat sacra prophetaque omnia, & il-
 lud verbum quam possumus in pessimam partem in-
 terpretetur, damnantes omnia quæ sextantis aliis
 locis eadem de te dilucide & expeditè scripsit?
 Quanto dignius est æquitate *Christianæ*, ut quem ad-
 modum in scripturis deum, si quid ambigue obscure
 ve dictum occurrat, ex aliorum collatione locorum
 explicamus, ita in libris tractantium saeram scriptu-
 ram, si quid occurserit ambigi sensus, vel ipsi in
 meliorem Partem interpretetur, vel aliis ex locis
 scripti sensum eravamus. Quid porro si *Luteri* legem
 quam in nos statuit, in ipsum retorquemus? Ne
 vener aliunde quod objiciam, quid sentit quum se

mel.

mei atque iterum in hac Epistola dicit, me abhorre-
re ab omnibus religionibus praesertim *Christianam*?
An non hoc obscure dictum est, an non scandalose?
Quid enim aliud intelligat lector, quam *Erasmum*
exemplo *Luciani* damnare religionem *Lucademo-
norum*, *Scytharum*, *Thracum*, *Atheniensium* etc.
& unam ex harum numero esse religionem *Christia-
nam*, quam non sit nisi una religio, quæ verum veri
Dei cultum docet.

Verum quum hic tam *multa* deblateret, nedicam
scurritur, *de rege amphibolo*, *de regna amphibolo-
gia*, nullum adhuc locum è meis scriptis produxit,
vel obscurum vel ambiguum. Sit ambiguus dictum:
Nos audemus *Spiritum sanctum* appellare *Deum*: et
terum in mea praefatione non est ambiguus dictum:
quod enim sequitur declarat audemus verbum esse
fiduciz non temeritatis, & si esset temeritatis, non
esset in professione sed in eo quod quem profitemur
ote *Deum*, moribus impiis è suotempslo deturbemus.
Si stipulator ille sic esset loquatus, stipulor *Sticho*
decem & *Ttio*, & in eadem syngrapha adiesset,
ut summa viginti *sesteriorum* inter eos aequaliter
dividatur, nullus causaretur esse anticipem stipula-
tionem. Idem valeret opinor si ex aliis syngraphis
constaret animus stipulatoris. At *Luteres* *tyran-
nus* *hyperbolus* non vult mihi prouesse, quod in
eodem sermonis tenore declaro, quid sentiam, nec
quod aliis ducentis locis mentem meam sole clari-
tius explanem. Videatur hic sermo ambiguus:
Petrus *Christum* nominat *virum* *Deum* *tacet*, Verum
hoc *Luteri* dictum est non meum. At qui videt me
laudare *Pauli* prudentiam, qui firmis & infir-
mis pro suo cuique captu dispensare norit my-
steria *doctrine* *Evangelica*, & quæ eadem pruden-
tia *Petrum* indico in *Actis* *Christum* apud multitu-
dinem, nondum ejus mysterii caparem, appellasse
virum, non *Deum*, huic non potest esse obscurum quid
seru.

sentiam. Quanquam autem mihi personam est, coizum non esse verbum per se obscenum, quo toties a-
zuntur divine literæ nollem tamen sic loqui de deo &
sacratissima virgine, quemadmodum singit *Lute-
rus, deus pater coit cum virgine.* Sed si quis in ex-
plicanda similitudine, dicat ibi fuisse quasi mysti-
cum quendam coitum dei, cum virgine, malicioz-
mentis est, statim interpretari deum sic coisse cum
virgine, quemadmodum *Jupiter adulterino concu-
bitu compressit Semelen, aut Mars Rham.* In tali
sermone nulla est ambiguitas, & si qua esset, ipsa
personarum dignitas submovet omnem sioistram su-
spicioneem, Verum de his mox.

Supereft unus locus omnium atrocissimus, sed
idem omnium mendacissimus. In appendice qua-
dam, quam extempore adieci Novo testamento,
quum forte vacaret una atque altera pagina, ait me
proposuisse questionem, quare Christus de cœlo desen-
derit, tantus magister, quum multa sint etiam apud
Ethnicos similia, forte etiam perfectiora. Protinus
mihi vide lector, quanta hominis in proponendo va-
nitas & impudentia. De doctrina Christi, loquens,
quzro quid illa habeat novum aut eximium ultra
veteris testamenti volumina, quum vix quicquam
sit proditum *Evangelicis literis*, quod non multis
ante seculis proditum sit in lege & prophetis. At-
que hic sincerissimus doctor, qui non loquitur nisi
mera oracula, ita depravat sermonem meum, quasi
doctrinam *Evangelicam* contulerim cum scripsit
Ethnicorum. Nec hoc contentus, de suo spiritu ad-
dit, tantus magister, ut sermo fastidium & ironiam
sapiat. Atqui hic *Lutheri stomachus* est, non meus,
nihil enim tale est in ea appendice. Ne his quidem
contentus, de suo addit, forte, etiam perfectiora,
quum ibi Christi philosophiam prorsus non confe-
xam cum ethnicorum sapientia, tantum obiter addo
in philosophorum literis inveniri quasdam scintil-
las

las Evangelice veritatis. Quid expectas ab eo synceris, qui statim in proponendo tot contextuum mendacia, atque obiter convicium furiosum intertexuit: puto enim inquit, eam hoc credere Erasmum, significans me ne hoc quidem credere Christum assumptissime carnem, verum quid? Num impie queritur an Christus docuerit aliquid ultra legem & prophetas, sed quemadmodum nihil gesuit in terris quod non fuerit typis legis adumbratum, ac prophetarum oraculis predictum, ita nihil docuerit, quod in veteris testamenti libris non esset traditum, licet minus evidenter. An non hoc, quod hic inquirendum propono, queritur a Christianissimi doctoribus atque etiam in theologorum scholis disputatur? An non piet tractat Tertullianus, omnia perfectionis Evangelica dogmata, in prophetarum libris expressa esse? An non praeter alios Eusebius in preparatione Evangelica laborat in hoc, ut ostendat in Ethnorum libris plurima inventari, quae cum canonici litteris consentiunt? Quid igitur hic est, quod obsecrer gloriam Christi, aut illius doctrinam vocet in dubium? Mea sententia vehementer confirmat Christi doctrinam, quod cum prophetis consentiat & a natura sensu non abhorreat. Sic enim facilius & a Iudeis & a gentibus recipi poterat. Impudens itaque calumnia est, quod ait me Christo nihil aliud tribuere, quam quod unus de numero sanctorum, exterius perfectius & absolutius ea prestaret, que illi prestiterant. Sed unde hic repente sancti, quom in proponendo tantum nominarit Ethnicos? An cum his sanctis confero Christum? Christus inquit, descendit de celis, ut redimeret genus humanum a peccato & morte. An hoc negavit Erasmus? Sed hic de novitate doctrinæ tantum proposuit questionem. Et verum est Christum & ob hanc causam missum in terras, ut nos plenius doceret voluntatem patris, & exemplum virtutis.

omnibus undique numeris absolutum traderet. **N**on illuc agebatur de toto Christo cum prophetis conserendo sed tantum de Doctrina & exemplo vita. **Q**uoniam autem hoc proposuerim, significat questionis exitus, videlicet ut ardentiore studio doctrinam Evangelicam amplectemur. **F**ortasse volebat Christum in hoc praeferti sanctis, quod deus esset & homo, qui morte sua redemit humanum genus. **H**oc quanquam illuc non agebatur, tamen obiter a me predicatur, velut in lumine questionis quum aio, Nullum autem mysterium magis ad nos pertinet quam ineffabile consilium, quo deus per filium suum restituit humanam genus &c. **Q**uum appello Dei Filium nonne Deum profiteor & quum aio, restituit humanum genus, nonne profiteor Redemptorem? **A**c paulo post, quum aio, ut ipse Dei Filius factus homo doctrina sua viam salutis nobis ostenderet, an non profiteor Deum & hominem, declarans me de doctrina & vita exemplis hic querere, quid in his habuerit praeter ceteris eximium: nec id aliam ob causam propono, nisi ut doceam illum etiam juxta naturam humanam multis modis omnibus sanctis superiorem, & adeo superiorem ut nulla sit collatio. **D**einde quum addo: Quoniam hoc ipsum virtutis, quod emicuit in sanctis Christi munus est, an non illi tribuo, quod dignum est illius sublimitate? **H**ec sic habere comperiet, quisquis eam appendicem legere ait gravabitur. **Q**uid igitur mentis habuit, qui perinde quasi re pulchre comprobata, debacchatur tota pagina, sic exordiens: *Hic miser iste, novator omnium, sic enim dominum glorie pungit, Christus, amissit gloriam redemptoris &c.* Appello Christum innovatorem omnium, subindicans &c in illius vita doctrinaque oportere esse aliquid novum atque eximium. **A**n hoc est pungere Dominum gloria? **P**ungit igitur seipsum quum in *Apocalypsi* dicit: *Ecce ego nova facio omnia, pungit eum Paulus* quum ait;

ait: omnes in Christo esse novam creaturam, quomodo porrò amisit gloriam redemptoris, quum illic dicam restituisse mundum, & si hoc non dixissem, de doctrina, non de morte differens, an ideo amisisset gloriam redemptoris? Quam vero novit *Martinus* religiose loqui de rebus divinis, qui hic *Christum miserum* vocat. Scio *Ironiani* esse, sed ille figuram rejicit, & quanquam me facit *Epicurum*, non audebam eiusmodi verbis in *Christum* ludere. Hic scilicet est locus, qui primum alienavit *Martini* animum ab *Erasmo*. Quanto *Erasmus* humanior, qui nunquam alienavit animum à *Martino*. Hinc primum suspicari coepit me esse *Democritum* & *Epicurum*, & versutū *irrisorem Christi*, quum tota hæc appendix spiret Christi gloriam. Similis absurditatis a dementia sunt quæ persecutur, de odio mea in *Christum*, de *Coepicureis meis*, de figuratis & insidiiosis verbis, quibus furiosissime debacchor in *Christianos* de bilingui & odibili dicendi genere de funditus tollenda religione *Christianæ* reliqua piget recensere. Dicas morbum loqui non hominem. Gaudeo extrae lucubraciones meas, quæ ut confido, locatori fidem facient; me tanum abesse ab hoc affectu, quem mihi impingit *Martinus*, quam ipse abest & sobria mente, *Christianaque modestia*.

Jam illi displaceat & methodus mea cum suis circulis, quam ut ego non affecto videri admodum doctam, ita falsissimum est, quod ait *Luteras*, illam nihil aliud esse, quam *irrisiōnēm Christi* & omnium ab eis gestorum: nec aliud ex ea lectionem haurire posse, quam fastidium meum ad eum discendat tam confusæ et perplexæ, & fortasse fabulose religionis. Atquisi methodus illa passim inculcat *Luteri* dogmata, pape quam esset erudita, quam *Christianæ*. Neque vero mirum *Lutero* videri ibi *irrisum Christum*, quum illi videatur pugnisse dominum gloriz, qui illum appellat *innovatorem omnium*. Qod illi scriptura tribuit

322 DES. ERASMI ROT. PURGATIO

ad summam laudem, hoc *Laterus* iinterpretatur ad
ignominiam, nimurum *explicare* ut vult ha-
beti, quam interim deliret in manifestis.

Nondum finis. *Quis* inquit, *nam* fastidiose &
odiose, non dicam hostiliter loqui auctu de *Ioanne Apo-*
stolo & *Evangelista*, qui post *Christum* summe aut ri-
tatis auctu *Christianos* est, meros crepat mundos, nisi
qui eum *virum* putet esse aliquem bardum ac bucco-
nem &c. Nec indicat locum ubi hoc legatur in
scriptis meis, & ausim meo periculo deierare nus-
quam esse. Neque enim conjectare possum quo sen-
su verba illa à me dici potuerint. Meros crepat mun-
dos. Suspicio etiamen hoc mendacium illi è duobus
lotis confiatum esse, que n admodum in soin sè
diversis imaginibus temere vagantibus mentis
qazdam visorum species confiantur. In argumenio
quodam asserens *primam epistolam Iaon.* ut german-
am, ex ipso sermonis charaktere, quod certis qui-
busdam verbis subinde utatur, mundus, lux, chari-
tas &c. deinde quod ita contextat orationis mem-
bra, ut ex eo quod proxime præcessit sum: t alter-
ius partis initium: Exemplum adfero: *Nolite di-*
ligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, si
quis diligit mundum &c. & addo. *Quantum* hic
est mundorum. *Hæ* voces excederantio prima edi-
tione, quibus quum nihil aliud sentire, quæm ere-
bro repeti nomen mundi, etiamen admonitus ab
amico proxima statim editione, mutavi linguam,
sententiam tequi, scripsique quoties hic iteratur
mundus. *Hanc* scripturam repertus lector in pa-
raphraseon editione Anni M. D. xxxiiii. simili-
ser posterioribus *novi testamenti* editionibus. Rursus
in appendice quæ adiecta est *Paraphrasi in Evangelium Iaonii*, hunc in modum de illo loquor: qui
quemadmodum peculiarius adamatus fuit, ab illo,
qui est amor *tertius*, ita nihil aliud loquitur, nihil
aliud

aliud spirat, quam meros amores &c. Ex his duobus locis suipcor *Luterum* parum memorem quod legisset, aut quid audisset confinxisse meros mundos crepat. Et tamen hoc mentis somnio delusus quam procaciter me conspuit, flagellat & lapidat, toties mihi in faciem ingerens. meros crepat mundos. Atquid tam inclementer sicut in meros mundos, qui nusquam sunt in scriptis meis, videbitur fortassis alicui non ita multum ab imagine *Ajaxis*, savientis in porcos, quorum aliud purabat esse *Vlyssem*, aliud *Agamemnona*. & vociferatur hujus generis infinita esse in scriptis meis, immo to: um nihil aliud esse in *Theologia* quum hoc ipsum quod exempli loco profert nusquam sit in scriptis meis, nec unquam fuerit in animo. Et hic exaggeratur *Iannis* dignitas atque autoritas, quem post *Christum* vult esse primum inter *Christianos*, quium soli *Christo* nota sit *Apostolorum* dignitas, autoritas par sit *Apostolorum* omnium: & si quid interest, prima tribuitur *Petro* ordinis *Apostoli* principi qui in *Actis* primus agit preconem *Christi*, ceteris *Apostolu*s astantibus, proxima *Mattheo* & *Paulo*. Et hic appellor os & organum satanae, etiam capite plectendas, si sanus judicio & studio sic loquerer. At si lex *Remia* valeret, plectendas esset capite, qui falso capitale erimen intendit. Me liberat infania cui multam habeo gratiam. Verum huc quo magis attollit a: reoe-
tit, tanto magis se præbet ridiculum cum umbra pugnans.

Hæc sunt illa horribilia verba, obliqua, ambi-
guæ, insidiosa, obscena Satanaica, quibus *Erasmus* omnium inscius stupidus atque etiam vere delirus, sed tamen mira calliditate jam pridem studet universam *Christianam* religionem funditus sub-
vertere. Ac mihi quod antehat audivi nunquam, etiam sectam adjungit, non sophistarum opinor,
neque

neque *Papistarum*, neque *sacramentariorum*, sed *Epicnriorum ac Democritorum*, qui de rebus divinis adeo nihil credunt, ut derideant omnia. Evidem facile crediderim sub nomine *Christiano* tales non nullos latere, verum illud scio, nullum esse qui hunc affectum ē meis scriptis hauserit, & si quem huic imperati obnoxium nossem, nolim cum eo cibam capere, nisi magna esset spes resipiscen̄tia. Contra sentio me natura propensum in eos, qui sincere diligunt dominū *Iesum*, ex animo dolens me non esse per omnia talium similem, quanquam *huc onus studium meum intendo ut meipso melior evadam*. Et si quid mihi per imprudentiā in scriptis excidit, quod infirmo cuiquam possit esse offendiculo, nob̄ magni negotiū fuerit ea corrigerē, quemadmodum multa jam mutavi, quibus pro mea simplicitate, non expectabam ut quisquam offenderebatur. Mox ubi sensi, non sum gravatus amoliri serupulum. At quæstionam *Martinus* aut tam facile posset, aut tam prompte vellet in suis libris ea corrigerē, quæ tantis tumultibus miscent ecclesiam *Christi*. Facile redditur in graciam ubi de vocibus modo controversia est, de re convenit. Nec in ficio: fuisse, qui ante ipsam quibusdam verbis meis offensi sunt, sed horum offensio, hinc fere nata est, quod *Latine Graeceque* nescirent. Quidam cœlibem dici putabant qui castie viveret. Sed edocti de vīs elegantia placati sunt. Quosdam offendit fabulæ nomen, sed edocti receperunt satisfactionem. Argumento est, quod hoc à *Beda* notatum censuræ facultatis pratermisserunt. At *Martinus* nullam recipit excusationem, sed bis damnandum putat, qui medetur offendis. Ceterum istum tot linguatum petitum offendī non oportuit. Illos excusat linguarum & antiquitatis imperitis. Nec quisquam tamen eorum hinc pronunciavit *Erasmus* a *div.*, *Epicurus*, *Democritum*, os *Satani*, *irrisorem* & *osorem Christi*, totiusque religionis ejus. Quorum præjudiciis

ptzjudiciis si me gravat, 'meminisse debet, eos ipsos esse, qui *Luterum* pro *haeresiarcha* pestilentissimo detestantur, nec alio nomine mihi sunt iniquiores, quam quod aiunt multa esse in scriptis meis, quz prima specie *Martini* dogmatibus videantur affinia. Nunc isti in ceteris omnibus insaniantur, in hoc uno sapiunt, quod aliquot *Eragni* verbis offenduntur. Et vide quam sibi nos constent hominum judicia. *Martini* elamat me nihil scire, nequaquam intelligere illa subtilia quz scribit in *papistas*, vix etiam hæc crassa, neque quicquam omnino docere. At hi mihi objiciunt quod illa ipsa subtilia *Luterus* magna ex parte hauserit è meis libris. Fateor me quz scribo pleraque haussisse è libris veterum *orthodoxorum*. Ceterum si tollas è libris istius, hyperbolas, convictiones, facetias, taufologias, estragodimos, asseverationes, adhæc quz illi convenienter cum *Ioanne Hus* & *Ioanne Wiclero* aliisque nonnullis, Forrassie non multum restabit, quo velut proprio glorietur. His crassis meum oculum oblectare malo, quam istis subtilibus turbare totius ecclesiaz tranquillitatem, ac civitates cum civitatibus, plenam cum principibus, & episcopis, ipsos princeps inter se committere. Tametsi non sum usque adeo plumbeus, ut non intelligam *Martini* paradoxa, quz nobis memoriter occidunt textrices & "calcearii" : deis loquor quz latine prodidit. Iam si nihil esset in ejus libris falsum aut erroneum, tamen ista tam *effrenis in omnes maledicentia*, inficit lectorum animos, præsertim idiotarum, nec aliud gignit quam *schismata*. Vult me cogi in ordinem, ut de rebus sacris ad prescriptam loquar regulam sed unde ipse novum hoc docendi genus rotuatus est? Num à *Christo*? Num ab *Apostolis*? num à probatis ecclesiaz doctoribus? Ne quaquam. Vnde igitur? Hoc aliis iudicandum reliquo. Quid quod qui mordicus hærent illius dogmatibus, improbarunt mea.

men has intemperias vel ob id, quod obstant quo minus hæc fabula sortiatur fœlcem exitum. Ego Epicurus, si incidissem in tempora Apostolorum & audissem eos tania tamque perpetua maledicentia prædicantes Evangelium, vereor ne mansurus fuerim Epicurus atque interim mæregem facit, non fereendam tyrannidem exercentem in universos homines sed absq; satellitio quippe qui nec principem habebam sub cuius clypeo iutus latitem, in quos cunque libeat veneno tintilla tela diraculans, nec civitatem, nec scholam, nec discipulos, qui pro me stringant calamum. Quod si sibi bene conscient est, suoque persuasit animo, Sanctum & pium esse quod docet, oportuit ad beati Pauli exemplum, qui vult Evangeliam esse didicisse, non πάντα τα aut Αγιους χρι ad vigilare, ne quod offendiculum daret Evangelio, quod cupit per universum orbem propagari. Nunc non animadvertit, quo: homines ab ipsius doctrina resiliant, aut abstineant offensi perpetua convicia di petulantia, præsertim si ad male dicendi rabiem accedat effrons vanitas ac maliciosa depravatio.

Objicit mihi quod in hoc ut ait, *laboriosissimo* seculo, rectius dixisset furiosissimo, ludam ac ut ipsis verbis, motioner. Moriam lusit tranquillo seculo, quam facile si ita videatur nox dedidero. *Colloquia me inyito atque etiam irato prodierunt.* Quibus adieci quadam in gratian typographi, levi fane brachio, ut qui uno die interdum tria absolvirem colloquia. Quenquam non ubique jocor in colloquiis, & si jocor, non jocor ociose. At *Martinus* in rebus etiam atrocissimis ludit verbis & figuris, velut oblectans animum suum, hoc genere deliciarum inexplebilem. Fatedi me quodam genii affectu propensiorem ad jocandum, tum in scriptis tum in familiaribus colloquiis. Nec ea res mihi semper cedit feliciter, cum aliorum animos ex ingenii mei simplicitate

citate meior. Verum quando *nullus hominum vocet omnino vero*, malo quibusdam videri ineptior, quam truculentus *πάντας* ac Procrustes quispiam, ubiq; tragicum spirans. Rhetorum est, primum docere argumentis, deinde fires postulet solicitare affectus. Atroces autem illos, quos *πάντα vocant non temere movere*, verum nusquam non esse *dei*, nusquam non intonare voces plusquam tragicas de-
mentiz verius est quam eloquentia.

Quzrit unde pullulent in ecclesia tot sectarum formz, inter quas commemorat sacramentarios, quasi ipse de sacramentis doceat eadem quz tradit ecclesia catholica, commemorat *Donatistas, Arianos, Anabaptistas, Epicureos* &c. debebat addere *Suetum, Sabbatarios, circumcilos* &c vere perfecta frontis homines. Exoriuntur enim qui scalpro perficant frontem donec eliciant sanguinem, ac mox locum iungunt oleo, itaque Christo initiantur. Vnde hec inquit *Zizania in agro domini?* Vnde: *Nisi ex qua- tuor ambiguis verbis Erasmi, quanquam ea revera ambigua non sunt, quod admonuerit Apostolos non statim apud quosvis Christum appellasse deum, quod admonuerit Evangelicum sermonem tropu; ac figuris obliquum esse, quod dixit Paulum omnibus onnia fieri, ut omnes lucifaciatis, eumque chameleonti compararit. Quod epistolam ad Romanos scripsit multis difficultatibus involutam esse, atqui hic labyrinthorum meminerit: quod scripsit Ioannem Evangelistam meros eti- pare mundos, quum ha; voces ne in somnis quidem milibus mentem venerint, quod de incarnatione do- mini loquens, à consilio dux et similitudinem. Hnc nimirum tantus herescon proventus. Atqui isthuc hactenus nullus objecit Erasmo prater unum Lut- rum. Sed non nulli calumniati sunt, quod ipse Lu- tero seminaria prebuerim. Verum hos protinus clamabit impudenter incotiri, Erasnum non esse*

esse Luterenum, sed totum esse Erasmus. Ut istoe largiamur proprius tamen hoc mendacium accedit ad veri speciem, quam si quis dicat Anabaptistas, Donatistas, Arianos, & Epicureos hoc est paganus è meis tribus ambiguis verbis repullulasse. Quod si est, demiror hominum ingratitudinem. Nullus horum ad hunc usque diem, aut salutavit me, aut gratias egit quum innumeri sint discipuli à quibus Luciferus, audit venerandus pater, & Evangelice veritatis instaurator: Contra non pauci sint orthodoxi, qui se propositi mihi debere, quod Christum & nosse & amare cæperint.

Censer meos libros è scholis suorum ejiciendos, quasi ego unquam ambierim in istorum scholas recipi. Fortasse sentit scholas theologorū, ac nescio quid subodoratus videtur hoc futurum. Me vero non fugit istuc jam olim agi clamoribus quorumdam monachorum, sed hoc lemmate, ut negent Luciferi doctrinam opprimi posse, nisi prius abolitis Erasmi Luminabrationibus. His opinor nunc applaudet & in horum sententiam pedibus ac manibus ibit, odio mei: quod utinam tantum valeat, ut cum Papa, papistis Theologis ac monachis omnibus redeat in gratiam, Christique ecclesiām sūe reddat tranquillitati. Tanto orbis lucro facile medrum librorum iauram penfavero, quando meipsum nemo potest aut poterit à Christo diuellere, nisi votens discessero. At posteaquam astatus est propheticus spiritu divinat & illud, Festinare iudicium meum, ac brevi fore, ut quasi forex memet meo ipsius indicio prodam ac perdam. Sentit autem de paganismō & odio Christiane religionis, quod homo versutus hactenus celarim, ut ipse putat, imo non putat, sed se putare fingit. Ego hactenus de Christo & religione Christiana ea sensi quæ digna sunt eo qui spem omnem fixit in Christo, doque operam, ut indies sentiam melius, certe ut magis amem. Quod si quid erro cum papistis

p̄stis, confido me fore in numero eorum, quorum
errori ut ait *Luterus*, *Deus misericorditer ignovit*,
eo quod seducti simpliciter errarunt. Mihi satis est
si cum *Hieronymo Chrysostomo & Bernardo recipiat*
in divinaz misericordiaz gremium. *V̄erum negat esse*
spem veniz, posteaquam ab ipso prolatā est lux veri-
tatis. *Quasi non & ante Luterum similia docuerint*,
Hui & Nuiclerus. *Quod si Deus ipsum tam diu ver-*
satum in tam profunda caligine tandem misericor-
diter ad tam admirabile lumen evocavit, decebat ut
eadem lenitate uiceretur in nos luteos homines
adhuc in pristinaz ecclesiaz tenebris palpantes. *Quan-*
quam ut serio loquar, Si de morib⁹ & ceremoniis
agitur, optarim multa esse correcta sed autoritate sy-
nodi: si de dogmatib⁹, possem & ego quibusdam acce-
dere si auditem publicam ecclesie vocem. *Meum ani-*
mum nondum tranquillant ass̄verationes Luteri,
quantum libet fortes adeo inter legēndā multa oc-
curredunt quz possunt ass̄verationem infirmare. Qui
agit contra conscientiam adificat gehennam. In
tanto orbis incendio, prospiciat sibi qui velit, mihi
cure erit hanc animulam Christo servatori tradere.
Quod si Martinus illud sibi proposuit, persuadere
mundo Erasmum, hoc agere callidis artibus & insi-
diosis runculis, ut omnes Christianos adducat in
odium veræ religionis, frustra nititur. Citius enim
persuaserit omnibus, se aut odio Lymphatum esse,
aut mentis morbo teneri, aut à sinistro quopiam a-
gitari genio. Illud potius persuadeat, quod verum
esse Iudaico more dejerat. Vivit inquit Dominus, ma-
gnam ei faciunt injuriam & defendendus est mihi con-
tra hostes ejus qui eum Luteranum accusant, quum sit
me nimis certo ac fideliter nullo modo Luteranus,
sed Erasmus tantum. Relinqendus est inquit pap̄stis,
qui tali Apostolo digni sunt. Quos appeller pap̄istasne-
*sc̄o. Orthodoxis libēter adhæcio, sive ille me relin-
quat, sive non reliquiat. Nec illud ingratum fuerit*
quod

quod minitatur, se contemptum *Erasmum* cum ceteris quibus non est dignatus respondere, per eanib[us] tenebris ac perpetu[is] oblivioni traditum. Cum quibus? Cum *Eccio*, cum *Emsero* cum *Ioanne Gocleo* &c. qui forsitan ut ait, inclariuit, si eos fuisset dignatus responso. Poterat addere cum *Iodoco Clithoreo*, cum *Iacobo Latomo*, cum *Ioanne Philiscero episcopo Roffensi*, aliisque multis, quorum nomina jam sepulta sunt, ac letheis aqua consecrata. Quanquam me quidem jam olim dignatus est hoc honore in Servo arbitrio. Dicet, nos respondi sed pupogi tantum leviter, ut hominis oscitantiam excitarem. Quum torus ille liber nihil aliud creper, quam *Erasmum Epicurum*, *Democritum*, *Scepticorum*, *osorem Christi*, *irrisorem Christiana pieratis*, corruptorem scripturarum, *Spermologum*, temalentum: pro his deliciis quoniam illi non egri gratias, sed ausus sum quz objecit refellere subito factus sum vipera & gigno viperspides. Sed uter est v[er]p[er]a qui talia afflat venena, an qui repellit? qui infigit letales morsus, an qui medet[ur]? Quum au[tem] be[ne] esset debacchatus in proximum, tamen pupogit tantum. Ac post editum hoc opus conatus est scriptis ad me literis mihi persuadere, se candido & amico esse in me animo, sive crederem, sive non crederem. Si sic vellicat amicum dormitarem quas plagas infligeret, si velet hostem occidere? Sed hunc in modum sibi blanditur αὐτοκόλαξ sibiique persuadet, homines non intelligere facut quo faciat se quibusdam nolle respondere. Atque si suz confidit doctrinaz, si dignam judicat quam omnes amplectantur, expediebat ut quibusdam serio respondere, non scommatibus & conviciis. sed scripturis & argumentis. Nunc volitant per orbem libri, qui illi ut audio in os impingunt, loca non pauca, in quibus ipse secum pugnat, in quibus manifeste corripit lacram scripturam, falsa interpreta-
tione

tione detorquens ad sua dogmata, qui rationes illius argumentis insolubilibus subvertunt, & putat speciosam victoriam quod non dignetur eos reponso. Atqui magis conveniebat atque etiam expediebat eos dignari responso, quam Indubris & contumeliis incessere. An dicet, non est ocium? Verum multum ocii sibi parasset, si prætermisso conviciis tantum scripturis egisset & necessariis argumentis. Quod si invidet illis nominis claritatem quid refert utrum nobiliter eos argumentando ameledicendo. Nanc quum tantum male dicit, & illis parit honestam famam apud plurimos, & gloriz lux non mediocrem inurit labem, præsertim apud cordatos & integros, quibus ubique placet moderatio, synceritas, ac civilitas. Hoc dignius erat *Evangelii* præcone, qualis videri vult, quam his temporibus exulceratissimis, animos hominum ad seditiones ac bella concitare. Longe aliud sonat rubra *Evangelica*, aliud concha *Panis*, aut cornu *Ale-Elis*. Sed vivit *Dominus*, qui non deseret in ipso spem habentes.

E. Jones

*Purgationis Desiderii Erasmi Roterodami
adversus Martini Luteri Epistolam*

F I N I S.

Item ex libri Ewani Jones